

Latvijas reģioni un valsts ārpolitika:

Krievijas faktora izpēte

Redaktori: Māris Cepurītis, Andis Kudors

Latvijas reģioni un valsts ārpolitika: Krievijas faktora izpēte

Redaktori:

Māris Cepurītis, Andis Kudors

Austrumeiropas politikas pētījumu centrs

LU Akadēmiskais apgāds
Rīga, 2017

Austrumeiropas politikas pētījumu centrs

Centre for East European Policy Studies

Pētījums īstenots par Latvijas Republikas Saeimas 2016. gada 23. novembra sēdē apstiprinātā finansējuma līdzekļiem.

Par grāmatas saturu atbild tās autori.

Redaktori: Māris Cepurītis, Andis Kudors

Redaktora asistente: Anna Lasmane

Maketētāja: Ieva Tiltiņa

Vāka dizains: Agris Dzilna

Ievada autors Andis Kudors

1. nodaļas autori Māris Cepurītis, Andis Kudors

2. nodaļas autors Māris Cepurītis

3. nodaļas autors Māris Cepurītis

4. nodaļas autors Andis Kudors

5. nodaļas autori

5.1. Andrejs Antipovs, Andis Kudors

5.2. Mārcis Balodis

5.3. Agita Briča

5.4. Arnis Latišenko

5.5. Mārcis Balodis

6. nodaļas autors Māris Cepurītis

Secinājumu autori Māris Cepurītis, Andis Kudors

© Andrejs Antipovs, Mārcis Balodis, Agita Briča, Māris Cepurītis,
Andis Kudors, Arnis Latišenko, 2017

© Austrumeiropas politikas pētījumu centrs, 2017

ISBN 978-9934-18-298-3

SATURS

Ievads	5
1. Pētījuma metodoloģija	9
2. Pašvaldību iesaiste ārējo attiecību veidošanā – teorētiskais skatījums	13
3. Latvijas ārpolitikas veidošanas un īstenošanas institucionālais ietvars	27
4. Reģionu faktors Krievijas ārpolitikā	43
5. Latvijas pašvaldību ārējās attiecības	59
5.1. Rīgas reģions	59
5.2. Kurzeme	77
5.3. Zemgale	90
5.4. Vidzeme	107
5.5. Latgale	131
6. Pašvaldību un nacionālā līmeņa koordinācija Latvijas ārējo attiecību veidošanā	149
Secinājumi	159

Ievads

Tā kā vietējā pašvaldība ir vietējā pārvalde¹, tad tās darbība jau pēc definīcijas ir saistīta ar lokālo jautājumu risināšanu. Neskatoties uz to, pašvaldībām nav aizliegts sadarboties ar sev līdzīgām institūcijām citās valstīs, kā arī iesaistīties starptautisko organizāciju darbā. Galvenais pašvaldību uzdevums ir strādāt savu iedzīvotāju interesēs, ietverot arī uzņēmējdarbības un kultūras sadarbību ar sadraudzības pilsētām citās valstīs. Tiesiskā izpratnē pašvaldība, sadarbojoties ar partneriem ārvalstīs, oficiāli pārstāv nevis savu valsti, bet gan tikai sevi pašu. Tādējādi atbilstoši klasiskajām ārpolitikas definīcijām pašvaldība nav valsts oficiālās ārpolitikas īstenotāja.

Džeims Rozenau (*James Rosenau*) norāda, ka starptautisko vidi un valstu ārpolitiku ietekmē “organizāciju eksplozija” – nevalstisko organizāciju skaita straujais pieaugums, kas arī ietekmē ārpolitikas iznākumu.² Tomēr ne visas pilsoņu un organizāciju ārējās darbības var uzskatīt par valsts ārpolitiku, pat ja tās ietekmē citas valstis vai starptautisko sistēmu kopumā. Kristofers Hils (*Christopher Hill*) dod sekojošu ārpolitikas definīciju: ārpolitika ir neatkarīga aktora – valsts – oficiālo ārējo sakaru summa.³ Vārds “oficiālie” norāda uz valsts institūcijām. K. Hils norāda, ka vadošajai jeb koordinējošajai institūcijai ārpolitikā ir jābūt ārlietu ministrijai, kura veic trīs svarīgas funkcijas: 1) ikdienas informācijas vākšanu; 2) politikas izstrādi; 3) atmiņas uzkrāšanu. Katrai sistēmai ir

¹ Likums “Par pašvaldībām”, 4. pants, *Likumi.lv*, skatīts 12.11.2017., <http://www.likumi.lv/doc.php?id=57255>.

² *Foreign Policy. Theories, Actors, Cases* (NY: Oxford University Press, 2008), x.

³ Christopher Hill, *The Changing Politics of Foreign Policy* (New York: Palgrave, 2003), 3.

nepieciešama ārējo attiecību turpināšanās. To nodrošina karjeras diplomāti, kalpojot kā sistēmas kolektīvā atmiņa.⁴ Tā kā ārpolitiku īsteno valsts, tad tās saskaņotības pakāpei vajadzētu būt augstai.⁵

Tomēr mūsdienu starptautiskā prakse rāda, ka ārlietu ministrijas atrodas konkurences stāvoklī ar citām savas valsts struktūrām. Ārlietu ministrijas arī ne vienmēr tiek galā ar koordinēšanas funkcijas veikšanu. Notiek paralēli “diplomātiskie” sakari starp citām ministrijām. Notiek horizontāla decentralizācija ārpolitikas īstenošanā.⁶ Daudzas vietējās institūcijas sūta pašas savus pārstāvjus uz ārvalstīm komunicēt ar līdzīgas sfēras speciālistiem un pat dibina starptautiskas nozaru organizācijas. Japānā, piemēram, Starptautiskās Tirdzniecības un industrijas ministrija ar savu starptautiskās sadarbības tīklu ir populārāka par Ārlietu ministriju.

K. Hils izdala vēl četras aktoru kategorijas, kuras tā vai citādi piedalās ārpolitikas lēmumu pieņemšanā. Tie ir militārā resora pārstāvji, ekonomikas (vai ar ekonomiku saistītās) ministrijas, izlūkdienesti, augstas amatpersonas – padomnieki ministru prezidenta ofisā vai Prezidenta administrācijā, kā arī valdošo partiju vadošie darbinieki.⁷ Šī pētījuma kontekstā ir svarīgi skatīt vēl vienu ārējo sakaru veidotāju kategoriju – pašvaldības. Ģeogrāfijas un politikas pētnieks Harms de Blei (*Harm de Blij*) savā 2009. gada darbā *The Power of Place. Geography, Destiny, and Globalization's Rough Landscape* uzsver, ka globalizācijas rezultātā ir pieaugusi lielo pilsētu loma ekonomikā un politikā. Sadaļā “Lielpilsētas un vara” autors raksta, ka “valstis un impērijas uzlec un noriet, armijas uzvar un tiek sakautas, ideoloģijas nāk un iet, bet pasaules lielākās pilsētas paliek”.⁸

Pilsētas vienmēr ir ietekmējušas savas apkārtējās zemes, bet mūsdienās to ietekme izplatās daudz tālāk. Urbanizāciju pētošie ģeogrāfi noteiktas pilsētas dēvē par *pasaules pilsētām*, jo to ietekme dažkārt ir lielāka pasaules mērogā nekā savā valstī. To nodrošina ciešie ekonomiskie,

⁴ Christopher Hill, *The Changing Politics of Foreign Policy* (New York: Palgrave, 2003), 77.

⁵ Toms Rostoks, “Eiropas savienības ārpolitikas pārvaldība: Lisabonas līguma nosacījumi un paredzamās ārpolitikas pārvaldības režīma izmaiņas,” grām. *Laba pārvaldība* (Rīga: Zinātne, 2009), 272.

⁶ Christopher Hill, *The Changing Politics of Foreign Policy*, 82.

⁷ Turpat, 83.

⁸ Harm De Blij, “Power and the city,” in *The Power of Place. Geography, Destiny, and Globalization's Rough Landscape* (Oxford University Press, 2009), 182.

kultūras un politiskie sakari starp metropolēm. H. de Blei min piemēru par Londonu, kurai esot ciešāki sakari ar Ņujorku nekā ar Liverpūli.⁹ Lielās pilsētas darbojas kā magnēts un pievelk uzņēmējus, ražotājus, māksliniekus un tos, kuri meklē izglītību. Parasti galvaspilsētu un lielo pilsētu pašvaldības izveido institūcijas, pārvaldes vai departamentus ārējo sakaru īstenošanai. Rezultātā – pilsētu vadība var vai nu papildināt ārlietu ministrijas darbu, vai konkurēt ar to.

Šādas globalizācijas un urbanizācijas sekas neradītu nozīmīgas problēmas, ja pilsētu un reģionu prioritātes būtiski neatšķirtos no valsts ārpolitikas stratēģiskajām izvēlēm. Vai Moldovas prezidenta Igora Dodona domstarpības ar savas valsts valdību un parlamentu 2017. gadā veicina valsts attīstību? Atbilde ir noliedzoša. Kamēr Latvijas pašvaldības par sadarbības partneriem izvēlas pašvaldības un organizācijas brīvās – demokrātiskās – valstīs, nav tik būtiski, uz kuru valsti tieši ir kritusi to izvēle. Tiklīdz mijiedarbība notiek ar centralizētām, autoritārām valstīm, kuru ārpolitika iziet ārpus starptautisko tiesību normu ievērošanas, rodas politiskās problēmas. Latvijas atvērtība ār pasaulei ir gan priekšrocība, gan riskus vairojošs faktors – gadījumos, kad ārējie spēlētāji mēģina ietekmēt Latvijas iekšpolitiku. Ukrainas piemērs rāda, ka nesankcionēta ārvalsts iejaukšanās iekšējos sabiedriskajos un politiskajos procesos var būt ne tikai drauds demokrātijai, bet arī nacionālajai drošībai. Risinājums nav pašizolācija, bet gan ārpolitikas koordinācija, ko veic ārlietu ministrija, kā arī pašvaldību pārstāvju padziļināta izpratne par to izvēļu iespējamām sekām.

Ši pētījuma mērķis ir izpētīt Latvijas pašvaldību ārējās attiecības, to sasaisti ar Latvijas ārpolitiku, pievēršot īpašu uzmanību Krievijas faktoram. Pētījums ietver laiku no 2009. gada vidus līdz 2017. gada vidum, ietverot divus pašvaldību vēlēšanu ciklus. Pētījuma sākumā ir aprakstīta tā veikšanas metodoloģija, kā arī tiek sniegts ieskats *paradiplomātijas* teorētiskajos principos, kas ļauj labāk izprast Latvijas reģionālo spēlētāju ārējo sakaru veidošanas ietekmi uz valsts ārpolitiku. Seko Latvijas ārpolitikas veidošanas un īstenošanas institucionālā ietvara analīze, kas ietver gan nacionālā, gan pašvaldību institucionālā līmeņa lomu ārējo attiecību veidošanā. Atsevišķa nodaļa ir veltīta Krievijas reģionu lomai

⁹ Harm De Blij, "Power and the city," in *The Power of Place. Geography, Destiny, and Globalization's Rough Landscape* (Oxford University Press, 2009), 182.

savas valsts ārpolitikā. Minētā nodaļa palīdz vērtēt Latvijas pašvaldību sadarbības ar Krievijas partneriem politisko kontekstu. Katram no plānošanas reģioniem ir veltīta atsevišķa nodaļa, kam seko pašvaldību sadarbības ar valsts institūcijām apskats.

Diemžēl ne visas uzrunātās Latvijas pašvaldības sniedza pietiekamu informāciju šī pētījuma veikšanai. Austrumeiropas politikas pētījumu centrs izsaka pateicību tām pašvaldībām, kuras bija atsaucīgas sadarbībā ar pētniekiem! Izsakām pateicību pētniekam Ervīnam Melderam par datu vākšanu pētījuma vajadzībām. Esam pateicīgi arī Saeimas deputātam Ritvaram Jansonam (Nacionālā apvienība) par atbalstu pētījuma iniciēšanas stadijā.

Andis Kudors

Rīga, 2017. gada decembris

1. Pētījuma metodoloģija

Pētījuma mērķis: izpētīt pašvaldību ārējās attiecības, to sasaisti ar Latvijas ārpolitiku, pievēršot īpašu uzmanību Krievijas faktoram. Pētījuma analīzes periods aptver laiku no 2009. gada 6. jūnija līdz 2017. gada 3. jūnijam, šādi ietverot divus pašvaldību vēlēšanu ciklus. Analīzes perioda sākumā – 2009. gadā – bija noslēgusies Latvijas administratīvi teritoriālā reforma, ar kuru Latvijas teritorijas dalījums tika noteikts novados un republikas nozīmes pilsētās. Administratīvi teritoriālās reformas ietvaros kopš 2009. gada sāka darboties 110 novadi un 9 republikas nozīmes pilsētas, kas arī tiek analizēts pētījuma ietvaros.

Pētījums sākas ar valstu iekšējo reģionu un to institūciju iesaistes ārējo attiecību veidošanā teorētisko analīzi, kas ar citu valstu pieredzes vispārināšanu ļauj labāk izprast arī Latvijas pašvaldību lomu valsts ārējās attiecībās. Tam seko Latvijas ārpolitikas veidošanas un īstenošanas institucionālā ietvara analīze, apskatot gan nacionālā, gan pašvaldību institucionālā līmeņa lomu ārējo attiecību veidošanā. Atsevišķa nodaļa ir veltīta Krievijas reģionu lomai Krievijas ārpolitikā, apskatot reģioniem uzticētos uzdevumus ārpolitikā, kā arī reģionu un valsts centra attiecības mūsdienu Krievijā. Minētā nodaļa palīdz vērtēt Latvijas pašvaldību ar Krievijas partneriem politisko kontekstu.

Lai veiktu visaptverošu informācijas apkopošanu par Latvijas pašvaldību ārējām attiecībām katrai no pašvaldībām tika nosūtīti 16 jautājumi, lai noteiktu pašvaldības ārējo sadarbību laikā no 2009. gada līdz 2017. gadam.

1. tabula. Pašvaldībām nosūtītie jautājumi

1. Vai jūsu novada/pilsētas pašvaldībai ir sadraudzības pilsētas/sadraudzības reģioni ārvalstīs? Ja jā, tad norādiet šīs pilsētas/reģionus un valstis.
2. Kādas iniciatīvas, projekti, pasākumi ir īstenoti, sadarbojoties ar sadraudzības pilsētām un reģioniem? Norādiet, kura puse iniciatīvu, projektu vai pasākumu ir finansējusi; kāda ir bijusi joma – kultūra, ekonomika, izglītība, sports u. c.; kas tās ietvaros ir ticis darīts; kas ir piedalījies?
3. Lūdzu, aprakstiet un novērtējiet konkrētus jūsu novada vai pilsētas ieguvumus no augstākminētās sadarbības!
4. Vai jūsu novada/pilsētas pašvaldība ir iesaistījies pārobežu sadarbības projektos? Ja jā, tad norādiet šos projektus un iesaistītos partnerus.
5. Kādas iniciatīvas, projekti, pasākumi ir īstenoti pārobežu sadraudzības projektu ietvaros? Norādiet, kura puse iniciatīvu, projektu vai pasākumu ir finansējusi; kāda ir bijusi joma – kultūra, ekonomika, izglītība, sports u. c.; kas tās ietvaros ir ticis darīts; kas ir piedalījies?
6. Lūdzu, aprakstiet un novērtējiet konkrētus jūsu novada/pilsētas ieguvumus no pārobežu sadarbības projektiem, atzīmējot aktīvākos sadarbības partnerus!
7. Kādas iniciatīvas, projekti, pasākumi ir īstenoti, sadarbojoties ar citām valstīm (papildus sadraudzības pilsētām/reģioniem un pārobežu sadarbībai)? Norādiet, kas iniciatīvu, projektu vai pasākumu ir finansējis; kāda ir bijusi joma – kultūra, ekonomika, izglītība, sports u. c.; kas tās ietvaros ir ticis darīts; kas ir piedalījies īstenošanā?
8. Uz kurām valstīm un pilsētām ārpus Latvijas (darba komandējumi, oficiālās vizītes) ir devušies pašvaldību pārstāvji? Kāda ir bijusi vizītes joma; kāds ir bijis vizītes mērķis; kāds ir bijis rezultāts; kuri pašvaldības pārstāvji ir devušies vizītē?
9. No kurām ārvalstīm un pilsētām jūsu pašvaldība ir uzņēmusi oficiālas vizītes? Kāda ir bijusi vizītes joma; kāds ir bijis vizītes mērķis; kāds ir bijis rezultāts; kāds bija delegācijas sastāvs?
10. Kādi ārvalstu vēstniecību un konsulātu atbalstīti vai organizēti pasākumi, iniciatīvas vai projekti ir tikuši īstenoti sadarbībā ar jūsu pašvaldību? Norādiet, kāda ir bijusi joma – kultūra, ekonomika, izglītība, sports u. c.; kas tās ietvaros ir ticis darīts; kas ir piedalījies īstenošanā?
11. Ar kurām Latvijas valsts institūcijām jūsu pašvaldība sadarbojas ārējo attiecību veidošanā? Lūdzu, norādiet institūcijas un jautājumu loku (kultūra, ekonomika, drošība un kārtība, izglītība, sports u. c.)!

12. Kā jūs vērtējat sadarbību ar Latvijas valsts institūcijām (piemēram, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju, Ārlietu ministriju u. c.) ārējo attiecību veidošanā?
13. Vai Latvijas valsts institūcijas ir vērsušās pie jūsu pašvaldības jautājumos, kas saistīti ar Latvijas ārpolitikas veidošanu un īstenošanu?
14. Kādi, jūsuprāt, ir kavējošie faktori, kas ierobežo pašvaldību ārējo attiecību un sadarbības ar ārvalstu partneriem veidošanu?
15. Kāds atbalsts būtu nepieciešams, lai jūsu pašvaldība varētu attīstīt vēlamās ārējās attiecības un sadarbību?
16. Kā jūsu pašvaldība plāno attīstīt ārējās attiecības? Kādos virzienos (valstis/reģioni/pilsētas) un jomās (kultūra, ekonomika, drošība un kārtība, izglītība, sports u. c.) plānojat attīstīt sadarbību? Kādi sadarbības virzieni un jomas ir uzskatāmas par prioritārām jūsu pašvaldībai?

Kopumā līdz 2017. gada oktobrim tika saņemtas atbildes no 87 pašvaldībām. Papildus pašvaldību atbildēm pētnieki veica publiskās informācijas analīzi par pašvaldību ārējo sadarbību minētajā laika periodā (pašvaldību mājaslapas un informācija pašvaldību medijos).

Lai gūtu dziļāku izpratni par pašvaldību motivāciju, interesēm un ārējās sadarbības virzieniem, papildus tika veiktas daļēji strukturētas intervijas ar Rēzeknes domes priekšsēdētāja vietnieku pilsētas attīstības un investīciju jautājumos Alekseju Stecu, Daugavpils pilsētas domes deputātu un bijušo priekšsēdētāju Jāni Lāčplēsi, Liepājas pilsētas galveno ekspertu starptautiskās sadarbības jautājumos Natāliju Vecvagari, Jelgavas domes Attīstības nodaļas vadītāju Līgu Lonerti, Jūrmalas pilsētas pašvaldības Ārējo sakaru un protokola nodaļas vadītājas vietnieci Andu Račiņu, Rīgas domes priekšsēdētāja padomnieci ārlietu jautājumos Ivetu Sers.

Atbilstoši likumam “Par pašvaldībām” pašvaldībām ir tiesības apvienoties biedrībās. Latvijā šāda apvienošanās ir rezultējusies Latvijas Pašvaldību savienības izveidē. Lai identificētu Latvijas Pašvaldību savienības darbību, lom un funkcijas pašvaldību ārējo attiecību veidošanā, tika intervēts bijušais Latvijas Pašvaldību savienības priekšsēdis Andris Jaunsleinis.

Papildus pašvaldību anketēšanai un amatpersonu intervēšanai tikai analizēta publiski pieejamā informācija pašvaldību mājaslapās, reģionālajos un nacionālajos medijos. Pēc datu apkopošanas tie tika kvalitatīvi

analizēti, veidojot pašvaldību ārējo attiecību analīzi, grupējot atbilstoši Latvijā pastāvošajam plānošanas reģionu dalījumam Rīgas, Kurzemes, Zemgales, Vidzemes un Latgales reģionā. Pētījumā pašvaldību sadarbība aprakstīta apkopotā veidā, jo iegūtais analizējamo datu apjoms un detaļizācija par katru no pašvaldībām atšķiras.

2. Pašvaldību iesaiste ārējo attiecību veidošanā – teorētiskais skatījums

Tradicionāli starptautisko attiecību un ārpolitikas pētniecība raksturojama kā valsts – centriska. Valsts tiek skatīta kā primārais un dažos gadījumos – vienīgais subjekts, kas ietekmē starptautiskās politikas notikumus. Lai gan mūsdienās starptautisko attiecību un ārpolitikas analīzes pieejas mainās un atzīst arī citu aktoru nozīmi, valsts joprojām nav pazudusi no starptautiskās politikas un tās analīzes. Tas skaidrojams arī ar valsts unikālo statusu. Atbilstoši starptautiskajām tiesībām valsts ir juridiska persona ar noteiktām tiesībām un pienākumiem.¹ Savu statusu mūsdienu starptautiskajā sistēmā valstis iegūst tikai pēc to atzīšanas, proti, tās kā pilnvērtīgas valsts statusu ir jāatzīst citām sistēmas dalībniecēm – valstīm. Pat tādas globālas organizācijas kā Apvienoto Nāciju Organizācija pilnvarās nav atzīt kādas valsts statusu un uzņemt to organizācijā, ja pilnvarojumu nedod organizācijas dalībvalstis Drošības padomes un Ģenerālās Asamblejas balsojumos. Valsts statuss starptautiskajā sistēmā savā ziņā ir unikāls – tas atšķiras no citiem potenciāli līdzīgiem veidojumiem, piemēram, privātajām korporācijām vai starptautiskajām organizācijām.

Lai gan privātās korporācijas var apgrozīt finanšu līdzekļus, kas ir daudzkārt lielāki par daudzu valstu budžetu, ir izveidotas un darbojas valstu izveidotu tiesību ietvaros. Starptautiskās organizācijas, savukārt, tiek izveidotas un darbojas, pamatojoties uz valstu veidotām starptautisko tiesību normām.² Valsts ir unikāla, bet ne vienīgā starptautisko procesu

¹ Ivor Roberts, ed., *Satow's Diplomatic Practice. Sixth Edition* (Oxford: Oxford University Press, 2009), 23.

² Turpat.

dalībniece. Neskatoties uz statusa atšķirībām, mūsdienās papildus valstīm starptautiskajās attiecībās līdzdarbojas virkne citu dalībnieku.

Raugoties sistēmas līmenī, nevar noliegt starptautisko organizāciju – Apvienoto Nāciju Organizācijas, Eiropas Savienības (ES) un NATO – nozīmi mūsdienu starptautiskās vides dienaskārtībā. Šīs organizācijas no valstu gribas izpildītājām pašas ir kļuvušas par starptautiskās politikas spēlētājiem. Lai arī ANO lielvaru atšķirīgo interešu dēļ sirgst ar efektivitātes trūkumu starptautiskās drošības un konfliktu risināšanā, spēj darboties kā globālās dienaskārtības veidotājs attīstības jautājumos. Eiropas Savienība, savukārt, ir kļuvusi par visdziļāk integrēto starptautisko organizāciju ar vienotu ārpolitiku un diplomātisko dienestu – Eiropas Ārējās darbības dienesta veidolā. Eiropas Ārējās darbības dienesta pārstāvji virknē valstu darbojas līdzās ES dalībvalstu diplomātiem. Tas ne vienmēr nozīmē sinhronizētu ārpolitiku, bet rada platformu ES un tās dalībvalstu ārpolitikas efektivitātes uzlabošanai.

Ne tikai starptautiskās organizācijas ir pieteikušas sevi kā starptautiskās politikas aktoru. Līdzīgs statuss ir attiecināms arī uz nevalstiskajām organizācijām un pat indivīdiem. Starptautiskā Sarkanā Krusta komiteja būtu minama kā viena no senākajām nevalstiskajām organizācijām, kas aktīvi piedalās starptautiskajos procesos. Sarkanā Krusta darbība kopš organizācijas izveides ir saistīta ar starptautiskajiem un valstu iekšienē notiekošajiem konfliktiem un citiem humanitārajiem jautājumiem. Tas ir ļāvis organizācijai šajā jomā attīstīt ekspertīzi un autoritāti, kādas nav nevienam valstiskajam aktoram. Nevalstiskie aktori ir kļuvuši par tik aktīviem starptautisko procesu dalībniekiem, it īpaši ANO ietvaros, ka diplomātijas pētnieki piemērojuši apzīmējumu *polilaterālā diplomātija* (*polylateral diplomacy*). Polilaterālā diplomātija raksturo diplomātijas veidu, kurā mijiedarbojas valstiskie aktori, starptautiskās institūcijas un nevalstiskie aktori.³

Šis pētījums pievēršas vēl vienai starptautisko aktoru grupai, kas līdz šim ir piesaistījusi mazāk uzmanības, – reģioniem. Ja valstu un starptautisko organizāciju iesaiste starptautiskajos procesos mūsdienās ir labi saskatāma, tad subnacionālas vienības jeb reģioni ir mazāk redzami. Tas skaidrojams ar starptautiskās politikas darba kārtību – uzmanību, kas

³ Geoffrey Wiseman, Soumita Basu, "The United Nations," in *Diplomacy in a Globalizing World. Theories and Practices*, eds. Pauline Kerr, Geoffrey Wiseman (New York, Oxford: Oxford University Press, 2013), 329.

vērsta uz augstās politikas jautājumiem. Augstā politika starptautiskajās attiecībās attiecas uz tiem jautājumiem, kas ir tieši saistīti ar valsts izdzīvošanu, piemēram, aizsardzības un drošības jautājumi. Augstajai politikai tiek pretnostatīts zemās politikas apzīmējums, kas ietver jautājumus, kas nav tik cieši saistīti ar valsts izdzīvošanu, piemēram, ekonomiskie vai sociālie jautājumi. Tāpat kopš 20. gadsimta vidus un īpaši aukstā kara beigām zemās politikas jautājumu nozīme pakāpeniski ir pieaugusi. Tas ir rezultāts procesiem starptautiskajā sistēmā un valstu iekšienē. Šie procesi spiež pielāgoties visus starptautiskās sistēmas aktorus, it īpaši valstis un institūcijas, kas ir atbildīgas par valstu ārpolitikas veidošanu.

Mūsdienu starptautiskā vide, valstis un reģioni

Kopš 20. gadsimta vidus un vēl redzamāk kopš aukstā kara beigām viens no aktuālākajiem procesu kopumiem starptautiskajā sistēmā ir bijusi globalizācija. Globalizācija raksturojuma “kā daudzdimensionāls process, kas ietver pieaugošu politisko, militāro, ekonomisko, sociālo un kultūras darbību iegulšanos (*embed*) politiski vienotās globālās rīcības sfērās”.⁴ Ar globalizāciju ir saistāmas vairākas tendences, piemēram, globālo informācijas, sakaru un transporta tehnoloģiju attīstība, finanšu un tirdzniecības saišu izplatība. Starp tendencēm ir minama skaidras robežas izzušana starp iekšpolitiku un ārpolitiku. Globalizācijas un citu starptautisko procesu ietekmē jautājumi, kas agrāk tika uzskatīti par piederīgiem valsts iekšpolitikai, mūsdienās ir kļuvuši par daļu no ārpolitikas. Piemēram, Eiropas Savienības dalībvalstīm lauksaimniecības politika tikai daļēji ir iekšpolitisks jautājums, jo virkne lēmumu par atbalsta finansējumu, kompensācijām, standartiem un kvotām tiek pieņemti daudzpusējā formātā, visām ES dalībvalstīm vienojoties. Līdzīga situācija ir valsts iekšējās drošības un kārtības jautājumos, kur starptautiskā sadarbība ir nepieciešama cīņai ar organizēto noziedzību un terorismu. Ir pieaudzis to jautājumu daudzums, kuri vairs nav risināmi tikai valsts iekšienē, bet gan sadarbībā ar citām valstīm un citiem starptautiskiem aktoriem.

Ārpolitisko jautājumu skaita pieaugums savukārt ir radījis izaicinājumus tradicionālajiem valstu ārpolitikas veidotājiem – ārlietu ministrijām. Jau 20. gadsimtā papildus ārlietu ministrijām un to

⁴ Chris Alden, Amnon Aran, *Foreign Policy Analysis. New Approaches*, Second Edition (London, New York: Routledge, 2017), 107.

vadītājiem – ministriem – par aktīviem valstu interešu pārstāvjiem starptautiskajā sistēmā bija kļuvuši valstu un valdību vadītāji – prezidenti, premjerministri. Pastiprinoties globalizācijas procesiem, valsts ārpolitikas aktoru klāsts papildinājās ar nozaru ministriju un cita veida specializēto institūciju pārstāvjiem, kas varēja piedāvāt nozares ekspertīzi par jautājumiem, kuri agrāk ietilpa valsts iekšpolitikā, bet tagad bija kļuvuši par reģionālās vai globālās darba kārtības sastāvdaļu.

Ja agrāk ārlietu ministrijas pozīcija ārpolitikas veidošanā un īstenošanā bija tuvu monopolam, tad vēlāk ministrijas loma tika salīdzināta ar *vārtu sargu* – institūciju, kuras uzdevums ir kontrolēt un koordinēt citu institūciju ārējās darbības un pozīcijas. Tuvojoties 21. gadsimta otrās desmitgades noslēgumam, ir nostiprinājies skatījums, ka ārlietu ministrijas vairs nespēj darboties kā sekmīgi *vārtu sargi*,⁵ jo jautājumu, kas ietilpst starptautiskajā darba kārtībā, daudzums un dažādība prasa, lai faktiski ikvienas valsts politikas nozares pārstāvji būtu gatavi darboties valsts interešu aizstāvībai arī starptautiskajā līmenī. Pieaugot jautājumu skaitam un institucionālajiem aktoriem, kas iesaistās valsts ārpolitikas veidošanā, palielinās risks, ka valsts ārpolitika zaudēs fokusu un ka tajā var pieaugt iekšējā nesaskaņotība un pretrunas. Lai no tā izvairītos, bet vienlaicīgi pielāgotos globalizētās pasaules reālijām, tiek piedāvāta *visas valdības pieeja (whole-of-government)*,⁶ kurā ārlietu ministrija darbojas kā atbalsta platforma, sniedzot nepieciešamo palīdzību nozares jautājumu koordinēšanā un virzīšanā starptautiskajā līmenī. Šāda pieeja ļauj apvienot nozares pārstāvju ekspertīzi par savas nozares jautājumiem un ārlietu ministriju un diplomātiskā dienesta ekspertīzi starptautiskās politikas jautājumos.

Ārpolitikas koordinācijas problēmas sastopamas ne tikai valsts nacionālā līmeņa institūciju starpā, bet arī starp nacionālo līmeni un reģioniem. Šī pētījuma ietvaros ar reģionu tiks saprasta teritoriāla un administratīva vienība federālās un unitārās valstīs pirmajā līmenī uzreiz zem centrālās valdības.⁷ Šādā izpratnē reģiona kritērijiem atbilstu Rīgas pilsēta un Salacgrīvas novads Latvijā, Kvebeka Kanādā un Bavārija

⁵ Kishan S. Rana, *The 21st Century Ambassador: Plenipotentiary to Chief Executive* (Malta, Geneva: DiploFoundation, 2004), 65.

⁶ Brian Hocking, Jan Melissen, Shaun Riordan, Paul Sharp, *Futures for Diplomacy: Integrative Diplomacy in the 21st Century* (Netherlands Institute of International Relations “Clingendael”, 2012), 63.

⁷ Alexander S. Kuznetsov, *Theory and Practice of Paradiplomacy. Subnational Governments in International Affairs* (London, New York: Routledge, 2015), 22.

Vācijā. Minētie piemēri ilustrē reģionu iespējamo dažādību teritorijas, iedzīvotāju skaita un blīvuma, administratīvās struktūras un lomas valsts konstitucionālajā uzbūvē (reģioni federālā vai unitārā valstī). No vienas puses, tas rada plašu reģiona izpratni, tajā pašā laikā arī suverēnas valstis raksturo ievērojamas teritorijas, iedzīvotāju skaita un ekonomiskās attīstības līmeņa atšķirības. Tas neliedz par valsti uzskatīt, piemēram, Islandi ar aptuveni 335 000 iedzīvotāju un Ķīnas Tautas Republiku ar gandrīz 1,4 miljardiem iedzīvotāju.

Reģioni, līdzīgi kā nevalstiskie aktori, mūsdienās ir uzskatāmi par jauniem starptautiskās politikas dalībniekiem, jo tie starptautiskajās attiecībās ir ienākuši papildus valstīm. Tomēr starptautisko attiecību vēsturē jau agrāk ir bijusi novērojama reģionu iesaiste, it īpaši periodā pirms valstu kā suverēnu vienību nostiprināšanās. Piemēram, Latvijai tuvējā Baltijas jūras reģionā laikā no 11. līdz 15. gadsimtam darbojās Hanzas savienība – mūsdienu starptautisko organizāciju priekštece. Hanzas savienība bija tirgotāju ģilžu savienība, kurā ietilpa Baltijas jūras reģiona pilsētas un citi tirdzniecības punkti. Hanzas savienība faktiski darbojās, veidojot attiecības nevis starp valstīm un valdniekiem, bet attiecības starp pilsētām, reģioniem. Hanzas savienības piemērs labi ilustrē reģionu spējas iesaistīties ārējās attiecībās, tikai svarīgi ir ņemt vērā arī virkni ierobežojošo faktoru, piemēram, valsts kā primārā starptautiskās sistēmas subjekta pozīcijas.

Atgriežoties 21. gadsimta starptautiskajā situācijā, ir svarīgi atzīt straujās izmaiņas, kas pašlaik novērojamas starptautiskajā vidē, – globalizācijas procesi, tai skaitā starptautisko institūciju nozīmes pieaugums, un robežas mazināšanās starp iekšpolitiskiem un ārpolitiskiem procesiem ir radījusi papildu izaicinājumus kā valstīm, tā arī reģioniem. Ja nacionālā līmeņa institūcijas nespēj piedāvāt risinājumus, kā reģioniem tikt galā ar šiem izaicinājumiem, tad reģioni var tiekties īstenot individuālas darbības. Reģionu centienus rast risinājumus ārējo procesu un faktoru ietekmei Braiens Hokings (*Brian Hocking*) apzīmē kā ārpolitikas lokalizāciju (*foreign policy localization*),⁸ šādi papildinot ārpolitikas jēdzienu, kas tradicionāli tiek asociēts ar valstu nacionālā līmeņa institūciju atbildības sfēru.

Mainīgā starptautiskā vide var būt viens no plašākiem iemesliem reģionu īstenotai ārpolitikas lokalizācijai. Maikls Kitings (*Michael*

⁸ Brian Hocking, *Localizing Foreign Policy. Non-Central Governments and Multi-layered Diplomacy* (New York: St. Martin's Press, 1993), 14.

Keating) piedāvā trīs detalizētāku cēloņu grupas reģionu iesaistei ārējo attiecību veidošanā. Tie ir 1) ekonomiskie, 2) kultūras, 3) politiskie cēloņi.⁹ Ekonomiskie cēloņi saistāmi ar investīciju piesaisti, noieta tirgu meklējumiem reģiona produkcijai un pakalpojumiem, tūristu piesaisti vai modernizācijai nepieciešamo tehnoloģiju meklējumiem. Ekonomiskie iemesli saistāmi ar reģiona vēlēšanos vai nepieciešamību veidot alternatīvu valsts iekšienē piedāvātajām iespējām. Piemēram, reģiona paļaušanās tikai uz nacionālajām investīcijām veido lielāku atkarību no nacionālā līmeņa. Demokrātiskās valstīs, kurās iedzīvotāji ievēlē nacionālā un reģionālā līmeņa lēmumu pieņēmējus, reģionu iniciatīva palielinās gadījumos, kad reģiona politiskā pārstāvniecība atšķiras no nacionālā līmeņa.

Reģioni, kuri ir atšķirīgi valodas un kulturālā (tai skaitā reliģiskā) ziņā, veido starptautiskos kontaktus, lai gūtu atbalstu valodas un kultūras saglabāšanā un attīstīšanā. Tas ir izteiktāks gadījumos, kad nacionālā valdība nepievērš pietiekamu uzmanību reģiona kultūras attīstīšanai, un gadījumos, kad attiecīgās kultūras un valodas pārstāvji dzīvo citās valstīs. Piemēram, Kvebekas province Kanādā veido kontaktus ar Franciju un citām frankofonijas valstīm, lai gūtu atbalstu franču valodas un kultūras uzturēšanai un attīstīšanai šajā reģionā. Katalonija, piemēram, ir bijusi aktīva katalāņu valodas popularizēšanā, piedāvājot to apgūt virknē universitāšu, kā arī lobējot katalāņu valodu kā vienu no oficiālajām Eiropas Savienības valodām.¹⁰

Reģionu politiskā motivācija iesaistei ārējās attiecībās variē no reģiona neatkarības centieniem līdz sev aktuālu jautājumu lobēšanai starptautiskajā vidē. Reģioni, kuri vēlas iegūt neatkarību, savās ārējās attiecībās tiecas panākt, lai to valstiskumu oficiāli atzīst valstis. Kad tas neizdodas, reģioni tiecas iegūt *netiešu valstiskumu*, piemēram, tiecoties nodrošināt savu dalību starptautiskās organizācijās vai ar publiskās diplomātijas palīdzību tiecoties iegūt atbalstu no citu valstu sabiedrībām. Citos gadījumos reģioni var tiekties iesaistīt ārējos aktoru križu un konfliktu noregulēšanā. Tas var tikt veikts, tieši uzrunājot ārējos aktorus – valstis vai starptautiskās organizācijas, vai arī izmantojot sabiedrības un iedzīvotāju grupas citās valstīs, kurām ir līdzīga valoda un kultūra, piemēram,

⁹ Michael Keating, "Regions and International Affairs: Motives, Opportunities and Strategies," in Francisco Aldecoa, Michael Keating, eds., *Paradiplomacy in Action. The Foreign Relations of Subnational Governments* (London, New York: Routledge, 1999), 4.

¹⁰ Turpat, 5.

iru diaspora ir bijusi aktīva Ziemeļīrijas konflikta noregulēšanā un miera procesa virzīšanā.¹¹

Reģionu praktiskā darbība starptautiskajā vidē ir izpelnījusies pētnieku uzmanību un arī speciālu apzīmējumu. Reģionu iesaiste ārējās attiecībās tiek apzīmēta ar *paradiplomātijas* jēdzienu. Paradiplomātija tiek raksturota kā politiskās saziņas veids, lai sasniegtu ekonomiskus, kulturālus, politiskus vai jebkāda cita veida ieguvumus, kuru kodolu veido pašuzturoša reģionālo pārvalžu darbība ar ārējiem valstiskiem un nevalstiskiem aktoriem.¹²

Reģionu paradiplomātijai ir vairāki izpausmes veidi, kas ir atkarīgi no vairākiem faktoriem – valsts konstitucionālās iekārtas un reģionu darbību nosakošām tiesību normām, ārējās starptautiskās vides piedāvātajām iespējām, paša reģiona iekšējās kapacitātes, augstākminēto cēloņu – ekonomisko, kultūras, politisko – klātesamības.

Pētījuma tapšanas laikā 2017. gada rudenī Apvienoto Nāciju Organizācijā ir 193 dalībvalstis, kas nozīmē, ka pasaulē ir vairāk nekā 193 dažādas konstitucionālās iekārtas, kur katrā no tām ir savs tiesiskais ietvars reģioniem. Valstis, kas veidotas kā federācijas, reģioniem var būt savi parlamenti un plašākas pilnvaras attiecībā uz to teritorijas un iedzīvotāju pārvaldīšanu. Dažās valstīs reģioniem var tikt piešķirtas papildu autonomijas tiesības, kā tas ir Katalonijas vai Skotijas gadījumā. Unitārās valstīs reģioni var būt tiesiski ierobežotāki un vairāk pakļauti centrālajai varai. Atkarībā no valsts var atšķirties reģionu tiesības īstenot paradiplomātijas aktivitātes. Pat ģeogrāfiski tik ciešā pasaules daļā kā Eiropa ir sastopamas atšķirīgas reģionu tiesības īstenot paradiplomātiju. Francijā, Spānijā un Itālijā reģioniem ir liegts veidot ārējās attiecības, izņemot dažus gadījumus, piemēram, reģionu pārstāvniecību atvēršanu Briselē, kas Spānijā tika panākta tikai pēc tiesas sprieduma, bet Itālijā – pēc īpašiem labojumiem konstitūcijā. Savukārt Lielbritānijā – valstī, kuras konstitucionālo iekārtu nenosaka vienots dokuments – reģioniem ir plašākas iespējas veidot pārstāvniecību ārvalstīs. Vēl plašāka rīcības brīvību ir Beļģijas reģioniem, kuri drīkst īstenot praktiski jebkāda veida

¹¹ Michael Keating, “Regions and International Affairs: Motives, Opportunities and Strategies,” in Francisco Aldecoa, Michael Keating, eds., *Paradiplomacy in Action. The Foreign Relations of Subnational Governments* (London, New York: Routledge, 1999), 5.

¹² Alexander S. Kuznetsov, *Theory and Practice of Paradiplomacy. Subnational Governments in International Affairs* (London, New York: Routledge, 2015), 31.

paradiplomātiskās aktivitātes. Vienīgais ierobežojums Beļģijas reģioniem ir liegums sadarboties ar valstīm, ar kurām Beļģijai nav diplomātisko attiecību.¹³ Latvija atrodas starp abām spektra pusēm, bet vietējā situācija plašāk tiks analizēta nākamajā nodaļā.

Attiecībā uz ārējās vides situāciju reģiona iespējas veidot paradiplomātiju izriet no situācijas kaimiņvalstīs, kā arī starptautisko organizāciju nodrošinātajām iespējām. Eiropa ar Eiropas Savienību kā dziļāko integrācijas piemēru nodrošina ES dalībvalstu reģioniem plašu iespēju klāstu iesaistīties ārējās attiecībās. Eiropas Savienības Reģionu komiteja ir viena no ES institūcijām, kas kopš 1994. gada piedāvā iespēju dalībvalstu reģionu pārstāvjiem līdzdarboties lēmumu pieņemšanas procesā. Institūcija nenodrošina pārstāvniecību visiem katras dalībvalsts reģioniem, bet gan nosaka noteiktu reģionālo pārstāvju skaitu no katras dalībvalsts. No Latvijas ES Reģionu komitejā pašlaik darbojas septiņi pārstāvji.¹⁴ Lai gan Reģionu komitejai ir tikai konsultatīvas funkcijas ES lēmumu pieņemšanas procesā, šādas institūcijas pastāvēšana nodrošina bezprecedenta iespējas reģioniem sniegt savu nostāju par ES darba kārtības jautājumiem. Papildus ES institūcijām virkne reģionu tiecas iesaistīties ES lēmumu pieņemšanas procesā, izveidojot pārstāvniecību Briselē. Šādu iespēju ir izmantojušas gandrīz 200 reģionu pārvaldes un dalībvalstu reģionu grupas.¹⁵ Savas pārstāvniecības izveide Briselē automātiski nenozīmē, ka reģions darbojas pretēji valsts nacionālajai pozīcijai. Maikls Teitems (*Michael Tatham*), analizējot reģionu pārstāvniecību darbību, ir secinājis, ka to pozīcijas reti atšķiras no tām, ko virza un aizstāv valstu valdības.¹⁶

Reģioni ir atšķirīgi pēc to teritorijas, iedzīvotāju skaita un blīvuma, ekonomiskās attīstības līmeņa un citiem faktoriem, piemēram, reģiona pārvalžu lieluma un kapacitātes. Šo faktoru kopums var noteikt, vai reģions iesaistīsies paradiplomātijas aktivitātēs vai tieksies savas intereses aizstāvēt, izmantojot citus instrumentus. Reģionam ar nelielu iedzīvotāju

¹³ Michael Keating, "Regions and International Affairs: Motives, Opportunities and Strategies," 12.

¹⁴ *Eiropas Reģionu komiteja. Valstu delegācijas*, skatīts 14.11.2017., <http://cor.europa.eu/lv/about/nationaldelegations/Pages/national-delegations.aspx>.

¹⁵ *Regional Offices*, skatīts 14.11.2017., <http://cor.europa.eu/en/regions/Documents/regional-offices.xls>.

¹⁶ Michael Tatham, "Paradiplomats Against the State: Explaining Conflict in the State and Substate Interest Representation in Brussels," *Comparative Political Studies* 46(1) (2013): 73.

skaitu, zemiem ienākumiem un bez atbalsta no nacionālā līmeņa institūcijām var nebūt iespējams uzturēt, piemēram, pārstāvniecību Briselē vai pat algot darbinieku, kas nodarbotos ar ārējo attiecību veidošanu. Tā vietā reģiona vadība var izvēlēties reģiona svarīgos jautājumus aktualizēt valsts iekšienē. Šādu izvēli var izdarīt reģioni, kuru pārvaldēs pie varas ir tas pats politiskais spēks, kas nacionālajā līmenī.

Reģionu paradiplomātija praksē

Reģiona spējas īstenot paradiplomātijas aktivitātes ir atkarīgas no vairākiem iepriekš apskatītiem faktoriem. Daļa no faktoriem, kā reģionu iekšējā kapacitāte, valsts konstitucionālā kārtība un ārējās vides iespējas, noteiks ietvarus un instrumentus paradiplomātijas praktiskajai īstenošanai.

Saskaņā ar Ivo Dučaceku (*Ivo Duchacek*) paradiplomātijas aktivitātes iespējams dalīt trīs plašākās kategorijās:

- 1) pārrobežu reģionālā paradiplomātija (*transborder regional paradiplomacy*), kas ietver attiecības ar ārvalstu reģioniem, kuriem ir kopīga robeža;
- 2) pārreģionu paradiplomātija (*transregional paradiplomacy*), kas ietver reģionu attiecības ar reģioniem kaimiņvalstīs, ja reģioni nedala robežu;
- 3) globālā paradiplomātija (*global paradiplomacy*), kas ietver reģionu attiecības ar ārvalstu reģioniem un valstīm bez kopējām robežām.¹⁷

Papildus kategorijām reģioniem iespējams izmantot virkni paradiplomātijas ietvaru, piemēram, pārrobežu sadarbību, sadraudzības pilsētas, tematisko sadarbību.

Pārrobežu sadarbība, kas apzīmē vairāku valstu pierobežas reģionu sadarbību, ir vēl viens no izplatītiem pārrobežu reģionālās paradiplomātijas veidiem. Pārrobežu sadarbība apzīmē formātu, bet piepildījums būs atkarīgs no reģionu ieinteresētības un pieejamajiem resursiem. Attiecīgi pārrobežu sadarbība var būt tikai simboliska līdzīgi sadraudzības pilsētām, tajā pašā laikā tā var kalpot par platformu vairāku jomu praktiskai sadarbībai. Eiropas Savienības ietvaros virkne atbalsta programmu

¹⁷ Alexander S. Kuznetsov, *Theory and Practice of Paradiplomacy. Subnational Governments in International Affairs*, 108.

motivē dalībvalstu pierobežu reģionus veidot savstarpēju sadarbību, piemēram, Latvijā darbojas Latvijas–Krievijas pārrobežu sadarbības programma, kurai Latvijā var pieteikties reģioni (novadu pašvaldības) no Vidzemes un Latgales, kuriem var nebūt tieša robeža ar Krieviju.¹⁸ Kopumā 2017. gadā Eiropas Savienība atbalstīja 15 pārrobežu sadarbības programmas,¹⁹ kuras attiecināmas gan uz pārrobežu reģionālās paradiplomātijas kategoriju, gan pārreģionu paradiplomātijas kategoriju. ES atbalstītās pārrobežu sadarbības programmas tiek raksturotas kā “atslēgas elements ES rīcībspolitikā ar tās kaimiņiem”,²⁰ šādi atzīstot pārrobežu sadarbību kā daļu no ES ārējām attiecībām.

Piemērs visām trīs kategorijām atbilstoši paradiplomātijas īstenošanai ir sadraudzības pilsētas, kas ir viens no senākajiem reģionu ārējo attiecību veidiem. Kā pirmais piemērs sadraudzības pilsētām tiek minēts 836. gadā noslēgta vienošanās starp Paderbornu mūsdienu Vācijā un Lemānu mūsdienu Francijā.²¹ Moderno valstu periodā sadraudzības pilsētu formāts ieguva aktualitāti 1947. gadā līdz ar Bristoles Lielbritānijā un Hannoveres Vācijā vienošanos.²² Kopš šī brīža sadraudzības pilsētas ir kļuvušas par izplatītāko no reģionu paradiplomātijas veidiem. Piemēram, ES ietvaros 2015. gadā tika sniegts atbalsts 240 sadraudzības pilsētu projektiem.²³ Neskatoties uz plašo izplatību, sadraudzības pilsētu formāts iesaistītajām pusēm nodrošina ierobežotus praktiskos ieguvumus. Parakstītie sadraudzības līgumi lielākoties ir formāli, īsi un vispārēja rakstura. Tikai retos gadījumos sadraudzības pilsētas vienojas par ciešu sadarbību plašā jautājumu lokā. Tieši tāpēc sadraudzības pilsētu formātam paradiplomātijā ir simboliska nozīme – pusēm ir iespēja parādīt *draudzību* un ieinteresētību sadarbībā, bet vienlaicīgi bez praktiska sadarbības piepildījuma. Tas gan nav liedzis sadraudzības pilsētu formātu attīstīt Austrumāzijas reģioniem. Šāda veida paradiplomācija ir kļuvusi par Ķīnas

¹⁸ *Latvijas – Krievijas pārrobežu sadarbības programma 2014.–2020. gadam*, skatīts 12.11.2017., http://latruscbc.eu/wp-content/uploads/2016/11/01.06.2017_Latvia-Russia-JOP_LAT.pdf.

¹⁹ *Cross Border Cooperation*, skatīts 12.11.2017., https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/cross-border-cooperation_en.

²⁰ Turpat.

²¹ Rodrigo Tavares, *Paradiplomacy. Cities and States as Global Players* (New York: Oxford University Press, 2016), 29.

²² Turpat.

²³ Turpat, 30.

Tautas Republikas reģionu vienu no primārajiem paradiplomātijas veidiem, noslēdzot vairāk nekā 2100 vienošanās ar reģioniem visā pasaulē.²⁴

Ja sadraudzības pilsētu formāts pilda simbolisku funkciju, tad praktiski ieguvumi ir atrodamīti tematiskajā sadarbībā (*single-themed*). Tematiskā sadarbība grupējas ap noteiktu jautājumu, kurš ir aktuāls vairākiem reģioniem un kura risināšanā reģioni ir gatavi sadarboties. Tematiskā sadarbība var tikt īstenota ar kaimiņu reģioniem, kaimiņvalstu reģioniem vai reģioniem citās pasaules daļās. Klasiskie piemēri tematiskajai sadarbībai ietver tirdzniecības veicināšanu un ārējo investīciju piesaisti. Pierobežas reģioniem aktuāls jautājums sadarbībā ir apkārtējā vide, piemēram, Ziemeļamerikā pēc federālo valdību nespējas efektīvi risināt vides jautājumus pēc divām naftas katastrofām Klusā okeāna piekrastē, 1988. gadā Britu Kolumbijas (Kanāda), Aļaskas, Vašingtonas, Oregonas un Kalifornijas (ASV) reģionu vadības vienojās izveidot darbības grupu ar dažādu jomu ekspertiem un nepieciešamo tehnisko nodrošinājumu, lai novērstu naftas noplūdes negatīvās sekas.²⁵

Papildus tematiskajai sadarbībai reģioni var veidot plaša spektra ārējās attiecības. Šāda paradiplomātijas prakse būs klātesoša spēcīgiem, ekonomiski attīstītiem reģioniem ar atbilstošu kapacitāti. Kā piemērs šāda tipa plašai sadarbībai ir Kalifornijas štata (ASV) starptautiskā darbība. Kalifornija, kas kā viens no ASV štatiem vienlaicīgi ir astotā lielākā pasaules ekonomika, apsteidz pat tādas valstis kā Krievija, Itālija, Indija vai Kanāda.²⁶ Ievērojami ekonomiskie resursi ļauj reģionam iesaistīties daudzu starptautiski aktuālu jautājumu risināšanā, piemēram Kalifornija ir bijusi aktīva vides aizsardzības un klimata izmaiņu jautājumu aktualizētāja.²⁷ Bet, pateicoties Kalifornijā esošajai Silīcija ielejai, reģions aktīvi pozicionējas jauno tehnoloģiju jomā, kas ļauj piesaistīt papildu investīcijas un cita veida resursus, piemēram, ekspertīzi un augsta ranga speciālistus.

Praktiskā līmenī, lai kādu paradiplomātijas ietvaru reģioni izvēlētos, tie savu ārējo attiecību veidošanai var attīstīt virkni instrumentu. Vispirms, lai reģions spētu efektīvi darboties starptautiskajā vidē, tā pārvaldē ir nepieciešama atbilstoša struktūrvienība vai institūcija, kas nodarbojas ar reģiona ārējām attiecībām – *de facto* reģiona ārlietu

²⁴ Rodrigo Tavares, *Paradiplomacy. Cities and States as Global Players*, 32.

²⁵ Turpat, 35.

²⁶ Turpat, 36.

²⁷ Turpat, 37.

ministrija. Struktūrvienības vai institūcijas lielums, darbinieku skaits un pilnvaras ir atkarīgas no reģiona kapacitātes un valsts konstitucionālās uzbūves. Mazākos reģionos šo ārējās sadarbības funkciju var veikt arī pavisam neliels cilvēku skaits vai pat tā var būt viena no funkcijām darbiniekam, kurš ir atbildīgs arī par citām jomām.

Reģioni ar atbilstošu ekonomisko situāciju un interesēm var atvērt savas reģionālās pārstāvniecības ārvalstīs. Šīs pārstāvniecības, kas tiek dažkārt sauktas par *parakonsulātiem*,²⁸ nav tas pats kas valstu diplomātiskās vai konsulārās pārstāvniecības, un to darbiniekiem nebūs attiecīgo imunitāšu vai privilēģiju, kuras bauda diplomāti, ja vien valstis nebūs panākušas īpašu vienošanos. Reģionu pārstāvniecības ļauj īstenot pastāvīgu pārstāvju klātbūtni un var kalpot kā efektīvs instruments interešu lobēšanā. Kā piemēru var minēt reģionu pārstāvniecības Briselē. Gatavība izveidot un uzturēt pārstāvniecību liecina par attiecīgā reģiona ieinteresētību attīstīt sadarbību ar konkrētu valsti, reģionu vai organizāciju, kur pārstāvniecība ir izveidota.

Ja reģionu kapacitāte liedz tiem izveidot pastāvīgas pārstāvniecības, reģioni var izvēlēties iesaistīties dažāda veida starptautiskos pasākumos. Tie var būt forumi, kuros skarti reģioniem aktuāli jautājumi, vai izstādes, kas var būt noderīgs rīks reģiona ekonomisko interešu īstenošanai, piemēram, tūristu vai investīciju piesaistīšanai.

Līdzīgi kā starpvalstu attiecībās, arī paradiplomātijā viens no praktisko attiecību veidošanas instrumentiem ir oficiālās vizītes. Vizītēm ir gan augsta simboliska nozīme, gan tās dod iespēju klātienē risināt praktiskus jautājumus. Vizīšu delegāciju līmenis un vizīšu biežums arī var kalpot par indikatoru reģionu ārējo attiecību prioritātēm. Papildus reģionu delegāciju vizītēm to pārstāvji var būt klātesoši arī valsts augstāko amatpersonu vizītēs, kas var kalpot par iespēju, lai izveidotu pirmos kontaktus ar citu valstu reģionu pārstāvjiem.

Visbeidzot, reģioni var izmantot arī citas sniegtās iespējas, piemēram, iesaistoties pārrobežu sadarbības tīklos un asociācijās, kas veidotas, lai risinātu aktuālas problēmas un jautājumus.²⁹ Piemēram, reģioni Eiropā ir iesaistījušies Eiropas Reģionu asamblejā.

²⁸ Alexander S. Kuznetsov, *Theory and Practice of Paradiplomacy. Subnational Governments in International Affairs*, 112.

²⁹ Turpat.

Reģioni var īstenot publiskās diplomātijas pasākumus, uzrunājot citu valstu reģionu iedzīvotājus. Publiskās diplomātijas pasākumi var prasīt ievērojamus resursus, bet vienlaicīgi sniegt atdevi gan īstermiņā, gan ilgākā laika posmā. Publiskās diplomātijas kampaņu īstenošanā reģioni var izmantot jau esošo starptautisko dienaskārtību, piemēram, 1992. gadā notikušo vasaras olimpisko spēļu laikā Barselonā Katalonija izmantoja reģionam pievērsto starptautisko uzmanību, lai uzsvērtu tās valodas un kultūras unikalitāti un atšķirību no pārējās Spānijas.

Papildus šiem instrumentiem reģioni var izmantot arī citus netradicionālākus instrumentus. Tie būs atkarīgi no faktoriem, kas minēti augstāk, kā arī no reģiona izdomas un gatavības izmantot arī ne tik tradicionālus attiecību veidošanas instrumentus.

Reģionu ārējās attiecības valsts ārpolitikas ietvarā

Reģioni mūsdienās ir jāvērtē kā starptautisko procesu aktori, kas darbojas papildus valstīm, starptautiskajām organizācijām un nevalstiskajiem aktoriem. Savās ārējās attiecībās reģioni ir primāri atkarīgi no attiecībām ar valsts nacionālā līmeņa institūcijām. Šīs attiecības var būt noteiktas tiesiski, ierobežojot vai atļaujot reģioniem noteiktas ārējās aktivitātes. Tāpat attiecības var būt politikas vai ekonomiskas, reģionu politiskajai vadībai atšķiroties no valsts politiskās vadības vai atšķirīgām vīzijām un prioritātēm ekonomiskajā attīstībā.

Valsts joprojām saglabā savas pozīcijas starptautiskajā sistēmā, pamatojoties uz to unikālo tiesisko statusu. Bet procesi valstu iekšienē un starptautiskajā vidē ir palielinājuši to iekšējo institūciju daudzumu, kuras piedalās ārējo attiecību veidošanā. Jaunu ārējo attiecību dalībnieku parādīšanās ir saistīta ar konkurences pieaugumu. Konkurence izriet no ierobežotajiem valsts iekšējiem resursiem, līdz ar to institūcijām, vēloties iegūt lielāku budžeta finansējumu, nākas pamatot tā nepieciešamību un, jo vairāk valsts institūciju sāk veidot savas ārējās attiecības, jo izaicinošāka kļūst ārlietu ministriju loma.

Arī reģionu paradiplomātija ir veidojusies to pašu faktoru ietekmē un sekmējusi ārlietu ministriju lomas izmaiņas. Reģionu motivācija uzsākt paradiplomātijas aktivitātes var būt saistīta ar politiskajām un cita veida atšķirībām ar valsts institūcijām, šādi palielinot risku, ka reģionu paradiplomātija var atšķirties vai būt pretēja valsts kopējam ārpolitikas

kursam. Tas ir īpaši novērojams reģionos, kas tiecas pēc autonomijas vai neatkarības, kā Katalonija Spānijā vai Kvebeka Kanādā.

Lai izvairītos no ārpolitikas šķelšanās, ārlietu ministrijām un valdībām kopumā būtu jāakcentē *visas valdības pieeja* arī attiecībā uz reģioniem. Pieejas ietvaros ir iespējams kvalitatīvāk apkopot un iespēju robežās arī atbalstīt reģionu paradiplomātiju, turklāt to pieskaņojot valsts kopējām interesēm. Visas valdības pieeja arī radītu platformu, lai novērstu tādas reģionu ārējās aktivitātes, kas radītu draudus nacionālajai drošībai. Drošība ir tā joma, kas reģionu paradiplomātijā novērojama minimāli, lielākoties saistībā ar reģionu iesaisti situācijas normalizācijā starpvalstu saspilējuma gadījumā. Šādās situācijās zema līmeņa kontakti starp reģiona pārstāvjiem un sabiedrībām var kalpot situācijas uzlabošanai. Tāpat mūsdienā apstākļos, kad plaši tiek diskutēts par hibrīdapdraudējumu, ir svarīgi, lai šādi reģionu kontakti netiktu izmantoti valsts drošības mazināšanai. Visas valdības pieeja ļautu laicīgi identificēt un novērst šādus draudus.

Kopsavilkums

Globalizācija ir sekmējusi valstu reģionu iesaisti ārējo attiecību veidošanā. Reģionu aktivitāte izriet no katras valsts institucionālās uzbūves, apkārtējās starptautiskās vides iespējām, reģiona iekšējās kapacitātes un virknes cēloņu – ekonomiskajiem, kultūras un politiskajiem. Līdz šim reģioni ir uzrādījuši augstāko aktivitāti tieši ekonomisko, kultūras un sabiedrību kontaktu veidošanā jeb zemās politikas sfērās. Savukārt augstā politika, kas saistāma ar valsts nacionālo drošību, aizsardzību un tās sekmējošām politiskajām darbībām, ir palikusi valstu nacionālā līmeņa institūciju prerogatīva.

Reģionu paradiplomātijai valsts ārpolitikas ietvarā var būt pozitīvas un negatīvas blaknes. Negatīvas tās ir, ja reģionu ārējās attiecības tiek veidotas pretēji valsts kopējam ārpolitikas kursam, piemēram, sadarbojoties ar valstīm un reģioniem, ar kuriem valsts līmenī attiecības ir saspilētas. Negatīvie faktori arī var tikt saistīti ar tādām darbības jomām, kas ietekmē valsts nacionālo drošību. Savukārt pozitīvu ieguldījumu valsts ārpolitikas veidošanā reģioni var sniegt gadījumos, kad to darbības pastiprina valsts ārpolitikas virzienu, jo šādā veidā valsts iegūst papildu kanālu, kas tiek izmantots valsts un reģionālo interešu aizstāvēšanai.

3. Latvijas ārējo attiecību veidošanas un īstenošanas institucionālais ietvars

Jebkuras nozares politikas veidošana demokrātiskā valstī, kāda ir Latvija, nozīmē vairāku institūciju mijiedarbību. Tās var būt izpildvaras institūcijas, piemēram, Ārlietu ministrijai un Ekonomikas ministrijai diskutējot par Latvijai piemērotāko interešu aizstāvības veidu starptautiskās ekonomikas jautājumos, vai Ārlietu un Finanšu ministrijai tiecoties rast risinājumu ārpolitisko aktivitāšu finansējumam. Tāpat mijiedarbība novērojama starp ministrijām, Ministru kabinetu un Saeimu un tās komisijām. Tāpat likumi neiegūst oficiālu statusu, ja tos nav apstiprinājis Valsts prezidents. Papildus valsts institūciju mijiedarbībai jāņem vērā, ka neviens no pieņemtajiem lēmumiem nedrīkst būt pretrunā ar Latvijas tautas vairākuma viedokli. Ne tikai nacionālā līmeņa institūcijas, bet arī pašvaldības ir iesaistītas lēmumu pieņemšanas procesā. Īpaši redzamas pašvaldības kļūst ikgadējā valsts budžeta pieņemšanas procesā vai citās iniciatīvās, kas ietver budžeta līdzekļu vai nodokļu ieņēmumu pārdali.

Šī pētījuma ietvaros analizētas Latvijas pašvaldību ārējās attiecības. Iepriekšējā nodaļā apskatīta valsts institucionālā ietvara teorētiskā nozīme pašvaldību ārējo attiecību veidošanā, jo tieši tas nosaka pašvaldību tiesības un ierobežojumus paradiplomātijas aktivitātēs. Pašvaldību ārējo attiecību analizē tikpat svarīgi ir identificēt pastāvošo mijiedarbību starp pašvaldībām un nacionālā līmeņa institūcijām, kas detalizētāk tiks analizēta šajā nodaļā.

Latvijas ārējo attiecību veidotāji nacionālajā līmenī

Latvijā nacionālajā līmenī iespējams izšķirt vairākas atslēgas institūcijas, kas nodarbojas ar Latvijas ārējo attiecību veidošanu un īstenošanu. Šeit tiks analizētas tās, kuras autora skatījumā uzskatāmas par atslēgas institūcijām jeb tādām, bez kurām nav iespējams pieņemt ārējo attiecību lēmumus. Kā atslēgas institūcijas tiks skatītas šādas Latvijas Republikas institūcijas: Ministru kabinets, Ārlietu ministrija un nozaru ministrijas, Saeima, Valsts prezidents, kā arī tiks izvērtētas sabiedrības iespējas iesaistīties ārpolitisko lēmumu pieņemšanā.

Ministru kabinets, Ārlietu ministrija un nozaru ministrijas

Teorētiskajā literatūrā par valstu ārpolitikas veidošanu un realizāciju dominē uzmanība uz ārlietu ministrijām jeb valsts institūcijām, kuru primārā atbildības sfēra ir valsts ārējās politikas plānošana un īstenošana. Galvenā uzmanība izriet no šo institūciju augstās lomas, darbojoties kā primārajai institūcijai, kas veido, koordinē un īsteno ārpolitiku. Tāpat, kā analizēts iepriekšējā nodaļā, ārlietu ministrijām vairs nepieder ārpolitikas monopols – mūsdienās gandrīz katrai valsts institūcijai ir ārējo attiecību dimensija, kas rada nepieciešamību pēc relatīvi elastīga koordinācijas mehānisma, kas ļautu līdzsvarot ārpolitikas uzmanības sadali un izvairīties no pretrunām, nepalielinot birokrātisko slogu un jautājumu izskatīšanas ilgumu.

Latvijas Republikā Ārlietu ministrija ir daļa no valsts izpildvaras – Ministru kabineta. Ministru kabinets ir “koleģiāla institūcija, kas ar tam padoto valsts pārvaldes iestāžu starpniecību īsteno izpildvaru”.¹ Ministru kabineta kompetenci nosaka Latvijas Republikas Satversme un starptautisko tiesību normas un likumi. Kā koleģiālu institūciju Ministru kabinetu veido tā locekļi – Ministru prezidents, nozaru ministri, īpašu uzdevumu ministri un Ministru prezidenta biedrs. Katrs Ministru kabineta loceklis ir politiski atbildīgs par savu rīcību, Ministru kabinets kopumā atbild par valdības īstenoto politiku, bet Ministru prezidents atbild par Ministru kabineta darbu kopumā.²

¹ “Ministru kabineta iekārtas likums,” 01.07.2008, *Latvijas Vēstnesis* 82(3866), skatīts 30.10.2017., <https://likumi.lv/doc.php?id=175919>.

² Turpat.

Kā Latvijā augstākā izpildvaras institūcija Ministru kabinets darbojas valsts politikas plānošanā, īstenošanā un ar to saistīto jautājumu koordinācijā. Tāpat Ministru kabinets lemj un tālāk iesniedz Saeimā izskatīšanai priekšlikumus papildinājumiem Latvijas normatīvajos aktos. Ministru kabineta darbību reglamentējošie dokumenti, piemēram, Valsts pārvaldes iekārtas likums vai Ministru kabineta iekārtas likums, min tikai dažas funkcijas, kas tieši saistāmas ar valsts ārpolitiku – Ministru kabineta noteikumu izdošanu, “lai apstiprinātu starptautisko līgumu vai tā projektu, denonsētu starptautisko līgumu vai apturētu tā darbību, ja Satversmē vai likumā nav noteikts citādi”, kā arī “ja tas nepieciešams Eiropas Savienības tiesību aktu piemērošanai un ja attiecīgais jautājums ar likumu nav noregulēts. Šādi noteikumi nevar ierobežot privātpersonas pamattiesības”.³ Citos gadījumos Ministru kabineta pienākumi un tiesības valsts ārpolitikas veidošanā un īstenošanā netiek minēti. Ārpolitika ir jāskata kā viena no valsts politikas nozarēm. Par šo nozari Ministru kabineta ietvaros ir atbildīgs ārlietu ministrs, bet valstī kopumā – Ārlietu ministrija.

Latvijas Republikas Ārlietu ministrija ir institūcija, kuras darbības būtība ir Latvijas ārpolitikas veidošana un īstenošana. Ārlietu ministrijas darbības sfēra, pienākumi, pamatfunkcijas un tiesības ir noteiktas Ārlietu ministrijas nolikumā. Ārlietu ministrijas loma ir ietverta arī Ārlietu ministrijas nolikuma 1. pantā, nosakot, ka Ārlietu ministrija ir vadošā valsts pārvaldes iestāde ārlietu nozarē⁴ – t. i., galvenā valsts pārvaldes institūcija, kas nodarbojas ar ārpolitiku, un līdz ar to tieši šī institūcija uzņemas galveno atbildību par Latvijas ārpolitiku.

Ārlietu ministrijas nolikums min svarīgākās Ārlietu ministrijas funkcijas:

- 1) izstrādāt valsts ārpolitiku;
- 2) ar politiskiem un diplomātiskiem līdzekļiem un saskaņā ar normatīvajiem aktiem un valdības deklarācijas ārpolitikas sadaļas uzdevumiem īstenot vienotu valsts ārpolitiku;
- 3) veikt Valsts protokola funkcijas;
- 4) veikt konsulārās funkcijas valstī un ārvalstīs;

³ “Ministru kabineta iekārtas likums,” 01.07.2008, *Latvijas Vēstnesis* 82(3866), skatīts 30.10.2017., <https://likumi.lv/doc.php?id=175919>.

⁴ “Ārlietu ministrijas nolikums,” 14.05.2003, *Latvijas Vēstnesis* 70(2835), skatīts 30.10.2017., <https://likumi.lv/doc.php?id=74754>.

- 5) sagatavot un izsniegt stratēģiskas nozīmes preču importa, eksporta un tranzīta licences;
- 6) sagatavot un izsniegt kvotu atļaujas Krievijas Federācijas izcelsmes skujuķoku apaļķoku ievēšanai, uzraudzības dokumentus dzelzs un tērauda ražojumu un tekstilpreču ievēšanai, kā arī iepriekšējās atļaujas tekstilizstrādājumu izvēšanai ekonomiskai pārstrādei;
- 7) nodrošināt sadarbību ar Latvijas diasporu;
- 8) veikt citas ārējos normatīvajos aktos noteiktās funkcijas.⁵

Lai Ārlietu ministrija nodrošinātu augstākminēto funkciju izpildi, nolikuma 5. pantā institūcijai noteikta virkne uzdevumu, kas ietver ārvalstu ārējās un iekšējās politikas analīzi un informācijas un priekšlikumu iesniegšanu Ministru kabinetam un Saeimai par starpvalstu attiecību attīstību, ārējās tirdzniecības politikas īstenošanu un piedalīšanos ārējās ekonomiskās politikas veidošanā. Ārlietu ministrija arī pārstāv valsts intereses starptautiskajās organizācijās – ES, NATO, Pasaules Tirdzniecības organizācijā, kā arī iekšēji koordinē valsts pozīcijas izstrādi. Ārlietu ministrija arī plāno un attīsta valsts diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību tīklu ārvalstīs un atbild par starptautisko līgumu stāšanās spēkā Latvijā. Papildus šiem uzdevumiem Ārlietu ministrija sadarbojas ar Latvijas diasporas pārstāvjiem un organizācijām. Ministrija ir atbildīga par ārpolitikas veidošanas un aizstāvēšanas “tehnisko pusi”, uzturot nepieciešamās informācijas aprites sistēmas un dokumentāciju.⁶

Kopumā Ārlietu ministrija aptver ārpolitikas izstrādi un īstenošanu, kas ietver starpvalstu attiecību veidošanu, ārpolitikas ekonomiskās un tirdzniecības dimensiju veidošanu, Latvijas interešu aizstāvību starptautiskajās organizācijās, ar starptautiskajiem līgumiem saistītos jautājumus, kā arī konsulāros un protokola jautājumus.

Ārlietu ministrijas nolikums arī paredz iespējas politikas veidošanā iesaistīt ministrijas, citu valsts pārvaldes iestāžu, pašvaldību un citu institūciju pārstāvjus.⁷ Šāds formulējums, nenosakot pienākumus, ir saistāms ar Ārlietu ministrijas kā Latvijā primārās par ārpolitiku atbildīgās institūcijas darbību, neuzliekot par pienākumu katrā jautājumā konsultēties ar visām

⁵ “Ārlietu ministrijas nolikums,” 14.05.2003, *Latvijas Vēstnesis* 70(2835), skatīts 30.10.2017., <https://likumi.lv/doc.php?id=74754>.

⁶ Turpat.

⁷ Turpat.

Latvijas nacionālā limeņa institūcijām un pašvaldībām. Bet šī pētījuma kontekstā tas ilustrē iespējas plašākai Ārlietu ministrijas un pašvaldību sadarbībai jautājumos, kuros pašvaldības var sniegt savu ieguldījumu.

Latvijas Republikā Ārlietu ministrija ir institūcija, kas nes galveno atbildību par valsts ārpolitikas veidošanu un īstenošanu, līdz ar to tieši Ārlietu ministrijā (un tai pakļautajās diplomātiskajās pārstāvniecībās) tiek paveikts lielākais darba apjoms, lai nodrošinātu sekmīgu ārpolitikas veidošanu un īstenošanu. Ārlietu ministrija kā aģents savā darbībā vadās no tās iepriekš noteiktajiem un Ministru kabinetā vai Saeimā apstiprinātajiem dokumentiem, kas fiksē tos virzienus, kādos Ārlietu ministrijai ārpolitiskajā sfērā ir jādarbojas. Protams, Ārlietu ministrijai ir jābūt spējīgai arī piemēroties jauniem apstākļiem un reaģēt noteiktās situācijās, kas nav atrunātas minētajos dokumentos. Šādās situācijās rīcība ir atkarīga arī no ārpolitiskā diskursa, kas veidojas par noteikto jautājumu.

Latvijas Republikas Saeima

Ārpolitikas veidošanā un īstenošanā savs vārds ir sakāms arī likumdevējam, kas Latvijas gadījumā ir Latvijas Republikas Saeima. Saeima pieņem likumus, kas daudzos gadījumos ir Latvijas ārpolitikas pamatā. Piemēram, Satversmes (68. pants) noteiktajā kārtībā Saeima apstiprina starptautisko līgumus, kas ir svarīga starptautiskās politikas un arī valstu ārpolitikas sastāvdaļa, nemaz nerunājot par cita veida normatīvajiem aktiem, kas ir nepieciešami gan valsts ārpolitikas veidošanai, gan īstenošanai.

Saeimā pirms apspriešanas plenārsēdēs ar “ārlietām saistītos tiesību aktus, starpvalstu līgumus, pievienošanas starptautiskām konvencijām un citām starptautiskas vienošanās formām”⁸ izskata Saeimas Ārlietu komisija. Saeimas Ārlietu komisija sniedz savus atzinumus un ieteikumus gan par ar ārlietām saistītiem likumprojektiem, gan par tiem ārlietu jautājumiem, kas atrodas attiecīgo ministriju – lielākoties Ārlietu ministrijas – kompetencē.⁹ Saeimas Ārlietu komisija ir tā institūcija, kas saskaņo ārpolitikas pamatnostādnes, saskaņā ar kurām ir jāīsteno Latvijas ārpolitika, un sniedz ieteikumus starpvalstu attiecību attīstīšanā.¹⁰

⁸ *Latvijas Republikas Saeima. Ārlietu komisija*, skatīts 15.10.2017., http://www.saeima.lv/faktulapas/Arlietu_komisijas_faktulapa_LV_SCREEN.pdf.

⁹ Turpat.

¹⁰ Turpat.

No minētajām Saeimas Ārlietu komisijas funkcijām izriet, ka Ārlietu komisija kā daļa no likumdevēja institūcijas vairāk piedalās tieši ārpolitikas veidošanā un tieši iesaistās svarīgāko ārpolitisko jautājumu izskatīšanā, kuru risināšanai ir nepieciešams Saeimas apstiprinājums. Attiecībā uz mazāk svarīgiem jautājumiem, vadoties no normām, kas nosaka dažādu ārpolitisko jautājumu prioritātes, kas var būt būtiski kopīgajā starptautiskās politikas un Latvijas ārpolitikas kontekstā un kas tādējādi tiek atstāti Ārlietu ministrijas kompetencē, Saeimas Ārlietu komisijas lēmumiem ir tikai rekomendējošs raksturs. Tomēr Saeimas Ārlietu komisija saglabā zināmu kontroli pār Latvijas ārpolitikas īstenošanu, jo tās kompetencē ir ārkārtējo un pilnvaroto vēstnieku apstiprināšana, kā arī vēstniecību darbības analizēšana un vērtēšana,¹¹ tādējādi parlamentārā kontrole tiek veikta arī pār ārpolitikas īstenošanu.

Kopumā Saeimas Ārlietu komisijas loma galvenokārt ir Latvijas ārpolitikas veidošanā, kur Ārlietu komisija nodarbojas ar to ārpolitikas jautājumu izskatīšanu, kuru īstenošanai ir nepieciešams Saeimas apstiprinājums. Citos jautājumos, kuriem nav nepieciešama Saeimas apstiprināšana, Ārlietu komisijai ir rekomendējošs raksturs. Zināma kontrole Ārlietu komisijai ir arī pār ārpolitikas īstenošanu, kur komisija uzrauga vēstniecību darbību.

Līdztekus Ārlietu komisijai par jautājumiem, kas skar Latvijas pozīciju aizstāvēšanu ES, Saeimā ir atbildīga Eiropas lietu komisija. Saeimas Eiropas lietu komisijas tiesības, funkcijas un kompetence ir noteikta Saeimas Kārtības rullī, tā VIII nodaļā “Saeimas līdzdalība Eiropas Savienības jautājumos”. Šajā nodaļā ir noteikts, ka “Saeima savu līdzdalību Eiropas Savienības jautājumos realizē ar Eiropas lietu komisijas starpniecību, ja Saeima nav lēmusi citādi”.¹² Eiropas lietu komisijas sastāvā ir vismaz viens deputāts no katras Saeimā esošās frakcijas,¹³ attiecīgi komisijas locekļu skaits variē no Saeimā esošo frakciju skaita.

Eiropas lietu komisijas kompetencē ir izskatīt Ministru kabineta noteiktajā kārtībā sagatavotās Latvijas Republikas oficiālās nostādnes, kā arī lemt par tām pirms to paziņošanas ES institūcijām.¹⁴ Vajadzības

¹¹ *Latvijas Republikas Saeima. Ārlietu komisija*, skatīts 15.10.2017., http://www.saeima.lv/faktulapas/Arlietu_komisijas_faktulapa_LV_SCREEN.pdf.

¹² “Saeimas Kārtības rullis,” 01.09.1994, *Latvijas Vēstnesis* 96(227), skatīts 17.10.2017., <https://likumi.lv/doc.php?id=57517>.

¹³ Turpat.

¹⁴ Turpat.

gadījumā komisija koordinē Saeimā izskatāmo likumprojektu atbilstību ES normām.¹⁵

Vadoties no augstāk uzskaitītajām funkcijām, Saeimas Eiropas lietu komisijas funkcija ir realizēt kontroli pār nozaru ministriju un citu valsts institūciju sagatavotajām pozīcijām, ko plānots iesniegt ES institūcijām vai izteikt ES augstākā līmeņa sanāksmēs. Tāpat Eiropas lietu komisijai tiek uzlikts par pienākumu nodrošināt nevalstiskā sektora pārstāvju iesaisti. Vadoties no šīm funkcijām, var secināt, ka Eiropas lietu komisija Latvijā ir tā institūcija, kas veic kontroles funkciju pār citu institūciju sagatavotajām pozīcijām. Savukārt citas institūcijas joprojām ir atbildīgas par šo pozīciju un to pamatojuma sagatavošanu.

Papildus Saeimas Ārlietu un Eiropas lietu komisiju tiesībām un pienākumiem Satversmē ir noteikti arī citi līdzekļi, ar kuru palīdzību Saeima un tās deputāti var iesaistīties Latvijas ārpolitikas veidošanā. Piemēram, Satversmes 27. pantā ir noteikts: “Saeimai ir tiesība iesniegt Ministru prezidentam vai atsevišķam ministram pieprasījumus un jautājumus, uz kuriem ir jāatbild viņiem vai viņu pilnvarotai atbildīgai valsts amata personai. Ministru prezidentam vai ministram uz Saeimas vai tās komisiju pieprasījumu jāceļ tām priekšā attiecīgi dokumenti un aktis.”¹⁶

Viens no publiski redzamākajiem veidiem, kā Saeimas deputāti iesaistās ārpolitikas veidošanā, ir ikgadējais ārlietu ministra ziņojums par paveikto un iecerēto darbību valsts ārpolitikā un Eiropas Savienības jautājumos. Ziņojums tiek izskatīts Latvijas Republikas starptautiskās (*de jure*) atzīšanas dienai tuvākajā Saeimas kārtējā sēdē, vai arī var tikt organizēta Saeimas ārkārtas sēde. Pēc ziņojuma prezentācijas seko debates.¹⁷ Tā kā līdz šim nav veikti visaptveroši pētījumi par Saeimā notiekošo ārpolitikas debašu ietekmi uz valsts ārpolitikas kursu, ir sarežģīti izdarīt secinājumus par debašu lomu. Vienlaicīgi šāda iespēja publiski diskutēt par valsts ārpolitiku un prioritātēm nodrošina Saeimas kontroli par ārpolitikas veidošanu un īstenošanu, bet no Ārlietu ministrijas perspektīvas – ļauj dziļāk izskaidrot izvēlētas ārpolitikas prioritātes.

Kā vēl viena Saeimas nodrošināta iespēja tās deputātiem iesaistīties Latvijas ārpolitikas diskursā ir Saeimas sēdes. Saskaņā ar Satversmes

¹⁵ *Latvijas Republikas Saeima. Eiropas lietu komisija*, skatīts 15.10.2017., http://www.saeima.lv/faktulapas/2605_Eiropas_lietu_komisijaLV_SCREEN.pdf.

¹⁶ “Latvijas Republikas Satversme,” 07.11.1922, *Latvijas Vēstnesis* (43), skatīts 12.11.2017., <https://likumi.lv/doc.php?id=57980>.

¹⁷ “Saeimas Kārtības rullis,” 01.09.1994.

57. pantu Saeimas sēdēs runāt ir tiesības “Valsts prezidentam, Saeimas deputātiem, Ministru prezidentam, Ministru prezidenta biedriem, ministriem, valsts ministriem un ministriju parlamentārajiem sekretāriem”.¹⁸ Saeimas Prezidijs šādas tiesības var piešķirt arī ārvalstu un starptautisko organizāciju pārstāvjiem.¹⁹

Saeima kā Latvijas Republikas likumdevējs un Latvijas tautas pārstāvis lēmumu pieņemšanas procesā Latvijas ārpolitikas veidošanā iesaistās tieši un netieši. Tiešā iesaiste izpaužas ar likumu pieņemšanu un grozīšanu, tai skaitā to likumu, ar kuriem Latvijā tiek ratificēti starptautiskie līgumi. Tāpat Saeimas Ārlietu komisija apstiprina Latvijas diplomātiskos pārstāvjus ārvalstīs, bet Eiropas lietu komisija izskata Latvijas nacionālās pozīcijas sarunām Eiropas Savienības Padomē. Saeima un tās komisijas nodrošina parlamentārās kontroles funkcijas, gan pieprasot ministrus sniegt atbildes uz jautājumiem, gan izmantojot kopš 2011. gada notiekošās ārpolitikas debates.

Latvijas Republikas Valsts prezidents

Latvijas Valsts prezidenta institūcijai Latvijas ārpolitikā ir īpaša nozīme. Neskatoties uz to, ka Latvija ir parlamentāra republika un prezidentam nav plašu pilnvaru, Valsts prezidenta lomu valsts ārpolitikas veidošanā un īstenošanā nedrīkst vērtēt par zemu. Valsts prezidenta īpašā loma ārpolitikas veidošanā un īstenošanā ir noteikta Satversmes 41. pantā: “Valsts prezidents reprezentē valsti starptautiski, ieceļ Latvijas, kā arī pieņem citu valstu diplomātiskos priekšstāvjus. Viņš izpilda Saeimas lēmumus par starptautisku līgumu ratificēšanu.”²⁰ Valsts prezidents arī ir Latvijas bruņotā spēka augstākais vadonis,²¹ kā arī viņš izsludina pieņemtos likumus, tai skaitā tos, kas attiecas uz ārpolitikas veidošanu un īstenošanu.²² Saskaņā ar Diplomātiskā un konsulārā dienesta likuma 10. pantu pēc ārlietu ministra un Saeimas Ārlietu komisijas kopēja saskaņota priekšlikuma Latvijas Valsts prezidents ieceļ un atlaiž no amata ārkārtējos un pilnvarotos vēstniekus un pastāvīgos pārstāvjus. Tāpat saskaņā ar Satversmes 47. pantu Valsts prezidentam ir likumu ierosināšanas iespējas.

¹⁸ “Saeimas Kārtības rullis,” 01.09.1994.

¹⁹ Turpat.

²⁰ “Latvijas Republikas Satversme,” 07.11.1922.

²¹ Turpat.

²² Turpat.

Nozīmīgākā loma Latvijas Valsts prezidentam ir tieši Latvijas starptautiskajā reprezentācijā, jo tieši prezidents lielā daļā gadījumu uzstājas ar uzrunām starptautiskajās organizācijās un starptautiskos forumos. Attiecīgi liela nozīme ir Valsts prezidenta personībai un tam, vai viņš ar savu rīcību ir radījis tādu praksi, kas nodrošina viņa iesaisti ārpolitikas veidošanā un īstenošanā. Latvijas Republikā kopš neatkarības atjaunošanas līdz 2017. gada rudenim ir bijuši pieci Valsts prezidenti, katrs ar savu individuālo *prezidentūras stilu*. Nav noliedzama Vairas Viķes-Freibergas īpašā loma Latvijas ārpolitikā, kas sakrita ar valsts kļūšanu par Eiropas Savienības un NATO dalībvalsti. Bet arī citi prezidenti, izdarot izvēli par aktīvāku pievēršanos iekšpolitikas, ārpolitikas vai drošības politikas jautājumiem, ilustrē personību nozīmi Valsts prezidenta iesaistei valsts ārpolitikā un nosaka, vai iesaiste būs saistīta ar reprezentācijas funkcijām un likumu, tai skaitā starptautisko līgumu, izsludināšanu vai ar iesaisti ārpolitikas saturā.

Kopumā Latvijas Valsts prezidenta nozīme ārpolitikā ir vairāk reprezentatīva, tomēr ārpolitika ir tā joma, kurā spējai pārstāvēt, pārliecināt un iedvesmot ir ievērojama nozīme, tādēļ arī Valsts prezidenta institūcija tika iekļauta to institūciju klāstā, kurām ir nozīmīga loma Latvijas ārpolitikas veidošanā un īstenošanā.

Latvijas sabiedrība

Ārpolitika savā būtībā ir viena no noslēgtākajām politikas sfērām. Noslēgtība šajā gadījumā nav ārpolitikas veidotāju pašmērķis, bet praktiska nepieciešamība izvairīties no iespējamības, ka citas puses priekšlaicīgi uzzina par plānoto ārpolitikas stratēģiju. Līdz ar to nevalstiskā sektora iesaistīšana ārpolitikas veidošanā ir visai limitēta ar tiem jautājumiem, kas tiek apspriesti publiski. Tajā pašā laikā nevalstiskā sektora pārstāvji var tikt piesaistīti ārpolitikas veidošanā, kā arī tās īstenošanā. Šajā gadījumā iesaiste ir atkarīga no institūcijām, kuras atbild par ārpolitikas veidošanu un īstenošanu. Bet, izrādot savu aktivitāti vai veidojot unikālu ekspertīzi ar ārpolitiku saistītajos jautājumos, sabiedrības pārstāvji var papildus tikt iesaistīti valsts ārpolitikas plānošanā un īstenošanā.

Ārlietu ministrijas nolikuma 6. panta 10. un 11. punktā kā viens no Ārlietu ministrijas pienākumiem ir noteikts, ka tā informē sabiedrību par nozares politiku un ministrijas padotībā esošo iestāžu darbību,

veicina sociālo dialogu jautājumos, kas saistīti ar politikas izstrādi un īstenošanu, kā arī iesaista sabiedrības pārstāvjus valsts pārvaldē, attiecinoši to uz ārpolitiku kopumā un Eiropas Savienības jautājumiem.²³ Ar šo Ārlietu ministrijai tiek uzlikts par pienākumu iesaistīt sabiedrības pārstāvjus ārpolitikas veidošanā, tajā pašā laikā nenosakot gadījumus, kādos tas ir jādara, un arī sabiedrības pārstāvju izvēle tiek atstāta Ārlietu ministrijas ziņā.

Ārlietu ministrija nevalstiskā sektora pārstāvju iesaisti ir izvēlējusies veikt vairākos veidos, vadoties no sabiedrības pārstāvju specializācijas. Ārlietu ministrijas nolikuma 18. pants paredz iespējas ārlietu ministram un valsts sekretāram izveidot padomes, darba grupas un komisijas, kurās iesaistīt Ārlietu ministrijas un citu institūciju pārstāvjus un privātpersonas.²⁴ Saskaņā ar Ārlietu ministrijas 2016. gada aprīļa informāciju Ārlietu ministrija ir izveidojusi septiņas starpinstitūciju darba grupas un konsultatīvās padomes, piemēram Darba grupu diasporas politikas jautājumos, Ārējās ekonomiskās politikas koordinācijas padomi un Ārpolitikas padomi.²⁵

Ārpolitikas padomi vada ārlietu ministrs bet tās sastāvā ietilpst virkne Latvijas vadošo ārpolitikas, ekonomikas un citu nozaru organizāciju pārstāvju.²⁶ Tāpat, vadoties no apspriežamajiem jautājumiem, sanāsmēs piedalās arī atbildīgās Ārlietu ministrijas amatpersonas. Ārpolitikas padomes ietvaros notiek neformālas diskusijas gan par aktuāliem ārpolitikas un starptautisko attiecību jautājumiem, gan par ārpolitikas tālāko attīstību.

Preses paziņojumi par sanāksmēm liecina, ka Ārpolitikas padomes sanāksmes ir neregulāras un galvenokārt tiek organizētas pirms nozīmīgām starptautiskām sanāksmēm, piemēram, NATO samita, vai reaģējot uz starptautiskiem notikumiem, piemēram, Lisabonas līguma ratifikācijas procesu. Ārpolitikas padomē notiekošās diskusijas publiski tiek atspoguļotas Ārlietu ministrijas preses paziņojumu veidā, taču tajos tiek minētas vien sanāksmju tēmas.

²³ "Ārlietu ministrijas nolikums," 14.05.2003, *Latvijas Vēstnesis* 70(2835), skatīts 30.10.2017., <https://likumi.lv/doc.php?id=74754>.

²⁴ Turpat.

²⁵ "Starpinstitūciju darba grupas un konsultatīvās padomes," *Ārlietu ministrija*, skatīts 13.11.2017., <http://www.mfa.gov.lv/ministrija/sabiedribas-lidzdaliba/konsultativas-padomes>.

²⁶ Turpat.

Ārlietu ministrija arī sadarbojas ar noteiktām nevalstiskajām organizācijām, balstoties uz sadarbības memorandiem. Sadarbības organizācijas aptver tādas, kas piedalās Latvijas ārpolitikas īstenošanā, piemēram, Latvijas Platforma attīstības sadarbībai, kas piedalās attīstības sadarbības projektu realizācijā, vai virkne organizāciju ar pieredzi ES jautājumos un to skaidrošanā.²⁷

Attiecībā uz Latvijas Republikas Saeimu, tās atbildīgajām komisijām un deputātiem ir vērojama visciešākā saikne ar sabiedrību, jo, tā kā deputātus ievēlē tauta, viņi oficiāli ir atbildīgi sabiedrības priekšā. Lai gan šis atbildības mehānisms Latvijas gadījumā ne vienmēr darbojas pilnvērtīgi un vislielāko nozīmi iegūst priekšvēlēšanu periodā deputātu izteikumos gan masu medijiem, gan debatēs Saeimas sēdēs. Nevalstiskā sektora nozīmi Saeima ir definējusi 2006. gada 30. marta deklarācijā “Par pilsoniskās sabiedrības attīstību Latvijā un sadarbību ar nevalstiskajām organizācijām”. Lai gan deklarācijā ir uzsvērta nevalstiskā sektora iesaistīšanas nozīme likumdošanas procesā un atzīta nepieciešamība pēc spēcīgas pilsoniskās sabiedrības veidošanas, kā arī aicināts nevalstiskajam sektoram piedalīties likumdošanas aktu izstrādē, netiek noteikti konkrēti mehānismi, kā tas ir veicams. Tomēr pati deklarācija kalpo kā Saeimas vienpusējs paziņojums, ar kuru Saeima uzliek sev saistības sadarboties ar nevalstisko sektoru.

Sabiedrības iesaiste ārpolitikas procesos var būt arī neplānota, piemēram reaģējot uz aktuālajām norisēm starptautiskajā politikā. Šāds sabiedrības mobilizācijas piemērs ir 2008. gada 8. augusta militārais konflikts starp Krieviju un Gruziju, kas izraisīja plašu rezonansi Latvijas sabiedrībā. Daļa sabiedrības konfliktā aizstāvēja Gruziju, bet otra daļa – Krieviju, un abas daļas iestājās par Latvijas nostāšanos vienas vai otras konfliktējošās valsts pusē. Tomēr šādu sabiedrības iesaistes gadījumu prognozēšana ir sarežģīta, jo arī ne visas starptautiskās politikas norises ir paredzamas un nav precīzi zināms, kādu rezonansi tās izsauks Latvijas sabiedrībā.

²⁷ “Sadarbība ar nevalstiskajām organizācijām,” *Ārlietu ministrija*, skatīts 13.11.2017., <http://www.mfa.gov.lv/ministrija/sabiedribas-lidzdaliba/sadarbiba-ar-nevalstiskajam-organizacijam>.

Reģionu ārējās attiecības Latvijas ārpolitikas ietvarā

Latvijas Republikas konstitūcijā – Satversmē – tieši netiek noteikta pašvaldību loma valsts institucionālajā ietvarā. Visplašāk pašvaldības pieminētas Satversmes 8. nodaļā par cilvēka pamattiesībām, kur 101. pants nosaka Latvijas pilsoņu tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbā, kā arī “Pašvaldības ievēlē pilntiesīgi Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā. Ikvienam Eiropas Savienības pilsonim, kas pastāvīgi uzturas Latvijā, ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties pašvaldību darbībā. Pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda”.²⁸ Satversmē netiek noteikta pašvaldību pakļautība, funkcijas un pilnvaras, kas savukārt ir ietvertas Latvijas Republikas normatīvajos aktos – Valsts pārvaldes iekārtas likumā un likumā “Par pašvaldībām”.

Saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likumu Latvijas Republikā pašvaldības ir atvasinātas publiskās personas, kurām ar likumu piešķirta sava autonoma kompetence, kas ietver arī sava budžeta veidošanu un apstiprināšanu un īpašumtiesības uz mantu.²⁹ Šajā pašā likumā noteikta pašvaldību pakļautība – tās atrodas Ministru kabineta pārraudzībā tādā kārtībā un apjomā, kādu to nosaka likums “Par pašvaldībām”. Pats likums “Par pašvaldībām” vietējo pašvaldību raksturo šādi: “.. vietējā pārvalde, kas ar pilsoņu vēlētas pārstāvniecības – domes – un tās izveidoto institūciju un iestāžu starpniecību nodrošina likumos noteikto funkciju, kā arī šajā likumā paredzētajā kārtībā Ministru kabineta doto uzdevumu un pašvaldības brīvprātīgo iniciatīvu izpildi, ievērojot valsts un attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotāju intereses”.³⁰ No augstākminētajiem likumiem izriet, ka pašvaldības, no vienas puses, bauda unikālu statusu – to domes ir pilsoņu vēlētas, bet savā darbībā tās ir pakļautas Latvijas Republikas augstākajai izpildvaras institūcijai – Ministru kabinetam. Ministru kabineta ietvaros par pašvaldību darbības pārraudzību atbildīga ir Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija.

Likums “Par pašvaldībām” sniedz visplašāko skaidrojumu par pašvaldību funkcijām un to ierobežojumiem. Tā kā šis pētījums analizē

²⁸ “Latvijas Republikas Satversme,” 07.11.1922.

²⁹ “Valsts pārvaldes iekārtas likums,” 01.01.2003, *Latvijas Vēstnesis* 94(2669), skatīts 14.11.2017., <https://likumi.lv/doc.php?id=63545>.

³⁰ “Par pašvaldībām,” 09.06.1994, *Latvijas Vēstnesis* 61(192), skatīts 14.11.2017., <https://likumi.lv/doc.php?id=57255>.

pašvaldību ārējās attiecības, tad detalizētāk tiks apstatītas tās funkcijas, kas saistītas tieši ar ārējo sadarbību. Attiecībā uz pašvaldību un nacionālā līmeņa institūciju hierarhiju likums norāda uz augstāku valsts institūciju statusu, vienlaicīgi nosakot arī valsts institūciju pienākumus, piemēram, 9. pantā minēta valsts pārvaldes iestāžu iespēja saskaņā ar normatīvajiem aktiem pilnvarot pašvaldības pildīt atsevišķas valsts pārvaldes iestāžu funkcijas, nosakot kārtību un uzraugot funkciju izpildi. Tāpat likums uzliek par pienākumu valsts pārvaldes institūcijām šādos gadījumos piešķirt pašvaldībām arī funkciju izpildei nepieciešamos līdzekļus.³¹

Likums arī rada tiesisko pamatu Latvijas pašvaldību ārējo attiecību veidošanai, 97. pantā nosakot: “Pašvaldības un to izveidotās biedrības var sadarboties ar citu valstu pašvaldībām un to apvienībām, ja šāda sadarbība nav pretrunā ar sadarbības valstu likumdošanas aktiem un atbilst šo valstu savstarpēji noslēgtajiem nolīgumiem.”³² Atbilstoši likumam Latvijas pašvaldībām ir atļauts veidot ārējās attiecības, vienlaicīgi arī ierobežojot to aktoru loku, ar kuriem var veidot attiecības ar citu valstu pašvaldībām un to apvienībām, bet liedzot bez Latvijas valsts institūciju saskaņojuma sadarboties ar citu valstu nacionālajām institūcijām.

Pašvaldību ārējās attiecības nav pašmērķis, bet pašvaldības tās īsteno, lai panāktu noteiktu interešu sasniegšanu. Likuma “Par pašvaldībām” 15. pantā noteikta virkne pašvaldību autonomo funkciju. Tiešā veidā neviena no minētajām funkcijām nav saistīta ar ārpolitiku vai ārējām attiecībām. Vienlaicīgi virkne autonomo funkciju ir tādas, kuru izpildi var veicināt ārējo attiecību un sadarbības veidošana. Piemēram, viens no pašvaldību uzdevumiem ir sekmēt saimniecisko darbību attiecīgajā administratīvajā teritorijā un rūpēties par bezdarba samazināšanu. Uzdevuma izpildei pašvaldība var būt ieinteresēta ārvalstu investīciju piesaistē. Šo primāro autonomo funkciju izpilde var radīt nepieciešamo motivāciju pašvaldībām iesaistīties ārējās attiecībās.

Papildus funkcijām, ko veic visas pašvaldības, likumā ir noteikti papildu atbildības jautājumi Rīgai kā Latvijas galvaspilsētai. Galvaspilsēta Rīga “sniedz atbalstu centrālo valsts institūciju, ārzemju diplomātisko pārstāvniecību un konsulātu iestāžu, kā arī starptautisko organizāciju

³¹ “Par pašvaldībām,” 09.06.1994, *Latvijas Vēstnesis* 61(192), skatīts 14.11.2017., <https://likumi.lv/doc.php?id=57255>.

³² “Par pašvaldībām,” 09.06.1994.

darbībai nepieciešamo apstākļu nodrošināšanā” un “nodrošina apstākļus ārvalstu delegāciju uzņemšanai un ar to saistīto pašvaldībai piederošo nacionālās reprezentācijas objektu uzturēšanu”.³³ Arī šīs funkcijas, lai gan ir saistītas ar pilnvērtīgu Latvijas ārpolitikas veidošanu, vairāk ietver atbalsta funkcijas valsts ārpolitikas īstenošanai, bet nav saistītas ar ārpolitikas saturu.

Pašvaldību iespējas un motivāciju iesaistīties paradiplomatijas aktivitātēs netieši nosaka likuma “Par pašvaldībām” 12. pants, kas nosaka, ka “pašvaldības attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotāju interesēs var brīvprātīgi realizēt savas iniciatīvas ikvienā jautājumā, ja tas nav Saeimas, Ministru kabineta, ministriju, citu valsts pārvaldes iestāžu, tiesas vai citu pašvaldību kompetencē vai arī ja šāda darbība nav aizliegta ar likumu”.³⁴ Saskaņā ar 12. pantu pašvaldības likumu ietvaros ir tiesīgas īstenot cita veida papildu darbības, kas nepieciešamas pašvaldības teritorijas iedzīvotāju interesēs. Šis pants paver iespējas plašākai pašvaldību darbībai, tai skaitā arī ārējo attiecību veidošanā.

Latvijas kontekstā svarīgi minēt pašvaldību lielumu (teritoriāli, iedzīvotāju skaita un pieejamo resursu ziņā) jeb kapacitāti, kas ir faktors reģionu iespējās iesaistīties ārējās attiecībās. Likums “Par pašvaldībām” rada iespēju Latvijas reģioniem sadarboties, tai skaitā dibināt biedrības. Biedrībai, kas izveidota saskaņā ar likumu un kurā iestājušās vairāk nekā puse no visām pilsētu un vairāk nekā puse no novadu pašvaldībām, ir tiesīga pārstāvēt pašvaldības sarunās ar nacionālā līmeņa institūciju – Ministru kabinetu.³⁵ Latvijā kopš 1991. gada darbojas Latvijas Pašvaldību savienība, kas pašlaik atbilst likumā noteiktajām prasībām un darbojas kā pašvaldību interešu pārstāve sarunās ar Ministru kabinetu un citām nacionālā līmeņa institūcijām. 2017. gada rudenī Latvijas Pašvaldību savienībā bija iesaistījušās 118 no 119 Latvijas pašvaldībām.³⁶

Latvijas Pašvaldību savienības darbību regulē biedrības statūti, kuros arī minētas vairākas funkcijas, kas attiecas uz pašvaldību ārējo attiecību veidošanu. Attiecīgi starp biedrības uzdevumiem minēts “veicināt sadarbību ar pašvaldībām un to organizācijām ārzemēs” un “pārstāvēt

³³ “Par pašvaldībām,” 09.06.1994.

³⁴ Turpat.

³⁵ Turpat.

³⁶ “Latvijas Pašvaldību savienība,” *Latvijas Pašvaldību savienība*, skatīts 17.11.2017., <http://www.lps.lv/lv/par-lps/biedriba/>.

biedrības un tās biedru intereses Eiropas Savienības, Eiropas Padomes un starptautiskajās pašvaldību intereses pārstāvošajās institūcijās”.³⁷ Latvijas Pašvaldību savienības valde ir tā biedrības institūcija, kas ir tiesīga pilnvarot atsevišķus valdes locekļus, pastāvīgo komiteju vadītājus, kā arī atsevišķa likumprojekta vai normatīvā akta izstrādātājus pārstāvēt biedrību starptautiskajās organizācijās³⁸, piemēram ES institūcijās.

Lai nodrošinātu statūtos noteikto uzdevumu izpildi, Latvijas Pašvaldību savienībai kopš 2005. gada septembra ir izveidota pārstāvniecība Briselē. Pārstāvniecība darbojas kā Latvijas pašvaldību interešu pārstāve Eiropas Savienības lēmumu pieņemšanas procesā.

Papildus pārstāvniecībai Latvijas Pašvaldību savienība darbojas, lai koordinētu Latvijas pārstāvju (un aizvietotāju) darbu Eiropas Reģionu komitejā, kā arī pilda Latvijas delegācijas sekretariāta funkcijas, šādi radot iespējas arī mazāku pašvaldību pārstāvjiem piedalīties Eiropas Reģionu komitejas darbā. Latvijas pārstāvjus Eiropas Reģionu komitejā apstiprina Ministru kabinets, šādi netieši nodrošinot izpildvaras kontroli pār pašvaldību ārējo darbību.

Latvijas pašvaldību pārstāvji iesaistās vēl vienas starptautiskās organizācijas – Eiropas Padomes – konsultatīvajā institūcijā Eiropas Padomes Vietējo un reģionālo pašvaldību kongresā. Klātbūtne kongresā sniedz iespēju Latvijas Pašvaldību delegācijai piedalīties diskusijās par Eiropas Padomē izskatāmajiem jautājumiem. Eiropas Padomes darbība ir primāri vērsta uz cilvēktiesību, tiesiskuma un demokrātijas stiprināšanu Eiropā. Šie ir jautājumi, kas ir tieši aktuāli iedzīvotājiem, ar ko ir izskaidrojama arī Eiropas Padomes Vietējo un reģionālo pašvaldību kongresa darbība – iesaistīt Eiropas Padomes lēmumu pieņemšanā pašvaldību pārstāvjus, kuri vistiešāk ir saistīti ar Eiropas valstu iedzīvotāju dzīvi. Latvijas pašvaldību un demokrātiskās pārvaldes kontekstā ir svarīgi minēt Iveta Kažoka un Līgas Stafeckas pētījumu “Varas līdzsvars un kontrole Latvijas pašvaldībās”, kurā viens no secinājumiem ir par zemo sabiedrības iesaisti pašvaldību lēmumu pieņemšanā.³⁹

³⁷ “Biedrības “Latvijas Pašvaldību savienība” statūti,” *Latvijas Pašvaldību savienība*, skatīts 17.11.2017., <http://www.lps.lv/lv/par-lps/biedriba/statuti>.

³⁸ “Valde,” *Latvijas Pašvaldību savienība*, skatīts 17.11.2017., <http://www.lps.lv/lv/par-lps/valde>.

³⁹ Iveta Kažoka, Līga Stafecka, *Varas līdzsvars un kontrole Latvijas pašvaldībās* (Sabiedrība par atklātību “Delna”, “Providus”, 2017), 16.

Kopsavilkums

Latvijas Republikas institucionālā uzbūve ārējo attiecību veidošanā prioritāti atvēl nacionālā līmeņa institūcijām. Tāpat kā par citām politikas jomām, arī par ārpolitiku primāri atbildīga ir attiecīgās nozares ministrija – Ārlietu ministrija. Ārlietu ministrijas uzdevumos ietilpst gan informācijas apkopošana par starptautisko politiku un citu valstu politiku, gan tālāku priekšlikumu iesniegšana Ministru kabinetam un likumdevējam. Ārlietu ministrs līdz ar valsts augstākajām amatpersonām – Latvijas Valsts prezidentu, Saeimas priekšsēdētāju un Ministru prezidentu – pārstāv valsti starptautiski.

Līdzīgi kā citās valstīs, arī Latvijā notiek pakāpeniskas izmaiņas ārpolitikas veidošanas un īstenošanas veidos, kas galvenokārt saistīti ar citu valsts institūciju aktīvāku dalību ārējā sadarbībā savas nozares ietvaros. Izmaiņas redzamas arī pašvaldību līmenī, kur pašvaldībām to funkciju veikšanai ir tiesības sadarboties ar citu valstu pašvaldībām un to organizācijām. Arī Eiropas Savienības institucionālā uzbūve paredz Latvijas pašvaldībām izteikt viedokli par ES izskatāmajiem jautājumiem, šādi aizstāvot savas intereses.

Latvijas normatīvajos aktos paredzētās normas arī ierobežo iespējamu nesankcionētu pašvaldību darbību, Ministru kabinetam paredzot pārraudzības funkcijas pār pašvaldībām un to funkciju izpildi. Šādi tiek nodrošināts teorētisks līdzsvars starp pašvaldību iespējām tās teritorijā dzīvojošo iedzīvotāju interešu vārdā veidot ārējās attiecībās un nodrošināt, lai šādu attiecību veidošana nebūtu pretrunā ar kopējo valsts ārpolitiku.

4. Reģionu faktors Krievijas ārpolitikā

Pētījuma mērķa sasniegšanai ir svarīgi apskatīt, kā Krievijas reģioni īsteno ārējos sakarus un kā Krievijas ārpolitikas veidotāji un īstenotāji skata nepieciešamību mijiedarboties ar reģioniem ārvalstīs.

Krievijas ārpolitikas institucionālais ietvars

Atbilstoši konstitucionāli/tiesiski noteiktajam Krievijas ārpolitikas īstenošanas mehānismam institūcijas var graduēt sekojoši: 1) vispārējās kompetences augstākās varas institūcijas, kurām Krievijas Federācijas (KF) Konstitūcija un likumdošana līdztekus citām pilnvarām ir piešķīrusi pilnvaras ārpolitikas īstenošanā – KF prezidents, KF valdība, KF Federālā sapulce; 2) valsts specializētā ārpolitikas institūcija – KF Ārlietu ministrija; 3) valsts institūcijas, kuru specializācija neparedz ārpolitikas īstenošanu, bet likumdošana piešķir atsevišķas pilnvaras ārpolitikā.¹ Kā piemērus var minēt KF Drošības padomi, Federālo drošības dienestu, KF Aizsardzības ministriju, KF Bruņoto spēku ģenerālštābu un Maskavas pašvaldību.

Krievijas Federācijā kā prezidentālā valstī svarīgākie – stratēģiskie ārpolitikas lēmumi tiek pieņemti Prezidenta administrācijā. Atbilstoši 1993. gada Krievijas konstitūcijai (86. pants) Valsts prezidents nosaka ārpolitikas pamatvirzienus, pārstāv valsti starptautiski, apstiprina diplomātus un Drošības padomes vadītāju un vada starptautiskās sarunas.²

¹ *Конституционно-правовой механизм внешней политики* (Москва: РОССПЭН, МГИМО, 2004), 11.

² *Конституция Российской Федерации*, skatīts 01.11.2017., <http://www.gov.ru/main/konst/konst0.html>.

Prezidenta administrācijas īpašo lomu pasvītro Krievijas varas autoritārais raksturs, kas paredz ļoti augstu centralizāciju, kas atstāj iespaidu arī uz lēmumu pieņemšanas procesu ārpolitikā. Ar KF prezidenta Vladimira Putina rīkojumu 2002. gada augustā tika radīta KF Prezidenta administrācijas Nodaļa darbam ar tautiešiem ārvalstīs. Vēlāk ar KF prezidenta 2005. gada 22. februāra dekrētu KF Prezidenta administrācijas sastāvā tā tika reorganizēta par pārvaldi – Starpreģionālo un kultūras sakaru ar ārvalstīm pārvalde.

Pārvaldes nosaukumā vārds “starpreģionālajiem” norāda uz šī pētījuma izpētes lauku. Diemžēl KF Prezidenta administrācijas darba prakse nav caurredzama, kas apgrūtina tās izpēti. Tikko pēc Starpreģionālo un kultūras sakaru ar ārvalstīm pārvaldes izveides neoficiāli izskanēja, ka tās galvenais uzdevums ir nepieļaut jaunu “krāsaino” revolūciju īstenošanu Krievijas kaimiņvalstīs. Par tās vadītāju tika iecelts Modests Koļerovs, kuru 2012. gadā pēc Latvijas ārlietu ministra Edgara Rinkēviča ieteikuma ievietoja to personu lokā, kurām liegts iebraukt Latvijas Republikā. Ārlietu ministrija pamatoja šo lēmumu ar balstīšanos uz Latvijas drošības iestāžu sniegto informāciju par Modesta Koļerova un Igora Pavlovska īstenotajām aktivitātēm, kas bija vērstas pret Latvijas drošības interesēm, tai skaitā pret valsts teritoriālo vienotību un ekonomisko drošību. M. Koļerova aktivitātes Latgalē bija daļa no pamatojuma. Jau pirms E. Rinkēviča lēmuma M. Koļerovs bija iekļauts Lietuvas, Igaunijas un Gruzijas nevēlamo personu sarakstos.

Lai arī, salīdzinot ar Prezidenta administrāciju, KF Ārlietu ministrija ir vairāk izpildītāja un rutīnas darbu veicēja, tomēr arī tās kabinetos tiek pieņemti svarīgi ārpolitikas lēmumi. Ārlietu ministrija ir uzkrājusi lielu praktiskā diplomātijas darba pieredzi, kas vairo tās nozīmīgumu praktisko lēmumu pieņemšanā, izpildot no Prezidenta administrācijas nākošos stratēģiskos uzdevumus. Par politiku Latvijas virzienā Krievijas Ārlietu ministrijā atbild Otrais Eiropas departaments, kura redzeslokā bez Latvijas vēl ir Lielbritānija, Dānija, Īrija, Islande, Lietuva, Norvēģija, Somija, Zviedrija un Igaunija. Latvijai aktuāli Krievijas ārpolitikas jautājumi vēl tiek risināti Humānās sadarbības un cilvēktiesību departamentā un Sadarbības ar ārvalstīs dzīvojošajiem tautiešiem departamentā.

Par abu pēdējo minēto departamentu jautājumiem, proti publisko diplomātiju un tautiešu politiku praktiskās īstenošanas līmenī, atbild Ārlietu ministrijai pakļautībā esošā NVS lietu, ārvalstīs dzīvojošo tautiešu un starptautiskās humānās sadarbības federālā aģentūra – *Rossotrudņičestvo*.

Aģentūra, ko vairākus gadus vadīja Krievijas politiķis Konstantīns Kosačevs, nodarbojas ar plašu jautājumu loku – sākot ar krievu valodas un kultūras popularizēšanu, valsts tēla veidošanu, tautiešu politikas īstenošanu un beidzot ar Krievijas un tās kaimiņvalstu vēstures specifisku interpretāciju. No padomju laikiem Krievija ir mantojusi ne tikai vairākas propagandas metodes, bet arī kultūras centru un pārstāvniecību tīklu, kas pārgāja *Rossotrudņičestvo* pārziņā. Lielākajā daļā NVS valstu ir Krievijas Zinātnes un kultūras centri. NVS pametušajā Gruzijā Krievijas Zinātnes un kultūras centri tika atvērti pēc Krievijas–Gruzijas kara, Suhumos – 2009. un Chinvali – 2010. gadā. Baltijas valstīs atbilstoši Krievijas oficiālai informācijai ir tikai viens *Rossotrudņičestvo* pārstāvis, kurš strādā Krievijas vēstniecībā Viļņā.³

Krievijas vēstnieks Latvijā Jevgēņijs Lukjanovs 2017. gadā norādīja, ka Latvijas–Krievijas kultūras sakari varētu attīstīties dinamiskāk, ja tiktu noslēgts starpvalstu līgums, kas cita starpā paredzētu arī Krievijas Zinātnes un kultūras centra atvēršanu Rīgā.⁴ Ņemot vērā Krievijas tautiešu politikas atsevišķu sadaļu destruktīvo ietekmi uz starpetniskajām attiecībām, Latvijas pusei nav plānu dot zaļo gaismu šādai Krievijas iniciatīvai. Neskatoties uz minēto, Latvijā darbojas Krievijas fonda *Russkij mir* atvērtais Krievu centrs Daugavpils Universitātē un Krievu centrs Baltijas Starptautiskajā akadēmijā Rīgā. 2012. gadā Valmieras Valsts ģimnāzijā un 2014. gadā Rēzeknes 3. vidusskolā tika atvērti ar Krievijas fonda *Russkij mir* palīdzību iekārtotie krievu valodas un literatūras kabineti (metodiskie centri). Krievijas fonda *Russkij mir* mērķi ārvalstīs ir saistīti ar maigās varas īstenošanu, kas cita starpā paredz kultūras atraktivitātes izmantošanu mērķa valstu uzvedības izmaiņu panākšanai. Minēto centru izvietojums norāda uz Krievijas mērķiem darboties Latvijas reģionos.

Krievijas parlaments nespēlē būtisku lomu ārpolitikas lēmumu pieņemšanā. Tā darba būtību kopumā labi raksturo Endrū Vilsona (*Andrew Wilson*) secinājums par Krievijas politikas procesa būtību, proti, Krievijā tiek īstenota “virtuāla politika”, kas aizvieto reālo politisko konkurenci. Virtuālās politikas mērķis ir saglabāt elites leģitimitāti un saglabāt režīma

³ *Представительства в мире*, skatīts 01.11.2017., <http://www.rs.gov.ru/ru/contacts/inworld>.

⁴ Абики Элкин, “Россия – за добрые отношения,” *Телеграф*, июнь-август, (2) (2017): 5. “Что сказал Лавров?,” *Телеграф*, июнь-август, (2) (2017): 9.

status quo.⁵ Valsts dome (parlamenta apakšpalāta) un Federācijas padome (augšpalāta) ratificē starptautiskos līgumus. Tā apstiprina Krievijas karaspēka dalību militārās operācijās ārvalstīs. Federācijas padomei ir trīs komitejas, kas darbojas starptautisko attiecību jomā: Drošības un aizsardzības komiteja, Starptautisko attiecību komiteja un NVS lietu komiteja. Savukārt Valsts domei ir četras ar ārlietām saistītas komitejas: Drošības komiteja, Aizsardzības komiteja, Starptautisko attiecību komiteja, NVS un attiecību ar ārvalstīs dzīvojošajiem tautiešiem komiteja. Domē darbojas vēl papildus vairākas tematiskās komisijas.

Krievijas ārpolitikā un sevišķi drošības politikā nozīmīgu lomu spēlē Krievijas Federācijas Drošības padome, kuras priekšsēdētājs ir KF prezidents. Padomes pastāvīgie locekļi ir FDD (*FSB*) direktors, Prezidenta administrācijas vadītājs, iekšlietu ministrs, ārlietu ministrs, Federālās sapulces Padomes (augšpalātas) priekšsēdētājs, valdības priekšsēdētājs, Valsts domes priekšsēdētājs, KFDP priekšsēdētāja vietnieks, KFDP sekretārs, Ārējās izlūkošanas dienesta (*SVR*) direktors un aizsardzības ministrs.

Krievijas reģionālie veidojumi var veidot sakarus ar partneriem ārvalstīs, tikai neizejot no savu pilnvaru rāmjiem, turklāt sadarbībai ir jāatbilst valsts politikai attiecīgajā virzienā. Krievijas Eiropas daļas reģionālās institūcijas ir aktīvas tautiešu politikas īstenotājas, kur sevišķu lomu spēlē Sanktpēterburgas un Maskavas pašvaldība. Kaļiņingrada kopš 2012. gada ir iesaistījusies Latvijas un Lietuvas virziena attīstīšanā, sevišķi tas redzams kā Baltijas Imanuela Kanta Federālās universitātes un atsevišķu mediju uzmanības pievēršana procesiem Latvijā un Baltijas valstīs kopumā.

Federācija – teorētiski

Krievijas reģionu loma valsts ārējos sakaros nav pietiekami labi izprotama bez ieskatīšanās Krievijas centrālās varas un reģionālo veidojumu attiecībās. Atbilstoši valsts konstitūcijai Krievija ir federatīva valsts, kas sastāv no 83 “federālajiem subjektiem”, kuri ir apvienoti vairākos federālajos apgabalos. Kopš 2014. gada pavasara oficiālā Krievija

⁵ Andrew Wilson, *Virtual Politics: Faking Democracy in the Post-Soviet World*, skatīts 01.11.2017., <https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/2005-11-01/virtual-politics-faking-democracy-post-soviet-world>.

uzskata, ka tai ir pievienojušies vēl divi “subjekti” – Krimas pussala un Sevastopoles pilsēta. ANO un citām starptautiskajām organizācijām šajā jautājumā ir atšķirīgs viedoklis.

Ja Konstitūcijā noteiktā Krievijas federatīvā iekārta darbotos ne tikai “uz papīra”, bet arī reāli praksē, tad atbilstoši mūsdienu Krievijas varas elites izpratnei tas būtu separātisma riskus vairojošs faktors. 2013. gadā Krievijā tika pieņemts likums, kas paredz sodu par aicināšanu uz separātismu – no trīs līdz pieciem gadiem ieslodzījumā. Uztraukums par reģionālo separātismu ir vienmēr bijis klātesošs Krievijas elites izpratnē par valsts šķelšanās riskiem kopš 1991. gada. Viens no separātismu vairojošiem faktoriem ir reģionu nevienmērīgā ekonomiskā attīstība.

Krievijas reģioni Borisa Jeļcina prezidentūras laikā

Analizējot separātisma tendences Krievijā, parasti kā pirmie piemēri tiek minēta Čečenija un Dagestāna. Tad jau ar mazāku risku tiek vērtētas Tatarstāna, Baškortostāna (Baškīrija), Tuva un Jakutija (Saha). Par Čečeniju tiek rakstīts vairāk, tomēr *Daesh* darbības kontekstā arī Dagestāna ir uzmanības vērtā. Šajā pētījumā tā mērķa noteikto robežu un ierobežotā apjoma dēļ tiek apskatīti tikai daži ar reģionu separātismu saistītie piemēri, kas ir būtiski ietekmējuši centra – perifērijas attiecību tālāko gaitu.

2014. gada Krimas tā saucamais referendums daudziem Krievijā atsaucā atmiņā 1992. gada 21. martā rīkoto referendumu par Tatarstānas suverenitāti. Visai zīmīga bija datumu sakritība, proti, 21. marts bija ne tikai Tatarstānas referendumu datums, bet arī diena, ka Vladimirs Putins ratificēja Krimas aneksijas dokumentus. Referendumā tika jautāts par atbalstu Tatarstānai kā “suverēnai valstij un starptautisko tiesību subjektam”. Tautas nobalsošanā piedalījās 81,6% balsstiesīgo vēlētāju, no kuriem 61,4% izvēlējās atbildi “jā”.⁶ Par suverenitāti balsojošo tatāru un krievu izvēle bija skaidra, Tatarstānas prezidents Mintimers Šaimijevs (*Mintimer Shaimiev*) bija sagatavojis neatkarības deklarācijas tekstu, tomēr tā netika pieņemta. Sākās laipošana un referendumu dažāda

⁶ *Результаты референдума Республики Татарстан 21 марта 1992 года, Протокол Центральной комиссии референдума Республики Татарстан*, skatīts 15.11.2017., https://web.archive.org/web/19991023001118/http://www.kcn.ru/tat_ru/politics/pan_for/wb77.htm.

interpretēšana. Tatarstānas Augstākā padome paziņoja, ka referenduma rezultāti nav jāuztver kā iemesls izstāties no Krievijas, bet gan kā statusa maiņa uz *suverēnu* valsti, kas veido savas attiecības ar Krieviju uz divpusēju līgumu pamata.

Padomju laikā Tatārijas Autonomās Padomju Sociālistiskās Republikas pārstāvji vērsās ar jautājumiem pie valsts vadības Maskavā, kāpēc Igaunijai ar aptuveni pusotru miljonu iedzīvotāju ir padomju republikas statuss, bet Tatarstānai ar četriem miljoniem – tikai autonomija? Savienotās republikas statuss Kazaņas Hanistes pēcteči tomēr netika piešķirts. Skatījums uz sevi kā senu valsti, tjurku grupas valoda, islāma ticības tradīcijas ir tie identitātes elementi, kas līdztekus naftas atradnēm varētu kalpot par stimulu neatkarības meklējumiem. Tomēr ar to nav pieticis, lai Tatarstāna vēlētos un sasniegtu pilnīgu neatkarību no Maskavas.

Lai gan reģionālais separātisms bieži ir saistīts ar etnisko grupu attiecībām, Krievijas pagājušā gadsimta 90. gadu tendenču kontekstā ir vērts analizēt arī tos reģionus, kuros krievu īpatsvars ir lielāks nekā citu tautību, piemēram Kaļiņingradu, Primorskas (Piejūras) novadu un Tālos Austrumus. Lai gan Krasnojarskas apgabals šajā kontekstā ir izskanējis mazāk, tomēr ieskats tā ikdienā var palīdzēt saprast nosakņojumus Sibīrijā. Krasnojarskas novads kopā ar Novosibirskas, Irkutskas apgabaliem un citiem reģionālajiem veidojumiem ietilpst Sibīrijas Federālajā apgabalā. Gandrīz 90% Krasnojarskas apgabala iedzīvotāju ir krievi, šis apstāklis nav bijis par šķērslī separātisma ideju attīstībai pagājušā gadsimta 90. gadu sākumā. Toreiz izskanēja idejas par “Sibīrijas partijas” izveidi, tomēr tas nav iespējams. 1991. gadā Krasnojarskas reģionālās valdības ēkā tika runāts par iespējamo Jeņisejas vai Centrālās Sibīrijas Republiku. 1993. gadā Reģionālās padomes vadītājs Vjačeslavs Novikovs ierosināja apvienoties ar Irkutskas reģionu un dibināt Austrumu Sibīrijas Republiku. 1992. gadā aizdomājās pat līdz Sibīrijas naudas izveidei, tā sauktos “augram” un sākotnēji tiktu izmantota vienlaikus ar rubļiem reģionālajos veikalos, samazinot inflācijas spiedienu.

Gan Tatarstānas, gan citu Krievijas reģionu lielākas autonomijas un/vai separātisma aktivitātes tika pārtrauktas, Krievijas federālajiem spēkiem uzsākot militāru operāciju Čečenijā 1994. gadā. Papildus militārajam risinājumam Kremli tika lemts arī par citiem soļiem, kas ļāva stingrāk kontrolēt valsts reģionus. Viens no šādiem mehānismiem ir reģionālo partiju aizliegšana un partijas “Vienotā Krievija” atbalstīšana.

Reģionu un Maskavas attiecības Vladimira Putina valdīšanas laikā

Separātismu aicinošās balsis 2000. gadā kopumā jau bija pierimušas (ja neskata procesus Ziemeļkaukāzā). Tomēr Vladimira Putina varas centralizācijā kā viens no argumentiem tika minēts valsts izjukšanas risks. Vai tā bija reakcija uz reālu izaicinājumu vai tikai iegansts, slēpjot ideoloģisku pārliecību par autoritārisma nepieciešamību Krievijai? Jau Vladimira Putina pirmais prezidenta pilnvaru termiņš 2000. līdz 2004. gadā iezīmējās ar izteiktu varas centralizācijas uzsākšanu. Notika kontroles pārņemšana lielākajos Krievijas televīzijas kanālos informācijas plūsmas kontroles nodrošināšanai. Finanšu plūsmu kontrole tika īstenota ar V. Putinam uzticamu līdzgaitnieku (piem., Alekseja Millera, Dmitrija Medvedeva) iecelšanu svarīgos ar enerģētiku saistītos uzņēmumos. Jebkura nozīmīga ekonomiskā spēlētāja pretenzijas uz politisko ietekmi tika neitralizētas ar selektīva tiesiskuma piemērošanu (piem., Mihaila Hodorkovska un naftas kompānijas *Jukos* gadījums).

Vladimira Putina aktivitātes t. s. varas vertikāles stiprināšanā skāra arī valsts reģionus. Krievijas prezidents atcēla gubernatoru vēlēšanas 2004. gadā, pamatojot to, ka valsts prezidenta izvirzīti reģionu vadītāji veicinās stabilitāti reģionos un līdz ar to visā valstī. Tiešas gubernatoru vēlēšanas tika atjaunotas Krievijā 2012. gadā pēc plašiem sabiedrības protestiem 2011. gadā. Jaunais likums, ar kuru tika atjaunotas gubernatoru vēlēšanas 2012. gadā, noteica, ka kandidātiem ir jāsavāc noteikts skaits atbalstītāju reģionālo parlamentāriešu un mēru vidū. Minētais noteikums joprojām stiprina partijas “Vienotā Krievija” pozīcijas, ļaujot tai saglabāt dominanci Krievijas reģionos, īpaši ņemot vērā, ka reģionālās partijas Krievijā ir aizliegtas. Viena no Krievijā izmantotām varas centralizācijas stiprināšanas metodēm ir reģionu līderu “turēšana tuvu Kremlim”. Šīs metodes izmantošana bija vērojama arī Tatarstānas vadītāja M. Šaimijeva paaugstināšanā partijas “Vienotā Krievija” hierarhijā. Kā Tatarstānā, tā arī daudzos citos Krievijas reģionos dominē Vladimiram Putinam uzticīgā partija “Vienotā Krievija”.

Reģionu ekonomiskā situācija ir krasi atšķirīga, Krievijā ir gan reģioni – donori, gan tie, kuri bez centra subsīdijām nespētu izdzīvot pat vienu gadu. Lielāki sociālie izdevumi komplektā ar vāju ekonomiku ir pamats pastāvīgam budžeta deficītam reģionos. Bez jaunas federālā centra palīdzības daudzi reģioni varētu nonākt uz bankrota robežas. Tomēr

centra palīdzības iespējas pēdējos gados ir būtiski ietekmējusi naftas cenu krišanās, ierobežotā pieeja ārvalstu finanšu resursiem un ekonomisko sankciju sekas. Minētās problēmas pastiprina izdevumi nelikumīgi anektētās Krimas akūto ekonomisko un sociālo problēmu risināšanai.

Ja 2011. gada Krievijas Eiropas daļā notikušajos protestos bija redzami plakāti ar uzrakstiem “Pietiks barot Kaukāzu!”, tad Novosibirskā protestētāju sauklis bija “Pietiks barot Maskavu!”. No Sibīrijas pa cauruļvadiem tiek piegādāta dabasgāze Krievijas Eiropas daļai un ārvalstīm, pašā Krasnojarskā un tās kaimiņu pilsētās daudz kur apkurē tiek izmantotas brūnogles, kas nav labi apkārtējai videi un cilvēkiem, kuri elpo dūmus. Lai gan V. Putina trešā prezidentūras termiņa viena no pasludinātajām prioritātēm bija Sibīrijas un Tālo Austrumu attīstība, tomēr pieņemtā “Stratēģija Sibīrijas attīstībai līdz 2020” var izrādīties nekas vairāk kā “stratēģija attīstībai uz Sibīrijas rēķina”. Nav nopietnu rādītāju, kas pamatotu, ka neapmierinātība varētu pāraugt aktīvās separātisma aktivitātēs, tomēr ir redzams, neapmierinātība pastāv.

Vladimirs Putins, vairojot savu popularitāti trešās prezidēšanas termiņa sākumā 2012. gadā, izdeva “Maija dekrētus”, kuros liela nozīme tika veltīta sociālo izdevumu palielināšanai. Dekrētos cita starpā tika pieprasīts palielināt algas valsts institūciju darbiniekiem, liela daļa no šī palielinājuma gūlās uz reģionu budžetu pleciem. Putina “Maija dekrētu” prasības nebija iespējams izpildīt mūsdienu ekonomiskajā un fiskālajā situācijā. Tādējādi pretrunas starp Kremļa prasībām reģiona vadītāju darbam un resursu trūkums to izpildei padarīja reģionus vēl atkarīgākus no Vladimira Putina labvēlības. Šāda situācija pastiprina arī reģionu vadības atkarību no valsts politiskā centra lēmumiem par ārējiem sakariem.

Krievijas reģionu loma valsts ārējos sakaros

Šajā pētījumā galvenā uzmanība tiek pievērsta tiem Krievijas reģioniem un pilsētām, kas atrodas Latvijas ģeogrāfiskā tuvumā, proti, Sanktpēterburgai, Ļeņingradas apgabalam, Pleskavai un Pleskavas apgabalam. Tiek pievērsta uzmanība arī Maskavai kā aktīvai tautiešu politikas īstenošanai Baltijas valstīs. Ja Pleskavas aktivitātes attiecībās ar partneriem Latvijā var vērtēt kā *pārrobežu reģionālo paradiplomātiju*, tad Maskavas un Sanktpēterburgas īstenojamie projekti atbilst *pārreģionu paradiplomātijai*.

Ļeņingradas apgabals

Ļeņingradas apgabala Ārējo sakaru komitejas (turpmāk – Komiteja) pilnvaras un funkcijas nosaka tās Nolikums, kurā cita starpā ir teikts, ka Komiteja “savās kompetences robežās veic sarunas ar ārvalstu federatīvajiem subjektiem, ārvalstu administratīvi teritoriālajiem veidojumiem, starptautiskajām organizācijām, atbilstoši panāktajām vienošanām starp Krievijas Federācijas valdību un ārvalstu varas institūcijām”.⁷ Nolikuma 11. punktā ir teikts, ka Komiteja “savas kompetences robežās īsteno Ļeņingradas apgabala valsts vadību un kontroli attiecībā ar tautiešiem ārvalstīs”.⁸ Minētajā Nolikumā ir norādīts arī uz Ļeņingradas apgabala Ārējo sakaru komitejas pilnvarām ārējo ekonomisko un kultūras sakaru īstenošanā. Starp Komitejas funkcijām tiek minēta arī “Ļeņingradas apgabala iesaiste vienotas valsts politikas starptautisko, ārējo ekonomisko un starpreģionu sakaru un sadarbības ar tautiešiem ārvalstīs īstenošanā”.⁹ No minētā ir redzams, ka Krievijas reģioniem tiek ierādīta loma vienotas ārpolitikas veidošanā, sekojot valsts ārpolitikas lēmumiem. Latvijas kontekstā sevišķi nozīmīgs ir fakts, ka Ļeņingradas apgabala vadībai ir pienākums īstenot Krievijas tautiešu politiku.

Ļeņingradas apgabala valdība kopš 1991. gada ir noslēgusi 15 ietvara sadarbības līgumus ar vairāku valstu federatīvajiem subjektiem, piemēram Ķīnas, Dienvidkorejas, Somijas un Norvēģijas reģioniem. Visvairāk līgumu ir ar Baltkrievijas reģionālajiem subjektiem.¹⁰ Vērtējot Ļeņingradas apgabala ārējos ekonomiskos sakarus, ir redzams, ka 2016. gadā tie ir piedzīvojuši kritumu par 43% salīdzinājumā ar 2015. gadu.¹¹ Ļeņingradas apgabala eksporta rādītājos (neskaitot NVS valstis) 2016. gadā Igaunija bija septītajā vietā, šajā rādītājā apsteidzot Zviedriju un Vāciju.¹²

⁷ *Комитет по внешним связям Ленинградской области*, skatīts 15.11.2017., <http://www.inter.lenobl.ru/about//about/power>.

⁸ Turpat.

⁹ Turpat.

¹⁰ *Соглашения правительства Ленинградской области с зарубежными партнерами*, skatīts 15.11.2017., <http://inter.lenobl.ru/programm/mprog>.

¹¹ *Внешнеэкономическая деятельность Ленинградской области за 2016 год*, skatīts 15.11.2017., <http://inter.lenobl.ru/programm/statistic?id=39113>.

¹² Turpat.

Sanktpēterburga

Sanktpēterburgas pilsētai ir Ārējo sakaru komiteja, kuras pilnvaras un funkcijas ir līdzīgas Ļeņingradas apgabala Ārējo sakaru komitejai: “Komiteja īsteno valsts politiku un realizē valsts pārvaldi starptautiskās un starpreģionālās sadarbības sfērās, kā arī īsteno citu Sanktpēterburgas izpildvaras institūciju darbības koordināciju šajā sfērā.”¹³ Starp Komitejas uzdevumiem ir minēti gan vispārīgi ārējo sakaru jautājumi, gan atbildība par Krievijas tautiešu politikas īstenošanu: “Tautiešu atbalsta darba organizēšana, tautiešu iespēju izmantošana sakaros ar ārvalstīm.”¹⁴

Šī pētījuma ietvaros tika analizētas Sanktpēterburgas Ārējo sakaru komitejas atskaites par padarīto darbu laika posmā no 2009. līdz 2016. gadam. Dokumentu analīze ļauj secināt, ka Sanktpēterburgas ārējo aktivitāšu ģeogrāfiskais mērogs ir liels, tā sadarbojas ar valstīm no vairākiem kontinentiem. Liela daļa uzmanības tiek veltīta Eiropas valstīm un NVS dalībvalstīm. Kā dabisku var vērtēt Sanktpēterburgas aktīvo mijiedarbību ar kaimiņiem – Somiju un Igauniju. Tautiešu politikas ietvaros ir daudz aktivitāšu arī Latvijas un Lietuvas virzienā. Savukārt no NVS lielu uzmanību Sanktpēterburga un Ļeņingradas apgabals ir pievērsuši Baltkrievijai. Sanktpēterburgai ir divas sadraudzības pilsētas Latvijā – Rīga (kopš 1997. gada) un Daugavpils (kopš 2002. gada). Apskatot ārējo sakaru sfēras, priekšplānā iznāk ekonomiskās sadarbības jautājumi. Tiem seko aktivitātes kultūras, tautiešu politikas un tūrisma sfērā.

2009. gadā Sanktpēterburga rīkoja Sanktpēterburgas dienas Rīgā. Līdzīgus pasākumus Krievijas “ziemeļu galvaspilsēta” rīkoja vairākās Rietumeiropas pilsētās.¹⁵ 2009. gadā Sanktpēterburga organizēja darba grupas sapulci ar mērķi izveidot ES pārrobežas programmas “Igaunija – Latvija – Krievija” vadlīnijas grantu pretendentiem.

Sanktpēterburgas valdība apstiprina savas – reģionālās tautiešu politikas programmas trīs gadu termiņam. 2008. gadā ar Sanktpēterburgas valdības lēmumu tika pieņemta “Krievijas Federācijas tautiešu politikas īstenošanas programma 2008.–2010. gadam”, kurai sekoja programma 2011.–2013. gadam un 2014.–2016. gadam. Kopš 2006. gada līdzīgas

¹³ *Общая информация*, skatīts 15.11.2017., http://gov.spb.ru/gov/otrasl/c_foreign/information/.

¹⁴ Turpat.

¹⁵ *Текущая деятельность*, skatīts 15.11.2017., http://gov.spb.ru/gov/otrasl/c_foreign/current_activities/.

programmas tiek pieņemtas arī Krievijas valsts līmenī. Laika posmā no 2009. līdz 2016. gadam Sanktpēterburgas Ārējo sakaru komiteja rīkoja tautiešu politikas pasākumus gan Sanktpēterburgā, gan ārvalstīs. Tā, piemēram, pie padarītajiem darbiem 2009. gadā Komiteja norāda arī dalību Krievijas tautiešu reģionālajā konferencē Viļņā ar nosaukumu “Paaudžu pēctecība kā Krievijas tautiešu diasporas saglabāšanas un attīstības faktors.”¹⁶ Turpat minēti arī pasākumi Sanktpēterburgas dienas Rīgā ietvaros, piemēram, metodiskais seminārs “Krievu valoda daudznacionālajā Eiropā” un “Pēterburgas augstskolu prezentācija Rīgas skolu direktoriem un vecāko klašu skolniekiem – krievu valodas apmācības metodisko materiālu, Krievijas un Sanktpēterburgas vēstures grāmatu komplektu nodošana tautiešu organizācijām un izglītības iestādēm.”¹⁷ Sanktpēterburga tautiešu politikas ietvaros laikā no 2009. līdz 2016. gadam ir rīkojusi vairākus pasākumus, kas veltīti jauniešu, kara veterānu, vēstures, kultūras un krievu valodas tematikai. Tā, piemēram, 2010. gadā maijā ar KF Ārlietu ministrijas, KF valdības Tautiešu lietu komisijas un *Rossotrudņičestvo* atbalstu Sanktpēterburgā tika rīkots Trešais Pēterburgas jauno tautiešu un krievvalodīgo mediju darbinieku forums, kurā piedalījās dalībnieki no 43 valstīm, ieskaitot Latviju.¹⁸

2010. gadā gan Sanktpēterburgā, gan Baltijas valstīs notika vairāki pasākumi ES pārrobežu sadarbības programmas “Igaunija – Latvija – Krievija” ietvaros. Šīs programmas pasākumi ir organizēti arī turpmākaajos gados.¹⁹ Sanktpēterburga rīko un piedalās citu valstu pilsētu rīkotos pasākumos, kas saistīti ar Baltijas jūras valstu reģionu. Tā 2011. gada 10. oktobrī Sanktpēterburgas pārstāvji piedalījās Baltijas Pilsētu savienības (BPS) 11. konferencē, kas tika veltīta BPS divdesmit gadu jubilejai un tika rīkota Liepājā.

Sanktpēterburgas institūcijas regulāri rīko Baltijas valstīs dzīvojošo Otrā pasaules kara veterānu viesošanās Sanktpēterburgā. Tāpat laikā no 2009. līdz 2016. gadam Sanktpēterburgā tika rīkotas vairākas Baltijas

¹⁶ *Текущая деятельность*, skatīts 15.11.2017., http://gov.spb.ru/gov/otrasl/c_foreign/current_activities/.

¹⁷ Turpat.

¹⁸ *III-й Петербургский форум молодых соотечественников, проживающих за рубежом, и работников зарубежных русскоязычных средств массовой информации*, 29.05.2010, <http://old.kvs.spb.ru/fotoarhiv856/1128>.

¹⁹ *Материалы к отчету о работе комитета за 2010 год*, skatīts 15.11.2017., http://gov.spb.ru/gov/otrasl/c_foreign/current_activities/.

valstu skolotāju vizītes Krievijā. Vēl cits aktivitāšu veids, ko apskatāmajā laika posmā ir rīkojusi Sanktpēterburgas Ārējo sakaru komiteja, ir vēstures mācību semināri no kaimiņvalstīm, tai skaitā Latvijas, atbraukušajiem Krievijas tautiešiem.²⁰

2016. gadā Sanktpēterburgā tika rīkota Vācijas nedēļa, Tallinas tikšanās, Rīgas dienas, Skotijas dienas u. c. pasākumi. Sanktpēterburgas ārējo sakaru saikni ar valsts ārpolitikas prioritātēm iezīmē mijiedarbība ar Krimu (Ukraina) un Gagaūziju (Moldova), kas Komitejas mājaslapā tiek minēta sekojoši: “Humānie projekti palīdzības veidā Krimai un Gagaūzijai ir ļoti svarīgi morālā un vispārcilvēciska nozīmē un ir orientēti uz nākotni.”²¹ Zīmīga ir palīdzības projektu īstenošana Moldovas reģionam Gagaūzijai, kas tiek minēts separātisma risku kontekstā. Atskaitē par Sanktpēterburgas Ārējo sakaru komitejas darbu 2016. gadā Sanktpēterburga tiek slavēta: “2016. gadā Sanktpēterburga tradicionāli atrodas Krievijas reģionu avangardā, vērtējot to aktivitāti šajā (tautiešu politikas – *aut. iestarp.*) virzienā, ko atzīst Krievijas Federācijas Ārlietu ministrija un ārvalstu krievvalodīgās organizācijas.”²² Turpat tiek norādīts, ka 2016. gadā Sanktpēterburgas īstenotajos tautiešu politikas projektos piedalījās 650 tautiešu no 44 valstīm, savukārt līdzīgos Sanktpēterburgas rīkotos pasākumos ārpus Krievijas piedalījās 7800 cilvēku.²³ Sanktpēterburgas Ārējo sakaru komitejas mājaslapā tiek norādīta viena svarīga detaļa, proti, tautiešu politikas īstenošana ir vienīgā Ārējo sakaru komitejas darbības sfēra, kas tiek realizēta ar federālo struktūru – Valdības tautiešu lietu komisijas un aģentūras *Rossotrudņičestvo* līdzfinansējumu.²⁴

Maskava

Maskavas pašvaldība, kas tiek iesaistīta Krievijas tautiešu politikas īstenošanā. Maskavas pašvaldība sastāv no likumdevējas institūcijas – Maskavas domes – un izpildvaras – Maskavas valdības. Maskavas

²⁰ Sk., piemēram: *Материалы к отчету о работе комитета за 2012 год*, skatīts 15.11.2017., <http://gov.spb.ru/static/writable/ckeditor/uploads/2013/08/05/Godovoj-otchet-2012-obsch.pdf>.

²¹ *Материалы к отчету о работе комитета за 2016 год*, skatīts 15.11.2017., http://gov.spb.ru/gov/otrasl/c_foreign/current_activities/.

²² Turpat.

²³ Turpat.

²⁴ Turpat.

valdības funkcijas nosaka likums “Par Maskavas valdību”.²⁵ Augstākā Maskavas valdības amatpersona ir Maskavas mērs.²⁶ Ilgus gadus šo amatu ieņēma Jurijs Lužkovs, kuru 2010. gadā amatā nomainīja ar Vladimiru Putinu labās attiecībās esošais Sergejs Sobjaņins. Ar Maskavas ārējiem sakariem nodarbojas Maskavas Ekonomisko un starptautisko sakaru departaments (turpmāk – Departaments). Tā nolikumā ir teikts, ka Departaments ir “Maskavas izpildvaras funkcionāla institūcija, kas izstrādā un īsteno Maskavas pilsētas ekonomisko un starptautisko attiecību politiku [..], kā arī politiku Maskavas sadarbībai ar ārvalstu pilsētām un reģioniem, starptautiskajām organizācijām ārvalstu investīciju piesaistei; nodrošina dalību *valsts politikas attiecībā uz tautiešiem ārvalstīs izpildē (aut. izcēlums)*”.²⁷ Turklāt minētajā nolikumā ir teikts, ka Departamenta pārziņā atrodas Maskavas pārstāvniecības ārvalstīs – Maskavas nami. Departaments sadarbojas ar Krievijas Ārlietu ministriju, Ekonomikas ministriju un Krievijas diplomātiskajām pārstāvniecībām ārvalstīs.²⁸ Rīgā Maskavas nams (pilnais nosaukums – Maskavas kultūras un biznesa centrs – Maskavas nams) tika atvērta 2004. gadā. Kopš tā laika Maskavas namā Rīgā ir notikuši daudzi ar Krievijas tautiešu politiku saistīti pasākumi.

Aktīvs tautiešu politikas atbalstītājs un veidotājs Maskavas mēra amatā bija Jurijs Lužkovs, kurš vadīja lielākās Krievijas galvaspilsētas pašvaldību no 1992. līdz 2010. gadam. J. Lužkovs un viņa vadītā Maskavas valdība kā vieni no pirmajiem uzsāka praktiskas t. s. tautiešu politikas aktivitātes kaimiņvalstīs, t. sk. Latvijā. 1999. gadā Maskavas pilsētas padome nodibināja stipendijas diasporas studentiem, kas tautā ieguva nosaukumu “Lužkova stipendijas”. Maskavas valdība 2002. gada janvārī nodibināja Starpinstitūciju komisiju darbam ar tautiešiem ārvalstīs. J. Lužkovs 2006. gadā rakstā “Mēs un Rietumi” citēja panslāvisma ideju formulētāju – neoslavofilu Nikolaju Daņilevski un norādīja, ka ASV

²⁵ Закон города Москвы от 20.12.06 N 65 “О Правительстве Москвы”, skatīts 15.11.2017., <http://www.mos.ru/wps/portal/WebContent?rubricId=728>.

²⁶ Исполнительная власть Москвы, skatīts 15.11.2017., <http://www.mos.ru/wps/portal/WebContent?rubricId=2317>.

²⁷ Положение о Департаменте внешнеэкономических и международных связей города Москвы, skatīts 15.11.2017., <http://www.moskvaimir.mos.ru/statute/>.

²⁸ Департамент внешнеэкономических и международных связей города Москвы, skatīts 15.11.2017., http://www.mosds.ru/Meria/meria_dms.shtml.

droši vien ir grūtības pieņemt to, ka Krievija atgriežas starptautiskajā arēnā kā spēcīgs un patstāvīgs spēlētājs. J. Lužkovs rakstīja par civilizāciju attīstību un 21. gadsimtu kā “ģeopolitisko kontinentu” veidošanas periodu.²⁹ Pēc tā laika Maskavas mēra domām, Krievijai esot jāintegrē ap sevi nākamā pasaules daļa, vispirmām kārtām postpadomju telpa un “tautiešu pasaule”. Maskavas mērs norādīja, ka Krievija ir Eirāzijas telpas vadošā lielvalsts, kurai esot lielas iespējas ietekmēt visu pasauli un kļūt par tiltu starp civilizācijām.³⁰ Minētais raksts palīdz labāk saprast, ar kādu pārlicību J. Lužkova vadītā pašvaldība tika iesaistīta Krievijas tautiešu politikas īstenošanā. Jurijs Lužkovs bija viens no partijas “Vienotā Krievija” dibinātājiem. 2008. gadā Ukrainas valdība aizliedza turpmāk J. Lužkovam ieceļot Ukrainā. Viens no iemesliem bija J. Lužkova publiskie izteikumi par Sevastopoles statusu. 2011. gadā J. Lužkovam tika liegts iebraukt arī Latvijā.

Tautiešu politika nav vienīgā Maskavas pilsētas ārējo sakaru sfēra. Maskavas lielais iedzīvotāju skaits un ekonomiskās iespējas ir daļa no faktoriem, kas ietekmē aktīvos ārējos ekonomiskos sakarus. Te gan jāpiebilst, ka sevišķi mēra Jurijs Lužkova pilnvaru laikā līdztekus ekonomiskajiem sakariem parasti Maskavas puse runāja par Krievijas tautiešu it kā diskrimināciju Baltijas valstīs un Ukrainā.

Pleskava un Pleskavas apgabals

Pleskavas mērogs nav salīdzināms ar Sanktpēterburgu un Maskavu, tomēr ģeogrāfiskais tuvums ir radījis priekšnosacījumus aktīvai Latvijas uzņēmēju interesei par investēšanu Pleskavā un tās apgabalā, kam ar Latviju ir 214 km gara robeža. No Rīgas līdz Pleskavai ir tikai 260 km, salīdzinājumam – no Pleskavas līdz Maskavai ir 689 km. Latvija ar izveidotajiem aptuveni 140 kopuzņēmumiem Pleskavas apgabalā ir starp līdervalstīm. Piemēram, Igaunijai ir aptuveni 40 šādu uzņēmumu.³¹ Pleskavā darbojas Latvijas Republikas konsulāts. Pleskavas apgabala un Pleskavas pilsētas ārējie sakari skar ekonomiskās, humānās, ekoloģijas, sociālās, kultūras un zinātniski pētnieciskās sfēras. Pleskavas pašvaldība

²⁹ Ю. Лушков, *Мы и Запад*, 15.07.2006, <http://radonezh.ru/monitoring/yury-luzhkov-my-i-zapad-22273.html>.

³⁰ Turpat.

³¹ Союз “Торгово-промышленная палата Псковской области”, skatīts 15.11.2017., <http://pskov.tpprf.ru/ru/region/pskoveconomy/>.

kā vienu pirmajiem ārējo sakaru projektiem norāda nevalstiskās organizācijas “Iniciatīva – Pleskava Reinlandes Evaņģēliskajā baznīcā” projektu, kas tika uzsākts 1993. gadā. Projekta ietvaros Vācijas partneri ir palīdzējuši smagi slimajiem Krievijas iedzīvotājiem. Sadarbība ar Vācijas partneriem tiek turpināta. Pleskavas pilsēta un apgabals īpašu uzmanību pievērš Hanzas pilsētu kustībai, kas iever daļu no vēsturiskās Hanzas savienības pilsētām. 2009. gadā Hanzas pilsētu starptautisks pasākums notika Krievijā – Veļikajā Novgorodā. 2019. gadā šāds pasākums ir paredzēts Pleskavā. Mūsdienās Hanzas pilsētu kustībā piedalās 185 pilsētas no 16 valstīm.³²

Pleskavā darbojas Pleskavas Tirdzniecības un rūpniecības kamera, kas sadarbojas ar līdzīgām organizācijām ārvalstīs, tai skaitā Latvijā. Pleskavas Tirdzniecības un rūpniecības kamera ir slēgusi līgumus ar Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameru un tās pārstāvniecību Valmierā, kopš 1999. gada tā sadarbojas arī ar Rēzeknes Speciālās ekonomiskās zonas valdi.³³

Pleskavas pilsētas mērs ir Ivans Cecerskis, kurš ir partijas “Vienotā Krievija” Reģionālās politiskās padomes loceklis. Savukārt Pleskavas apgabala gubernators ir Andrejs Turčaks, kurš arī ir partijas “Vienotā Krievija” biedrs. Salīdzinot Pleskavas un tās apgabala lomu un uzdevumus Krievijas ārpolitikā attiecībā ar Latviju, ir redzams, ka šis Krievijas reģions ir drīzāk pasīvs nevis aktīvs spēlētājs, kura mērķis būtu ietekmēt Latvijas politiku.

Kopsavilkums

No Krievijas ārpolitikas institucionālā ietvara apraksta ir redzams, ka, līdzīgi daudzām valstīm, arī Krievijā ārpolitikas īstenošanas koordināciju veic Ārlietu ministrija, tomēr stratēģiskie ārpolitikas lēmumi tiek pieņemti Prezidenta administrācijā. Atbilstoši paradiplomatijas teorētiskajiem principiem arī Krievijas lielākie reģionālie veidojumi *de facto* veido valsts ārējos sakarus plašā nozaru klāstā. Pārrobežu sadarbība,

³² *Международные Ганзейские дни в Пскове как один из факторов развития сферы туризма*, skatīts 15.11.2017., http://www.pskovgorod.ru/files/files_2015/1A/Hansa_2019_turism_1.pdf.

³³ *Партнеры ТПП Псковской области*, skatīts 15.11.2017., <http://pskov.tpprf.ru/ru/partner/>.

ārējās tirdzniecības un tūrisma veicināšana, valsts tēla popularizēšana ir ar publisko diplomātiju un valsts ārpolitiku saistīti uzdevumi, kuru izpildē piedalās arī Krievijas reģionālās institūcijas. Latvijas ārpolitikas kontekstā ir būtiski ņemt vērā, ka daļai Krievijas reģionu un pilsētu ir piešķirta nozīmīga loma ārvalstīs dzīvojošo Krievijas tautiešu politikā.

Tautiešu politikas īstenošanā Latvijas virzienā nozīmīgākie reģionālie spēlētāji ir Sanktpēterburga un Maskava. Krievijas ārpolitikas īstenošanas raksturs ir saistīts ar augstu centralizācijas pakāpi lēmumu pieņemšanas procesā. Izņēmums nav arī reģionālo institūciju darbība sakaros ar Latviju kopumā un tautiešu politikas īstenošanā tai skaitā.

Sanktpēterburgas Ārējo sakaru komitejas atskaites par darbu laika posmā no 2009. līdz 2017. gadam rāda, ka tās darbībā nozīmīga vieta ir ierādīta tautiešu politikas iniciatīvām gan Sanktpēterburgā, gan ārvalstīs, tai skaitā Baltijas valstīs. Sanktpēterburga ir pievērsusies Otrā pasaules kara veterānu jautājumiem. Īpaša loma tiek pievērsta jauniešu aicināšanai uz Sanktpēterburgu dalībai tautiešu semināros un konferencēs. Krievvalodīgie skolotāji ir vēl viena Sanktpēterburgas tautiešu politikas īstenošanu mērķgrupa, kam tiek piedāvāta stažēšanās un palīdzība ar Krievijā izstrādātu mācību metodoloģiju. Tautiešu pasākumos, kuros piedalās arī Latvijas iedzīvotāji, notiek specifiska, Kremļa politiku atbalstoša vēstures interpretācija, kas neatbilst demokrātisko valstu vēsturnieku izpētei. Līdzīgas aktivitātes īsteno ar Maskavas pašvaldība, kas atbalsta ar tautiešu politiku saistītu organizāciju darbību Krievijā un Baltijas valstīs.

Latvijas pašvaldībām, izvēloties piekrist vienām vai otrām Krievijas tautiešu politikas iniciatīvām, ir jāiedziļinās to kopējos mērķos. Krievijas tautiešu politikas veidotāji ir daudzkārt norādījuši, ka sadarbībai ar tautiešiem ārvalstīs ir jākalpo Krievijas ārpolitikas mērķu sasniegšanai. Krievijas agresīvā ārpolitika Gruzijā un Ukrainā rāda valsts nostāju pret kaimiņvalstīm un starptautisko tiesību principiem.

5. Latvijas pašvaldību ārējās attiecības

5.1. Rīgas reģions

Vispārīgs raksturojums

Rīgas plānošanas reģions iekļauj sevī divas republikas nozīmes pilsētas – Rīgu un Jūrmalu, kā arī sekojošos 15 novadus: Alojas, Ādažu, Babītes, Carnikavas, Garkalnes, Inčukalna, Kandavas, Krimuldas, Ķeguma, Ķekavas, Lielvārdes, Mālpils, Mārupes, Ogres un Stopiņu novadu. Atsaucoties uz 2014. gada statistiku, attiecīgajos reģionos un pilsētās kopā dzīvoja 930 711 cilvēki¹. Savukārt Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) publicētie demogrāfiskie dati par 2017. gadu uzrāda, ka iedzīvotāju skaits ir samazinājies līdz 856 272 cilvēkiem.² Reģiona ģeogrāfiskais stāvoklis ietekmē tā pašvaldību ārējās attiecības. Garā jūras krasta līnija nosaka saimnieciskos procesus, lauksaimniecības un zivsaimniecības prioritātes, tūrisma un vides jautājumu specifiku, kā arī netiešā veidā iesaista reģiona sadarbības virzienos tās valstis, ar kurām pastāv kopēja jūras robeža. No apskatāmajiem novadiem tikai Alojas novadam ir fiziska robeža ar kaimiņvalsti – Igauniju.

Diezgan ievērojami reģiona kopējo specifiku ietekmē Rīgas ekonomiskā kapacitāte, tādējādi, runājot par sadarbības virzieniem, īpaši saimnieciskajā jomā, diezgan liela loma ir galvaspilsētas virzienam. Jo tuvāk

¹ “Iedzīvotāju reģistra statistika uz 01.07.2014,” PMLP, http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/01072013/01.01.2014/ISPV_Pasvaldibas_iedzivotaju_skaits.pdf.

² “Demogrāfija 2017,” Centrālā statistikas pārvalde, skatīts 11.11.2017., http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/nr_11_demografija_2017_17_00_lv_en.pdf.

noteikta pašvaldība atrodas Rīgas pilsētai, jo ciešākas ir saiknes abu pašvaldību sadarbībā. Lai gan kopumā šādas mijiedarbības prakse vienas valsts iekšienē ir ierasta parādība, tomēr Rīgas reģiona gadījumā Rīgas pilsētai ir liels pārsvars visās iespējamās salīdzinājuma kategorijās, un tādējādi sadarbībai ir asimetrisks raksturs.

Politisko spēku izkārtojumā trīs pašvaldību vēlēšanu ciklos ir redzams relatīvs nemainīgums. Diezgan plaši ir pārstāvētas visas Latvijas lielākās un ietekmīgākās partijas. Lielākais atbalsts ir centriskajām un labēji centriskajām partijām (Latvijas Reģionu apvienība un Zaļo un Zemnieku savienība (ZZS)), kaut gan diezgan lielu pastāvīguma pakāpi demonstrē arī Nacionālā apvienība "VL-TB/LNNK". Rīgā visās trīs vēlēšanās ir redzams "Saskaņas centra" (SC) pārsvars, kura reģionālā līmenī pašlaik ir pārstāvēta 10 no 15 pašvaldībām un notur relatīvi labas pozīcijas. Vislielākais partiju loks ir redzams Ķekavas novada pašvaldības vēlēšanās, kur 2017. gada vēlēšanās tika pārstāvētas 11 politiskās partijas. Diezgan liela ietekme ir arī reģionālajām partijām, piemēram, "Ogres novadam", "Vienoti Mālpilij", Vidzemes partijai, Krimuldas novada partijai, "Tev, Jūrmalai", "Gods kalpot Rīgai".

Reģionu pašvaldību ārēja sadarbība (sadraudzības pilsētas un pārrobežu sadarbība)

Novadu pašvaldību sniegtā informācija liecina, ka visaktīvākās ir bijušas Alojās, Carnikavas, Ādažu, Kandavas, Mālpils, Ogres, Stopiņu pašvaldība. Vidēju ārējās sadarbības aktivitātes līmeni uzrāda Inčukalna, Ķeguma, Ķekavas, Lielvārdes un Mārupes novada pašvaldība, savukārt Babītes, Garkalnes un Krimuldas pašvaldība ir visai pasīvas un gandrīz neīsteno nekādu pārrobežu sadarbību.

Reģiona pašvaldībām kopumā ir 26 sadraudzības pilsētas:

- 1) Alojās novada pašvaldībai – Koržeuci (Moldova);
- 2) Carnikavas novada pašvaldībai – Narva (Igaunija);
- 3) Inčukalna novada pašvaldība – Saue (Igaunija);
- 4) Kandavas novada pašvaldībai – Saku (Igaunija), Lejre (Dānija), Gelauza (Moldova), Ofjūra (Norvēģija), Strengnēsa (Zviedrija);
- 5) Ķekavas novada pašvaldībai – Bordesholma (Vācija), Raseiņi (Lietuva), Nilifera (Turcija), Gostiņa (Polija), Braslava (Baltkrievija), Pleskava (Krievija), Nizami (Azerbaidžāna);
- 6) Mālpils novada pašvaldībai – Poisdorfa (Austrija);

- 7) Mārupes novada pašvaldībai – Orša (Baltkrievija), Kilisa (Turcija);
- 8) Ogres novada pašvaldībai – Hengelo (Nīderlande), Onge (Zviedrija), Žueletūra (Francija), Čerņigova (Ukraina), Maimana (Afganistāna), Jehvi (Igaunija), Ņelme (Lietuva), Sloņima (Baltkrievija);
- 9) Stopiņu novada pašvaldībai – Bejlegana (Azerbaidžāna).

Kā ir redzams, sadraudzības pilsētu pamatvirzieni ir Ziemeļvalstis un Rietumeiropas reģions, tuvākās kaimiņvalstis un Austrumu valstis. Lai gan tiek pārstāvēts diezgan plašs pilsētu loks, tomēr projektu un iniciatīvu ziņā sadarbība nav intensīva – lielākoties tā ierobežojas ar abpusējām vizītēm un neregulāriem kultūras pasākumiem. Izņēmuma gadījums ir Mālpils novada pašvaldība, kura īstenoja četrus izglītības projektus ar savu Austrijas partneri, kā arī Mārupes novada pašvaldība, kura *Comenius* programmas ietvaros īstenoja izglītības projektu, sniedzot atbalstu un nepieciešamo pieredzi Turcijas partnerim.

Kopumā, runājot par pārrobežu saiknēm, dominējošas ārējās sadarbības, vizīšu un iniciatīvu jomas ir kultūra, izglītība un sports. Tās sastāda apmēram 80% no kopēja aktivitāšu skaita (35%, 30% un 15% attiecīgi). Diezgan plaši tiek pielietota prakse vienas programmas vai projekta ietvaros apvienot vairākas aktivitātes, proti, daudzi izglītības pasākumi tiek saistīti arī ar kultūras pieredzes apmaiņas aktivitātēm. Sporādiski sadarbības jomā parādās arī reģionālās attīstības, enerģētikas, sociālās aprūpes, uzņēmējdarbības, IT un tūrisma jautājumi.

Rīgas reģiona mazākās pašvaldības neveido īpašu ārējās sadarbības politiku. Noteiktā veidā tas izriet no kopēja reģiona izvietojuma un attiecīgām īpatnībām. Absolūti lielākā pašvaldību daļa par saviem prioritāriem attīstības un sadarbības virzieniem redz vai nu lielākas Latvijas pilsētas (izpētītā reģiona gadījumā tas ir Rīgas pilsētas virziens, kas dominē to pašvaldību lokā, kas atrodas galvaspilsētas ģeogrāfiskā tuvumā), vai nu blakus esošus novadus. Piemēram, Ādažu novada “Ilgspējīgas attīstības stratēģijā 2013–2037” par partneriem tiek lielākoties minēti Carnikavas un Garkalnes novads, ar kuriem savukārt tiek veidoti atsevišķi projekti, kas lielākoties balstās uz saimniecisko, kultūras un izglītības jomu³. Līdzīgu situāciju var novērot arī Carnikavas novada stratēģijā, kur tiek iezīmēti plašāki sadarbības formāti (no pašvaldības līdz reģionam un

³ *Ādažu novada ilgspējīgas attīstības stratēģija (2013–2037)*, skatīts 12.11.2017., http://www.adazi.lv/upload/novada_dome/attistibas_programma_11_17/adazu_ilgspējīgas_attistibas_stratēģija_2016_03_22.pdf.

valstij).⁴ Stopiņu novada "Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā 2012–2030"⁵ savukārt lielāks uzsvars ir likts tieši uz Rīgas plānošanas reģionu un ciešāku pašvaldību iesaistīšanos kopējā reģiona attīstībā.

Noteiktā veidā kopējo bildi par pašvaldību sadarbības vektoriem var iegūt arī, analizējot pašvaldības pārstāvju vizīšu galamērķus. Pastāv noteikta korelācija starp delegāciju braucieniem un pašvaldību ieinteresētības pakāpi noteiktā reģionā vai konkrētā pilsētā neatkarīgi no tā, vai vizīte bija veiksmīga vai ne. No Ādažu novada pašvaldības piemēra var redzēt, ka vairāku pašvaldības struktūrvienību pārstāvji piecu gadu laikā bija braukuši sešas reizes pie Igaunijas kolēģiem. Plašs vizīšu jautājumu loks (uzņēmējdarbība, enerģētika, izglītība, sports, sociālā aprūpe) arī norāda uz diezgan augstu ieinteresētības pakāpi sadarbībā ar Igaunijas pusi. Alojas pašvaldības darbinieku vizīšu uzskaitē arī var novērot vairākus braucienus uz Norvēģiju, kas savukārt rezultējās sadarbības stiprināšanā un kopīgā projekta realizēšanā ar vienu no Norvēģijas pašvaldībām.

Lielākā daļa no Rīgas reģiona pašvaldību diezgan plaši izmanto Eiropas Savienības līdzekļus, organizējot pārrobežu un kopprojektus ar citām Eiropas Savienības valstīm. Mazo pašvaldību interešu loks bieži ir ierobežots ar šauru specifiku, piemēram, zvejsaimniecība – Carnikavā, lidostas attīstība un pilsētplānošanas jautājumi – Mārupē, militārā bāze un militāro objektu apkalpošana – Ādažu novada pašvaldībā. Tādējādi šādas pašvaldības ir tendētas uz līdzīgu šaura profila partneru meklēšanu (piemēram, Mārupes pašvaldības pārstāvju pieredzes apmaiņas brauciens uz Lisabonas reģiona pašvaldību ar līdzīgām lidostas integrēšanas problēmām un risinājumu meklējumiem vai arī Carnikavas novada pašvaldības plaša pieredzes apmaiņa ar Norvēģijas kolēģiem zivsaimniecības jautājumos). Bieži arī tiek izmantotas ar izglītību un pieredzes apmaiņu izglītības un kultūras sfērā saistītas programmas (*Comenius* un *Erasmus* programma, *Leonardo da Vinci*, *Gruntwig*), Eiropas Sociālais fonds, Kohēzijas fonds un vairāki Eiropas reģionālās attīstības fondi (*ERAF*), to skaitā starpreģionu sadarbības programmas (*INTERREG*).

⁴ *Carnikavas novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2014.–2030. gadam*, skatīts 12.11.2017., http://www.carnikava.lv/images/Izvelnes/Attistiba/Strategija/Strategija_gatava/IAS_strat_FIN.pdf

⁵ *Stopiņu novada ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2012–2030*, skatīts 12.11.2017., http://www.stopini.lv/media/Attistiba/Stopinu_nov_Ilgtspejigas_attistibas_strategija_2012-2030.pdf

Sadarbība ar nacionālām institūcijām notiek rutīnas līmenī. No pašvaldību biežāk pieminētajām var izcelt sekojošas institūcijas: Latvijas Pašvaldību savienību (LPS), Valsts izglītības attīstības aģentūru (VIIA), Valsts reģionālās attīstības aģentūru (VRAA), Jaunatnes starptautisko programmu aģentūru (JSPA), Latvijas Investīciju un attīstības aģentūru (LIAA). Ministriju līmenī visbiežāk tiek pieminēta Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija (VARAM), retāk – Ārlietu ministrija, Aizsardzības ministrija, Ekonomikas ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija. Kā īpašus gadījumus var izcelt arī Rīgas plānošanas reģiona darbību (kā arī citu plānošanas reģionu iesaisti, kas tiešā vai netiešā veidā un dažādos līmeņos sadarbojās ar izpētītām pašvaldībām), kuru ietvaros tiek veikti galvenokārt novadu iekšējie saimnieciskie projekti, bet diezgan bieži aktīvākas pašvaldības piemin šo iestāžu iniciatīvas saistībā ar pārrobežu sadarbību un ārējo sakaru attīstību. Sadarbība galvenokārt notiek Eiropas Savienības iekšienē, un biežāk pieminētie virzieni ir: Vācijas, Skandināvijas valstis un Somija, Igaunija un Lietuva, Polija, kā arī diezgan plaši pārstāvētas partnervalstu pašvaldības un atsevišķas privātas kompānijas. Īpašu vietu ieņem arī universitāšu un pētniecisko centru loks, kas ievieš sadarbību inovācijas un tehnoloģiju jomā. Proti, saimniecisko jautājumu risināšanā diezgan bieži tiek piesaistītas jaunākās tehnoloģijas un citu pilsētu vai reģionu veiksmīgie inovatīvie eksperimenti (vai arī paši reģioni tiek izmantoti kā pilotprojekti).

Kopējas tendences uzrāda, ka novadu pašvaldību sadarbība ar valsts līmeņa institūcijām notiek vai nu nesistēmiskā veidā (piemēram, konsultācijas ar Ārlietu ministriju citas valsts delegācijas pieņemšanas gadījumā), vai arī ir tiešā veidā saistīta ar novada specifiskām ilgtermiņa aktivitātēm vai projektiem, piemēram, Ādažu pašvaldības sadarbība un konsultācijas ar Aizsardzības ministriju un NBS. Cieša sadarbība ar VARAM un tai pakļautām iestādēm ir izskaidrojama ar Eiropas Savienības fondu apgūšanu, kura notiek ar attiecīgās ministrijas uzraudzību. Svarīgākās jomas sadarbībā ar valsts institūcijām ir izglītība, kultūra un kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšana, tūrisma attīstība, Eiropas Savienības līdzekļu iesaistīšana projektos. Visos izskatītajos gadījumos pašvaldības vērtē sadarbību kā pozitīvu, labu, ļoti labu vai apmierinošu.

Par lielāko kavējošo faktoru, kas ietekmē ārējās sadarbības attīstību, tiek galvenokārt nosaukts finansējuma trūkums, kas rezultējas pašvaldību kapacitātes nepietiekamībā. Kaut gan pieejamā informācija par projektiem, iniciatīvām un vizītēm neuzrāda tiešu korelāciju starp

pašvaldības izmēriem, pieejamiem cilvēkresursiem un ārējas sadarbības intensitāti. Dažkārt mazās pašvaldības iesaistās vairāk projektos nekā lielās. Tādējādi, no vienas puses, finansējuma piesaistišana visnotaļ sekmē kopējo novada vai reģiona attīstību, tomēr tas neatrisina sistēmisku problēmu, kas lielākoties ir saistīta ar konkrēta novada vai reģiona vēlmes trūkumu. Papildus tiek minēti arī tādi kavējošie faktori kā informācijas nepietiekamība un iespējamo partneru pārlieku liela piesardzība kontaktu dibināšanas fāzē.

Reģionu pašvaldību ārējā sadarbība ar Krieviju

Novadu pašvaldību sniegtajā informācijā Krievijas virziens tiek pieminēts tikai divu iniciatīvu ietvaros: Latvijas–Krievijas pārrobežu sadarbības programma 2014.–2020. gadam Eiropas kaimiņattiecību instrumenta ietvaros (Ādažu pašvaldība); Latvijas Pašvaldību savienības iniciēts Igaunijas–Latvijas–Krievijas kopīgais pārrobežu sadarbības programmas projekts “Atbalsts vietējo pašvaldību attīstībai ar mērķi uzlabot dzīves kvalitāti lauku apvidos” (Alojas pašvaldība). Abos gadījumos novadu pašvaldības darbība ir redzama kā līdzdalība delegācijas vizītēs Krievijā. Izņēmuma gadījums ir Inčukalna novada pašvaldības rīkots ikgadējs folkloras festivāls “Slāvu vainags”, kura ietvaros piedalās dziesmu un deju kolektīvi no Krievijas, Ukrainas un Baltkrievijas, un pasākumu apmeklētāji pārstāvji no minēto valstu vēstniecībām.⁶

Rīgas un Jūrmalas ārējā sadarbība

Gan Jūrmalas, gan arī Rīgas pilsētu budžetā ir atsevišķi panti, kuri ir veltīti ārējo sakaru attīstībai. Budžeta izdevumi ietver sevī mārketinga un reklāmas pasākumus, vizīšu organizēšanu, dalības maksu starptautiskajās organizācijās un dažāda mēroga izstādēs, kā arī dalību semināros, “pilsētu dienās” un prezentācijās. Rīgas gadījumā ir jāpiemin arī Rīgas pārstāvniecības uzturēšana Maskavā. Izskatot abu pilsētu pašvaldības struktūru līmeni, ir jākonstatē, ka izskatītajā laika nogrieznī Rīgas gadījumā struktūra paliek nemainīga, Jūrmalas gadījumā savukārt atsevišķa Ārējo sakaru un protokola nodaļa (ĀSPN) tikai izveidota tikai 2014. gada beigās un savu darbu uzsāka 2015. gada martā, restrukturizējot Tūrisma

⁶ “Vangažos noritējis 11. folkloras festivāls “Slāvu vainags,” *Incukalns.lv*, 01.07.2017, <http://www.incukalns.lv/public/lat/aktualitates/2521/>.

un ārējo sakaru nodaļu. Pamatojums šādai restrukturizācijai bija lielās tūrisma nozares atdalīšanas process, savukārt ārējo sakaru nodaļas viens no pirmajiem uzdevumiem bija līdzšinējo sadarbības partneru un attīstības vektoru pārskatīšana.

Sadraudzības pilsētu līmenī abas pilsētu pašvaldības neizceļ īpašus sadarbības virzienus – galvenokārt tiek akcentētas sadarbības jomas, kas lielākoties ietver sevī kultūras, sporta un izglītības jautājumus. Attiecīgi šajās jomās tiek uzskaitīti arī daži projekti, kas ataino kopējas tendences. Rīgas pašvaldībai ir 30 sadraudzības pilsētas, Jūrmalai – 18. Lai gan kopumā tiek runāts par Eiropas Savienības (īpaši uzsverot Igaunijas un Lietuvas partnerību; Rīgas gadījumā – viena no svarīgākām partnervalstīm tiek izcelta arī Vācija) un Ziemeļvalstu virzienu, tomēr izskatīto pilsētu gadījumos var novērot noteiktas tendences.

Pirmkārt, ciešāka sadarbība notiek ar līdzīgām pilsētām. Jūrmalas gadījumā tādas sadarbības piemērs ir Kabūras pilsēta Francijā un vienojoša nelielas kūrortpilsētas identitāte. Abas pilsētas sadarbojas jau vairāk nekā 40 gadus, formāli sadarbība tika uzsākta 1974. gadā. Kopējo aktivitāšu loks ir diezgan plašs, sākot ar kultūras pasākumiem (piemēram, 2015. gadā Marselam Prustam veltīta izstāde Jūrmalas muzejā, kā arī Jūrmalas mākslinieces Ilzes Laizānes izstāde Kabūrā), Kabūras jauniešu braucieniem Jūrmalā un beidzot ar oficiālā līmeņa vizītēm, piemēram, 2014. gadā Jūrmala uzņēma Kabūras pilsētas oficiālo delegāciju⁷, kuru atbalstīja gan Francijas vēstniecība, gan arī Francijas Kultūras institūts.

Rīgas sadraudzības pilsētu loks ir pārstāvēts lielākoties ar Eiropas un pasaules valstu galvaspilsētām, kas arī ievieš noteiktu līdzību pilsētu pašvaldību specifiskā. Paralēli galvaspilsētu linijai no Rīgas pašvaldības puses aktīvi tiek atbalstīta arī Jauno laiku Hanzas pilsētu savienības pasākumi (to skaitā ikgadējās Starptautiskās Hanzas dienas), kas apvieno 190 pilsētas no 16 valstīm⁸ un ievieš papildu sadarbības iespējas ar Eiropas, Baltkrievijas un Krievijas partneriem, kas balstās uz kopīgas vēsturiskās pieredzes idejām.

Otrkārt, sadarbība var būt aktivizēta lielāko politisko procesu ietekmē. Jūrmalas gadījumā uzskatāms ir Gruzijas piemērs un Gruzijas pilsētu

⁷ “Jūrmala uzņem sadraudzības pilsētas Kabūras mēru un delegāciju,” *Jūrmalas Vārds*, 07.01.2014, <http://www.jurmalasvards.lv/index.php?p=8061&p-p=18091&lang=1424&a=2&b=1&lb=41338>

⁸ *The modern Hanseatic League*, skatīts 12.11.2017., <http://www.hanse.org/en/hanseatic-cities/>.

sadarbības aktivizācija, kas balstās ne tikai uz kūrortpilsētas vienojošu mentalitāti, bet arī ietver sevī Gruzijas “Rietumu vīzijas” idejas. Sadarbība notiek gan augstākā līmenī, piemēram, 2012. gadā, Jūrmalā viesojoties Gruzijas prezidentam Mihailam Saakašvili, tika parakstīts nodomu protokols par sadarbību izglītības, kultūras un ekonomikas jomā ar vienu no Gruzijas kūrortpilsētām⁹, kā arī ar kultūras pasākumiem (piemēram, 2015. gada Batumi dejas kolektīva uzstāšanās Dzintaru koncertzālē). Ir konstatējams arī atgriezenisks efekts, proti, sadarbība ar sadraudzības pilsētām konkrētu notikumu dēļ kļūst pasīva vai arī tiek pārtraukta vispār. Rīgas gadījumā šāda situācija ir novērojama pēcsankciju periodā – lai gan sadarbība ar Krievijas pilsētām netiek pilnīgi apstādināta, tā kļūst pasīvāka. Jūrmalas gadījumā, balstoties uz Latvijas Republikas oficiālo nostāju par Krimas aneksiju, vairs netiek īstenotas aktivitātes ar vienu no sadraudzības pilsētām Krimā (Alušta). Daļēji sadraudzības pilsētu attiecību pasīvais raksturs var tikt skaidrots arī ar viena partnera zemu ieinteresētības līmeni, kā arī attiecības apgrūtina attāluma jautājums (piemēram, Jūrmalas un Hantimansijskas (Krievijas) attiecības; Jūrmalas un Turkmenbaši (Turkmenistāna) attiecības). Kopumā gan Rīgas, gan Jūrmalas pārstāvji atsaucās uz iepriekš noslēgtiem sadarbības līgumiem, kā arī Rīgas gadījumā īpaši tiek uzsvērtas vairākas valsts ārpolitiskās un nacionālās attīstības koncepcijas.

Pārrobežu projektiem un ārējai sadarbībai kopumā piemīt saimnieciskais raksturs, proti, lielāka daļa no īstenotiem projektiem ir mērķēta uz pilsētas vai pārvaldes uzlabošanas mehānismiem. Izpētītās republikas nozīmes pilsētas lielākoties izvērs savu darbību modernizācijas un inovācijas virzienā, kas daļēji tiek stimulēts no Eiropas Savienības puses (arī ar finansiāliem līdzekļiem), bet daļēji arī izriet no pilsētas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas. Lielākā daļa no pārrobežu projektiem ir saistīta ar to, kā katra no pilsētām sevi definē noteiktā reģionā vai kādu no identitātēm tā mērķtiecīgi attīsta.

Jūrmalas gadījumā tā ir viennozīmīgi tūrisma un pasākumu organizēšanas ideja. Nozīmīgu vietu Jūrmalas pašvaldības pārrobežu darbībā ieņem arī uz jūras aizsardzību un ostas attīstību mērķēti projekti. Apskatītajā laika posmā no 2009. gada līdz 2017. gadam ir novērojams projektu intensitātes kāpums – ja 2012. gadā ir tikai viens projekts, kas

⁹ “Jūrmalā viesojas Gruzijas prezidents,” *Jūrmalas Vārds*, 31.05.2012., <http://www.jurmallasvards.lv/index.php?p=8061&lang=1424&a=2&b=1&lb=24093>

ir saistīts ar ilgtspējīgas pilsētas attīstības plānošanu kopā ar Ukrainas un Polijas partneriem, tad 2015., 2016., un 2017. gadā ir attiecīgi 2, 3 un 3 projekti. Lielākā daļa no projektiem tiek īstenota “Centrālās Baltijas jūras reģiona programmas 2014.–2020. gadam” ietvaros un kopā ar Skandināvijas, Somijas un Igaunijas partneriem pievēršas vides jautājumiem, mazo ostu attīstības un pakalpojumu uzlabošanas virzienam, konkurētspējīgas ekonomikas attīstībai, to skaitā arī “zilās izaugsmes” tematikai, kas ietver sevi jūras resursu izmantošanu enerģētikai, jūras tehnoloģijas un iekārtas, kā arī ar jūras dziednieciskiem resursiem saistītās jomas. Projekti galvenokārt tiek atbalstīti un finansēti no vairākām Eiropas Savienības starpreģionu sadarbības programmām (*INTERREG*).

Rīgā ir uzsvars gan uz tūrismu, gan uz Baltijas jūras kopīgo identitāti, gan arī bieži tiek piesaistīta inovāciju un jaunās un modernās Eiropas galvaspilsētas ideja. No šīs pilsētas definīcijas izriet arī dalība tādos projektos kā, piemēram, “Brīvo vietu atkārtota izmantošana kā inovāciju dzinējspēks”, “Pievilcīgas un dinamiskas sabiedrības izveide kopīgi ar iedzīvotājiem (*CADDIES*)”. Rīga tiek plaši pārstāvēta arī vairākās starptautiskās sadarbības platformās un forumos, piemēram, dalība Pasaules Kultūras mantojuma pilsētu organizācijā (*OWHC*), Vēsturisko pilsētu apvienībā (*LHC*), Ziemeļvalstu un Baltijas jūras mantojuma sadarbības tīklā, *EUROCITIES* formātā, Baltijas pilsētu savienībā, Starptautisko festivālu un tautas mākslas organizācijas padomē (*ENIRDELM*), Eiropas veselīgo pilsētu tīklā, Eiropas kultūras centru tīklā (*ENCC*).

Rīgas pašvaldības pārrobežu projektu kontekstā aktīvs ir Rīgas domes Attīstības departaments, kas ir iesaistīts tādos projektos kā “Integrēta lietusūdens pārvaldība (*iWater*)”, “Integrēta plānošana un sadarbības modelis degradēto teritoriju revitalizācijai (*Baltic Urban Lab*)”, “Ugunsdrošības uzlabošana vēsturiskajās ēkās (*Heriport*)” (2012–2014), *Co2olBricks* (2007–2013). Lielākie projektu partneri ir Zviedrija, Somija un Igaunija, kā arī *Heriport* un *Co2olBricks* projektos piedalās citas Eiropas valstis un Baltkrievija. Visi pieminētie projekti tiek finansēti no *ERAF* fondiem. Arī citas Rīgas struktūrvienības iesaistās pārrobežu projektos, kuri lielākoties tiek iniciēti un finansēti no Eiropas Savienības struktūrfondiem un mērķēti uz ilgtspējīgas attīstības sekmēšanu un Eiropas valstu un pašvaldību tīklošanas procesa atbalstu.

Atsevišķi var izcelt kultūras un mākslas jomu, kas ir viens no primāriem ārējās sadarbības virzieniem. Proti, kultūras pieredzes apmaiņa, kas diezgan bieži tiek apvienota ar jauniešu izglītības programmām,

notiek tieši caur dažāda veida kultūras pasākumiem, sākot ar fotoizstādēm, beidzot ar lielāka mēroga festivāliem. Jūrmalas gadījumā kultūras jomā diezgan bieži notiek sadarbība ar Ungārijas¹⁰, Francijas, Zviedrijas, Itālijas, ASV¹¹ un Ukrainas vēstniecībām. Atsevišķi var minēt arī augstāka ranga vizītes – 2015. gada jūnijā ikgadējā foruma “Eiropas Savienības stratēģija Baltijas jūras reģionam” atklāšanas ietvaros Jūrmalā ieradās Zviedrijas kronprincese Viktorija¹², un 2017. gada aprīlī Ukrainas prezidenta vizītes ietvaros Jūrmala pieņēma Ukrainas prezidenta kundzi Marinu Porošenko¹³.

Intervijā ar Jūrmalas pašvaldības pārstāvi izskanēja doma, kas noteiktā veidā rezumēja pašvaldības intereses sadarbībā ar citu valstu pārstāvjiem – “skanēt plašāk”¹⁴. No vienas puses, notiek abu valstu iepazīšanas process, no otras puses, tiek atklāti jauni sadarbības virzieni un tiek sasniegta jauna auditorija. Pragmatiskuma kritērijs jeb kultūras dialogs ar pievienoto vērtību.

Jūrmalas pašvaldības sadarbība ar partneriem Krievijas Federācijā nav aktīva, divu pēdējo gadu laikā netiek minēti konkrēti projekti, kā arī intervijā ar Jūrmalas pašvaldības ārējo sakaru pārstāvi sadarbība Austrumu virzienā tika definēta kā gandrīz kā neeksistējoša. Jūrmalas pašvaldība cenšas distancēties gan no “Jaunā vilņa” lietas, gan kopumā akcentējot savu vidutāja lomu uzņēmēju un privāto personu sadarbībā ar citām valstīm vai pilsētām.¹⁵ Viens no sadarbības formātiem, kas netieši apvieno Jūrmalu un Krieviju, izņemot Hantimansijskas sadraudzības pilsētas piemēru, ir dalība *Union of Baltic cities* tīklā,

¹⁰ “Apspriež sadarbību ar Ungāriju,” *Jurmala.lv*, 20.07.2015, https://www.jurmala.lv/lv/sabiedriba/jaunumi_aktuali/sabiedriba/38782-apspriez-sadarbi-bu-ar-ungariju.

¹¹ “Jūrmalā iepazīšanās vizītē viesojas ASV vēstniecības pārstāvji,” *Jurmala.lv*, 27.02.2015, https://www.jurmala.lv/lv/sabiedriba/jaunumi_aktuali/pasvaldi-ba/38450-jurmala-iepazisanas-vizite-viesojas-asv-vestniecibas-parstavji.

¹² “Jūrmalā viesojās kronprincese Viktorija,” *Jurmala.lv*, 15.06.2015, https://www.jurmala.lv/lv/sabiedriba/jaunumi_aktuali/sabiedriba/38699-jurmala-viesojas-zviedrijas-kronprincese-viktorija.

¹³ “Ukrainas prezidenta kundze apmeklē Vaivaru pamatskolu,” *Jurmala.lv*, 10.04.2017, https://www.jurmala.lv/lv/sabiedriba/jaunumi_aktuali/izglitiba/49757-ukrainas-prezidenta-kundze-apekle-vaivaru-pamatskolu.

¹⁴ Intervija ar Jūrmalas pašvaldības pārstāvi Andu Račiņu, 2017. gada 27. septembris.

¹⁵ Turpat.

kurā ietilpst arī Sanktpēterburga. Lai gan izskatītā laika posmā netiek pieminētas nekādas kopīgas Jūrmalas – Sanktpēterburgas iniciatīvas vai projekti, tomēr šīs platformas iespējas un perspektīvas tiek vērtētas kā diezgan plašas.

Rīgas pašvaldība sadarbībā ar Krieviju daļēji turpināja tos vektorus, kuri tika aktivizēti jau pirms šī pētījuma apskatāmā laika posma (2009–2017).¹⁶ Izpētītais periods no 2009. gada vasaras līdz 2017. gada vasarai nevar tikt skatīts kā viendabīgs laika nogrieznis, jo pirmie gadi ietver sevi ekonomiskās krīzes pārvarēšanas un pēckrīzes normalizēšanas laiku, savukārt laika posms no 2014. gada ir raksturojams ar vairākiem Eiropas Savienības sankciju vilņiem pret Krieviju, kā arī Krievijas pretsankcijām.

Kopš “Saskaņas centra” nākšanas pie varas Rīgas domē 2009. gada vasarā ievērojami aktivizējās Rīgas domes sadarbība ar Maskavu un Sanktpēterburgu. Mēnesi pēc 2009. gada pašvaldību vēlēšanām Rīgā notika Latvijas krievu tautiešu konference. Tajā tika nolasīta Krievijas vēstnieka Latvijā A. Vešņakova apsveikuma vēstule, kurā viņš izteica gandarijumu, ka līdz ar “Saskaņas centra” nākšanu pie varas Rīgas domē palielinās labas sadarbības iespējas ar Krieviju ne tikai Rīgai, bet visai Latvijai. 2009. gada 10. jūlijā Rīgas domē viesojās Maskavas mērijas delegācija, kuru vadīja Maskavas valdības ministrs Vladimirs Mališkovs. Viņš N. Ušakovam nodeva apsveikuma vēstuli no Maskavas mēra Jurija Lužkova un ielūdza apmeklēt Maskavu. Zīmīgi, ka Rīgas mēra N. Ušakova pirmais komandējums ārvalstīs bija tieši vizīte Maskavā, kur viņš 2009. gada septembrī tikās ar Maskavas mēru J. Lužkovu, kurš savulaik bija norādījis, ka Latvijas vara darbojas kā Pola Pota režīms. J. Lužkovs ieradās atbildes vizītē Rīgā 2010. gadā.

2009. gada oktobrī Sanktpēterburgā notika partijas “Vienotā Krievija” kongress, kurā no Latvijas piedalījās “Saskaņas centra” līderi Nils Ušakovs un Jānis Urbanovičs. Neilgi pēc kongresa J. Urbanovičs un Boriss Grizlovs parakstīja sadarbības līgumu starp partijām “Saskaņas centrs” un “Vienotā Krievija”. 2009. gada novembrī vizītē uz Maskavu devās Rīgas domes delegācija ar vicemēru Aināru Šleseru priekšgalā. 2009. gada 12.–14. novembrī notika Sanktpēterburgas dienas Rīgā. 2009. gada 18. decembrī Rīgas domē viesojās un ar mēru N. Ušakovu un vicemēru

¹⁶ “Ušakovs iezīmē trīs virzienus ekonomiskajai sadarbībai ar Krieviju,” *Delfi*, 03.09.2009, <http://www.delfi.lv/news/national/politics/usakovs-iezime-tris-virzienus-ekonomiskajai-sadarbibai-ar-maskavu.d?id=26631223>.

A. Šleseru tikās Maskavas valdības delegācija, kuru vadīja Maskavas valdības ministrs V. Mališkovs. 2010. gada 11.–12. martā Rīgas domes delegācija ar N. Ušakovu priekšgalā kopā ar Siguldas pilsētas delegāciju viesojās Sanktpēterburgā, kur notika tikšanās ar Sanktpēterburgas mēru Valentīnu Matvijenko. 2011. gadā vairākos Maskavas tirdzniecības centros uzsāka darbību Latvijas pārtikas produktu stendi. 2011. gada martā Maskavā tika atvērta Rīgas pārstāvniecība.

Apskatīto vizīšu intensitāte un ģeogrāfiskais virziens pēc 2009. gada Latvijas pašvaldības vēlēšanām iezīmēja Rīgas pašvaldības ārējās sadarbības prioritātes, kur skaidri iezīmējas Krievijas vektors. Bez Maskavas un Sanktpēterburgas zināma uzmanība 2010. gadā tika veltīta arī Pleskavas un Sverdlovskas apgabalam, kā arī Jekaterinburgas pilsētai.

Rīgas domes priekšsēdētājs Nila Ušakovs 2010. gadā bija Latvijas Valsts prezidenta Valda Zatlera oficiālās vizītes delegācijas sastāvā Krievijā, kuras laikā notika vairākas tikšanās ar Maskavas un Sanktpēterburgas pilsētu pārstāvjiem. V. Zatlera vizīte uz laiku uzlaboja ne tikai Rīgas un atsevišķu Krievijas pilsētu sadarbību, bet arī Latvijas un Krievijas attiecības kopumā. 2011. gada N. Ušakova vizīte bija veltīta jau pieminētās Rīgas pārstāvniecības atvēršanai, kā arī pavēra iespējas satīties ar Krievijas Federācijas augsta ranga amatpersonām. Vizītes ietvaros Rīgas domes priekšsēdētājs tikās ar tā laika transporta ministru Igoru Ļevitīnu.¹⁷ Šī tikšanās savukārt iezīmēja vienu no specifiskiem Rīgas un Krievijas pilsētu (kā arī citu sadarbības partneru) sadarbības virzieniem – transporta jeb infrastruktūras attīstību, kas ietekmē arī tūrisma, uzņēmējdarbības un kultūras jomu. Līdzīga situācija notika 2017. gada N. Ušakova vizītē Kazaņā, kuras ietvaros tika parakstīts sadraudzības līgums, kā arī notika svinīga pirmā *Air Baltic* avioreisa Rīga–Kazaņa atklāšana.¹⁸ 2014. gada darba vizītes Krievijā ietvaros Rīgas domes priekšsēdētājs N. Ušakovs tikās ar Krievijas Federācijas premjerministru Dmitriju Medvedevu, Krievijas Pareizticīgās baznīcas patriarhu Kirilu un Krievijas Federācijas Padomes priekšsēdētāju Valentīnu Matvijenko, kā

¹⁷ “Rīgas domes priekšsēdētājs tikās ar Krievijas Federācijas transporta ministru,” *Rīga.lv*, 31.03.2011, <https://pasvaldiba.riga.lv/NR/exeres/9A3676B8-28B0-4998-8B6C-70B15774FC10.htm?WBCMODE=PresentationUnpublished>.

¹⁸ “Rīga un Kazaņa paraksta sadraudzības memorandu,” *Rīga.lv*, 27.04.2017, <https://pasvaldiba.riga.lv/NR/exeres/8546C32A-48A2-45EB-8F52-99573DD-4B6F4.htm?WBCMODE=PresentationUnpublished>.

arī ar Maskavas mēru Sergeju Sobjaņinu.¹⁹ 2015. gada vizītes Krievijā saistītas ar piedalīšanos Starptautiskajā Sanktpēterburgas ekonomikas forumā un Starptautiskā Sabiedriskā pareizticīgo tautas vienotības fonda balvas saņemšanu Maskavā.²⁰ Savukārt 2016. gadā N. Ušakovs piedalījās Rīgas dienās Sanktpēterburgā un tikās ar pilsētas gubernatoru, apspriežot ekonomikas un kultūras jautājumus Baltijas jūras reģiona kontekstā.²¹ Šīs vizītes norāda uz noteiktām N. Ušakova un “Saskaņas” prioritātēm Rīgas pilsētas ārējos sakaros.

Noteiktā veidā Rīgas pašvaldības īstenoto stratēģiju apstiprina arī publiskajā pieejā atrodamī dati. Piemēram, Rīgas plānošanas reģiona pieejamos dokumentos (pārskats par projektu realizēšanu 2011.–2012. gadā²²) no 133 īstenotiem projektiem (82 un 51 projekts attiecīgi par katru gadu) Krievijas virziens tiek pieminēts tikai divreiz saistībā ar sekojošiem projektiem:

- 1) Baltijas jūras reģiona inovāciju atbalsta tīkls – Atbalsta mehānisms ilgtspējīgu risinājumu un inovāciju veicināšanai *MVU; INTERREG IV B* programmas ietvaros (2008–2012); partneru sarakstā figurē Ziemeļaustrumu Eiropas galvaspilsētas un Sanktpēterburga; projekta joma – ar inovācijas un tehnoloģiju jomu saistītas mazās un vidējās uzņēmējdarbības stimulēšana;
- 2) Baltijas jūras reģiona sadarbības tīkla projekts – Eko reģions; *INTERREG IV B* programmas ietvaros (2010–2012); 22 partneri no Eiropas un Krievijas; projekta joma – vides, klimata un piesārņojuma jautājumi.

¹⁹ “Ušakovs svētku laikā Maskavā ticies ar Krievijas premjeru Medvedevu,” *LA.lv*, 06.09.2014, <http://www.la.lv/usakovs-svetku-laika-maskava-ticies-ar-krievijas-premjeru-medvedevu/>.

²⁰ “Ušakovs Maskavā saņemto prēmiju ziedos Svētā Nikolaja kapelas atjaunošanai,” *Delfi.lv*, 20.02.2015, <http://www.delfi.lv/news/national/politics/usakovs-maskava-sanemto-premiju-ziedos-sveta-nikolaja-kapelas-atjaunosanai.d?id=45605100>.

²¹ “Rīgas domes priekšsēdētājs N. Ušakovs tikās ar Sanktpēterburgas gubernatoru G. Poltavčenko,” *Rīga.lv*, 29.06.2016, <https://pasvaldiba.riga.lv/LV/Posting-Data/News/2016/9/rigas-domes-priekssedetajs-n-usakovs-tikas-ar-sanktpeterburgas-gubernatoru-g-poltavcenko.htm?WBCMODE=PresentationUnpublished&Date=31.10.2016>.

²² “Rīgas pilsētas pašvaldībā īstenošanā esošie projekti (2012. g. un 2011. g.),” *Rīgas plānošanas reģions*, <http://rpr.gov.lv/uploads/filedir/Projekti/Pasvaldibu%20projekti/R%C4%ABgas%20projekti.pdf>.

Rīgas pašvaldības sniegtajā informācijā sadarbība ar Krievijas pusi (kopā ar partneriem no Igaunijas, Lietuvas un Baltkrievijas) tiek pieminēta arī “Rīgas iniciatīvas” ietvaros – pārrobežu sadarbības projekts Pasaules Veselības organizācijas ietvaros, kurš tiek realizēts no 2015. gada nogales. Projekts tiek realizēts Rīgas domes Labklājības departamenta ietvaros, un tā darbības joma ir saistīta ar tūrisma, sabiedrības veselības un ilgtspējīgas pilsētvides attīstības jautājumiem. Kultūras un izglītības jomā Igaunijas–Latvijas–Krievijas Pārrobežu sadarbības programmas (2007–2013) ietvaros bija īstenots projekts “Fotogrāfija jauniešiem; iespējas radišana jauniešiem ar īpašām vajadzībām apgūt fotogrāfijas mākslu”, kā arī vairākkārt tika minēta sadarbība ar Krievijas mākslas akadēmijām vairāku izstāžu rīkošanā.

2016. un 2017. gadā ir novērojama Rīgas un Jūrmalas sadarbības ar Krievijas partneriem intensitātes mazināšanās. Tomēr, lai vērtētu attiecību veidošanās tendences ilgākā laika posmā, var apskatīt sekojošus indikatorus:

- 1) valdošās partijas politiskā nostāja attiecībā uz konkrēto sadarbības partneri;
- 2) praktiskā sadarbība (vairāki eksistējoši projekti ar konkrētu sadarbības partneri, kuri lielākā laika nogrieznī ir pārtapuši noteiktā tradīcijā un attīstīja diezgan augstu noturīguma pakāpi pret iekšpolitikas un ārpolitikas svārstījumiem);
- 3) simboliskā darbība (jeb simboliskie žesti, kas izraisa lielu rezonansi partneru vai pašu sabiedrībā).

Ja Jūrmalas gadījumā politisko spēku izkārtojums ir relatīvi vienmērīgs un valdībā trīs vēlēšanu ciklu laikā tiek iesaistīts diezgan plašs partiju loks (piemēram, 2009. g. vēlēšanās deputātu krēslus ieguva 10 dažādu politisko bloku pārstāvji), tad Rīgas vēlēšanu rezultāti ir konsekventi, un valdības vairākums visā izskatītā laika posmā pieder “Saskaņas” partijai, kura savā retorikā diezgan bieži akcentē Krievijas virzienu un apelē pie krievvalodīgā elektorāta daļas. Šajā gadījumā, reprezentējot un attīstot noteiktas partijas uzstādījumus, Rīgas pašvaldības ārējās sadarbības prioritāro virzienu izvēle ir ietekmēta ar konkrētas valdošās partijas jeb pašvaldības valdošās koalīcijas lēmumiem, kura salīdzinoši ilgā laika posmā ir spējusi noturēt spēcīgas politiskās pozīcijas.

Pie tradicionāliem praktiskās sadarbības piemēriem var minēt Rīgas svētkus, kuru laikā, atsaucoties uz domes priekšsēdētāja oficiālo ielūgumu, brauc delegācijas gan no vairākām sadraudzības pilsētām, gan pārstāvji no dažādām starptautiskajām organizācijām, kā arī pilsētu partneri

citos sadarbības formātos un tiklos. Bieži vien tādi pasākumi tiek apvienoti ar svinīgo datu atzīmēšanu (piemēram, 2017. gads kļuva par Rīgas un Ķīnas Sudžou pilsētas 20 gadu jubileju²³), kas aktivizē pašvaldību abpusējās vizītes un abpusējās ieinteresētības līmeni. Līdzīgus tradicionālus pasākumus veic arī attiecīgās sadraudzības pilsētas, piemēram – Maskavas dienas Rīgā²⁴ vai arī Rīgas dienas Sanktpēterburgā²⁵, kuru ietvaros tiek kāpināta interese par noteiktas pilsētas vai reģiona kultūru un ekonomiskām iespējām.

Šādā praktiskā kategorijā Jūrmalas gadījumā var klasificēt arī “Jauno vilni”. Lai gan formāli tas ir privāti rīkots mūzikas festivāls, tomēr pasākuma mērogs, iesaistīto cilvēku daudzums un mediju uzmanība izpleš tā rāmjus ārpus vienkārša dziedātāju konkursa. Diezgan lielu rezonansi ieguva “Jaunā viļņa” organizatoru lēmums nomainīt konkursa rīkošanas vietu. Jūrmalas pašvaldības pozīcija saistībā ar 2014. gada notikumiem un vairāku krievu populāro mūziķu iekļaušanu “melnajā sarakstā”²⁶ bija relatīvi atturīga. Pašvaldības amatpersonas lielākoties pieturējās pie ekonomisko labumu un pilsētas tēla tēmām, neiedziļinoties un nekomentējot situācijas politisko griezumu.²⁷ Sekojot “Jaunā viļņa” piemēram, lēmumu atcelt savas rezervācijas Dzintaru koncertzālē bija pauduši arī citi krievu populāri pasākumi: humora šovs *Jurmaļina* KVN humora festivāla ietvaros²⁸ un

²³ “Šogad atzīmē Rīgas un Sudžou sadraudzības 20. jubileju,” *Rīga.lv*, 06.10.2017, <https://pasvaldiba.riga.lv/LV/PostingData/News/2017/10/pr-rigas-sudzou-sadraudzibas-jubileja.htm?WBCMODE=PresentationUnpublished>.

²⁴ “Sanktpēterburgā notiks Rīgas dienas,” *Rīga.lv*, 04.10.2011, <https://pasvaldiba.riga.lv/NR/exeres/060DFED7-C888-4AE6-B15B-AF2864F38488.htm?WBCMODE=PresentationUnpublished>.

²⁵ “Rīgā notiks Maskavas dienas,” *Rīga.lv*, 25.11.2011, https://pasvaldiba.riga.lv/LV/PostingData/News/2011/10/Rigas_dienas.htm?WBCMODE=PresentationUnpublished.

²⁶ ““Melno sarakstu” papildinās ar četriem pazīstamiem Krievijas kultūras darbiniekiem,” *Delfi*, 21.07.2014, <http://www.delfi.lv/news/national/politics/melno-sarakstu-papildinas-ar-cetriem-pazistamiem-krievijas-kulturas-darboniem.d?id=44749276>.

²⁷ “Pašlaik nav pamata domāt, ka “Jaunais vilnis” Jūrmalā varētu nenotikt, norāda Truksnis,” *Delfi*, 01.08.2014, <http://www.delfi.lv/news/national/politics/paslaik-nav-pamata-domat-ka-jaunais-vilnis-jurmala-varetu-nenotikt-norada-truksnis.d?id=44794080>.

²⁸ “Humoristi “KVN” un “Jurmaļina” arī pamet Jūrmalu,” *Delfi*, 13.01.2015, <http://www.delfi.lv/izklaide/televizija/humoristi-kvn-un-jurmaļina-ari-pamet-jurmalu.d?id=45447348>.

Comedy Club festivāls²⁹. Lai gan formāli šie pasākumi ir apolitiski un to rīkotāji mēģināja distancēties no politiski sensitīvu jautājumu apspriešanas Krievijas un Latvijas attiecību kontekstā, tomēr relatīvi augsts iekšpolitiskais un ārpolitiskais spiediens pārlauza eksistējošo tradīciju. To ietekmēja arī atsevišķu Krievijas mākslinieku kritiskie izteikumi par Latvijas politiku. Vladimira Putina vēstījumu skatītājiem un konkursantiem nolasišana konkursa laikā, kā arī bijušā Krievijas premjera Sergeja Stepašina izteikumi, atrodoties uz “Jaunā vilņa” skatuves, bija daļa no Krievijas politiskās klātbūtnes, kas radīja nepatīku daļā Latvijas sabiedrības.

Par simboliskās darbības piemēru, kas noteiktā mērā ietekmē vai daļēji nosaka vai atklāj ārējo attiecību attīstības vektoru, var minēt tādus precedentus kā N. Ušakova iniciatīva mainīt Džohara Dudajeva ielas nosaukumu.³⁰ D. Dudajeva personības novērtējums no Krievijas un Rietumvalstu puses nesakrīt. Ja Krievijā viņš tiek pieskatīts pie teroristiem, tad vairākās Eiropas galvaspilsētās viņa vārds ir saistīts ar cīņu par neatkarību. Līdz ar to šādas N. Ušakova iniciatīvas pamatojumu var meklēt viņa ārpolitiskās pārliecības kontekstā. Vairāki pierasti šādu simbolisku darbību piemēri ir redzami pašvaldības ikgadējos pasākumos, kas ir saistīti ar 9. maija svētku rīkošanu un pašvaldības pārstāvju piedalīšanos tajos. Latvijas Drošības policijas pārstāvis 2015. gadā skaidroja, ka Krievijas puse tiešā veidā iesaistās 9. maija svētku rīkošanas plānošanā un saistīto projektu un publisku pasākumu organizēšanā³¹, savukārt Rīgas domes pārstāvji uzstāj, ka Krievijas puses atbalsts ir minimāls³² un kopēja sadarbība ar Krieviju esot nepolitiska³³, tomēr pasākuma simboliskā nozīme pašvaldības ārējās sadarbības virzienu kontekstā ir diezgan svarīga.

²⁹ “Arī “Comedy club” aiziet no Jūrmalas,” *Delfi*, 04.01.2015, <http://www.delfi.lv/izklaide/televizija/ari-comedy-club-aiziet-no-jurmalas.d?id=45541180>.

³⁰ “N. Ušakovs aicina izskatīt priekšlikumu par Dž. Dudajeva gatves pārdēvēšanu,” *Rīga.lv*, 25.07.2011, <https://pasvaldiba.riga.lv/LV/PostingData/News/2011/7/N-usakovs-aizina-izskatit-priekslikumu-par-dz-dudajeva-gatves-pardevesanu.htm?WBCMODE=PresentationUnpublished>.

³¹ “Krievija iegulda milzīgus līdzekļus, lai “uzturētu 9. maiju dzīvu”, vērtē DP,” *Delfi*, 22.05.2015, <http://www.delfi.lv/news/national/politics/krievija-iegulda-milzigus-lidzeklus-lai-uzturetu-9maiju-dzivu-verte-dp.d?id=45855001>.

³² “Ušakovs: vienīgā Krievijas finansētā 9. maija aktivitāte Rīgā būs uguņošana,” *Delfi*, 28.05.2015, <http://www.delfi.lv/news/national/politics/usakovs-vieniga-krievijas-finanseta-9maija-aktivitate-riga-bus-ugunosana.d?id=45897969>.

³³ Intervija ar Rīgas pašvaldības pārstāvi Ivetu Sers, 2017. gada 18. oktobris.

Sadarbības attīstības tendences

Gan novadu pašvaldības gan arī abu pilsētu pašvaldības pārsvarā definē savu darbības attīstību jau esošos virzienos. Proti, vairākkārt tiek pieminēts pieredzes apmaiņas process, izglītības, tūrisma un kultūras joma, un iespējamo partneru vidū galvenokārt figurē “līdzīgo pašvaldību” apkopots tēls. Par pozitīvo izņēmuma gadījumu var izcelt Carnikavas novada pašvaldību ar diezgan konkrētu vīziju par darbības attīstību Norvēģijas un citu Ziemeļvalstu virzienā saistībā ar zvejniecības (nēģu zvejas) jomu. Apkopotā informācijā par pašvaldībām diezgan populāra arī ir ārējo attiecību attīstības iekļaušana “neprioritāros virzienos”, no kā izriet, ka šāda veida attīstība pašvaldības līmenī netiek plānota vispār.

Kopsavilkums

Mazas novadu pašvaldības tendētas uz diezgan konservatīvu pieeju ārējās darbības attīstībā un uzturēšanā. Proti, absolūti lielākā daļa pieturas pie pierastiem darbības virzieniem, kuri ir radušies vai nu laika gaitā (sadraudzības pilsētas), vai nu tiek iniciēti no ārpuses (Eiropas Savienības reģionālās attīstības programmas, plānošanas reģionu vai Pašvaldību savienības projekti). Aktīva novadu darbība lielākoties notiek fiziskās robežas ietvaros, proti, lielākie darbības partneri ir blakusesošās pašvaldības vai arī lielās pilsētas. Attiecību izplešana ārpus pierastiem rāmjiem ir diezgan ierobežota un piesardzīga.

Pastāv vairāki nosacījumi jeb kritēriji, kuri tiešā veidā ietekmē darbības aktivizēšanu vai tās pasīvo raksturu.

1. Attālums

Šajā gadījumā svarīga ir ne tikai fiziskā robeža ar noteiktu valsti vai reģionu, kas tiešā veidā ietekmē darbības attīstību, bet arī satiksmes iespējas starp attiecīgajiem darbības partneriem. Republikas nozīmes pilsētu pašvaldībām par vienu no spēcīgākajiem kritērijiem attiecību nostiprināšanās kontekstā ir kļuvusi tiešo lidojumu jeb reisu esamība, kas savukārt ietekmē, pirmkārt, tūrisma jomu, otrkārt, uzņēmējdarbības un loģistikas jomu. Pašvaldības ir ieinteresētas gan ekonomiskos ieguvumos, gan arī kultūrsaiknes veidošanā ar citām valstīm, pilsētām un atsevišķiem indivīdiem.

2. *Iesaistītas personības*

Attiecību veidošanas vai uzturēšanas laikā viennozīmīgi ir svarīgs cilvēciskais faktors. Proti, attiecību veidošana, pat ja tā ir formāli apstiprināta ar abpusējiem līgumiem un saistībām, lielākoties balstās uz iesaistīto cilvēku interesēm. Noteikta privātpersona, goda konsuls vai vēstniecības pārstāvis var censties ietekmēt pilsētu pašvaldību attiecības ar savu pārstāvēto valsti. Kā arī atbildīgās personas pasivitāte var kritiski ietekmēt attiecības starp partneriem.

3. *Diaspora*

Visnotaļ svarīgs kritērijs ir latviešu diasporas esamība noteiktā valstī vai reģionā, ar kuru ir iespēja sadarboties. Saikne ar diasporu noteiktā veidā atvieglo kontaktu uzturēšanu un meklēšanu, īpaši runājot par biznesa un uzņēmējdarbības sfēru. Rīgas pilsētas ārējos sakaros, savukārt, būtisku lomu spēlē krievu diasporas faktors, kas veicina Krievijas tautiešu politikas īstenotāju interesi par sadarbību ar Rīgas pašvaldību un krievvalodīgajām organizācijām Rīgā.

4. *Praktiskums*

Daudzām pašvaldībām izmaksu jautājums stāv pirmajā vietā, ja runa ir par neobligātiem pasākumiem, kuru starpā dažreiz arī ir ārējo sakaru uzturēšana un tālākā attīstība. Analizējot ieguldīto līdzekļu un cilvēkresursu atdevi un neredzot tūlītējo “taustāmo” rezultātu, politikas veidotājs var viegli izšķirties uz pierastām alternatīvām, kas galvenokārt saistītas ar saimnieciskiem projektiem un sadarbību tuvāku kaimiņu starpā.

5.2. Kurzeme

Vispārīgs raksturojums

Latvijas Rietumos esošajam Kurzemes plānošanas reģionam ir valsti garākā jūras robeža – 350 kilometru gara jūras piekraste, savukārt dienvidos tas robežojas ar Lietuvas Žemaitijas novadu. Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem 2016. gada sākumā Kurzemes reģionā dzīvoja aptuveni 251 000 iedzīvotāju³⁴, kas ir 12,7% no visiem Latvijas iedzīvotājiem. Kurzemes reģionā ir izteikta urbanizācijas pakāpe, proti, laukos dzīvo 36,6%³⁵ no visiem reģiona iedzīvotājiem. No kopējā iedzīvotāju skaita 60,6% ir darbspējas vecumā, un bez nodarbinātības ir 10,6 procenti no visiem darbspējas vecumā esošajiem iedzīvotājiem, savukārt nodarbinātības līmenis darbspējas vecuma grupā saskaņā ar CSP 2015. gada sākuma datiem ir 64,3 procenti.³⁶ Vidējā darba samaksa 2015. gada sākumā bija 512 eiro pēc nodokļu nomaksas.³⁷ Raugoties uz reģiona etnisko sastāvu, 2016. gada sākumā Kurzēmē vairāk nekā trīs ceturtdaļas iedzīvotāju jeb 76,3 procenti iedzīvotāju bija latvieši, 14,1 procenti bija krievi, pārējām tautībām kopā sastādot 9,6 procentus.³⁸

Pēc 2009. gada administratīvās reformas Kurzemes reģionā tika izveidotas deviņpadsmit pašvaldības, ko veido divas republikas nozīmes pilsētas, proti, Liepāja un Ventspils, un septiņpadsmit novadi. Kopš 2011. gada 1. janvāra Rojas novads ir sadalīts divos – Rojas un Mērsraga novadā, tādējādi palielinot novadu kopskaitu līdz astoņpadsmit. Uzņēmējdarbība Kurzēmē ir koncentrējusies ap nacionālas un reģionālas nozīmes pilsētām, proti, Ventspili, Liepāju, Kuldīgu, Saldu un Talsiem, lielā mērā balstoties uz transporta un loģistikas pakalpojumiem, izmantojot Ventspils un Liepājas ostas, lidostas, dzelzceļa un autoceļu tīklu kā galamērķi tranzīta koridoram. Būtiska nozīme ir arī kultūrai, ņemot vērā, ka reģions ir bagāts ar kultūrvēsturisko mantojumu, seniem etnogrāfiskiem novadiem, kā arī UNESCO Neatliekami glābjamo nemateriālās kultūras vērtību sarakstā iekļauto Suitu kultūrtelpu. Kurzemes reģionā

³⁴ “Kurzemes reģiona vizītkarte,” *Kurzemes plānošanas reģions*, skatīts 13.11.2017., http://www.kurzemesregions.lv/sakums/Apraksts_par_rejonu.

³⁵ Turpat.

³⁶ Turpat.

³⁷ Turpat.

³⁸ Turpat.

atrodas Slīteres nacionālais parks un citas dabas un ainaviskās vērtības, attiecīgi nozīmīgs aspekts ir vides saglabāšana un pilnveidošana.

2009. gada 6. jūnija pašvaldību vēlēšanu rezultātā koalīciju veidoja pilsētas mēra Ulda Seska pārstāvētā Liepājas partija, kā arī partijas “Jaunais laiks”, “LPP/LC”, Tautas partija (TP) un “Tēvzemei un Brīvībai/LNNK”, opozīcijā paliekot partiju apvienībai “Saskaņas Centrs”, Osipova partijai, kā arī neatkarīgajam deputātam Stēnam Lorensam.³⁹ Pēc 2013. gada 1. jūnija pašvaldību vēlēšanām valdošo koalīciju izveidoja Ulda Seska pārstāvētā Liepājas partija, apvienojot spēkus ar partiju apvienību “Saskaņas Centrs”, tādējādi nodrošinot desmit no 15 deputātu balsīm un opozīcijā atstājot Reformu partiju.⁴⁰

Abos vēlēšanu ciklos Ventspils pilsētā vairākumu ieguva pilsētas mēra Aivara Lemberga pārstāvētā partija “Latvijai un Ventspilij”. 2009. gadā tā ieguva astoņas no trīspadsmit deputātu vietām, pārspējot partiju apvienības “Saskaņas Centrs” un “Jaunais Laiks”, “Sabiedrība citai politikai”, “Pilsoniskā savienība”.⁴¹ 2013. gada vēlēšanās tā izcīnīja deviņas deputātu vietas, apsteidzot partiju apvienību “Saskaņas Centrs”, apvienoto sarakstu “Reģionu alianse/Reformu partija” un partiju “Vienotība”.⁴²

No valsts mēroga politiskajām partijām Kurzemes novados vispopulārākā ir ZZS, taču tās pozīcijas nav uzskatāmas par stabilām vai dominējošām, jo uzmanības vērtā tendence ir reģionālo partiju popularitāte, kuras regulāri spēj iekļūt novada domēs un vairākos gadījumos pat iegūt vairākumu, kas vienlaikus norāda uz būtisku politisku sadrumstalotību novados.

Reģiona pašvaldību sadarbība sadraudzības pilsētu ietvarā

Sadraudzības pilsētu ietvarā dominē ģeogrāfiski tuvas sadraudzības pilsētas un pašvaldības no Eiropas Savienības dalībvalstīm, proti, Lietuvas, Igaunijas, Polijas, Somijas, Zviedrijas un Dānijas. Sadarbība ar

³⁹ “Eiropas parlamenta un pašvaldību vēlēšanas 2009. gada 6. jūnijā,” CVK, skatīts 15.10.2017., <https://www.cvk.lv/pub/public/29271.html>, 255.

⁴⁰ “Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanas 2013. gada 1. jūnijā,” CVK, skatīts 12.11.2017., https://www.cvk.lv/pub/upload_file/2013/Pasvaldibu%20velesanu%20rezultati%202013_gramata.pdf, 118.

⁴¹ “Eiropas parlamenta un pašvaldību vēlēšanas 2009. gada 6. jūnijā,” 270.

⁴² “Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanas 2013. gada 1. jūnijā,” 130.

Baltijas valstīm un Poliju galvenokārt ir vērsta uz kopīgu pasākumu rīkošanu, kas vienlaikus ļauj arī meklēt un rast jaunus kontaktus. Visbiežāk ar tuvākajām valstīm sadarbība norit kultūras, uzņēmējdarbības un tūrisma jomā, rīkojot kopīgas izstādes, koncertus un pašvaldību pārstāvju tikšanās, kas bieži notiek pilsētu un pašvaldību, kā arī valstisku svētku ietvaros. Tādējādi starptautiskā sadarbība attiecībās ar tuvākajiem sadraudzības partneriem tiek veidota ne tikai caur pašvaldību politiskajiem pārstāvjiem un ierēdniecību, bet arī caur radošajiem kolektīviem, uzņēmējiem un jauniešiem, mēģinot veicināt sakaru attīstīšanos arī starp interešu grupām. Kurzemes reģiona pašvaldības un to iedzīvotāji ir arī regulāri dalībnieki sadraudzības pašvaldību rīkotajās sporta spēlēs un turnīros. Vizītes ārpus pilsētas un valsts svētku konteksta nebūt nav biežas, kas daļēji ir skaidrojams ar ierobežotajiem resursiem. Uz svētkiem pašvaldības aicina ciemos gan sadarbības partnerus ārvalstīs, gan no savas valsts un pašvaldības, tādējādi dalība svētkos dažu dienu laikā ļauj satikt vairākus potenciālos partnerus, nodibināt vairāk kontaktu. Tas dod iespēju ekonomēt finanšu līdzekļus un laiku, jo nav nepieciešams organizēt vairākas atsevišķas vizītes. Papildus tam svētkos piedalīties regulāri tiek aicināti kolektīvi un dažādi ražotāji un amatnieki no sadraudzības pilsētām, atvieglotot kontaktu dibināšanu arī ārpus politiskā līmeņa. Turklāt arī gadījumos, kad tiek rīkoti mākslas vai kultūras pasākumi, kolektīvus un māksliniekus nereti pavada pašvaldību ierēdniecības vai politiskie pārstāvji.

Sadraudzība ar Rietumeiropas un Ziemeļeiropas valstīm – Somiju, Zviedriju, Norvēģiju, Dāniju un Vāciju – lielā mērā ir saistāma ar pieredzes apmaiņas iespējām pašvaldības pārvaldības un dažādu pašvaldības institūciju kontekstā. Sprotams, ka ar sadraudzības pilsētām un reģioniem no šīm valstīm sadarbība notiek arī kultūras pasākumu un dažādu rīkotu svētku kontekstā, taču atšķirībā no iepriekšminētā sadarbībā ar augstāk attīstītām valstīm Kurzemes reģiona pašvaldības izmanto izdevību ne tikai stiprināt savstarpējos sakarus kultūras, izglītības un sociālo jautājumu ziņā, bet arī smelties no tām pieredzi. Liela daļa savstarpējās sadarbības ir veltīta gan pieredzes apmaiņas vizītēm, gan savstarpēju projektu īstenošanai, kuru mērķis ir pilnveidot Kurzemes pašvaldību kapacitāti pārvaldībā, fokusējoties uz tūrisma, kultūras, uzņēmējdarbības, izglītības un sociālajiem jautājumiem, proti, kā pilnveidot pašvaldību infrastruktūru un veicināt tūrisma pieaugumu, kā stimulēt nevalstiskā sektora iesaisti pārvaldībā, kā stimulēt uzņēmējdarbības attīstību un

izglītības kvalitātes pieaugumu. Tas vedina domāt, ka Kurzemes reģiona pašvaldību redzējumā Ziemeļvalstis un Vācija ir attīstības paraugi, kuru panākumus ir vērts ņemt vērā un pat pārņemt savās pašvaldībās. Par to liecina izglītības un sociālo jautājumu regulārā parādīšanās dažādu vizišu dienaskārtībā, galvenokārt pievēršoties jautājumiem par jauniešu nodarbinātību un tālākizglītību, kā arī sociālās sistēmas pilnveidošanā un arī aprikojuma saņemšanā.

Kurzemes reģiona pašvaldības sadraudzības pilsētu ietvarā sadarbojas arī ar Austrumu partnerības valstīm, kuru integrācijas pakāpe Rietumu struktūrās ir atšķirīga, proti, Baltkrieviju, Ukrainu, Gruziju, Moldovu un Azerbaidžānu. Lai gan arī ar šo valstu pilsētām un reģioniem sadarbība un vizītes notiek dažādu svētku un kultūras pasākumu kontekstā, rīkojot amatnieku tirdziņus, mākslinieku koncertus un izstādes, te vienlaikus ir manāma zināma specializācija. Attiecībās ar Kaukāza reģiona valstīm uzmanība tiek fokusēta uz pieredzes apmaiņu pašvaldību pārvaldības jautājumos, taču, atšķirībā no sadarbības ar Ziemeļeiropu, šajos gadījumos Kurzemes reģions ir tas, kas dalās savā pieredzē, palīdzot vājāk attīstītiem partneriem. Papildus tam Gruziju un Azerbaidžānu ar Kurzemi saista potenciāla sadarbība uzņēmējdarbībā un tūrismā. Savukārt attiecībās ar Baltkrievijas, Ukrainas un Moldovas reģioniem dominē ekonomiskie guvumi, attiecībās būtisku uzmanību veltot uzņēmējdarbības attīstīšanai, it īpaši ar Baltkrieviju un Ukrainu, kur ģeogrāfiskais tuvums, vēsturiskie kontakti un infrastruktūra rada izdevīgus apstākļus savstarpējai sadarbībai ekonomikā, iegūstot jaunus resursu un noieta tirgus. Tiesa, savstarpējās attiecībās ar Ukrainu nepamanīts nav palicis arī Ukrainas karš, proti, 2017. gada jūlijā Pāvilstā tika organizēta rehabilitācijas nometne Ukrainas karā cietušajiem bērniem.

Reģiona pašvaldību sadarbība pārrobežu projektu ietvarā

Pārrobežu sadarbības ietvarā Kurzemes reģiona pašvaldības aktīvi apgūst Eiropas Savienības fondu līdzekļus, kur visaktīvākā sadarbība notiek, sadarbojoties ar Igauniju un Lietuvu attiecīgi Latvijas un Igaunijas un Latvijas un Lietuvas pārrobežu sadarbības programmas ietvaros. Populāra ir līdzdalība projektos “Ezeri nākotnei” un “Ūdenstūrisms kā dabas un aktīvā tūrisma elements Latvijā un Igaunijā”. Šie abi projekti ir vērsti uz vides labiekārtošanu, sakopšanu un infrastruktūras attīstīšanu, kam, ņemot vērā visa Kurzemes reģiona ģeogrāfiju, ir būtiska

loma. Patiecoties šiem projektiem, kurus līdzfinansē Eiropas Reģionālās attīstības fonds, ir sakopti Kurzemes reģiona ezeri un upes, iekārtotas jaunas peldvietas un atpūtas vietas, kā arī labiekārtota vide, lai veicinātu ūdenstūrisma attīstību reģionā. Papildus šiem diviem lielajiem projektiem ir tikuši un joprojām tiek īstenoti vairāki mazāka mēroga projekti ar līdzīgu mērķi – labiekārtot upju, ezeru un piekrastes infrastruktūru, kā arī veicināt ūdenstūrisma popularitāti ne tikai caur vides iekārtošanu, bet arī ar tūrisma stratēģiju izveidošanu. Turklāt piekrastes jautājumi ir aktuāli arī no sabiedrības drošības viedokļa, tāpēc vairāku projektu ietvaros uzmanība ir vērsta tieši uz operatīvo dienestu un glābēju iespējām, tās aktualizējot gan infrastruktūras labiekārtošanas darbos, nodrošinot iespēju operatīvajiem dienestiem efektīvi veikt savu darbu, gan arī īstenojot projektus, caur kuriem glābēji var celt kvalifikāciju un iegūt jaunu aprīkojumu. Latvijas un Igaunijas piekrastes pašvaldības sadarbības kājāmgājēju celiņa izveidošanā no Kurzemes dienvidrietumiem līdz pašai Tallinai, un šī projekta plašākais konteksts ir Eiropas piekrastes ceļš E9, kura mērķis ir izveidot kājāmgājēju ceļu no Svētā Vincenta raga Portugāles dienvidos līdz Narvai Igaunijas ziemeļaustrumos. Kopumā sadarbībā ar Igauniju un Lietuvu pārrobežu projektu kontekstā ir tieši vide un dabas tūrisms, kas praksē nozīmē gan infrastruktūras attīstīšanu, gan arī rūpes par vides aizsardzību un saglabāšanu. Saglabāšanas kontekstā ir vērts pieminēt arī sadarbību ar Igauniju, Igaunijā dzīvojošo setu un Latvijā dzīvojošo suitu kultūrtelpas saglabāšanu un popularizēšanu caur novadpētniecību un iesaistīšanu tūrisma aktivitātēs.

Pārrobežu projektu ietvaros tiek strādāts arī pie sociālo jautājumu, izglītības, kultūras un pašvaldības pārvaldības problēmām. Kurzemes reģiona pašvaldības piedalās dažādos projektos, kuru mērķis ir risināt sociālās atstumtības problēmas un veicināt sabiedrības iesaisti pašvaldībā notiekošajos procesos. Šādā kontekstā ir raksturīga daļība daudzpusējos projektos, kur vienlaikus piedalās daudzas Eiropas Savienības dalībvalstis, attiecīgi partneriem no Kurzemes ir plašas iespējas iegūt jaunu pieredzi un dalīties savā redzējumā ar citiem. Projekti, kas pievēršas sociālajām problēmām, nereti ir vērsti tieši uz pašvaldības pārvaldības kvalitātes veicināšanu, pašvaldībām un to institūcijām piedāvājot jaunas zināšanas un aprīkojumus, lai palīdzētu saviem iedzīvotājiem, it īpaši cilvēkiem ar speciālām vajadzībām. Pašvaldību pārvaldības kvalitāti un spējas veicina arī Norvēģijas finansējums, kas tādējādi sasaucas ar iepriekšminēto Ziemeļvalstu lomu kā pieredzes apmaiņas partneriem. Pateicoties

Norvēģijas finanšu instrumentam, ir tikuši īstenoti projekti ar mērķi pilnveidot pašvaldību spējas plānošanas attīstības un plānošanas projektu, kā arī mārketinga projektu izstrādē un īstenošanā, tādējādi augsti attīstīto valstu klātbūtne finansējuma un pieredzes formā ir aktuāla arī pārrobežu projektu līmenī. Sadarbojoties projektu ietvaros, Kurzemes reģiona izglītības iestādes ir ieguvušas jaunu aprīkojumu un mācību materiālus, piemēram, Ventspils, Durbes un Grobiņas novadam piedaloties projektā “Rietumlatvijas un Rietumlietuvās dabas zinātņu izglītības kvalitātes paaugstināšana”, Latvijas – Lietuvas pārrobežu projektu ietvaros, kā arī īstenoti projekti jauniešu iesaistei sabiedrībā un pašvaldībā. Ņemot vērā Kurzemes reģiona vēsturisko mantojumu, loģiska ir Kurzemes pašvaldību dalība projektos, kuru mērķis ir saglabāt vēstures un kultūras liecības un pieminekļus, tos atjaunot un iekļaut reģiona tūrisma piedāvājumā. Tam piemērs ir Kuldīgas iesaiste Centrālās Baltijas jūras reģiona pārrobežu sadarbības projektā “Hanzas vērtības ilgtspējīgai sadarbībai”, kura mērķis ir attīstīt tūrismu caur kultūras un vēstures mantojumu.

Citi reģionu ārējās sadarbības virzieni un veidi

Sadarbība ar ārvalstīm ārpus sadraudzības pilsētu un pārrobežu projektu ietvara ir neregulāra. Šajos gadījumos runa visbiežāk ir par ienākošajām un izejošajām vizītēm saistībā ar valstu diplomātiskajiem pārstāvjiem, kā arī par pieredzes apmaiņas braucieniem. Oficiālas vizītes visbiežāk tiek rīkotas ar mērķi meklēt jaunus sadarbības partnerus gan pašvaldību, gan interešu grupu un uzņēmēju līmenī, kā rezultātā tiek piesaistīti pārstāvji gan no valstu pārstāvniecībām, gan ministrijām.

Reģiona pašvaldību ārējā sadarbība ar Krieviju

Kurzemes reģiona pašvaldību sadarbība ar Krievijas pilsētām un administratīvajiem apgabaliem ir visai ierobežota, proti, sadraudzības pilsētu ietvaros Kurzemē ir tikai trīs novadi ar sadraudzības partneriem Krievijā – Saldus sadraudzības pilsēta ir Sergijevposada, Talsi sadarbojas ar Ščolkovas pilsētu, savukārt Tukums ar Krasnogorsku. Visciešākā sadarbība ir starp Tukumu un Krasnogorsku, uz kuriem vizītēs dodas ne tikai pilsētas pārstāvji pilsētu svētku reizēs, bet arī Tukuma novada jaunieši, aktīvi piedaloties ik gadu Krasnogorskā notiekošajā jauniešu kultūras festivālā *Novij mir*. Savukārt Talsu un Ščolkovas sadarbība izpaužas

ik gadu rīkotās vizītēs kā Talsos, tā arī Ščolkovā, kas visbiežāk sakrīt ar svētkiem, turpretī Saldus un Sergijevposadas attiecībās kopš 2009. gada jūnija nav noticis praktiski nekas vērā ņemams. Arīdzan pārrobežu projektu līmenī Krievija neiegūst būtisku lomu, tai piedaloties tikai vienā projektā – “Sadarbība teātra un mūzikas mākslas attīstībā”, kura mērķis ir veicināt kultūras kolektīvu sadarbību starp pašvaldībām. Tādējādi var secināt, ka Kurzemes reģionā kopumā Krievijai kā starptautiskās sadarbības partnerim nav būtiskas lomas un sadarbība faktiski turas draudzības vizīšu un atsevišķu kultūras pasākumu līmenī.

Kurzemes reģionā esošo republikas nozīmes pilsētu – Liepājas un Ventspils – ārējā sadarbība

Liepājas ārējās sadarbības galvenie virzieni un formāti iekļaujas visa Kurzemes reģiona ārējo attiecību kontekstā. Ar sadraudzības pilsētām Baltijas valstīs, Ziemeļeiropā un Centrāleiropā, kā arī ASV Liepāja visaktīvāk sadarbojas kultūras, tūrisma un sociālo jautājumu jomā. Ar vairākām sadraudzības pilsētām – Guldburgsundu Dānijā, Elblongu un Gdiņu Polijā, kā arī Klaipēdu un Palangu Lietuvā – Liepāja sadarbojas arī Baltijas pilsētu savienības ietvaros, tādējādi spējot paplašināt savas sadarbības iespējas. Ar sadraudzības pilsētām Lietuvā papildus regulārām oficiālām un darba vizītēm abos virzienos Liepāja koncentrējas uz sadarbību tūrisma jautājumos, veidojot savdabīgu simbiozi – Liepāja spēj piedāvāt plašu kultūras pakalpojumu klāstu, savukārt Palangas un Klaipēdas reģionā ir daudz pieejamu naktsmītņu, ko papildina sadarbība un informācijas apmaiņa tūrisma biroju starpā. Sadarbības partneri ziemeļos – Nineshamna un Helsingborja Zviedrijā, Guldburgsunda Dānijā un Orstras pilsētrajons Bergenā – Liepājai spēj piedāvāt gan tūrisma sadarbību, gan arīdzan pieredzes apmaiņu sociālo un izglītības jautājumu risināšanā, sniedzot arī praktisku un finansiālu atbalstu sociāliem mērķiem, piemēram, bērnu rotaļlaukumu ierīkošanā, kā arī aprīkojumu slimnīcai.

Arī sadarbība ar Darmštati Vācijā lielā mērā ir vērsta uz sadarbību izglītības jomā, iesaistot Liepājas skolas un Liepājas Universitāti, īstenojot pieredzes pārņemšanu, kā arī saņemot nodrošinājumu sociālās aprūpes projektiem, kā arī, pārņemot Darmštates pieredzi, Liepāja kļuva par pirmo pašvaldību Latvijā, kas ieviesa vienas pieturas aģentūru. Papildus tam sadarbība ar Darmštati notiek arī individuālo un biedrības kontaktu līmenī, par ko liecina biedrības “Darmštates iniciatīva Liepājai”

paveiktais, saziņojot līdzekļus Liepājas Svētās Trīsvienības katedrāles restaurācijai, kā arī Darmštates tehniskie eksperti dalījās tehniskajā pieredzē ar Liepājas pārstāvjiem par to, kā mazināt tramvaju braukšanas radīto troksni. ASV pilsētas Belvju pārstāvji sadarbībā ar Liepāju rīko skolēnu apmaiņas braucienus, kā arī ir palīdzējuši ar tehniskajām zināšanām dažādos drošības jautājumos. Tādējādi kopējā kontekstā sadarbība Rietumeiropas virzienā galvenokārt ir vērsta uz tūrismu, izglītību un sociālajiem jautājumiem.

Liepājas mērķis attiecībā ar Baltkrievijas pilsētu Gomeļu ir šīs attiecības ievirzīt ekonomiski izdevīgā gultnē. Liepājas priekšrocība ekonomiskā ziņā ir pieredze un darba rokas ostā un loģistikā, metalurģijā un tekstilrūpniecībā, attiecīgi ekonomika kā centrālais aspekts ir nozīmīgs gadījumos, kad ir iespēja izmantot šos apstākļus, kas jau tiek darīts Vācijas un Ziemeļvalstu gadījumā, pozicionējot Liepāju kā loģistikas vārteju starp Austrumiem un Rietumiem. Šāda ir arī Gomeļas pievilcība Liepājai, izmantot infrastruktūras priekšrocības un veicināt kravu tranzītu uz un no Gomeļas, turklāt arī Liepājas tekstilmateriālu ražošanas uzņēmumam SIA *Lauma Fabrics* Baltkrievija ir nozīmīgs noieta tirgus, kas ciešākai ekonomiskai sasaistei ar Gomeļu rada papildu pievienoto vērtību.

Pārrobežu projektu ziņā Liepāja ir visaktīvākā no visām Kurzemes reģiona pašvaldībām, vienlaikus iekļaujoties visa reģiona galvenajās tendencēs. Aktīvi tiek izmantotas Eiropas Savienības piedāvātās iespējas un līdzekļi izglītības kvalitātes celšanai, pilnveidojot gan skolotāju prasmes un spējas, gan arī skolēnu zināšanas. Uzmanība tiek pievērsta arī kultūras dzīvei, koncentrējoties uz dažādiem mākslas formātiem pilsētvidē digitālajā gadsimtā. Projekti palīdz arī risināt pārvaldības problēmas, proti, projekta *Urbact Vital Cities* ietvaros meklējot risinājumus dažādu sociālo grupu integrācijai caur fiziski aktīvu dzīvesveidu, kā arī par degradēto teritoriju sakārtošanu un infrastruktūras attīstīšanu. Projektā līdzdarbojas 10 pilsētas no Eiropas Savienības dalībvalstīm, tādējādi projekta ietvaros ir iespējams arī saskarties ar citu pieredzi un izmantot to savā labā. Līdzīgi visam Kurzemes reģionam, arī Liepājas pilsēta ir iesaistījies vides sakārtošanas un aizsargāšanas projektos, sakopjot un labiekārtojot, tādējādi padarot pievilcīgāku un pieejamāku ne tikai Liepājas ezeru, bet arī Cietokšņa kanālu.

Liepājas gadījumā ir vērts pieminēt savstarpējo sadarbību ar Krieviju. Liepāja ir aktīvi sadarbojusies ar Kaļiņingradu, regulāri piedaloties Kaļiņingradas pilsētas svētkos, kā arī tur notiekošajos pasākumos, lai gan

atbildes vizītes nav saņemtas. To lielā mērā skaidro Liepājas vēlme parakstīt sadraudzības līgumu ar Kaļiņingradu, taču šādas sadarbības iespējas izjauca Ukrainas karš, turklāt, kā norādīja Liepājas pilsētas galvenā eksperte starptautiskās sadarbības jautājumos Natālija Vecvagare, arī pirms kara sākuma nebija manāma atsaucība no Kaļiņingradas puses.⁴³ Kopumā laika posmā kopš 2009. gada Liepājas sasaiste ar Krieviju ir pakāpeniski mazinājusies, par ko liecina fakts, ka pēdējoreiz Krievijas – Latvijas starpvaldību komisijas sēde Liepājā notika 2011. gada jūnijā, kā arī oficiālu un darba vizīšu skaits ir pakāpeniski sarucis. Attiecības ir ietekmējis arī Ukrainas karš un Rietumeiropas uzstādītās sankcijas Krievijai, kas Liepājas ostā ir radījis kravu apjoma nelielu samazinājumu. No tā gan vairāk ir cietis zivju apstrādes uzņēmums SIA “Kolumbs”, kura produkcija Krievijas atbildes sankciju rezultātā nesaņēma importa atļauju Krievijas teritorijā, taču uzņēmums uz to ir atbildējis ar eksporta tirgu diversifikāciju, lai mazinātu atkarību no Krievijas tirgus.

N. Vecvagare intervijā precizēja, ka visciešākā sasaiste ar Krieviju norit caur Krievijas konsulātu Liepājā, taču šajā gadījumā jautājumi galvenokārt skar kultūras pasākumus un uzņēmējdarbības jautājumus, kā rezultātā Liepājā Krievijai netiekot izdalīta specifiska loma vai uzmanība.⁴⁴ Pilsētā ik gadu pavasara sākumā Liepājas krievu kopiena rīko Mašļeņicas svētkus, kā arī 9. maijā tiek atzīmēta Uzvaras diena. Ģenerālkonsulātā ir rīkotas pieņemšanas, aicinot sabiedrības, preses, izglītības un uzņēmējdarbības aprindu pārstāvjus uz tikšanos ar ģenerālkonsulu.⁴⁵

Ņemot vērā Liepājas statusu gan kā vienai no republikas nozīmes pilsētām, gan arī tās ekonomisko potenciālu un infrastruktūras pieejamību, tā ir aktīva arī attiecībās ar citām valstīm un pilsētām gan kultūras pasākumu rīkošanā, gan arī dažādu delegāciju pieņemšanā. Gan oficiālu, gan darba vizīšu pieņemšanā bieži līdzdarbojas ne tikai pilsētas politiskie pārstāvji un ierēdniecība, bet arī tiek iesaistīta Liepājas osta, biznesa inkubators un vietējie uzņēmēji, kas skaidri norāda uz attiecību tendencēm. Pievēršoties tendencēm ilgtermiņā, ir jāizceļ divi aspekti. Pirmkārt, ekonomiskā līmenī būtiska uzmanība no Liepājas puses tiek pievērsta

⁴³ Mārcis Balodis, intervija ar Natāliju Vecvagari, 2017. gada 14. oktobris.

⁴⁴ Turpat.

⁴⁵ “Pieņemšana Ģenerālkonsulātā,” *Liepajniekiem.lv/Kurzemes Vārds*, 14.06.2016, <https://www.liepajniekiem.lv/zinas/sabiedriba/pienemsana-generalkonsulata-187186>.

Austrumu partnerības valstīm, it īpaši tām, kuras ir parakstījušas asociācijas līgumus ar Eiropas Savienību, proti, Moldovu, Ukrainu un Gruziju, kas atvieglo iespējas nodibināt kontaktus uzņēmējdarbībā. Tiesa, pašā Liepājas pašvaldībā šis ir relatīvi jauns ārējo attiecību virziens. Otrkārt, Liepāja kā pašvaldība grasās pievērsties esošo sadraudzības pilsētu izvērtēšanai, lai atslogotu sevi no sadraudzības pilsētām, no kurām nav jūtama atdeve vai ieinteresētība sadarbības turpināšanā un attīstīšanā. Uz to mudina pragmatiski apsvērumi, proti, Liepājas institucionālā kapacitāte un spējas vienlaikus uzturēt tuvas attiecības ar daudziem sadarbības partneriem vienlaikus. Tiesa, arī šī atziņa ir relatīvi jauna un izvērtēšanas process aizņems gadus paredzamā nākotnē.

Ventspils pilsēta sadraudzības pilsētu ietvarā, sadarbojoties ar Vācijas pilsētu Štrālzundi un Zviedrijas pilsētu Vesterviku, fokusējas galvenokārt uz kultūras, vides un infrastruktūras jautājumiem. Deleģācijas ir viesojušās Ventspilī dažādu svētku ietvaros, kā arī iepazinušās ar pilsētas attīstību. Būtisks Ventspils ārējo attiecību instruments ir tās osta un ostas nodrošinātie savienojumi, kas skaidro infrastruktūras sadarbības parādīšanos vizišu dienaskārtībā. Savukārt ar Baltkrievijas pilsētām Polocku un Novopolocku sadarbība visizteiktākā ir kultūras jomā, rīkojot kopīgus kultūras pasākumus, piemēram, Baltkrievijas kultūras dienas Ventspilī, kā arī rīkojot pieredzes apmaiņas braucienus. Savienojums ar Polocku pastāv arī dabā, proti, Ventspilī un Polocku saista naftas cauruļvads. Taču Baltkrievija Ventspils ārējo attiecību kontekstā ir zīmīga citu apsvērumu dēļ. Kopš 2014. gada jūnija Ventspils sadraudzības pilsēta ir Ninbo pilsēta Ķīnas Tautas Republikā (ĶTR), un sadarbība starp tām ir nodibināta izglītības jomā, proti, starp Ventspils un Ninbo universitāti. Iespējams, svarīgāks faktors ir sadarbības ekonomiskā puse, proti, Ninbo ir viena no pasaulē noslogotākajām ostām, un sadarbībā ar Ventspilī ir tikusi pētīta arī ekonomiskās sadarbības puse. Attiecību veidošana ar Ķīnu ir jāskata plašākā kontekstā. Ventspils pilsētas pārstāvji ir piedalījušies investīciju piesaistes pasākumā *Invest In Šanhajā*⁴⁶, lai popularizētu ekonomiskās un industriālās attīstības un sadarbības iespējas ar Ventspils pilsētu, it īpaši ņemot vērā tās atrašanās vietu kā savienojumu starp Austrumiem un Rietumiem. Vienlaikus ārējo attiecību dimensijā ir

⁴⁶ "Ventspils brīvostas pārvalde Ķīnā informē par investīciju iespējām Ventspilī," *Ventspils*, 14.09.2017, <http://www.ventspils.lv/lat/ekonomika/132203-vents-pils-brivostas-parvalde-kina-informe-par-investiciju-iespejam-ventspili>.

tikusi veidota sadarbība ar investīciju un biznesa parku “Lielais akmens” Baltkrievijā, kurp vizītē ir devies Ventspils brīvostas pārstāvis, lai tiktos ar projekta vadību, kā arī Baltkrievijas loģistikas projektu pārvaldniekiem. “Lielais akmens” ir sastāvdaļa Ķīnas infrastruktūras projektā “Jaunais zīda ceļš”, kas liek domāt, ka Ventspils sadarbības veidošana ar projekta īstenotājiem ir veidota ar mērķi Ventspili padarīt par vienu no Jaunā zīda ceļa atzariem vai tranzītpunktu, nodrošinot kravu pārvadājumu savienojumu ar Ķīnu.

Pārrobežu projektu jomā visaktīvākā sadarbība notiek ar Igaunijas un Lietuvas partneriem, galvenokārt izglītības, tūrisma un kultūras jomā. Projektu ietvaros uzmanība tiek vērsta uz tūrisma infrastruktūras uzlabošanu, etnogrāfiskā mantojuma popularizēšanu tūrisma programmu ietvaros, kā arī izglītības kvalitātes celšanu. Svarīgs jautājums ir arī vides sakārtošana, tīrot upes un ezerus, kā arī ceļot glābēju profesionālo kvalifikāciju un pārrobežu koordināciju glābšanas jautājumos, iegādājoties jaunu aprīkojumu. Papildus tam caur projektiem ir iegūts tehniskais nodrošinājums Ventspils sociālā dienesta vajadzībām. Daudzpusējo projektu ietvaros ir celtas Ventspils Starptautiskā radioastronomijas centra darbinieku profesionālās spējas, rīkoti jauniešu apmaiņas braucieni *Erasmus+* kontekstā, kā arī, ir izmantojot Norvēģijas pieredzi un finanšu līdzekļus, izstrādāta pašvaldības mārketinga stratēģija. Sadarbībā ar citām valstīm visaktīvākā joma ir kultūra un izglītība, iesaistoties projektos ar mērķi celt nozares darbinieku kvalifikāciju, rīkojot un piedaloties dažādos festivālos.

Ventspils sadarbība ar Krieviju ir notikusi kultūras jomā, Ventspils Mūzikas vidusskolas audzēkņiem regulāri piedaloties Somijas – Krievijas kopā veidotajā festivālā *Close Encounters Helsinki – St. Petersburg*. Ventspili atrodas pirmais ārpus Krievijas robežām ražojošais Krievijas konditorejas uzņēmums *Pobeda Confectionery*, kas izveidoja uzņēmuma telpas Ventspils brīvostas teritorijā, lai to izmantotu kā loģistikas un eksporta punktu gan uz Krieviju, gan Rietumiem. Krievijas faktors Ventspils pilsētas ārējās attiecībās galvenokārt ir saistāms ar sadarbību caur Ventspils ostu kā tranzītpunktu Krievijas naftai, taču Krievijas dabas resursu eksporta politika iet roku rokā ar tās ģeopolitiskajiem uzstādījumiem, un, kā ir norādījis pilsētas mērs Aivars Lembergs, caur Ventspils ostu eksportēto kravu skaits ir samazinājies, vienlaikus atzīmējot, ka daļa atbildības par to gulstas uz Latvijas valsts pleciem kā pretreakcija uz Ārlietu ministrijas lēmumu neielaiet Latvijā Krievijas dziedātājus viņu

izteikumu dēļ.⁴⁷ Krievijas kontekstā uzmanības vērti ir arī pilsētas mēra izteikumi. Reaģējot uz Krimas krīzi, A. Lembergs norādīja, ka Latvijas pozīcija šajā jautājumā nav korekta, proti, tā pārāk daudz mēģina iejaukties, kā arī tā ir izvēlējusies nostāties vienā konflikta pusē, tādējādi nostādot otru konflikta pusi pret sevi⁴⁸, savukārt Krimas reģiona pievienošanu Krievijas valstij Ventspils mērs atbalstīja, atsaucoties uz starptautiski neatzīto referendumu kā tautas gribas izpausmi.⁴⁹ 2014. gada aprīlī iespējamo NATO spēku klātbūtnes palielināšanu Latvijā kā reakciju uz Krievijas agresiju Ukrainā A. Lembergs pielīdzināja valsts okupācijai.⁵⁰ Tādējādi iezīmējas galvenā tendence – Ventspils pilsētas mērs ir samierniecisks attiecībās ar Krieviju, asāk iestājoties pret ASV un Rietumu pasaules ietekmi, vairākkārt norādot uz Latvijas nonākšanu strupceļā starp Rietumiem un Krieviju, kas savā starpā konfliktē, padarot Latviju par galveno cietēju, savos izteikumos sliecoties norādīt, ka tā ir ASV vaina.

Kopsavilkums

Kopumā Kurzemes pašvaldību ārējā sadarbība seko līdzīgiem galvenajiem virzieniem. Sadarbība ar augstāk attīstītām valstīm Ziemeļeiropā un Rietumeiropā notiek galvenokārt jomās, kas ir saistītas ar pašvaldības pārvaldību un pakalpojumiem, strādājot pie kvalitātes celšanas un tehniskā nodrošinājuma jautājumiem, izmantojot ekonomiski augstāk attīstītu partneru pieredzi un resursus. Sadarbība ar partneriem Lietuvā, Igaunijā un Polijā galvenokārt ir vērsta uz praktiskas dabas jautājumiem, apmainoties ar informāciju un pieredzi. Savukārt ar ekonomiski vājāk attīstītām valstīm un reģioniem (lielākoties ar valstīm ārpus Eiropas

⁴⁷ “Lembergs: Krievija pilnībā nepārtrauks naftas produktu eksportu caur Baltijas ostām,” *Delfi*, 14.09.2016, <http://www.delfi.lv/business/transport-logistika/lemberts-krievija-pilniba-nepartrauks-naftas-produktu-eksportu-caur-baltijas-ostam.d?id=47909547>.

⁴⁸ “Lembergs iesaka Latvijai nejaukties Ukrainas krīzē un paklusēt,” *BNN*, 20.03.2014, <http://bnn.lv/lemberts-iesaka-latvijai-nejaukties-ukrainas-krize-pakluset-132657>.

⁴⁹ “Lembergs atbalsta Krimas pievienošanu Krievijai jeb “Nevajag mācīt Krieviju,” *BNN*, 03.04.2014, <http://bnn.lv/lemberts-atbalsta-krimas-pievienosanos-krievijai-piebilstot-nevajag-macit-krieviju-133425>.

⁵⁰ “Lembergs iespējamo NATO spēku Latvijā ieviešanu pielīdzina okupācijai,” *Tvnet*, 03.04.2014, http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/504474-lemberts_iespejamo_nato_speku_latvija_ivešanu_pielīdzina_okupacijai.

Savienības) Kurzemes pašvaldības kļūst par pieredzes un informācijas sniedzējām, palīdzot risināt citu aktuālās problēmas un piedāvājot savu iegūto pieredzi. Sadarbībā ar visiem partneriem vienmēr aktuāls jautājums ir vide un kultūra, ko pierāda Kurzemes pašvaldības, koncentrējoties uz Eiropas Savienības līdzekļu piesaisti vides un vides infrastruktūras sakārtošanā, kā arī kultūras mantojuma saglabāšanā, pilnveidošanā un izmantošanā tūrisma jomā, kas arīdzan ir svarīgs jautājums apvienojumā ar izglītības kvalitāti gan tehniskā nodrošinājuma, gan pedagogu kvalifikācijas ziņā.

Jautājums, kurā Kurzemes pašvaldības nav vienisprātis, ir sadarbība ar nacionālā līmeņa institūcijām gan pēc institūciju, gan pēc pašu pašvaldību iniciatīvas, proti, sadarbība ar nacionālā līmeņa institūcijām ir neregulāra. Daļa pašvaldību norāda, ka ir sadarbojušās ar ĀM, VARAM un LPS un šajos gadījumos sadarbība ir tikusi vērtēta atzinīgi un sadarbības partneri ir atzīti par profesionāliem, taču daļa pašvaldību norāda, ka šāda sadarbība nav notikusi ne pašu iniciatīvas dēļ, nedz pēc institūciju uzaicinājuma. Tiesa, tas ir attiecināms tikai uz mazajām pašvaldībām. Jautājumā par sadarbību ierobežojošajiem faktoriem visas pašvaldības ir vienisprātis, norāda uz finansiālo resursu nepietiekamību, kam ir divējādas izpausmes. Pirmkārt, attiecību veidošana un uzturēšana ir finansiāli ietilpīgs pasākums, un pašvaldībām nākas ierobežot savas sadarbības iespējas finanšu trūkuma dēļ, tādējādi laižot garām sadarbības iespējas, kas vienlaikus skaidro aktīvo iesaisti pārrobežu projektos. Otrkārt, resursu trūkums rada darbinieku kapacitātes trūkumu, pašvaldībām nespējot atļauties palielināt darbinieku skaitu, kuri nodarbotos ar ārējo attiecību jautājumiem, tādējādi zaudējot sadarbības iespējas. Vairums pašvaldību, runājot par nepieciešamo valsts palīdzību ārējo sakaru veidošanā, norāda ne tikai uz papildu finansējuma jautājumu, bet arī valsts institūciju konsultācijām un kontaktu informācijas apmaiņu. Tas nozīmētu pašvaldībām iespējas komunicēt tieši ar ieinteresētākajiem ārvalstu partneriem.

5.3. Zemgale

Vispārīgs raksturojums

Zemgales plānošanas reģions ietver 22 administratīvās teritorijas – Jelgavas un Jēkabpils pilsētu, kā arī Aizkraukles, Aknīstes, Auces, Bauskas, Dobeles, Iecavas, Jaunjelgavas, Jelgavas, Jēkabpils, Kokneses, Krustpils, Neretas, Ozolnieku, Pļaviņu, Rundāles, Salas, Skrīveru, Tērvetes, Vecumnieku un Viesītes novadu.

Saskaņā ar 2017. gadā publicētajiem Centrālās statistikas pārvaldes datiem 2017. gada 1. janvārī Zemgales plānošanas reģiona iedzīvotāju skaits ir 235 417 cilvēku, no kuriem pilsētās dzīvo 114 259 cilvēki, savukārt reģiona lauku teritorijā 121 158 cilvēki. Zemgales plānošanas reģions ir otrais mazākais reģions gan pēc iedzīvotāju skaita, gan pēc platības.⁵¹ Zemgales plānošanas reģionā reģistrēts arī salīdzinoši liels ārvalstu pilsoņu skaits – 2017. gada sākumā starp pastāvīgajiem reģiona iedzīvotājiem bija 2191 Krievijas Federācijas pilsonis, 258 Lietuvas pilsoņi, 190 Ukrainas pilsoņi, 194 Baltkrievijas pilsoņi u. c. Jānorāda, ka vairāk nekā puse, proti, 1224 Krievijas pilsoņi, šajā reģionā mitinās vienā no reģiona republikas pilsētām – Jelgavā, kamēr Jēkabpili, kas ir otra reģiona republikas pilsēta, pastāvīgi dzīvo vien 300 Krievijas pilsoņu.⁵² Vislielākais iedzīvotāju skaits reģionā ir minētajās republikas pilsētās – Jelgavā un Jēkabpili, kā arī Jelgavas, Bauskas un Dobeles novadā.

Plānošanas reģiona darbību nosaka ilgtermiņa (līdz 25 gadiem), vidēja termiņa (līdz septiņiem gadiem) un īstermiņa (viens gads) plānošanas dokumenti. Šobrīd aktuāla ir Zemgales plānošanas reģiona “Ilgspējīgas attīstības stratēģija 2015–2030”, Zemgales plānošanas reģiona “Attīstības programma 2015–2020”, “Zemgales reģiona rīcības plāns enerģētikā 2012.–2020. gadam”, kā arī “Radošo industriju rīcības plāns 2012.–2019. gadam” un ikgadējs reģiona Attīstības padomes pieņemts darba plāns, kas ietver dalību Latvijas–Lietuvas–Baltkrievijas programmā, kā arī Latvijas–Lietuvas pārrobežu sadarbības programmā.⁵³

⁵¹ “Demogrāfija 2017. Statistisko datu krājums,” *Centrālā statistikas pārvalde*, 2017, http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/nr_11_demografija_2017_17_00_lv_en, 12.

⁵² Turpat, 33.

⁵³ “Zemgales plānošanas reģiona attīstības programma 2015–2020: Stratēģiskā daļa,” *Zemgales plānošanas reģions*, http://www.zemgale.lv/images/info_pamatteksti/dati/ap_ias/4_3_zpr_ap_strategija.pdf, 16.

Lai veicinātu reģiona ekonomisko attīstību un paplašinātu tā sadarbības partneru loku, nodrošinot koordinētu institucionālo atbalstu uzņēmējdarbības veikšanai, 2015. gadā Zemgales reģionā tika izveidots Zemgales Uzņēmējdarbības centrs, kas ne tikai informē topošos un esošos uzņēmējus par dažādu atbalsta pakalpojumu pieejamību reģionā un sniedz juridiskas konsultācijas vai palīdzību problēmsituāciju risināšanā, bet arī organizē pieredzes apmaiņas pasākumus uzņēmējdarbības speciālistiem gan vietējā, gan starptautiskā mērogā.⁵⁴ Jānorāda, ka valsts mērogā reģionam ir priekšrocības attīstīt dažādu profilu uzņēmējdarbību, ņemot vērā tā ģeogrāfisko atrašanās vietu un optimālo ceļu tīklu. Turklāt īpašas priekšrocības reģionā ir lauksaimniecības uzņēmumiem, ņemot vērā faktu, ka Zemgalē ir auglīgākās zemes.

2009. gada pašvaldību vēlēšanās Jelgavas pilsētā uzvaru guva Zaļo un Zemnieku savienība, iegūstot piecas vietas un aiz sevis atstājot Politisko partiju apvienību "Saskaņas centrs", kas ieguva četras vietas pašvaldībā. Divas vietas katra ieguva partijas "Jaunais laiks" un partija "LPP/LC" (LPP/LC), savukārt pa vienai vietai ieguva partijas "PCTVL – Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā" (PCTVL) un apvienība "Tēvzemei un Brīvībai/LNNK", partija "Visu Latvijai".⁵⁵ 2013. gada pašvaldību vēlēšanu rezultātā Jelgavas pilsētas domē iekļuvušo partiju sastāvs bija sekojošs – ZZS ieguva sešas vietas, trīs vietas atstājot SC, savukārt pa divām vietām katra ieguva partijas "Vienotība", politiskā partija "Reģionu alianse" (RA) un Nacionālā apvienība "Visu Latvijai" – "Tēvzemei un Brīvībai/LNNK" (NA).⁵⁶ Jelgavas novada pašvaldībā 2009. gada pašvaldību vēlēšanās uzvaru guva ZZS, iegūstot septiņas vietas un četras vietas atstājot TP. Savukārt pa divām vietām ieguva partijas "Pilsoniskā savienība" (PS) un LPP/LC, pa vienai vietai atstājot "Tēvzemei un Brīvībai/LNNK", partijai "Visu Latvijai" un SC.⁵⁷ Savukārt pēc 2013. gada pašvaldību vēlēšanām Jelgavas novada domē ZZS ieguva sešas vietas, pa trim vietām katrai

⁵⁴ "Par mums – papildus informācija," *Zemgales uzņēmējdarbības centrs*, <http://zuc.zemgale.lv/index.php/lv/contact-page-2>

⁵⁵ "Eiropas Parlamenta un pašvaldību vēlēšanas 2009. gada 6. jūnijā," CVK, 2009, skatīts 12.11.2017., https://www.cvk.lv/pub/upload_file/EPunpasvaldibuvelesanurezultatugramata2009.pdf, 239.

⁵⁶ "Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanas 2013. gada 1. jūnijā," CVK, 2013, skatīts 25.10.2017., <https://www.cvk.lv/pub/public/30448.html>, 100.

⁵⁷ "Eiropas Parlamenta un pašvaldību vēlēšanas 2009. gada 6. jūnijā," 380.

atstājot partijām “Vienotība” un NA, bet pa divām vietām partijām SC un RA, kamēr Reformu partija ieguva vienu vietu.⁵⁸

Jēkabpils pilsētas pašvaldībā vietu sadalījums 2009. gada pašvaldību vēlēšanu rezultātā bija sekojošs – uzvaru guva partija “LPP/LC”, iegūstot četras vietas; pa divām vietām katra ieguva partijas “Jaunais laiks”, SC un Latvijas Zaļā partija. Savukārt pa vienai vietai ieguva partijas PCTVL, “Centriskā partija Latvijas Zemnieku savienība” (CP/LZS) un Tautas partija.⁵⁹ Nākamajās pašvaldību vēlēšanās Jēkabpils pilsētā uzvaru guva Jēkabpils Reģionālā partija, iegūstot piecas vietas, savukārt “Vienotība”, Latvijas Zaļā partija un SC katra ieguva divas vietas, pa vienai vietai atstājot NA un CP/LZS.⁶⁰ Savukārt Jēkabpils novadā 2009. gada pašvaldību vēlēšanās pārliecinošu uzvaru guva ZZS, iegūstot deviņas vietas un aiz sevis atstājot partiju “Jaunais laiks”, kas ieguva trīs vietas, pa vienai vietai katrai atstājot partijām “Visu Latvijai”, PS un TP.⁶¹ 2013. gada pašvaldību vēlēšanās Jēkabpils novadā astoņas vietas ieguva CP/LZS, trīs vietas atstājot NA un pa divām vietām katrai atstājot Jēkabpils Reģionālajai partijai un Latvijas Zaļajai partijai.⁶²

Kopumā reģionā ir populāras gan novadu, gan lielās partijas. Aizkrauklē 2009. gada pašvaldību vēlēšanās pārliecinošu uzvaru guva TP, iegūstot 12 no 15 vietām pašvaldībā, divas vietas atstājot partijai “Jaunais laiks” un vienu SC.⁶³ 2013. gada pašvaldību vēlēšanās pārliecinošu vairākumu ieguva Vidzemes partija, domē iekļūstot arī “Vienotībai”, ZZS un SC.⁶⁴ Dobelē 2009. gada pašvaldību vēlēšanās iekļuva ZZS, “Jaunais laiks”, TP, “Sabiedrība citai politikai”, PS un apvienotais partijas Apvienība “Tēvzemei un Brīvībai/LNNK” un partijas “Visu Latvijai” saraksts.⁶⁵ 2013. gada pašvaldību vēlēšanās pārliecinoši uzvarēja ZZS,

⁵⁸ “Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanas 2013. gada 1. jūnijā,” 231.

⁵⁹ “Eiropas Parlamenta un pašvaldību vēlēšanas 2009. gada 6. jūnijā,” 244.

⁶⁰ “Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanas 2013. gada 1. jūnijā,” 105.

⁶¹ “Eiropas Parlamenta un pašvaldību vēlēšanas 2009. gada 6. jūnijā,” 383.

⁶² “Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanas 2013. gada 1. jūnijā,” 234.

⁶³ “Eiropas Parlamenta un pašvaldību vēlēšanas 2009. gada 6. jūnijā,” 105.

⁶⁴ “Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanas 2013. gada 1. jūnijā,” 136.

⁶⁵ “Eiropas Parlamenta un pašvaldību vēlēšanas 2009. gada 6. jūnijā,” 336.

domē iekļūstot arī “Vienotībai”, NA un SC.⁶⁶ Krustpili 2009. gada pašvaldību vēlēšanu rezultātā domē iekļuva “Sabiedrība citai politikai”, ZZS, PS, Apvienība “Tēvzemei un Brīvībai/LNNK” un SC.⁶⁷ Nākamo vēlēšanu rezultātā pašvaldībā iekļuva “Vienotība”, SC, NA un Reformu partija.⁶⁸ Neretas novada domē gan 2009. gadā⁶⁹, gan 2013. gadā populārākas bija novadu partijas, taču domē 2009. gadā iekļuva arī “Jaunais laiks”, savukārt 2013. gadā – “Vienotība”.⁷⁰

Reģiona pašvaldību ārējā sadarbība sadraudzības pilsētu ietvarā

Pievēršoties reģiona pašvaldību ārējai sadarbībai sadraudzības pilsētu ietvarā, jānorāda, ka prioritārās sadarbības jomas ir saskaņā ar reģiona vidējā termiņa un ilgtermiņa stratēģiskajiem uzstādījumiem, kas par prioritārām paredz uzņēmējdarbības (īpaši mazās uzņēmējdarbības) attīstību reģiona konkurētspējas veicināšanai, kā arī kultūras un izglītības pasākumu īstenošanu ar mērķi attīstīt mūžizglītību un radīt pārkvalificēšanās iespējas reģiona iedzīvotājiem. Lielākoties reģiona pašvaldību sadraudzības pilsētas ir Lietuvas pašvaldības (visbiežāk Biržu, Naujoji Akmenes un Jonišķu pašvaldība), ko iespējams skaidrot ar reģiona atrašanos Lietuvas pierobežā, taču plaši pārstāvētas reģiona sadraudzību pašvaldību tīklā ir arī vairākas Norvēģijas, Vācijas, Itālijas, Gruzijas, Moldovas, Ukrainas, Baltkrievijas un Polijas pašvaldības. Sadraudzības pilsētu ietvaros pārsvārā tiek organizētas pašvaldības darbinieku pieredzes apmaiņas vizītes, taču jāpiemin arī kopīgu sociālās palīdzības (visbiežāk sadarbībā ar Vācijas pašvaldībām), kā arī kultūras un izglītības projektu īstenošana (visbiežāk sadarbībā ar Moldovu, Gruziju, Itāliju un Poliju), izmantojot gan Eiropas Savienības fondu līdzekļus, gan pašvaldību budžeta līdzekļus. Pēdējo divu sasaukumu laikā reģiona pašvaldības sadarbībā ar sadraudzības pilsētām aktīvi piedalījušās arī uzņēmējdarbības veicināšanas

⁶⁶ “Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanas 2013. gada 1. jūnijā,” 195.

⁶⁷ “Eiropas Parlamenta un pašvaldību vēlēšanas 2009. gada 6. jūnijā,” 401.

⁶⁸ “Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanas 2013. gada 1. jūnijā,” 251.

⁶⁹ “Eiropas Parlamenta un pašvaldību vēlēšanas 2009. gada 6. jūnijā,” 443.

⁷⁰ “Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanas 2013. gada 1. jūnijā,” 292.

un jaunatnes lietu (piemēram, jauniešu apmaiņas) projektos (īpaši aktīva sadarbība šajā jomā vērojama ar sadraudzības pašvaldībām Norvēģijā).

Reģiona pašvaldības par lielāko ieguvumu sadarbībā ar sadraudzības pašvaldībām citās valstīs norāda pieredzes apmaiņu, redzesloka paplašināšanu, jaunu zināšanu apguvi vai jau esošo stiprināšanu, kā arī starpkultūru sakaru veicināšanu un jaunu kontaktu iegūšanu turpmāku sadarbības projektu īstenošanai. Tāpat tiek uzsvērti arī pašvaldību iedzīvotāju izglītošana un uzņēmēju, kā arī dažādu kolektīvu un amatnieku vizīšu apmaiņa gan ar mērķi piedalīties attiecīgo pašvaldību pilsētu svētkos, gan apliecināt vēlmi turpināt iesākto sadarbību.

Reģiona pašvaldību ārējā sadarbība pārrobežu sadarbības ietvarā

Zemgales plānošanas reģiona pašvaldības lielākoties īsteno projektus Latvijas–Lietuvas pārrobežu programmas ietvaros, kas saistīti gan ar apkārtējās vides sakopšanu un īpaši aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošanas, kā arī novada infrastruktūras uzlabošanu, gan ar dažādu kultūras un izglītības projektu īstenošanu. Tāpat sadarbībā ar Lietuvu ir īstenoti projekti mazās uzņēmējdarbības atbalstam un publiskās diplomātijas īstenošanai, piemēram, īstenojot projektus ar mērķi veicināt Latvijas–Lietuvas pierobežas pašvaldību pievilcību. Lielākā daļa reģiona pašvaldību par aktīvāko sadarbības partneri pārrobežu projektu īstenošanā ir norādījuši Lietuvu. Plaši izmantota arī iespēja īstenot projektus Latvijas–Lietuvas–Baltkrievijas pārrobežu programmas ietvaros. Jānorāda, ka izplatīta pēdējo divu sasaukumu laikā ir arī mūžizglītības programmu projektu īstenošana, piemēram, *Erasmus* un *Erasmus+* vai Mūžizglītības programmas *Grundtvig* ietvaros. Salīdzinoši aktīva ir bijusi arī reģiona pašvaldību pārrobežu sadarbība ar Norvēģiju un Lielbritāniju gan uzņēmējdarbības attīstības un uzņēmumu konkurētspējas veicināšanas projektos, gan izglītības jomas projektos. Runājot par Lielbritāniju, īpaši jāuzsver Daunpatrikas Sadraudzības partnerība, kuras ietvaros vairākas reģiona pašvaldības ar ES un iesaistīto pašvaldību līdzfinansējumu aktīvi īstenojušas dažādus brīvprātīgā darba un sociālās palīdzības projektus sadarbībā ar tādām valstīm kā Spānija, Īrija, Rumānija, Ungārija, Polija un Francija. Jāpiemin arī Daunpatrikas Sadraudzības partnerības apakšprogramma “Eiropa pilsoņiem”, kuras ietvaros reģiona pašvaldības ir īstenojušas vairākus projektus gan kultūras, izglītības un sporta, gan sociālās palīdzības jomā. Savukārt Norvēģija ir aktīvs reģiona pašvaldību

pārrobežu sadarbības partneris arī pašvaldību institucionālās kapacitātes stiprināšanā un ekonomiskās aktivitātes veicināšanā *Norway Grants* programmas ietvaros. Reģiona pašvaldības bijušas aktīvas arī pārrobežu projektu īstenošanā Centrālā Baltijas jūras reģiona *INTERREG IV A* programmas ietvaros. Reģiona pašvaldības izmantojušas arī iespēju īstenot projektus *NORDPLUS* programmu, *Comenius* programmas un Latvijas un Šveices sadarbības programmas “Atbalsts jaunatnes politikas attīstībai attālos vai mazattīstītos Latvijas reģionos” ietvaros.

Citi reģionu pašvaldību ārējās sadarbības virzieni un veidi

Dažās no reģiona pašvaldībām ir vērojamas arī citu valstu ārējās sadarbības iniciatīvas, uzaicinot reģiona pašvaldības piedalīties dažādos mākslas un kultūras festivālos, kā arī īstenojot sadarbību starp izglītības iestādēm (piemēram, mākslas un mūzikas skolām piedāvājot rīkot izstādes vai piedalīties starptautiska līmeņa konkursos). Zemgales reģiona pašvaldībās ir vērojama arī citu valstu aktivitāte, tostarp pasākumos, kas rīkoti ar vēstniecību atbalstu vai vēstniekus uzņemošās vizītēs. Piemēram, Dobeles novada pašvaldība pēc Čehijas vēstniecības Latvijā uzaicinājuma 2010. gadā ir uzņēmusi Čehijas Republikas vēstnieka V. E. Tomaša Pštroša vizīti ar mērķi veicināt kultūras sakarus un atklāt izstādi “Leģendas par Čehijas pilīm un cietokšņiem” Dobeles Centrālajā bibliotēkā. Dobeles novads pēc Baltkrievijas iniciatīvas ir uzņēmis arī Baltkrievijas vēstnieku Latvijā, kā arī pēc attiecīgo valstu iniciatīvas – Dānijas Karalistes vēstnieku Latvijā, Eiropas Savienības prezidējošo valstu (Lietuvas, Grieķijas un Īrijas) trio vēstnieku vizīti. Jānorāda, ka sadarbībā ar Ārlietu ministriju Dobeles novads organizējis arī Latvijā rezidējošo ārvalstu diplomātisko misiju vadītāju braucienu pa Zemgales plānošanas reģionu. Dobeles uzņēmusi arī Amerikas Savienoto Valstu vēstnieci Nensiju Petitu (*Nancy Pettit*) un vēstniecības pārstāvjus, kā arī ASV militārā dienesta pārstāvjus, kas piedalījušies malkas sagādāšanas talkā. ASV un citu vēstniecību organizēti pasākumi un vizītes norisinājušies arī citās reģiona pašvaldībās, taču Dobeles šāda veida sadarbībā ir vērtējama kā aktīvākā reģiona pašvaldība.

Reģiona pašvaldību ārējā sadarbība ar Krieviju

Sadarbība ar Krievijas pašvaldībām ir minimāla, proti, sadraudzības pašvaldības Krievijā ir tikai trīs no Zemgales plānošanas reģiona

pašvaldībām – Auces sadraudzības pašvaldība ir Brjanska, Dobeles sadraudzības pašvaldība ir Porhova, un Rundāles sadraudzības pašvaldība ir Ropša. Arī pārrobežu projektu īstenošanā Zemgales reģiona pašvaldību partneru sarakstā Krievija nav ieņēmusi nozīmīgu lomu, respektīvi, sadarbība sadraudzības pilsētu un pārrobežu projektu ietvaros pēdējo divu sasaukumu laikā lielākoties ir izpaudusies kā kopīga dalība konferencēs un kultūras pasākumos, kā arī Krievijas vēstniecības Latvijā palīdzība vīzu kārošanā pašvaldību pārstāvjiem un kolektīviem, kuri dodas prezentēt savu novadu un valsti vai uzņēmumu dažādos kultūras pasākumos vai izstādēs.

Zemgales reģionā esošo republikas nozīmes pilsētu – Jelgavas un Jēkabpils – ārējā sadarbība

Pievēršoties reģionā esošo republikas pilsētu ārējai sadarbībai, jānorāda, ka Jelgavā ārējo sadarbību dažādu programmu ietvaros īsteno ne tikai Jelgavas pilsēta, kuras pārziņā ir Zemgales reģiona kompetenču attīstības centrs un kurā ārējo sadarbību aktīvi īsteno Jelgavas pilsētas domes administrācijas Sabiedrības integrācijas pārvalde, bet arī Jelgavas novada pašvaldība, kas, ņemot vērā iespaidīgos ārējās sadarbības rādītājus, uzskatāma par reģiona labāko ārējās sadarbības īstenošanas piemēru. Jelgavas novada pašvaldība plānošanas dokumentos ir norādījusi uz nepieciešamību stiprināt sadarbību attīstības jautājumos arī ar Jelgavas pilsētu. Jelgavas pilsētai ir sadraudzība ar Alkāmo pašvaldību un Komo pašvaldību Itālijā, Baranaviči pašvaldību Baltkrievijā, Hellefošas pašvaldību un Naka pašvaldību Zviedrijā, Magadanas pašvaldību un Maskavas Dienvidu administratīvo apgabalu Krievijā, Novas Odesas pašvaldību Brazīlijā, Pērnavu Igaunijā, Rieijmalmezonu Francijā, Šauļiem Lietuvā, Šinjingu Taivānā, Vejle Dānijā, Ivanofrankivsku Ukrainā un Belostoku Polijā. Jelgavas pilsēta ir arī Baltijas jūras pilsētu savienības dalībniece, tāpat kā otra reģiona republikas nozīmes pilsēta Jēkabpils. Jānorāda, ka Jelgavas pilsēta lielākoties ārējo attiecību veidošanā īsteno projektus, kas saistīti ar kultūras un dažāda līmeņa pieredzes apmaiņu, kā arī izglītības iestāžu savstarpējās sadarbības veicināšanu un regulāru ārvalstu delegāciju uzņemšanu.

Savukārt Jelgavas novada pašvaldībai ir vairāk nekā 50 ārvalstu sadarbības partneru tādās valstīs kā Lietuva, Itālija, Francija, Lielbritānija, Zviedrija, Norvēģija, Spānija, Rumānija, Moldova, Somija, Vācija un

Polija.⁷¹ Jelgavas novada pašvaldībā par ārējās sadarbības īstenošanu ir atbildīga novada Attīstības un plānošanas nodaļa, kuras darbība norit saskaņā ar Jelgavas novada ilgtspējīgas attīstības stratēģiju 2013.–2033. gadam, Zemgales plānošanas reģiona attīstības plānošanas dokumentiem un Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju “Latvija 2030”.⁷² Jāuzsver, ka Jelgavas novads reģionā attīstās kā tūrisma centrs, ņemot vērā novadam raksturīgo dabas un kultūrvēsturisko resursu pieejamību, kā arī infrastruktūras attīstību. Plašs ir arī novada mājražotāju un amatnieku tīkls – Jelgavas novadā darbojas gan dažādu jomu amatniecības centri, gan mājražotāji, kuri piedāvā tiešas pirkšanas pakalpojumus novada iedzīvotājiem un viesiem. Jāuzsver, ka novada pašvaldības budžetā tiek paredzēti arī līdzekļi efektīvai ārējās sadarbības īstenošanai, piemēram, līdzdalībai dažādos projektos gan sadraudzības ietvarā, gan pārrobežu ietvarā.

Kopš 2009. gada novada pašvaldība ir īstenojusi jau gandrīz 400 ārējās sadarbības projektu, kas ir iespaidīgs rādītājs ne tikai reģiona, bet arī visas valsts mērogā. Jelgavas novada prioritārās jomas ārējās un attīstības sadarbības īstenošanā ir izglītība, sociālā joma un uzņēmējdarbība. Izglītības jomā par galveno partneri pēdējo divu sasaukumu laikā uzskatāma Rumānija. Jelgavas novada un Rumānijas pašvaldību sadarbība neaprobežojas vien ar kopīgu projektu īstenošanu, bet jau ir pāraugusi dziļākā sadarbībā gan starp dažādiem kolektīviem, gan izglītības iestādēm, rīkojot gan jauniešu apmaiņas, gan dažādus mākslas un mūzikas konkursus un festivālus. Pievērsties sociālajiem jautājumiem, jānorāda, ka Jelgavas novada ciešākais sadarbības partneris ir Polijas pašvaldības, piemēram, Vodzislava un Suvalki. Jelgavas novada Attīstības un plānošanas nodaļa atzīmē, ka visi sadarbības partneri (kopumā piecas dalībvalstis), kas bijuši iesaistīti sociālās jomas projektā ar Jelgavas novada pašvaldību un Polijas partneriem, turpina iesaikto sadarbību un šobrīd strādā pie nākamo projektu iesniegšanas. Būtisku lomu ārējās sadarbības īstenošanā Jelgavas novadā ieņem arī sadarbība ar Lietuvu (jo īpaši Alītas un Jonišķu pašvaldību). Sadarbība ar Lietuvas partneriem norisinās ne tikai Eiropas Savienības pārrobežu projektu ietvaros, bet

⁷¹ Agita Briča, intervija ar Līgu Lonerti, 2017. gada 4. oktobris.

⁷² “Jelgavas novada ilgtermiņa attīstības stratēģija,” *Jelgavas novads*, skatīts 25.10.2017., http://www.jelgavasnovads.lv/images/userfiles/Publiskie_dokumenti/Strategija_Jelgavas_novads_2033.pdf.

arī vietējo festivālu un dažādu apmaiņas braucienu rīkošanā. Par aktīvu Jelgavas novadā var dēvēt arī sadarbību ar Baltkrieviju, kur Jelgavas novads, sadarbojoties ar Alītas pašvaldību no Lietuvas puses un Grodņas apgabalu no Baltkrievijas puses, startē Latvijas–Lietuvas–Baltkrievijas pārrobežu projektā ar mērķi veicināt infrastruktūras sakārtošanu visās iesaistītajās pusēs. Aktīva ir arī Jelgavas novada sadarbība ar Moldovu, kas izveidojusies jau pirms reģionālās reformas 2009. gadā un tika aizsākta ar Latvijas Pašvaldību savienības starpniecību. Jelgavas novada pārstāvji dodas regulāros pieredzes apmaiņas braucienos uz Moldovu kā mentori, iepazīstinot Moldovas puses kolēģus ar Jelgavas novada pašvaldības struktūru, sadarbības nozarēm un atbildību. Neskatoties uz faktu, ka Moldova nav Eiropas Savienības dalībvalsts, Jelgavas novadam ir izdevies īstenot ciešu sadarbību ar Moldovas Republikas Glodeni pašvaldību, īpašu uzmanību pievēršot t. s. līderprojektu īstenošanai, un ir panākts, ka Moldova valstiskā līmenī ir izskatījusi jautājumu par līderu grupu veidošanu, lai tālāk attiecīgi varētu rakstīt starptautisku projektu sadarbībā ar Jelgavas novadu mazās uzņēmējdarbības attīstības jomā. Saistībā ar uzņēmējdarbības jomu jāpiemin novada īstenotā sadarbība, uzņemot dažāda līmeņa vizītes un atbraukušos iepazīstinot ar novada uzņēmējiem, kā arī uzņēmēju piedalīšanos dažāda mēroga izstādēs. Jelgavā ir notikuši arī vēstniecību atbalstīti pasākumi un vizītes. Savukārt, pievēršoties sadarbībai ar nacionālā līmeņa institūcijām, Jelgavas novads īpaši uzteic VARAM, LIAA un Latvijas Pašvaldību savienības darbu. Kā izdevusies tiek vērtēta arī sadarbības epizode ar Ārlietu ministriju, un no nacionālo institūciju puses šķēršļus ārējās sadarbības īstenošanā novada pašvaldība nav jutusi. Tomēr novads norāda, ka traucējošs faktors ārējās sadarbības īstenošanā nereti ir valodas barjera – vecāka gadagājuma cilvēkiem ir nepietiekams angļu valodas zināšanu līmenis, savukārt jaunāka gadagājuma cilvēkiem trūkst krievu valodas zināšanu, kas apgrūtina pārrobežu projektu īstenošanu sadarbībā ar Baltkrieviju vai, piemēram, sadraudzības dibināšanu un projektu īstenošanu tās ietvaros ar Krieviju.⁷³

Jelgavas novada sadarbība ar Krieviju nav uzskatāma par aktīvu un aprobežojas vien ar neregulāru dalību tūrisma izstādēs, izstāžu rīkošanu, kas ļauj iepazīties ar partnerpašvaldību dabu, pilsētu un iedzīvotājiem, kā

⁷³ Agita Briča, intervija ar Līgu Lonerti, 2017. gada 4. oktobris.

arī retu vizišu uzņemšanu.⁷⁴ Jelgavas novads norāda, ka pašvaldības prioritāro partneru starpā nav Krievijas pašvaldību un sadarbību ar Krieviju, iespējams, vairāk izjūt uzņēmēji, ne pašvaldība kā tāda. Pašvaldība pēc savas iniciatīvas ir piedalījies tūrisma izstādē Maskavā, un jāpiemin, ka tūrisma nozarē novada pašvaldība strādā kopā ar Jelgavas pilsētu un Ozolnieku novadu, līdz ar to kopīga dalība tūrisma izstādēs sniedz iespējas plašāk reprezentēt reģionu.⁷⁵ Attiecībā uz Jelgavas pilsētas domi jānorāda, ka Krievijas vēstnieks Latvijā Aleksandrs Vešņakovs vairākas reizes ir viesojies Jelgavā. Savas vizītes uz Jelgavu ietvaros 2015. gadā vēstnieks ir ticis gan ar Jelgavas uzņēmējiem, gan ar Jelgavas pilsētas ilggadējo mēru Andri Rāviņu un sasaucis preses konferenci ar mērķi paziņot, ka Jelgavas uzņēmumi, kas piesaistījuši Krievijas kapitālu, proti, vagonu rūpnīca *Baltic Railway Holding* un autobusu ražotne *Amo plant*, ir apņēmības pilni strādāt par spīti ES sankciju režīmam, kas apgrūtināja vagonu rūpnīcas darbu, un finansiālām grūtībām, kas apdraudēja autobusu ražotnes turpmāko pastāvēšanu. Jānorāda, ka *Amo plant* valdes loceklis Valērijs Juhņevičs paziņoja, ka ir panākta vienošanās par sadarbību ar “Rīgas satiksmi” par autobusu aprīkošanu ar gāzes iekārtām, savukārt finansiālās grūtības tiks atrisinātas, kā paredz uzņēmuma vienošanās ar Maskavas valdības pārstāvjiem.⁷⁶

Jelgavas pilsētas dome sadarbībā ar Krieviju īstenojusi arī dažādus kultūras un bērnu, kā arī jauniešu izglītības pasākumus un turpina to īstenošanu. Piemēram, kopš 2017. gada februāra ar Jelgavas domes atbalstu Jelgavas bērni un jaunieši Zemgales reģiona kompetenču atīstības centrā apgūst žurnālistikas un audiovizuālās mākslas pamatus Maskavā reģistrētās televīzijas “Pirmais Baltijas kanāls” žurnālistes vadībā.⁷⁷ Jelgavā vairāku organizāciju sadarbības rezultātā tikuši rīkoti arī pasākumi 9. maija atzīmēšanai. Piemēram, 2013. gadā jau 8. maija pēcpusdienā pasākumu programma paredzējusi kara veterānu tikšanos,

⁷⁴ “Jelgavas pilsētas pašvaldības 2012. gada publiskais pārskats,” *Jelgava*, skatīts 26.10.2017., http://www.jelgava.lv/files/publiskais_parskats_2012.pdf, 30.

⁷⁵ Agita Briča, intervija ar Līgu Lonerti, 2017. gada 4. oktobris.

⁷⁶ “Jūnijā atsāksies vagonu rūpnīcas celtniecība,” *Jelgavas Vēstnesis*, 02.04.2015., <http://www.jelgavasvestnesis.lv/ekonomika/junija-atsaksies-vagonu-rupnicas-celtnieciba>.

⁷⁷ “Krievijas televīzijas korespondente Jelgavas bērniem māca žurnālistiku,” *Tvnet*, 3.05.2017., http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/658812-krievijas_televizijas_korespondente_jelgavas_berniem_mac_a_zurnalistiku.

savukārt 9. maijā visas dienas garumā norisinājušies dažādi piemiņas pasākumi, ko organizējusi Jelgavas krievu kultūras biedrība “Veče”.⁷⁸ Biedrība ik gadu piedalās vairāku pasākumu organizēšanā, tostarp organizējot krievu kultūras un izglītības pasākumu “Tatjanas diena”⁷⁹ un kopš 2005. gada arī Krievijas Tautas vienotības dienu.⁸⁰

Otrajā reģiona republikas nozīmes pilsētā Jēkabpilī, līdzīgi kā Jelgavā, aktīvāku ārējo sadarbību īsteno nevis pilsētas, bet gan novada pašvaldība. Jēkabpils pilsētas sadraudzības pašvaldības ir Rokišķi Lietuvā, Sokolova Podlaska Polijā, Ļida Baltkrievijā, Melle Vācijā, Mirhoroda Ukrainā, Garačuhura Azerbaidžānā un Mārdū Igaunijā. Pilsētas budžetā ir paredzēti izdevumi ERAF projektu līdzfinansēšanai, un ārējās sadarbības projekti tiek īstenoti saskaņā ar Jēkabpils pilsētas ilgtermiņa attīstības stratēģiju līdz 2030. gadam.⁸¹ Jēkabpils pilsēta pēdējo divu sasaukumu laikā ir īstenojusi projektus starptautiskās konkurētspējas veicināšanai, tostarp dodoties vizītē uz Apvienotajiem Arābu Emirātiem (AAE) ar nolūku sekmēt investīciju piesaisti pašvaldības teritorijai, kā arī veicināt savstarpējās sadarbības attīstību starp pašvaldības teritorijā strādājošajiem uzņēmējiem un potenciālajiem biznesa partneriem no AAE puses.⁸² Jānorāda, ka pilsētas pašvaldība ir iesaistījusies arī reģiona pašvaldību institucionālo spēju stiprināšanas projektos sadarbībā ar Norvēģijas institūcijām *Norway grants* programmas ietvaros. Jāpiemin, ka pilsētas pašvaldība ar Eiropas Savienības fondu palīdzību īstenojusi arī vairākus projektus jaunatnes lietu un sociālās palīdzības jomā. Tāpat pilsētas pašvaldība iesaistījusies arī Latvijas–Lietuvas pārrobežu sadarbības programmas īstenošanā un Latvijas–Lietuvas–Baltkrievijas pārrobežu sadarbības programmā. Sadraudzības pilsētu ietvarā ārējās sadarbības īstenošanas prioritātes saskaņā ar Jēkabpils pilsētas plānošanas dokumentiem ir pieredzes apmaiņa, izglītība un kultūra. Būtiska ir arī projektu īstenošana jaunatnes lietu, uzņēmējdarbības un tūrisma jomā.

⁷⁸ “Программа празднования 9 мая в Елгаве,” *Novaja*, 09.05.2013, http://www.novaja.lv/events/event.html?xml_id=19209.

⁷⁹ “В Елгаве широко отметили Татьянин день,” *Baltnews*, 23.01.2017, http://baltnews.lv/BALTNEWS_PLUS/20170123/1018786617.html.

⁸⁰ “День народного единства в г. Елгава,” *Российский центр науки и культуры в Хельсинки*, 05.11.2016, <http://fin.rs.gov.ru/ru/news/4185>.

⁸¹ “Jēkabpils – labo pārmaiņu pilsēta, ilgtermiņa stratēģija,” *Jēkabpils novads*, skatīts 26.10.2017., <https://www.jekabpils.lv/lv/pilseta/planosanas-dokumenti/ilgtermiņa-strategija>.

⁸² Turpat.

Savukārt Jēkabpils novads ārējo sadarbību īsteno, balstoties uz Jēkabpils novada ilgtspējīgas attīstības stratēģiju 2014.–2030. gadam un Jēkabpils novada attīstības programmu 2012.–2018. gadam.⁸³ Jēkabpils novada sadraudzības pašvaldības ir meklējamas Baltkrievijā, Rumānijā, Vācijā, Norvēģijā un Somijā. Līdzīgi kā Jēkabpils pilsēta, arī Jēkabpils novads iesaistās projektu īstenošanā Latvijas–Lietuvas–Baltkrievijas un Latvijas–Lietuvas pārrobežu sadarbības programmu ietvaros. Novads ir īstenojis arī projektus *Comenius* un “Jaunatne darbībā” programmu, kā arī Ziemeļu–Baltijas mobilitātes programmas un *Grundtvig* programmu ietvaros. Sadraudzības ietvarā novads lielākoties īsteno projektus kultūras, izglītības un jaunatnes lietu jomā, savukārt pārrobežu projektu ietvaros tiek īstenoti projekti pašvaldības kapacitātes stiprināšanai, tūrisma attīstībai un uzņēmējdarbības veicināšanai. Sadarbību ar nacionālā līmeņa institūcijām Jēkabpils novads vērtē kā minimālu, norādot, ka VARAM ir palīdzējis jaunu kontaktu dibināšanā un sadarbības iespēju meklēšanā. Tomēr ārējās sadarbības īstenošanu apgrūtina pašvaldību atšķirīgās funkcijas un finansiālais aspekts, kā arī informācijas pieejamības trūkums par investoru interesi.

Pievēršoties Jēkabpils sadarbībai ar Krieviju, jānorāda, ka Jēkabpils pilsēta kopš 1997. gada ir 1991. gadā dibinātās Baltijas jūras pilsētu savienības locekle, kas apvieno 106 pilsētas no 10 Baltijas jūras reģiona valstīm.⁸⁴ Savienības ietvaros starp Jēkabpils sadarbības partneriem līdz ar Bidgoščas pilsētu Polijā, Skīves pilsētu Dānijā un Mosas pilsētu Norvēģijā ir arī Narofominskas pilsēta Krievijā, ar ko tiek īstenota sadarbība kultūras jomā. Aktīvu Jēkabpils ārējo sadarbību ar Krieviju sadarbībā ar Zemgales NVO centru īsteno nevalstiskā sektora pārstāve – Jēkabpils krievu biedrība *Rodņik*, kas piedalījies ne tikai dažādos apmaiņas pasākumos, bet arī, piemēram, braucienā, kas rīkots īpašas programmas “Sveika Krievija” ietvaros.⁸⁵ Biedrība regulāri organizē arī dažādus kultūras apmaiņas pasākumus, kā arī Masļeņicas nedēļu un ir

⁸³ “Attīstības programma,” *Jēkabpils novads*, skatīts 26.10.2017., http://jekabpilsnovads.lv/?page_id=179.

⁸⁴ “Welcome to the UBC website,” *Union of the Baltic cities*, skatīts 26.10.2017., <http://www.ubc.net/content/ubc-headline-special-content>.

⁸⁵ “Jēkabpils biedrības “Rodņik” jaunieši Maskavu apmeklējuši īpašā programmā “Sveika Krievija,” *Radio 1, Jēkabpils ziņu portāls*, 25.10.2015, <http://radio1.lv/jekabpili/sabiedribas-zinas/item/19080-jekabpils-biedribas-rodnik-jaunieši-maskavu-apeklejusi-ipasa-programma-sveika-krievija.html>.

saņēmusi arī pilsētas pašvaldības atbalvojumu par sabiedrisko aktivitāti. Biedrība par savu darbības virzienu dēvē krievu kultūras saglabāšanu un popularizēšanu.⁸⁶ Jēkabpils novads ir ieinteresēts ārējo sadarbību attīstīt izglītības, sporta, kultūras un uzņēmējdarbības jomā.

Reģiona pašvaldību ārējās sadarbības attīstība

Zemgales plānošanas reģiona pašvaldības lielākoties vēlas turpināt jau esošo sadarbību. Vairākas no pašvaldībām ir norādījušas, ka turpinās pilnveidot jau esošās attiecības, vienlaikus saglabājot atvērtību sadarbības iespējām ar jauniem partneriem. Ir pašvaldības, kas nolēmušas atvērtību saglabāt, jo, viņuprāt, sadarbība ir vēlama jebkurā pašvaldības kompetences jomā, veicinot jaunu zināšanu un informācijas apguvi, jaunu metožu un pieeju ieviešanu, kā arī investīciju un Eiropas Savienības fondu piesaisti, lai uzlabotu dzīves kvalitāti kā pašvaldības iedzīvotājiem, tā viesiem. Vienlaikus gan jānorāda, ka reģionā ir arī pašvaldības, kuras neplāno attīstīt ārējo sadarbību, piemēram, Salas novads norādījis, ka pašvaldības aktivitātes saskaņā ar tās Attīstības programmu ir pakārtotas tūrisma, kultūras, sporta, veselīga dzīvesveida, izglītības, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu attīstībai, bet svarīgākais šo aktivitāšu nodrošināšanā ir finansējums, tādējādi Salas novada pašvaldības prioritāte ir uzņēmējdarbības attīstība, tai pakārtota eksporta veicināšana un darbavietu radīšana. Saskaņā ar novada iesniegto anketu līdz šim sadarbības partnerus uzņēmēji ir spējuši atrast bez pašvaldības vai ārējā atbalsta. Savukārt Skrīveru novads anketā norādījis, ka tuvākajā laikā neplāno attīstīt ārējās attiecības. Citu reģiona novada pašvaldību anketās kā vēlamie nākotnes sadarbības partneri tiek norādītas gan Skandināvijas valstis, gan Rietumeiropas valstis (Vācija, Francija), gan Moldova, Baltkrievija un Polija. Krustpils novada pašvaldība kā vēlamo nākotnes partneri min arī Krieviju, vēloties attīstīt kopīgus pārrobežu sadarbības projektus, kā arī veicinot infrastruktūras, ekonomikas un kultūras attīstību. Ir pašvaldības, kuras starptautiskās sadarbības jautājumus vērtējušas tikai kā papildu iespēju apgūt noderīgas prasmes un apmainīties ar pieredzi, nevis pamatvajadzību, kam plānot būtiskus

⁸⁶ "Jēkabpils krievu biedrība "Rodņik", *Sabiedriskā labuma biedrība Jēkabpils NVO resursu centrs*, skatīts 26.10.2017., pieejams: <http://jekabpilsnvo.lv/dalibnieki/jekabpils-krievu-biedriba-rodnik/>.

pašvaldības budžeta līdzekļus, visbiežāk izvēloties attīstīt tikai starptautisko sadarbību izglītības un jaunatnes lietu jautājumos, uzskatot, ka, ieguldot resursus jaunās paaudzes redzesloka paplašināšanā, ar laiku būs vērojama pozitīva atgriezeniskā saikne.

Lai arī ar dažiem izņēmumiem, tomēr jānorāda, ka kopumā Zemgales plānošanas reģiona pilsētu un novadu pašvaldības ir ieinteresētas attīstīt sadarbību visās to kompetences jomās. Savukārt, runājot par sadarbības vēlamajiem rezultātiem nākotnē, pašvaldības ir norādījušas gan uzņēmējdarbības atbalstu, izbūvējot nepieciešamo infrastruktūru, gan kultūrvēsturiskā mantojuma izpēti, atjaunošanu un saglabāšanu, gan tradicionālās kultūras prasmju attīstīšanu un popularizēšanu. Tāpat aktuāla ir arī konkurētspējas veicināšana, kā arī izglītības, vides un dzīves kvalitātes uzlabošana.

Kopsavilkums

Zemgales reģiona republikas nozīmes pilsētu un novadu pašvaldību ārējās sadarbības veidošanu nosaka novada plānošanas dokumenti, kas ir pakārtoti reģiona un valsts attīstības plānošanas dokumentiem. Praktiski pašvaldības sadarbību īsteno, vadoties pēc novada prioritārajām jomām, īstenojot tām atbilstošos projektus un vērojot, vai partnerattiecības ar citiem projektā iesaistītajiem veidojas tikai konkrētā projekta ietvaros, vai sadarbība var potenciāli pāraugt ilgtermiņa sadarbības modeli, kur, savukārt, nākamo partneru meklēšanā ar mērķi īstenot citus projektus jau tiek ieguldīts kopīgs darbs, tādējādi paplašinot sadarbības tīklu un ievērojami palielinot ieguvumus.

Pievēršoties ārējās sadarbības praktiskajiem ieguvumiem, jānorāda, ka Zemgales reģionā īpaši tiek uzsvērta pieredzes apmaiņas un jaunu kontaktu iegūšanas vai esošo stiprināšanas nozīme ne tikai novadu pašvaldību, bet arī republikas nozīmes pilsētu pašvaldību kontekstā. Jāuzsver, ka novada pašvaldību ārējās sadarbības īstenošanas ieguvumi ir tieši atkarīgi no novada prioritātēm, vajadzībām, kā arī problēmjautājumiem, kas potenciāli atrisināmi ar pieredzes apmaiņu konkrētām vajadzībām piemērotu projektu īstenošanā. Jānorāda, ka pieredzes apmaiņā un starpkultūru sadarbībā tiek iesaistīti ne tikai pašvaldību darbinieki, bet arī dažādu paaudžu iedzīvotāji. Vairākos novados sadarbība kultūras jomā ir pavērusi iespējas mākslas un mūzikas skolu rekonstrukcijai

un/vai jaunas tehnikas iegādei ar mērķi veicināt radošo industriju attīstību. Citos novados aktuālāka ir bijusi infrastruktūras sakārtošana, līdz ar to novads specializējies pārrobežu projektu īstenošanā ar mērķi veicināt infrastruktūras sakārtošanu un attīstību. Tāpat vairāki novadi norādījuši, ka pārrobežu sadraudzības projekti ir ļāvuši izstrādāt tehniskos projektus pilsētvides – konkrētu teritoriju/ēku – sakārtošanai un uzlabošanai, pielāgojot to dažādu vecuma grupu pilsētas iedzīvotāju un viesu vajadzībām. Šāda sadarbība ļauj veicināt novada kopējo pievilcību arī no tūrisma attīstības perspektīvas. Daļa pašvaldību norāda, ka to veiksmes atslēga ārējās sadarbības īstenošanā un praktisku ieguvumu radīšanā ir iedzīvotāju un biznesa sektora pārstāvju iesaistišana projektu īstenošanā; uzklusot to vajadzības, ir iespējams ne tikai efektīvāk izvērtēt, kādus projektus nepieciešams īstenot, bet arī ar kādiem partneriem sadarboties un kā piemērot to pieredzi sava novada sasāpējušo problēmu risināšanai. Vairāki reģiona novadi ir pārņēmuši Norvēģijas pieredzi sociālās palīdzības jomā. Piemēram, Auces novadā, kur darbojas Lielauces sociālā māja un sociālās aprūpes un rehabilitācijas centrs “Auce”, būtiska bijusi pieredzes apmaiņa ar Norvēģijas Riges pašvaldību, kur ir vairākas senioru un veco ļaužu mītnes vietas. Vairākas novada pašvaldības ir izveidojušas arī jaunus sociālos pakalpojumus, balstoties uz pieredzes apmaiņā gūtajām zināšanām.

Protams, ārējā sadarbība tiek īstenota ne tikai problēmjauditājumu risināšanai vai kultūras un mākslas jomas sadarbības stiprināšanai, bet arī uzņēmēju konkurētspējas veicināšanai vai izglītības kvalitātes uzlabošanai. Kā vairāku pārrobežu projektu ieguvumu novada pašvaldības ir minējušas uzņēmējdarbības vides attīstību pierobežā, īstenojot pasākumus, kas mudinātu bērnus un jauniešus uzsākt un attīstīt jaunas biznesa idejas ar pārrobežu raksturu. Tāpat īstenotas dažādas konferences un atbalsta pasākumi gan uzņēmējiem, gan sociālā riska grupām, gan radošo industriju pārstāvjiem un amatieru kolektīviem. Reģiona novadu pašvaldības ārējās sadarbības ietvaros attīstījušas e-pakalpojumus uzņēmējiem, kā arī paaugstinājušas pašvaldības pakalpojumu sniedzēju kompetenci gan izglītības, kultūras, dzīves kvalitātes uzlabošanas, uzņēmējdarbības un sociālajā, gan aizsargājumu dabas teritoriju apsaimniekošanas jomā, rīkojot ne tikai festivālus un konferences, bet arī vasaras nometnes, radošās darbnīcas, mākslas plenērus, seminārus, apmācību kursus un iesaistoties brīvprātīgā darba projektos. Aktīva līdzdalība daudzveidīgu projektu īstenošanā un projekta aktivitātēs veicina lielāku iedzīvotāju

interesi par citām valstīm un kultūrām, kā arī attīsta toleranci, sadarbības un plānošanas prasmes un svešvalodu zināšanas.

Politiska rakstura sadarbības piedāvājumi no Krievijas diplomātiem vai konsulārajiem pārstāvjiem Jelgavas novada domei nav bijuši, taču tā norādījusi, ka, saņemot jebkāda veida piedāvājumus, tos izvērtētu.⁸⁷ Attiecībā uz Jelgavas pilsētas domi, jānorāda, ka bijušais Krievijas vēstnieks Latvijā Aleksandrs Vešņakovs vairākas reizes ir viesojies Jelgavā un ticis gan ar uzņēmējiem un iedzīvotājiem, gan ar pašvaldības pārstāvjiem, tostarp pilsētas mēru. Jelgavas pilsētā tiek īstenoti arī kultūras un bērnu, kā arī jauniešu izglītības pasākumi ar Krievijas finansējuma atbalstu. Savukārt vairāku nevalstisko organizāciju un biedrību sadarbības rezultātā tiek īstenoti arī dažādi krievu kultūras un izglītības pasākumi, tostarp Tatjanas diena, Krievijas Tautas vienotības diena, 9. maija piemiņas pasākumi un citi.

Vērtējot pašvaldību sadarbību ar nacionāla līmeņa institūcijām, jānorāda, ka lielākā daļa reģiona pašvaldību sadarbību vērtē kā minimālu, taču kā laba tikusi vērtēta sadarbība ar Zemgales Plānošanas reģionu, Latvijas Pašvaldību savienību, VARAM, LIAA, LTRK un Ārlietu ministriju. Dažas no novadu pašvaldībām uzteikušas arī sadarbību ar Centrālo finanšu un līgumu aģentūru, Izglītības un zinātnes ministriju, Eiropas Komisijas kontaktpunktu Latvijā, Valsts reģionālās attīstības aģentūru un PMLP. Ir novadi, kuru sadarbība ar nacionāla līmeņa institūcijām ir bijusi formāla un tikai informācijas aprites nodrošināšanā vai iekšējo jautājumu atrisināšanā. Ir novadi, kas norāda, ka ir nācies saskarties ar atbalsta trūkumu politiskā līmenī, savukārt citiem ir problēmas ar projektu iesniegšanas tehnisko pusi (piemēram, *INTERREG* veidlapām, kas radot problēmas pieteicējiem specifiskā formāta dēļ). Tāpat vairākas pašvaldības par kavējošiem faktoriem ārējo attiecību īstenošanā identificējušas noderīgu kontaktu un finansējuma trūkumu, valodas barjeru un darbinieku motivācijas un kapacitātes trūkumu, kultūras atšķirības, kā arī informācijas pieejamības trūkumu par ārvalstu interesi sadarbības veidošanā. Uzņēmējiem, kuri saņem piedāvājumus piedalīties starptautiska mēroga izstādēs, ne vienmēr ir pieejams dalībai nepieciešamais līdzfinansējums. Daļai pašvaldību ir problemātiski atrast sadarbības partnerus ar līdzīgām problēmām, sociālekonomisko situāciju un demogrāfisko stāvokli, lai spētu īstenot abpusēji izdevīgu ārējo sadarbību.

⁸⁷ Agita Briča, intervija ar Līgu Lonerti, 2017. gada 4. oktobris.

Runājot par to, kas darāms, lai veicinātu reģiona pašvaldību iesaisti ārējās sadarbības projektos sadraudzības, pārrobežu vai cita veida projektu ietvaros, pašvaldības uzsver, ka noderētu papildu iespējas piesaistīt finansējumu organizatoriskajiem izdevumiem – īpaši mazāk bagātiem novadiem. Tiek norādīts, ka derīga būtu arī ērti administrējama starptautisko projektu vadības sistēma un informācijas apmaiņas platforma, kur varētu atrasties informācija par dažādiem piedāvājumiem (institūcijas, kas piedāvā starpnieka pakalpojumus ārējo attiecību dibināšanā, iestādes, kas piedāvā savus pakalpojumus sadarbību veicinošiem pasākumiem, piemēram, semināru telpas, iespēju atpūsties, apmācības iespējas utt., pieredzes stāstus, diskusiju forumu, ideju ģenerēšanu u. tml.) Atsevišķos jautājumos noderētu arī diplomātiskā palīdzība (īpaši ar valstīm, kur ES vērtības un demokrātija vēl ir iedīgļos). Tāpat tiek norādīts, ka pašvaldību ārējo attiecību veidošanā aktīvāk varētu strādāt plānošanas reģioni. Būtu nepieciešams mērķtiecīgs valsts finansiāls atbalsts ar paredzētu līdzfinansējumu, palīdzība partneru meklēšanā, piemēram, partneru meklēšanas forumi (līdzīgi kā tas ir “Eiropa pilsoņiem” un *Erasmus+* programmā). Ne mazāk svarīga ir informācijas pieejamība ne tikai par potenciālajā sadarbībā ieinteresētajiem ārvalstu partneriem, bet arī plašas informācijas pieejamība par pozitīvajiem piemēriem, kad sadarbība ir sniegusi reālus rezultātus. Par pozitīvo piemēru visa reģiona un, iespējams, pat valsts mērogā uzskatāma Jelgavas novada pašvaldība, kas savu prioritāro jomu kontekstā cenšas izmantot visas ārējās sadarbības iespējas un paudusi uzskatu, ka efektīvākai projektu īstenošanai būtu nepieciešami valstiska līmeņa konkursi sadarbībai ar partneriem vai nacionāla līmeņa atbalsta mehānismi, piemēram, nacionālo fondu esamība, kas atbalstītu ārējo sadarbību un ļautu sasniegt vēl vairāk.

5.4. Vidzeme

Vispārīgs raksturojums

Vidzemes pašvaldību ārējās attiecības nosaka vairāki faktori, viens no tiem – ģeogrāfiskā atrašanās vieta. Vidzemes reģions atrodas Latvijas ziemeļaustrumos, un tam ir ārējā robeža ar Igauniju un Krieviju. Vidzemi šķērso vairāki transporta koridori, kas savieno to ar vairākiem reģionu centriem kaimiņvalstīs. Kopējais iedzīvotāju skaits, pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem, 2017. gada sākumā ir 191 794 cilvēki. Tas nozīmē, ka Vidzeme ir vismazākais reģions pēc iedzīvotāju skaita, bet vislielākais pēc platības. Attiecīgi Vidzemē ir vismazākais iedzīvotāju blīvums no visiem Latvijas reģioniem – 13 cilvēki uz 1 km². Urbanizācijas līmenis Vidzemē ir zems: pilsētās dzīvo 82 948, bet laukos 108 846 cilvēki. Kopā Vidzemē ir 16 pilsētas un 115 pagasti.⁸⁸

Iekšzemes kopprodukts 2014. gadā uz 1 iedzīvotāju bija 7517 eiro uz vienu iedzīvotāju, pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem, kas ir trešais labākais rādītājs pēc Kurzemes un Rīgas reģiona. Pēc Reģionālās attīstības indikatoru moduļa datiem, nodarbinātības līmenis 2016. gadā ir bijis 59,64%, kas ir otrais labākais rādītājs pēc Rīgas reģiona. Ārvalstu tiešu ieguldījumu summa 2015. gadā ir 101,8 miljoni eiro, attiecīgi Ārvalstu tiešu ieguldījumu summa 2015. gadā uz 1000 iedzīvotājiem ir 496 tūkstoši, kas ir trešais labākais rādītājs pēc Kurzemes un Rīgas reģiona, taču Vidzeme dažādos periodos ir bijusi gan otrā, gan pēdējā no reģioniem šajā rādītājā. Vidzemes svarīgākās tautsaimniecības nozares ir lauksaimniecība un mežsaimniecība, nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana, apstrādes rūpniecība un pārtikas ražošana. Viena no svarīgākajām reģiona vērtībām ir meža zemes resurss un saimnieciski neskartākā vide, kas ļāvusi iekārtot plašas rezervācijas teritorijas un attīstīt tūrismu.⁸⁹

Politiski Vidzemes novados ir izteikti spēcīgas novadu partijas, kas 2017. gada vēlēšanās ir uzvarējušas 16 novados. Vienlaikus šāda situācija demonstrē arī Vidzemes politisko sadrumstalotību. No lielajām partijām

⁸⁸ “Demogrāfija 2017. Statistisko datu krājums,” *Centrālā statistikas pārvalde*, skatīts 05.11.2017., http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/nr_11_demografija_2017_17_00_lv_en, 11–33.

⁸⁹ “Reģionālās attīstības indikatoru modulis,” *Reģionālās attīstības indikatoru modulis*, skatīts 05.11.2017., <http://raim.gov.lv/lv/node/36>.

ir galvenokārt pārstāvētas Zaļo un Zemnieku savienība, “Vienotība” un Nacionālā apvienība.⁹⁰ Ja apskata 2009. gada un 2013. gada vēlēšanu rezultātu maiņas procesu Vidzemes divās lielākajās pašvaldībās – Valmierā un Cēsis, tad var secināt, ka abās pašvaldībās laika periodā kopš 2009. gada reģionālās reformas ir noticis varas maiņas process. 2009. gadā Cēsis uzvaru un absolūto vairākumu ar desmit deputātu vietām guva Tautas partija,⁹¹ savukārt Valmierā uzvaru guva Zaļo un Zemnieku savienība, iegūstot sešu deputātu vietas un atstājot otrajā vietā Tautas partiju, kura ieguva piecas deputātu vietas.⁹² 2013. gada pašvaldību vēlēšanās jau pēc Tautas partijas likvidācijas uzvaru guva “Vienotība”, iegūstot septiņas deputātu vietas, bet Latvijas Zaļā partija ieņēma otro vietu ar piecām deputātu vietām.⁹³ Valmierā par uzvarētājiem kļuva novada partija “Valmierai un Vidzemei” ar astoņām deputātu vietām, savukārt pa divām vietām ieguva “Vienotība” un Zaļo un Zemnieku savienība.⁹⁴

Vidzemes pašvaldību ārējā sadarbība sadraudzības pilsētu ietvarā

Sadraudzības pilsētu ietvarā Vidzemes novadu ārējās sadarbības ģeogrāfija ir plaša, tā iekļauj gan Rietumeiropas, gan Austrumeiropas valstu reģionus. Tomēr kā galvenie virzieni ir novērojami tieši Igaunija savas ģeogrāfiskās tuvības dēļ un Vācija. No atbildes sniegušajām mazajām pašvaldībām sadraudzība ar Igaunijas, precīzāk, Dienvidigaunijas, reģioniem ir Alūksnei, Cesvainei, Cēsim, Naukšēniem un Valkai. Sadarbības reģioni ir atšķirīgi, tomēr atsevišķos gadījumos tie pārklājas. Starp partneriem no Igaunijas parādās Miso, Reuges, Hānjas, Vastselīnas, Hummulī, Tervas, Karksi, Abjas, Sārdes, Hēdemēstes, Tahevas, Karulas, Menistes, Setomā, Meremē un Repinas pašvaldība, kā arī Veru un Valgas pilsēta.

⁹⁰ “2017. gada 3. jūnija pašvaldību vēlēšanas,” *Centrālā vēlēšanu komisija*, skatīts 05.11.2017., <http://pv2017.cvk.lv/ElectionResults>.

⁹¹ “Cēsu novads,” *Centrālā vēlēšanu komisija*, skatīts 05.11.2017., https://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/cvk/pv2009.pv09_rezultati.sar?nr=24202&paz=1.

⁹² “Valmieras novads,” *Centrālā vēlēšanu komisija*, skatīts 05.11.2017., https://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/cvk/pv2009.pv09_rezultati.sar?nr=29602&paz=1.

⁹³ “Cēsu novads,” *Centrālā vēlēšanu komisija*, skatīts 05.11.2017., <http://www.pv2013.cvk.lv/ResNovPart-4202.html>.

⁹⁴ “Valmieras novads,” *Centrālā vēlēšanu komisija*, skatīts 05.11.2017., <http://www.pv2013.cvk.lv/ResNovPart-2500.html>.

Vācija ir vēl viens nozīmīgs ārējās sadarbības virziens. Sadarbību ar Gīterslo reģionu Vācijā ir aktīvi īstenojis Valmieras novads pirms pašvaldību reformas 2009. gadā. Valmieras rajonu pārveidojot par sešām pašvaldībām – Beverīnas, Burtnieku, Mazsalacas, Naukšēnu, Rūjienas un Valmieras novadu –, sadarbība ar Gīterslo tiek turpināta biedrības “Valmieras un Gīterslo reģionu sadarbība” ietvaros. Beverīnas un Burtnieku pašvaldība min, ka nav noslēgušas ārējās sadarbības līgumus ar ārvalstu pašvaldībām, taču īsteno aktīvu sadarbību, tostarp arī vizīšu formā. Beverīnas pašvaldībai galvenokārt ir atbalsts no Vācijas puses. Beverīnas novada pašvaldība finansē savu darbinieku pieredzes apmaiņas braucienus, kuru ietvaros ir iegūtas zināšanas un pieredze, kā arī atbalstu ir saņēmušas Beverīnas novada skolas un bērnudārzs. Palīdzību Beverīnas novadā ir saņēmuši arī vientuļie iedzīvotāji un seniori.

Burtnieku novads pētījumā apskatītajā laika periodā ir īstenojis apmaiņas braucienus ar Gīterslo visbiežāk saistībā ar kādu tematisko ievirzi. Kopš 2009. gada Burtnieku novada pašvaldības pārstāvji – pašvaldības amatpersonas, deputāti, izpilddirektori, skolu un administrācijas darbinieki – ir tikuši komandēti uz Gīterslo kopskaitā vienpadsmit vizītēs, kuru dalības mērķis – pieredzes apmaiņa sociālajā, komunālajā, pašvaldību pārvaldības, attīstības u. c. jomās. Arī Naukšēnu pašvaldība ir īstenojusi pieredzes apmaiņas braucienus uz Gīterslo kultūras, sporta, ugunsdzēsības un citās jomās, tāpat arī kopīgi tiek organizēti tirdziņš Ziemassvētku laikā Gīterslo reģiona Borgholchauenas pilsētā. Sadarbība ar Gīterslo ir viens no labākajiem daudzpusējas sadarbības piemēriem, kas demonstrē arī Latvijas pašvaldību savstarpējās sadarbības potenciālu. Ar Vācijas pašvaldībām aktīvu sadarbību īsteno arī Smiltene. No pārējām pašvaldībām, kas īsteno sadarbību Vācijā, var atzīmēt Alūksni, Cēsis, Cesvaini, Lubānu un Madonu.

Ar Lietuvas pašvaldībām sadraudzība ir Alūksnes, Valkas, Gulbenes un Cēsu pašvaldībai. Alūksnei ir sadraudzība ar Jonišķu rajonu, kuras ietvaros Alūksnē tika uzņemtas arī oficiālās delegācijas. Gulbenei ir sadraudzība ar Rietavas pašvaldību. Galvenie sadarbības virzieni ir pieredzes apmaiņa pašvaldības darbības jomā un izglītības darba jomā. Valka kopīgi ar Valgu īsteno sadarbību ar Marijampoli, Valka ir noslēgusi arī sadarbības līgumu ar Lietuvas partneriem. Tika īstenotas vairākas Valkas novada domes vadītāju un speciālistu kopīgā vizītē ar Valgas pilsētas vadošiem speciālistiem Marijampolē. Vizītes skāra tādus jautājumus kā sadarbība sporta, kultūras un izglītības jomā, tāpat arī

tika gūta pieredze sociālo un vides jautājumu risināšanā. Cēsu oficiālā sadraudzības pilsēta ir Rokišķi.

Kopumā Vidzemes sadraudzības pašvaldību areāls ir plašs un skar citus tuvākus un arī tālākus Eiropas reģionus. Ja apskata Austrumeiropas un Ziemeļeiropas reģionu, tad var saskatīt, ka plašāka sadarbība ir ar Baltkrieviju, Ukrainu un Zviedriju, mazākā mērā ar Poliju, Moldovu un Dāniju. Smiltenei, Cēsvinei un Cēsīm ir sadraudzības līgumi ar pašvaldībām Ukrainā, savukārt Alūksnei, Valkai, Gulbenei un Madonai – Baltkrievijā. Cēsīm ir sadraudzība ar Konstantinas-Jezjorani pilsētu Polijā, un Tīreses pilsētu Zviedrijā. Arī Alūksnei un Madonai ir sadarbības partneri Zviedrijā. Gulbenei ir sadraudzība ar Tēmas pašvaldību Dānijā. Nozīmīgs virziens ir arī Kaukāza valstis, it sevišķi Gruzija un Azerbaidžāna. Tur sadarbības partneri ir, piemēram, Cēsīm, Gulbenei, Priekuļu novadam un Valkai. Francijā Madonai, Lubānai un Cēsvinei ir sadarbības līgumi ar Kulēnu, Cēsvinei ir arī ar Lagardelu pie Lēzas. Kopumā Vidzemes novadiem ir arī sadarbības līgumi tādās valstīs kā Itālija, Portugāle, Izraēla, Rumānija, Spānija, Horvātija, Serbija.

Vidzemes pašvaldību ārējā sadarbība pārrobežu sadarbības ietvarā

Vidzemes novadi aktīvi piedalās virknē pārrobežu sadarbības projektu. Nozīmīgākie pārrobežu sadarbības partneri ir Igaunijas reģioni. Viena no nozīmīgākajām pārrobežu programmām ir Igaunijas–Latvijas pārrobežu sadarbības programma, kuras ietvaros tika realizēti vairāki desmiti projektu un kuru nosaka objektīvi ģeogrāfiskie apsvērumi. Turklāt projekti no Latvijas puses nav tikai viena novada vai pagasta realizēti sadarbībā ar kādu Igaunijas pašvaldību. Vairākos projektos notiek plaša sadarbība, iekļaujot vairākas pašvaldības gan Igaunijā, gan Latvijā, tostarp ne tikai no Vidzemes plānošanas reģiona. No tiem var pieminēt tādus projektus kā “Pārrobežu bumba”, “Bijušo dzelzceļa līniju pielāgošana videi draudzīgā tūrisma maršrutā” jeb “Zaļie Dzelzceļi”, “Pārrobežu sadarbības veicināšana vietējiem pārtikas produktu ražotājiem un amatniekiem pierobežā”, “Ar velo pa Vidzemi un Dienvidigauņiju”, “Pārrobežu sadarbības veidošana starp pamatiedzīvotājiem, lai attīstītu ilgtspējīgas Latvijas – Igaunijas pierobežas kopienas” jeb “Joprojām aktīvs” un “Īdenstūrisma kā dabas un aktīvā tūrisma komponentes attīstība Latvijā un Igaunijā”. Projekti pārsvarā tiek finansēti no Eiropas Reģionālās attīstības fonda, pašvaldību un valsts budžeta finansējuma.

Bez sadarbības programmas ar Igauniju Vidzemes pašvaldības iesaistās arī ES programmā “Eiropas pilsoņiem”. Šī programma iekļauj ES dalībvalstis, Balkānu valstis un citas valstis, kas ir parakstījušas sadarbības līgumus par dalību programmā. Programmas mērķis ir tuvināt Eiropu tās iedzīvotājiem, kas tiek panākts, rosinot debates par Eiropas Savienībai aktuāliem jautājumiem. Projekti tiek finansēti ar Eiropas Komisijas atbalstu.⁹⁵ Vairāki Vidzemes novadi ir izmantojoši konkrētā projekta piedāvātās iespējas un iesaistījušies pārrobežu sadarbībā, galvenokārt ar Eiropas dienvidu valstu – Itālijas, Horvātijas – pašvaldībām. No piemēriem var minēt tādus projektus kā “Aktīvi iedzīvotāji Eiropai”, “Kultūra un aktīva līdzdalība labākai nākotnei” un “Vērtē iedzīvotāju balsi, lai saprastu eiro skepticismu”.

Programma *INTERREG EUROPE* ir Eiropas teritoriālās sadarbības programma, kuras mērķis ir uzlabot reģionālās attīstības politiku un programmu ieviešanu, sekmējot pieredzes apmaiņu un politikas apguvi starp reģionālā līmeņa dalībniekiem. Programmā piedalās ES dalībvalstis, Norvēģija un Šveice.⁹⁶ Šīs programmas ietvaros tika īstenots tāds projekts kā “Dabas un kultūras mantojuma vērtību saglabāšana un aizsardzība, attīstot un veicinot inovatīvas, ilgtspējīgas un atbildīgas tūrisma stratēģijas”. Projekta mērķis ir aizsargāt un saglabāt dabas un kultūras vērtības, lai attīstītu un popularizētu inovatīvas, ilgtspējīgas un atbildīgas tūrisma stratēģijas, iekļaujot nemateriālo un industriālo mantojumu. Projekts uzsākts 2016. gadā, to paredzēts realizēt četrus gadus.⁹⁷ Starpreģionu sadarbības programma *INTERREG IVC* ir viena no Eiropas Savienības struktūrfondu 3. mērķa “Eiropas teritoriālā sadarbība” programmām. Programmas mērķis ir atbalstīt reģionālās attīstības politiku inovāciju, zināšanu ekonomikas, vides un risku novēršanas jomā, kā arī veicināt Eiropas ekonomisko modernizāciju un konkurētspējas palielināšanos. Programmas attiecināmā teritorijā ietilpst ES dalībvalstis,

⁹⁵ “Eiropas pilsoņiem,” *Kultūras ministrija*, skatīts 05.11.2017., <https://www.km.gov.lv/lv/fondi-un-es-politika/es-programma-eiropa-pilsoniem-2014-2020>.

⁹⁶ “Starpreģionu sadarbības programma *INTERREG EUROPE* 2014.–2020. gadam,” *Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija*, skatīts 05.11.2017., http://www.varam.gov.lv/lat/fondi/ets_1420/interreg_europe_programma_vissai_eiropas_savienibas_teritorijai/.

⁹⁷ “Dabas un kultūras mantojuma vērtību saglabāšana un aizsardzība, attīstot un veicinot inovatīvas, ilgtspējīgas un atbildīgas tūrisma stratēģijas,” *Vidzemes tūrisma asociācija*, skatīts 05.11.2017., <http://www.vidzeme.com/lv/aktualie-projekti/christa/christa-test.html>.

Norvēģija un Šveice.⁹⁸ Šīs programmas ietvaros tika īstenots projekts “Kultūras un kultūras mantojuma pievienotā vērtība reģionālajā politikā tūrisma ilgtspējībai”.

Pašvaldības min dažādus ieguvumus, ko tām ir snieguši pārrobežu projekti. Svarīgākais no tiem ir finansējuma piesaistīšana darbam ar kultūrvēsturiskajiem objektiem, kas ļāvis ne vien izpētīt šos objektus un atjaunot to infrastruktūru, bet arī veicināt tūrismu. Vidzemes plānošanas reģions, kas ir vadošais partneris pārrobežu programmās, primāro uzmanību vērš tūrisma objektu mārketingam un pieredzes apmaiņas pasākumiem. Infrastruktūras uzlabošana skar plašu objektu spektru un iekļauj sporta infrastruktūras attīstību, sabiedrisko ēku renovāciju, darbnīcu renovāciju, atpūtas vietu labiekārtošanu, kas iekļauj informatīvo stendu, norāžu, velonovietņu un citu infrastruktūras elementu ierīkošanu. Vienlaikus atsevišķas pašvaldības vēlētos izmantot pārrobežas projektus arī sociālās sfēras attīstībai. Notiek pieredzes apmaiņa pašvaldības vadības, izglītības vadības, kultūras un citās pašvaldības atbildības jomās, kā arī iedzīvotāju, tostarp skolēnu, iesaiste uzņēmējdarbībā. Nozīme ir arī iedzīvotāju socializēšanas procesam, mūžizglītībai un iekļaušanai sabiedriskajā dzīvē, sniedzot tiem iespējas, kuras bez šādu projektu esamības nebūtu iespējamas. Pārrobežu projekti kopumā ir iespēja pievērsties būtiskām jomām, kurām netiek pilnvērtīgi pievērsta speciālistu un iedzīvotāju uzmanība ārpus ikdienišķajiem darba pienākumiem.

Citi Vidzemes pašvaldību ārējās sadarbības virzieni un veidi

Vidzemes novadu un pilsētu ārējā sadarbība neaprobežojas tikai ar sadraudzības pilsētu un ir arī dažādu valstu amatpersonu, piemēram, vēstnieku, vizišu mērķis. Dažādu valstu vēstnieki bieži apmeklē Vidzemes pilsētas un novadus.

Notiek arī sadarbība ar nevalstiskajām organizācijām. Somijas vēstniecība un nevalstiskās organizācijas izrāda interesi par Alūksni un Valku. 2013. gadā Somijas vēstniece Pirkko Hamalainen apmeklēja Valku. Somijas vēstnieci interesēja turpmākās sadarbības iespējas starptautisku

⁹⁸ “Starpreģionu sadarbības programmas INTERREG IVC 2007.–2013. gadam,” *Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija*, skatīts 05.11.2017., http://www.varam.gov.lv/lat/fondi/ets/interreg_IVC/?doc=13009.

kultūras, sporta un līdzīgu pasākumu organizēšanā un popularizēšanā Somijā. 2014. gadā Somijas vēstniece apmeklēja Alūksni ar mērķi atklāt ceļojošo Muminu izstādi Alūksnes bibliotēkā un apmeklēt Bejas ciemu, kur atrodas Igaunijas un Latvijas Brīvības cīņu dalībnieku – somu karavīru apbedījuma vieta.⁹⁹ Alūksnē 2016. gadā tika uzņemta Somijas Neatkarības cīņu tradīciju apvienības delegācija, kuras vizītes mērķis bija plānot kritušajiem somu karavīriem veltītas piemiņas vietas izveidi Alūksnē, par ko pašvaldība pieņēma lēmumu 2015. gadā.¹⁰⁰ Piemiņas vietu tiek plānots atklāt 2019. gadā. 2016. gadā Somijas vēstnieks Latvijā Olli Kantanens apmeklēja Cēsis. Vizītes mērķis bija iepazīt pilsētu un sadarbības iespējas, ko tā piedāvā somu uzņēmējiem.

Valku ir apmeklējis gan Igaunijas prezidents Tomass Hendriks Ilvess, gan arī pašreizējā prezidente Kersti Kaljulaida. 2014. gadā par godu Cēsu kaujām un Igaunijas Uzvaras dienai Valgā un Valkā norisinājās militārā parāde, kurā piedalījās vairāk nekā 1200 dalībnieku, tostarp arī Latvijas Nacionālie bruņotie spēki un ASV armijas vienība, kā arī Latvijas un Igaunijas prezidenti. 2017. gadā Valgas apmeklējuma laikā Valkā viesojās jaunievēlētā Igaunijas Valsts prezidente Kersti Kaljulaida ar delegāciju. Igaunijas prezidente apmeklēja Valkas Mākslas skolu, kur tikās arī ar Valkas novada domes speciālistiem.¹⁰¹

ASV vēstniecība aktīvi apmeklē Vidzemi pēdējo divu gadu laikā. 2016. gada Cesvainē darba vizītē viesojās ASV vēstniecības pārstāves preses un kultūras atašējas Ketrīnas Džailzas-Diazas vadībā. Tikšanās laikā Cesvaines novada domē ASV vēstniecības pārstāves tika iepazīstinātas ar Cesvaines novadu un tā sniegtajām iespējām dažādās jomās. 2016. gadā ASV vēstniece Latvijā Nensija Petita oficiālā vizītē apmeklēja Cēsis, kur tikās ar pašvaldības mēru un vietējā biznesa pārstāvjiem. Vizītes laikā vēstniece apmeklēja kultūras objektus un Vides risinājumu

⁹⁹ “Somijas vēstnieces viesošanās Alūksnē,” *Somijas vēstniecība Rīgā*, 14.05.2016, <http://www.finland.lv/Public/default.aspx?contentid=306140&nodeid=38434&contentlan=19&culture=lv-LV>.

¹⁰⁰ Agita Bērziņa, “Veidos somu karavīru piemiņas vietu Alūksnē,” *Reģionālais portāls alūksniešiem*, 04.08.2016, <http://www.aluksniesiem.lv/vietejas-zinas/veidos-somu-karaviru-pieminas-vietu-aluksne-114506>.

¹⁰¹ Aksana Markoviča, “Valkā viesosies Igaunijas valsts prezidente Kersti Kaljulaida,” *Ziemeļlatvija*, 15.03.2017, <http://www.ziemeļlatvija.lv/novadu-zinas/valka/valkas-pilseta/valka-viesosies-igaunijas-valsts-prezidente-kersti-kaljulai-da-130019>.

institūtu. 2017. gadā ASV vēstniece Latvijā Nensija Petita oficiālā vizītē viesojās Alūksnē, Balvos, Gulbenē un Madonā.¹⁰²

Taipejas misijas pārstāvji ir apmeklējuši Valku, Valmieru un Burtnieku novadu. Sadarbība ar Valmieru uzsākta vēl pirms 2009. gada. Piemēram 2009. gada jūnijā, tieši pirms reformas ieviešanas, Valmieras 5. vidusskolā Taivānas misijas Latvijā atklāja datorklasi. Šajā skolā skolēniem ir iespēja apgūt ķīniešu valodu, tādēļ no Taivānas misijas ir pastiprināta interese par šo skolu. 2014. gadā Taipejas misijas Latvijas Republikā vēstnieks Garijs Ko apmeklēja Burtnieku novadu. Viņš tikās ar novada vadību, apmeklēja sociālo dienestu, apskatīja topošo Valmieras pagasta bērnudārzu, kā arī apmeklēja Valmiermuižas alus darītavu. 2017. gadā Taipejas misijas Latvijā vēstnieks Rongs-Čuans Vu apmeklēja Valku un Valgu.¹⁰³

Cēsis ir biežs dažādu valstu vēstnieku Latvijā vizīšu galamērķis. Piemēram, 2011. gadā Cēsis apmeklēja Japānas vēstnieks Latvijā Takaši Osana. Vizītes laikā notika tikšanās ar pašvaldības darbiniekiem. 2017. gadā Japānas vēstniecība organizēja mākslas grupas *Wa-League* koncertu ar mērķi cēsniekiem padziļināt izpratni un veicināt interesi par Japānas tradicionālo kultūru.¹⁰⁴ 2013. gadā Cēsis apmeklēja Beļģijas Karalistes vēstnieks Latvijā Franks Arnautss un Beļģijas Luksemburgas Latvijas biznesa kameras prezidents Remi Trohs. Vizītes mērķis bija uzņēmējdarbības vides iepazīšana, kā arī vietējo uzņēmumu apmeklēšana¹⁰⁵. 2014. gadā notika Ķīnas Tautas Republikas ārkārtējā un pilnvarotā vēstnieka V. E. Janga Guocjanga vizīte Cēsis, kuras ietvaros notika tikšanās ar Cēsu novada pašvaldības vadību, kā arī Cēsis dzīvojošajām ķīniešu ģimenēm. 2015. gada janvārī Cēsis viesojās Norvēģijas vēstnieks Latvijā Steinars Ēgils Hāgens, kura mērķis bija novērtēt Norvēģijas piešķirto līdzekļu izmantojumu. Vēstnieks apciemoja bērnu zinātnes centru “Z(in)

¹⁰² “Amerikas Savienoto Valstu vēstniece apmeklē Madonas novadu,” *Madonas pašvaldības portāls*, 24.03.2017, http://www.madona.lv/lat/?ct=aktualitates_novada&fu=read&id=6376.

¹⁰³ “Valkas novada profils,” *Facebook.com*, 21.06.2017, <https://www.facebook.com/Valkasnovads/photos/pcb.1297494187031206/1297493773697914/?type=3&theater>

¹⁰⁴ “Japānas tradicionālo TAIKO bungu un Šinobue flautas koncerts,” *Cēsu pašvaldības portāls*, 08.08.2017, <http://www.cesis.lv/lv/sakums/aktualitates/pasakumi/japanas-tradicionalo-taiko-bungu-un-sinobue-fla1>.

¹⁰⁵ “Cēsis viesojas Beļģijas vēstnieks,” *Cēsu pašvaldības portāls*, 12.06.2013, <http://www.cesis.lv/lv/sakums/aktualitates/pasvaldiba/cesis-viesojas-belgijas-vestnieks>.

oo”, kas tika izveidots ar EEZ un Norvēģijas finanšu instrumenta granta palīdzību, kā arī tika apmeklēta Cēsu viduslaiku pils, kur vēstnieks tika iepazīstināts ar pērn septembrī Cēsu novada pašvaldības sadarbībā ar Estfollas pašvaldību Norvēģijā sākto Cēsu viduslaiku pils saglabāšanas projektu.¹⁰⁶ Cēsis savu vizīšu ietvaros ir apmeklējuši arī Moldovas, Lielbritānijas, Izraēlas un Īrijas vēstnieki.

Cēsu pašvaldība neatkarīgi īsteno aizbraukušo cēsnieku atgriešanas iniciatīvu, uzskatot, ka valsts reemigrācijas plāns nav pilnībā efektīvs. Šīs iniciatīvas ietvaros Cēsu pašvaldības vadība ir viesojusies Londonā un Pīterboro Lielbritānijā un Karikmakrosas pilsētā Īrijā, kur tikās ar vietējām cēsnieku kopienām. Pašvaldība arī norāda, ka ir gūti noteikti panākumi, proti, virkne aizbraukušo ir reemigrējusi un nodarbojas ar uzņēmējdarbību Cēsīs.¹⁰⁷

Gulbeni bez jau pieminētās ASV vēstnieces apmeklējuma ir apmeklējuši vairāku citu valstu vēstnieki. 2012. gadā pēc paša ierosinājuma viesojās Ungārijas ārkārtējais un pilnvarotais vēstnieks Latvijā Gābors Dobokai. Vēstnieks vēlējās iepazīt sadarbības partnerus, ņemot vērā, ka Gulbenei ir sadraudzības partneri Ungārijā, kā arī izrādījis interesi par nodarbinātību un uzņēmējdarbības iespējām novadā.¹⁰⁸ 2017. gada februārī Gulbeni apmeklēja Izraēlas vēstniece Latvijā Lirone Bar-Sadē. Vizītes laikā vēstniece tikās ar pilsētas mēru Andri Apinīti, apmeklēja Gulbenes novada Valsts ģimnāziju un Litenes memoriālu. Vizītes organizētas sadarbībā ar vēstnieku biroju un pašvaldības speciālistiem. Tikšanās notikušas domes vadības līmenī.

Francija īsteno sadarbību ar Vidzemes novadiem caur Francijas institūtu Latvijā. Kocēnu novada dome ar Francijas institūta atbalstu ik gadu martā rīko Frankofonijas dienas, šī pasākuma mērķis ir popularizēt franču valodu, kā arī iepazīstināt sabiedrību ar frankofono valstu kultūru.¹⁰⁹ 2013. gadā Naukšēnu novadā viesojās Francijas Republikas

¹⁰⁶ “Vēstnieks gandarīts par Norvēģijas finansējuma izlietojumu Cēsīs,” *Cēsu pašvaldības portāls*, 16.01.2016, <http://www.cesis.lv/lv/sakums/aktualitates/pasvaldiba/vestnieks-gandarits-par-norvegijas-finansejum>.

¹⁰⁷ “Cēsu iniciatīva atgriezt dzimtenē novadniekus Īrijā atrod dzirdīgas ausis,” *Tvnet*, 22.12.2014, skatīts 03.11.2017., http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/540768-cesu_iniciativa_atgriezt_dzimtene_novadniekus_irija_atrod_dzirdigas_ausis.

¹⁰⁸ Evita Brokāne, “Veidos sadarbību ar Ungāriju,” *Dzirkstele.lv*, 09.10.2012, <http://www.dzirkstele.lv/vietejas-zinas/veidos-sadarbibu-ar-ungariju-4233>.

¹⁰⁹ “Frankofonijas dienas Kocēnos,” *Kocēnu novada portāls*, 03.03.2017, <http://www.koceni.lv/zinas/novada-zinas/frankofonijasdienaskocenos>.

vēstniecības Polijā lauksaimniecības atašejs Aleksandrs Martiness ar mērķi tuvāk iepazīt Polijas un Baltijas valstu lauksaimniecības procesus un ar tiem iepazīstināt pārstāvjus Francijā. Atašejs galvenokārt vēlējās iepazīt bioloģiskās lauksaimniecības nozares attīstību Naukšēnu novadā. 2012. gadā notika kopīgs Ernsta Glika Alūksnes Valsts ģimnāzijas un Marsanēlakotas Mūzikas centra pūtēju orķestru koncerts Alūksnē un šo iestāžu sadarbības līguma parakstīšana. Līdz ar to 2015. gadā Alūksnē viesojās Francijas institūta direktors Žils Bonviāls un tikās ar pašvaldības pārstāvjiem, tika pārrunātas vairākas sadarbības idejas un iespējas kultūras jomā. 2016. gadā Valmieru apmeklēja Francijas vēstniecības Latvijā padomnieks sadarbības un kultūras jautājumos, Francijas institūta direktors. Valmieras pašvaldība sadarbojas ar Francijas institūtu, organizējot pasākumus un izstādes, turklāt Valmierā dažādās vecuma grupās ir iespējams apgūt franču valodu.

Ņemot vērā Alūksnes sadraudzību ar Ļahoviču pašvaldību Baltkrievijā, 2011. gadā Alūksni apmeklēja Baltkrievijas vēstnieks Latvijā Aleksandrs Gerasimenko un ģenerālkonsuls Viktors Geisiks. Vizītes laikā viesi iepazīna Alūksnes novadu un apsprieda sadarbības iespējas, tika apmeklēti vietējie kokapstrādes uzņēmumi.¹¹⁰ 2017. gadā Valkā darba vizītē viesojās Uzbekistānas ārkārtējais un pilnvarotais vēstnieks Latvijā Afzals Artikovs ar mērķi tikties ar pašvaldības vadību, kā arī ar uzņēmējiem apspriest sadarbības iespējas ar Uzbekistānu.¹¹¹ 2017. gada septembrī Valkā darba vizītes ietvaros ieradās Izraēlas vēstniece Latvijā. Apmeklējuma laikā notika tikšanās ar pašvaldības vadību, kā arī vēstniece iepazīnās ar Valkas uzņēmējiem, izglītības un kultūras darbiniekiem.¹¹²

Vidzemes pašvaldību ārējā sadarbība ar Krieviju

Vairāki Vidzemes novadi aktīvi sadarbojas ar Krieviju pašvaldību sadraudzības vai pārrobežu projektu ietvaros, turklāt pastāv izteikta

¹¹⁰ Agita Auziņa, "Sadarbosies ar Baltkrieviju," *Reģionālais portāls alūksniešiem*, 19.12.2011, <http://www.aluksniesiem.lv/vietejas-zinas/sadarbosies-ar-baltkrieviju-4462>.

¹¹¹ "Valku darba vizītē apmeklējis Uzbekistānas vēstnieks," *Valmieras Ziņas*, 28.06.2017, <http://www.valmieraszinas.lv/valku-darba-vizite-apmeklejis-uzbekistanas-vestnieks/>.

¹¹² Aivars Ikšelis, "Valku darba vizītē apmeklē Izraēlas vēstniece Latvijā," *Ziemeļlatvija*, 08.12.2017, <http://www.ziemellatvija.lv/novadu-zinas/valka/valku-darba-vizite-apmekle-izraelas-vestniece-latvija-133074>.

pašvaldību vēlme arī turpmāk īstenot sadarbību ar Krieviju šajos līmeņos. No atbildes sniegtajām mazajām pašvaldībām Beverīna, Lubāna, Naukšēni, Priekuļi un Rauna nav minējuši par jebkāda veida sadarbību vai kontaktiem ar Krieviju. Raunas pašvaldība ir vērsusies Ārlietu ministrijā jautājumos par attiecībām ar Krievijas Federāciju, taču Raunai šāda veida sadarbības nav. Sadarbība ar Krieviju galvenokārt notiek reģionālajā līmenī ar pilsētām Latvijai ģeogrāfiski tuvajos Ļeņingradas un Pleskavas apgabalos, kā arī nevalstiskajām organizācijām. Sadarbības partneri no Krievijas parasti ir viena no daudzām projektos iesaistītajām pusēm.

Starp Alūksnes sadraudzības pašvaldībām Krievijā ir Pečoru, Pleskavas, Ostrovas un Strugikrasnīje rajona administrācija, visas ir Pleskavas apgabalā. Alūksnē ir uzņemta Strugikrasnīje pašvaldības delegācija ar mērķi parakstīt sadarbības līgumu. Sadarbība notiek arī ar Pleskavas apgabala uzņēmējdarbības attīstības un atbalsta centru, kā arī Sanktpēterburgas valsts mākslas un arhitektūras muzejrezervātu "Pavlovska", kas ir apmeklēts septiņas reizes. Alūksne ir piedalījies Igaunijas–Latvijas–Krievijas pārrobežu sadarbības programmas projektā "Divas ainavu parku pērles Austrumeiropā" kopā ar Sanktpēterburgas valsts muzejrezervātu "Pavlovska". Tika īstenotas 12 vizītes uz Pečoriem Krievijā, sešas reizes no tām uz Pečoru pilsētas svētkiem, pārējos gadījumos vizītes saistītas ar jautājumiem ugunsdzēsības, ekonomikas, sociālajā un kultūras jomā. Uz Pleskavu tika veiktas piecpadsmit vizītes galvenokārt pārrobežu sadarbības, izglītības un pieredzes apmaiņas jautājumos, kā arī apmeklēta izstāde *Pskov EXPO*. Gan uz Gatčinu, kas ir Ļeņingradas apgabalā, gan Strugikrasnīje ir veikta viena vizīte. Alūksne kopā ar Tartu Universitāti un citiem partneriem no Latvijas, Krievijas un Igaunijas piedalās Igaunijas–Latvijas–Krievijas Pārrobežu sadarbības programmas projektā "Arheoloģija, vara un sabiedrība: sadarbība arheoloģiskā mantojuma saglabāšanai", kura īstenošana tika uzsākta 2012. gadā. Alūksnes novada pašvaldība vēlas turpināt attīstīt sadarbību ar esošajām sadraudzības pašvaldībām Krievijā.

2010. gada 9. aprīlī Alūksnes pilsētas portālā publicēts raksts "Pasniedz jubilejas medaļas". Rakstā lietotā terminoloģija un paustie vēstījumi atbilst Krievijas izpratnei par Otro pasaules karu. Piemēram, tiek skaidrots, ka "Alūksnē godināja kara veterānus no Alūksnes un Apes novadiem, pasniedzot īpašas jubilejas medaļas par godu 65. gadadienai kopš Uzvaras dienas. Medaļas sarūpējusi Krievijas vēstniecība Latvijā un līdz 9. maijam svinīgus to pasniegšanas pasākumus rīko visā Latvijā ...

Pasākumu Alūksnē apmeklēja Krievijas vēstniecības Latvijā pārstāvji, kuri arī pasniedza medaļas Lielās Tēvijas kara veterāniem... ”.¹¹³ Pasākumā piedalījās arī Alūksnes novada domes deputāts un “Saskaņas centra” pārstāvis Jānis Nikrencis. Viņš kara veterāniem pateicās par to, ka “nežēloja savu jaunību, spēku un veselību cīņā ar fašismu”.¹¹⁴ 2016. gadā Alūksnē uzsākta Brāļu kapu teritorijas labiekārtošana pretī Jaunajai pilij, kas paredz esošo piemiņas objektu atjaunošanu un piemiņas vietas teritorijas samazināšanu. Krievijas vēstniecība finansēja un veica darbus. Pie piemiņas vietas tika ierīkots informatīvais stends ar tekstu “Otrā Pasaules kara brāļu kapi 1941–1945” trīs valodās.¹¹⁵ Veicamie darbi tika saskaņoti ar Brāļu kapu komiteju, Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekciju un Krievijas Federācijas vēstniecību Latvijā.¹¹⁶

Apei ir sadarbības līgumi ar Pečoru rajonu un Gatčinas rajona Putilovskojes lauku pašvaldību. Apes dome finansēja domes darbinieku pieredzes apmaiņas braucienu kultūras jautājumos uz Pečoriem un Pleskavu. Tika veikta arī domes priekšsēdētāja un tā vietnieka vizīte uz Pečoriem uz Pārrobežu sadarbības padomi par uzņēmējdarbības centra izveidi, kā arī Teritorijas attīstības nodaļas vadītāja vietnieces vizīte uz Gatčinu, lai noslēgtu sadarbības līgumu. Ape piedalās Igaunijas–Latvijas–Krievijas pārrobežu sadarbības programmas Eiropas kaimiņattiecību un partnerības instrumenta ietvaros 2007–2013 projektā “Kultūras mantojuma un dabas resursu izmantošana uzņēmējdarbības attīstībā pierobežas reģionos”, kur tās partneri ir Setomā pagastu apvienība Igaunijā un Pečoru rajona administrācija. Projekts tiek finansēts no Eiropas programmas finansējuma, Apes novada domes un valsts puses. Projekta joma ir uzņēmējdarbība, un tā ietvaros ir organizētas apmācības, pieredzes braucieni, semināri, pasākumi skolēnu aktivizēšanai uzņēmējdarbībai, dalība tirgos, izdotas brošūras, kā iegādāts mācību aprīkojums skolai. Projekta ietvaros tika uzņemtas Pečoru administrācijas, Pleskavas rajona un Krievijas

¹¹³ Līga Viksna, “Pasniedz jubilejas medaļas,” *Reģionālais portāls alūksniešiem*, 09.03.2010, <http://www.aluksniesiem.lv/vietejas-zinas/pasniedz-jubilejas-medalas-11036>.

¹¹⁴ Turpat.

¹¹⁵ Agita Bērziņa, “Alūksnē uzsākta Brāļu kapu teritorijas labiekārtošana,” *Reģionālais portāls alūksniešiem*, 18.06.2016, <http://www.aluksniesiem.lv/vietejas-zinas/aluksne-uzsakta-bralu-kapu-teritorijas-labiekartosana-113826>.

¹¹⁶ “Alūksnē uzsākta Brāļu kapu teritorijas labiekārtošana,” *Vidzemes plānošanas reģions*, 18.07.2016, http://www.vidzeme.lv/lv/jaunumi_vidzemes_pasvaldibas/46/130153/.

Tirdzniecības un rūpniecības kameras pārstāvju vizītes Apē. 2012. gada Apē notika biedrības “Eiropreģions “Pleskava, Livonija”” kopsapulce, kurā dalībnieki pārrunāja aktuālos pārrobežu sadarbības jautājumus un aktivitātes Eiropreģiona ietvaros.¹¹⁷ Ape arī turpmāk plāno meklēt iespējas realizēt dažādus pārrobežu sadarbības projektus ar Igauniju un Krieviju.

Kopš 2009. gada Burtnieku novada pašvaldības pārstāvji ir tikuši komandēti uz Krieviju trīs vizītēs, kuru dalības mērķis bija pieredzes apmaiņa pedagogijas jomā, pašvaldību pārvaldības, attīstības un citās ar pašvaldības funkcijām saistītās jomās. Vizīšu dalībnieki ir bijuši skolu un administrācijas darbinieki, kā arī domes deputāti. Pēdējos četros gados Burtnieku pašvaldība kā partneris ir bijusi iesaistījiesies Latvijas–Igaunijas–Krievijas pārrobežu sadarbības programmas projektā “Attālo teritoriju attīstība, izmantojot vietējos resursus pārrobežu *Via Hanseatica* tūrisma maršruta izstrādē”, kas uzsākta 2012. gadā Vidzemes plānošanas reģiona aktivitāšu ietvaros. Projektā tika izstrādāts tūrisma maršruts, kas savieno vairākas pilsētas starp trim valstīm – Latviju, Igauniju un Krieviju, uzsverot katras valsts unikalitāti, tādējādi radot īpaši pievilcīgu tūrisma maršrutu. Projekts savienoja tādas pilsētas kā Sanktpēterburga, Narva, Ivangoroda, Tartu, Valka, Valga, Valmiera un Sigulda. Šis projekts ir ar Eiropas kaimiņattiecību un partnerības instrumenta programmas, valsts budžeta, kā arī pilsētu pašvaldību līdzfinansējumu īstenots projekts. Burtnieka pašvaldība arī turpmāk plāno attīstīt sadarbību ar partneriem un pašvaldībām Krievijā.

Cesvaines pašvaldībai ir noslēgts sadarbības līgums ar Volhovas rajona administrāciju. Sadarbības ietvaros ir notikuši abpusēji pieredzes apmaiņas braucieni, kuros piedalījušies pašvaldības pārstāvji un pašvaldības iestāžu darbinieki. Cesvaine kopā ar Daugavpils pašvaldību un Pleskavas apgabalu piedalās arī pārrobežu sadarbības projektā “Latvija–Krievija” 2014.–2020. gadam “Kultūras un vēstures mantojuma saglabāšana un popularizēšana Latvijā un Krievijā”, kura īstenošana tiks uzsākta 2018. gadā.¹¹⁸ Projekts ir pieteikts, bet vēl nav apstiprināts,

¹¹⁷ “Apē notika kārtējā Eiropreģiona “Pleskava, Livonija” kopsapulce,” *Pskov Livonia*, skatīts 03.11.2017., <http://www.pskov-livonia.net/new/index.php/lv/aktualitates/37-ape-notika-karteja-eiropreģiona-pleskava-livonija-kopsapulce>.

¹¹⁸ “Preservation and promotion of the cultural and historical heritage in Latvia and Russia,” *ENPI cross border cooperation programme*, skatīts 03.11.2017., https://latruscbc.eu/wp-content/uploads/2017/03/DAP-Portfolio_Preservation-and-promotion-of-the-cultural-and-historical-heritage-in-Latvia-and-Russia.pdf.

līdz ar to finansējums nav izlietots un projekta mērķi vēl nav sasniegti. Projekts Cesvaines kontekstā attiecas uz Cesvaines pili. Projekta mērķis ir caur kultūras mantojuma objektu saglabāšanu veicināt jaunu tūrisma produktu veidošanu un pārrobežu reģiona pievilcības paaugstināšanu tūrisma, kultūras sakaru un biznesa attīstības nolūkos. No Cesvaines puses projektā piedalās domes priekšsēdētājs, izpilddirektors, projektu vadītāja un muzeja speciāliste. Projekta ietvaros ir veiktas vairākas vizītes uz Pleskavas apgabalu ar mērķi apstiprināt un precizēt aktivitātes attiecībā uz pārrobežu sadarbības programmu infrastruktūras projektu kultūras mantojuma saglabāšanas jomā. Vizītēs ir piedalījušies domes priekšsēdētājs un izpilddirektors. Arī šobrīd Cesvaine plāno turpināt sadarbības pārrobežu projekta Latvija–Krievija ietvaros, kā arī uzturēt kontaktus ar sadraudzības pašvaldībām, tostarp Krievijā, kultūras jautājumos.

Cēsis un Gatčina ir oficiālās sadraudzības pilsētas. Tika veiktas vairākas vizītes, tostarp no Krievijas reģionālo pārstāvju puses, ar mērķi iepazīties ar Cēsu pieredzi pašvaldību kompetences jautājumos. Bieži tikšanās reizēm tiek pieaicināti arī vietējie uzņēmēji, kuri veido kāda veida sadarbību ar citu valstu uzņēmējiem. Krievijas vēstniecības pārstāvji Cēsis nav apmeklējuši.

Gulbenes pašvaldībai ir sadraudzība ar Pleskavas un Gatčinas rajona pašvaldībām. Sadarbība ir arī ar Krievijas Federācijas Ļeņingradas apgabala Muzeju aģentūru. Kopš 2011. gada ir veiktas vairāki izglītības darbinieku, uzņēmēju, pašvaldības delegāciju, kā arī kultūras kolektīvu braucieni uz Pleskavas un Ļeņingradas apgabaliem. Notiek tikšanās arī ar Latvijas Republikas konsulu Pleskavā. Krievijas reģionālo iestāžu speciālisti un pārstāvji ir vairākkārt apmeklējuši Gulbeni, tiem tiek sagatavotas vīzas ar atvieglotiem noteikumiem. Galvenie sadarbības aspekti ir uzņēmējdarbība, kultūra, infrastruktūras attīstība. Kā svarīgs aspekts tiek atzīmēts atvieglota vīzu kārtības gan pašvaldības administrācijas darbiniekiem, kultūras, sporta, sociālajiem un citu jomu darbiniekiem, gan uzņēmējiem.

Ar Krievijas Federācijas Ļeņingradas apgabala Muzeju aģentūru un Vidzemes tūrisma asociāciju realizēts projekts “Muižas parki kā kultūrvēsturiskā mantojuma sastāvdaļa”. 2013. gadā uzsākās projekta realizācija. Šī projekta ietvaros likti pamati muižu parku atjaunošanā, lai palielinātu parku nozīmi vietējo iedzīvotāju ikdienā un labklājībā. Papildus tam tika realizēts arī Igaunijas–Latvijas–Krievijas pārrobežu programmas projekts “Integrēta viedā platforma pārrobežu dabas tehnoloģisko sistēmu

pārraudzībai”. Gulbenes novada dome piedalās projektā kā asociētais partneris bez līdzfinansējuma. Projekta mērķis ir attīstīt vienotu Latvijas un Krievijas speciālistu savstarpēji integrētā monitoringa sadarbības platformu, lai uzlabotu vides un dabas resursu aizsardzības mehānismus pierobežu teritorijā.

2014. gadā Gulbenes novada domē ar tās priekšsēdētāju un partijas “Reģionu Alianse” pārstāvi Nikolaju Stepanovu tikās Apes, Alūksnes, Viļakas, Balvu, Madonas, Cēsaines, Smiltenes un Lubānas pašvaldības vadītāji. Viens no galvenajiem sarunu jautājumiem bija par slēgtās dzelzceļa līnijas Krievijas virzienā atjaunošanas iespējām. Visi pašvaldību vadītāji pauda, ka minētā dzelzceļa līnija ir jāatjauno. Tika minēts, ka tas dotu vērā ņemamu ekonomisko pienesumu gan dzelzceļa apkārtnē esošajām pašvaldībām, gan arī Latvijas valstij kopumā.¹¹⁹

Kocēnu pašvaldība piedalās Latvijas–Igaunijas–Krievijas pārrobežu sadarbības programmas projektā “Attālo teritoriju attīstība, izmantojot vietējos resursus pārrobežu *Via Hanseatica* tūrisma maršruta izstrādē”, kura ietvaros notiek sadarbība ar Ļeņingradas apgabala administrācijas Kultūras komiteju un nevalstisko organizāciju “Ļeontjeva centrs”, kas nodarbojas ar konsultēšanu ekonomisko un sociālo reformu jautājumos Krievijas reģionos.¹²⁰

Smiltenei ir sadraudzības līgums ar Pleskavas reģiona pilsētu Porhovu, kas noslēgts 2010. gadā ar mērķi veicināt sadarbību kultūras un sporta pasākumu organizēšanā, pašvaldības institūciju darba pieredzes apmaiņā, tiešu sakaru dibināšanā starp Porhovas rajona un Smiltenes novada saimnieciskās darbības subjektiem, kā arī veicināt sadarbību programmu izstrādē un realizācijā starp izglītības iestādēm un kopīgu projektu gatavošanā un realizācijā ar mērķi risināt vietējo pašvaldību orgānu aktuālās problēmas. 2014. gadā tika īstenots projekts “Pārrobežu atlētika” Eiropas Savienības struktūrfondu 3. mērķa “Eiropas teritoriālā sadarbība” Igaunijas–Latvijas–Krievijas pārrobežu sadarbības programmas Eiropas Kaimiņattiecību un partnerības instrumenta ietvaros 2007.–2013. gadam, kurā Smiltenes sadarbības partneris ir bijis Porhovas rajons. Tika īstenota sadarbība kultūras, sporta, izglītības, sociālajā un veselības jomā.

¹¹⁹ “Pašvaldību vadītāji: dzelzceļa līnija uz Krieviju ir jāatjauno,” *Dzirkstele.lv*, 08.02.2014, <http://www.dzirkstele.lv/vietejas-zinas/pasvaldibu-viditaji-dzelzcela-linja-uz-krieviju-ir-jaatjauno-102683>.

¹²⁰ *Leontief Centre portāls*, skatīts 03.11.2017., <http://www.leontief-centre.ru/>.

No 2017. gada marta tiek īstenots projekts “Pārrobežu sadarbības veicināšana vietējiem pārtikas produktu ražotājiem un amatniekiem pierobežā”. Projekta partneri ir Inkubācijas centrs *Repina* Igaunijā, Vastselīnas pašvaldības dome, Apes novada dome un Smiltenes novada dome. Projekta mērķis ir atdzīvināt un stiprināt pārrobežu uzņēmējdarbību, īstenojot virkni dažādu pasākumu, kas veicinās sadarbības un biznesa attiecību veidošanu starp Igaunijas un Latvijas uzņēmējiem. Aktīvākos projekta dalībniekus ir plānots nosūtīt pieredzes apmaiņas un jaunu kontaktu meklēšanas braucienos uz Baltkrieviju, Somiju un Krieviju.

Madona 2009. gadā ir noslēgusi vienošanos par sadarbību ar Strugi-krasnije rajona pašvaldību Pleskavas apgabālā. Sadarbības ietvaros tika uzsākta sadarbība uzņēmējdarbības jomā, pašvaldībām iesaistoties tās atbalstīšanā. Notikušas vairākas savstarpējās vizītes, kurās ir notikušas uzņēmēju tikšanās.¹²¹

Valkai ir sadarbības līgums ar Gatčinas pilsētu. Kopā ar Novoje Devjatkinas pašvaldību un Valgas pilsētas valdi ieviests kopīgs ES pārrobežu sadarbības līdzfinansēts Igaunijas–Latvijas–Krievijas pārrobežu projekts “Esi labs sportā”, kura ietvaros tika iegādāts sporta inventārs un notika sadraudzības turnīri visās trīs valstīs. Šī projekta ietvaros īstenoti vairāki komandējumi uz Novoje Devjatkinu, kas atrodas Ļeņingradas apgabālā, kuros ir devies domes priekšsēdētājs, priekšsēdētāja vietnieks, izpilddirektors un vadošie novada speciālisti. Valkas domes priekšsēdētājs, attīstības un plānošanas nodaļas vadītāja, Izglītības un kultūras daļas vadītājs ir apmeklējuši arī Gatčinu ar mērķi piedalīties starptautiskajā teātra festivālā kā oficiāliem pašvaldības pārstāvjiem. Kopā ar Gatčinu Valka ir piedalījusies ES pārrobežu sadarbības līdzfinansētā Igaunijas–Latvijas–Krievijas pārrobežu projektā “Robežas gaisma”, tā ietvaros tika iegādāta skaņas un gaismas aparatūra abu pašvaldību kultūras namiem un aprīkotas teātra zāles, kā arī notika pieredzes apmaiņas vizītes starp mākslas skolu pedagogiem un audzēkņiem. Valkas domes priekšsēdētājs, priekšsēdētāja vietnieks, attīstības un plānošanas nodaļas vadītāja ir piedalījušies arī biedrības “Eiroporeģions “Pleskava, Livonija”” ietvaros rīkotajās sanāksmes Pleskavā. Valkas pilsētas teātris ir biežs viesis Krievijā. 2016. gadā Krievijā Belgorodas pilsētā norisinājās 1. Starptautiskais laikmetīgo teātru festivāls *Naš kislorod* (“Mūsu skābeklis”), kuru organizēja

¹²¹ “Ārzemju sadarbība,” *Madonas novada portāls*, skatīts 03.11.2017., <http://www.madona.lv/lat/?ct=strugikrasnije>.

Belgorodas Neatkarīgais teātris *Novaja scena 2* (“Jaunā skatuve”). Uz šo festivālu bija ielūgti teātri no Krievijas, Ukrainas un Latvijas.¹²² Krievijā Puškina kalnos norisināsies 12. Starptautiskais laikmetīgo teātru festivāls *LIK*, kuru organizē apvienība “Mākslas laboratorija Kordons-2”.

Republikas nozīmes pilsētas – Valmieras ārējā sadarbība

Valmiera ir vienīgā republikas nozīmes pilsēta Vidzemē, par tās ārējo sadarbību atbild Valmieras pašvaldības sabiedrisko attiecību nodaļa. Starp tās mērķiem un uzdevumiem ir izdalāma Valmieras pilsētas un pašvaldības atpazīstamības nacionālā un starptautiskā līmenī veicināšana, kā arī pašvaldības mērķu un uzdevumu izstrādāšana un noteikšana komunikācijas, tūrisma un ārējo sakaru jomā sadarbībā ar pašvaldības vadību.¹²³ Valmieras 2017. gada budžetā¹²⁴ ieņēmumu sadaļā ir iekļauti plānotie ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumi 46 829 eiro apmērā, tai skaitā Eiropas Komisijas 2017. gada līdzfinansējums projektam “Eiropas Komisijas informācijas centrs *Europe Direct* Valmierā” 23 477 eiro apmērā un *Erasmus+* programmas projekts “Riska grupas bērni: izglītība, pieredze īstenošana” finansēšanai 15 654 eiro apmērā. Starp plānotajiem ieņēmumiem ir arī valsts budžeta iestādēm saņemtie transferti ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansētajiem projektiem un pasākumiem 783 808 eiro apmērā.

Valmieras pašvaldībai vēl pirms 2009. gada reformas ir parakstīti un joprojām spēkā esoši vairāki sadarbības līgumi ar pašvaldībām Zviedrijā, Igaunijā, Vācijā, Dānijā un Polijā. Kopš 2009. gada sadarbības areāls turpināja paplašināties un ir parakstītas vienošanās par sadarbību ar pašvaldībām Baltkrievijā, Vācijā, Azerbaidžānā, Itālijā un Horvātijā. Galvenie sadarbības virzieni ir ekonomika, kultūra, izglītība un sociālā, arī humānā joma. Ārējā sadarbībā ir nozīme ārvalstu investīciju piesaistei. Vācu un zviedru investīcijas ir ienākušas tādos uzņēmumos kā, piemēram,

¹²² Aivars Ikšelis, “Valkas pilsētas teātris atgriezies no Belgorodas Krievijā,” *Latvijas Nacionālais kultūras centrs*, 02.06.2016, <http://www.lnkc.gov.lv/jaunumi/030616-valkas-pilsetas-teatris-atgriezies-no-belgorodas-krievija/>.

¹²³ “Sabiedrisko attiecību un tūrisma nodaļa,” *Valmieras pilsētas pašvaldība*, skatīts 03.11.2017., http://www.valmiera.lv/lv/pasvaldiba/parvaldes_struktura_un_kontakti/sabiedrisko_attiecibu_nodala/par_sabiedrisko_attiecibu_nodalu/.

¹²⁴ “Valmieras pilsētas pašvaldības saistošie noteikumi Nr. 275 “Par Valmieras pilsētas pašvaldības 2017. gada budžetu,” *Valmieras pilsētas pašvaldība*, skatīts 03.11.2017., http://www.valmiera.lv/lv/pasvaldiba/budzets/budzets_2017/.

AS “Valmieras stikla šķiedra”, “Valmiera – *Andren Ltd.*”, *Valtanks SIA*.¹²⁵ Pašvaldības vadītājs un partijas “Vidzemei un Latvijai” pārstāvis Jānis Baiks atzīmē, ka, izvēloties sadarbības partnerus, primāri tiek izvērtēts šīs sadarbības lietderības un pievienotās vērtības aspekts.

2001. gadā parakstīts sadarbības līgums ar Pleskavas pilsētu. Sadarbība notiek starp pašvaldību saimnieciskajiem subjektiem, sabiedriskajām organizācijām, mācību un medicīnas iestādēm, bibliotēkām, teātriem, kā arī abu pilsētu mākslinieciskajiem un sporta kolektīviem. Sadarbības intensitāti nodrošina arī Latvijas Republikas konsulāts Pleskavā. Kopš 2014. gada starpvalstu attiecību saasinājuma pēc Ārlietu ministrijas rekomendācijām vairāk nenotiek pašvaldību vadītāju vizītes, taču joprojām notiek deputātu vizīšu apmaiņas un sadarbība Rūpniecības un tirdzniecības kameru ietvaros. J. Baiks piebilst, ka Pleskavas pašvaldības vadība uztver attiecību pasliktināšanos ar nožēlu, jo tā neuzskata, ka tai ir jānes tieša atbildība par Krievijas valdības pieņemtajiem lēmumiem 2014. gadā.

Kopš 2009. gada 6. jūnija Valmieras pilsētas pašvaldība ir iesaistījies dažāda mērogu pārrobežu sadarbības projektos ar Krieviju, primāri izvērtējot finansiālā un cilvēkresursu ieguldījuma atbilstību sagaidāmajam rezultātam, tādējādi gūstot ieguvumu pašvaldībai, kā arī reģionam kopumā. 2011. gadā tika īstenots Hanzas savienības pilsētu projekts “Biznesa reģions Hanza: tirgus un izaugsmes potenciāla analīze un starptautiska korporatīva tīklojuma izveidošana”,¹²⁶ kura laikā sadarbībā ar projekta iniciatoru Herfordas pilsētu Vācijā tika pētīts projekta dalībvalstu, arī Krievijas, ekonomiskais potenciāls. 2012. gadā ar Eiropas kaimiņattiecību un partnerības instrumenta programmas, valsts budžeta, kā arī ar pilsētu pašvaldību līdzfinansējumu tika īstenots Igaunijas–Latvijas–Krievijas pārrobežu projekts “Attālo teritoriju attīstības veicināšana”, veidojot uz vietējiem cilvēkiem un resursiem balstītu *ViA Hanseatica* pārrobežu tūrisma maršrutu un produktu/*ViA Hanseatica*. Projektā sadarbība notiek arī Sanktpēterburgu un Ivangorodu Krievijā, kā arī ar pilsētām Igaunijā.¹²⁷

¹²⁵ “Attīstība,” *Valmieras pilsētas pašvaldība*, skatīts 03.11.2017., <http://www.valmiera.lv/lv/attistiba/>.

¹²⁶ “Valmiera piedalīsies projektā “Biznesa reģions Hanza,” *Eiropas Savienības māja Rīgā*, 13.04.2011, <http://www.esmaja.lv/zinas/valmiera-piedaliesis-projekta-biznesa-regions-hanza>.

¹²⁷ “Attālo teritoriju attīstība, izmantojot vietējos resursus pārrobežu VIA HANSEATICA tūrisma maršruta izstrādē,” *Vidzemes plānošanas reģions*, skatīts 03.11.2017., http://www.vidzeme.lv/lv/projekti/attalo_teritoriju_attistiba_izmantojot_vietejos_resursus_parrobezu_via_hanseatica_turisma_marsruta_izstrade/info/.

Valmieras pilsētas pašvaldība uzņēmusi arī vairākas vizītes delegācijām no citām valstīm un citiem starptautiskajiem partneriem, tostarp delegāciju no Jīvu pašvaldības Ķīnā, kā arī Somijas uzņēmēju delegāciju. 2013. gadā notikusi vairāku valstu vēstnieku vizīte Valmierā, kuru vidū bija pārstāvji no Apvienotās Karalistes, Austrijas, Čehijas, Īrijas, Japānas, Kanādas, Korejas, Ķīnas, Lietuvas, Maltas Ordeņa, Nīderlandes, Norvēģijas, Slovākijas, Spānijas, Turcijas, Ukrainas un Zviedrijas. Dažādu valstu vēstnieku vizītes Valmierā ir regulāras gan konkrētu jomu, tostarp uzņēmējdarbības vides, izglītības piedāvājuma, sociālo jautājumu risinājumu un citās jomās, gan arī dažādu projektu ietvaros, piemēram, vēstniekiem sniedzot lekcijas bērniem un jauniešiem Valmieras izglītības iestādēs. Valmieras pilsētas pašvaldība ir uzņēmusi dažādu mērogu ārvalstu viesus no Igaunijas, Lietuvas, Vācijas, Krievijas, Itālijas, Dānijas, Polijas, Zviedrijas, Somijas un citām. Atsevišķi ārvalstu vēstniecību vai konsulātu atbalstīti pasākumi, iniciatīvas vai projekti pašvaldībā nav tikuši īstenoti. Bijuši vairāki pasākumi saistībā ar izglītības jautājumiem, kuros ir piedalījušies vēstniecību pārstāvji.

Politiska rakstura sadarbības piedāvājumi no Krievijas diplomātiem vai konsulārajiem pārstāvjiem nav bijuši. Krievijas tautiešu politikas elementu realizācijai Valmierā pastāv vairāki nozīmīgi šķēršļi. Te varētu uzreiz minēt, ka Valmierā no visām republikas nozīmes pilsētām ir vislielākais etnisko latviešu īpatsvars, kā arī vismazākais nepilsoņu un Krievijas pilsoņu skaits. No visiem Valmieras iedzīvotājiem latvieši ir 83,9%, savukārt etniskie krievi ir 11,1%.¹²⁸ Jāatzīmē, ka 2012. gadā Valmierā viesojās Krievijas ārkārtējais un pilnvarotais Latvijā Aleksandrs Vešņakovs. Vizītes laikā viņš tikās ar toreizējo Valmieras mēru Inesi Boķi, kā arī Valmieras Valsts ģimnāzijas telpās atklāja krievu valodas metodisko centru, kura mācību aprīkojuma iegādi finansējis fonds "Krievu pasaule".¹²⁹ Neskatoties uz to, mērs J. Baiks skaidro, ka situācija pilsētā ir mierīga un iedzīvotāji ir apmierināti, ko primāri sekmē Valmieras ekonomiskā attīstība. Pēc J. Baikam pieejamās informācijas, Krievijas vēstniecības delegācija, apmeklējot pilsētu, ir interesējusies par

¹²⁸ "Demogrāfija 2017. Statistisko datu krājums," *Centrālā statistikas pārvalde*, skatīts 25.10.2017., http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/nr_11_demografija_2017_17_00_lv_en, 33.

¹²⁹ "Vēstnieks Valmierā atklāj krievu valodas metodisko centru," *Vidzemes plānošanas reģions*, 01.03.2012, http://www.vidzeme.lv/lv/jaunumi_vidzemes_pasvaldibas/46/124853.

iedzīvotāju, kas ir etniskie krievi, noskaņojumu, taču valmierieši ir pauduši apmierinātību ar dzīves kvalitāti pilsētā.

Kultūras jomā starptautiskā sadarbība īstenota ar dažādu starptautisku festivālu, cirku, viesizrāžu un koncertuzvedumu palīdzību. Piemēram, 2016. gadā Starptautiskajā jauno pianistu konkursā piedalījās arī mākslinieki no Lietuvas, Igaunijas un Krievijas. Savukārt sporta jomā katru gadu tiek rīkotas dažādas sacensības ar ārvalstu partneru dalību, tostarp *SPORTLAT* maratons, Valsts prezidenta balva Vieglatlētikā, un citi, kur piedalās sportisti no Latvijas, Lietuvas, Igaunijas, Baltkrievijas, Krievijas, Zviedrijas, Norvēģijas un citām valstīm. Valmieras Tūrisma un informācijas centra pārstāvji piedalījušies izstādēs Nīderlandē, Somijā, Igaunijā un citur, popularizējot Valmieras un apkārtējo novadu tūrisma piedāvājumu, kā arī piesaistot arvien vairāk viesu pilsētai un apkārtnē. Tāpat dažādos pieredzes apmaiņas braucienos, darba komandējumos un oficiālajās vizītēs devušies gan J. Baiks, gan vicemērs Ričards Gailums, gan pārstāvot Valmieras pašvaldību sadarbības pilsētu vadību tikšanās reizēs, gan prezentējot pilsētas iespējas un meklējot sadarbības partnerus. Pašvaldības vai tās struktūrvienību pārstāvji darba vizišu ietvaros viesojušies tādās valstīs kā Vācija, Dānija, Itālija, Norvēģija, Zviedrija, Somija, Krievija un citās.

Vidzemes pašvaldību ārējās sadarbības attīstība

Ne visām Vidzemes pašvaldībām ir bijusi sadarbība ar valsts institūcijām un resoriem. Beverīnas, Kocēnu, Lubānas, Naukšēnu, Priekuļu un Smiltenes pašvaldība atzīst, ka tām nav izveidojusies sadarbība ar Latvijas valsts institūcijām, turklāt Latvijas institūcijas nav vērsušās šajās pašvaldībās ar jautājumiem, kas saistīti ar ārējās sadarbības veidošanu un īstenošanu. Neskatoties uz to, jāatzīmē, ka Vidzemes sadarbības institūciju spektrs ir plašs – tas ietver gan ministrijas, gan arī nevalstiskās organizācijas. Jāatzīmē, ka ne katra pašvaldība izmanto visu iespējamo sadarbības partneru klāstu. Viens no svarīgākajiem pašvaldību projektu, pārrobežu projektu, apmaiņas braucienu un dažādu jomu ārējās sadarbības partneriem ir Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, kas ir sadarbojusies ar Alūksnes, Burtnieku, Cēsaines, Gulbenes un Raunas pašvaldību. Sadarbība tiek vērtēta kā laba, taču Raunas pašvaldība uzskata, ka projektiem trūkst pēctecības. Cits nozīmīgs partneris ir Ārlietu ministrija un Latvijas vēstniecības ārvalstīs, kas

sniedz konsultācijas ārlietās, nodrošina ar informāciju, sniedz atbalstu vēstnieku vizišu organizācijā, vīzu noformēšanā. Komunikācija ar Ārlietu ministriju ir bijusi Cēsīm, Gulbenei, Raunai un Valmierai, sadarbība tiek vērtēta kā veiksmīga.

Bez ministrijām pašvaldības atbalsta arī Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra, kas sniedz atbalstu tūrisma veicināšanā, uzņēmējdarbības jomā, kā arī investīciju piesaistē, piemēram, *POLARIS* procesa ietvaros. Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra caur *POLARIS* iniciatīvu konsultē investorus par sadarbības iespējām Latvijā. Darbs notiek arī ar pašvaldībām, veicinot investoru un pašvaldību komunikācijas un sadarbības izveidi. Atbalstu ārējo attiecību veidošanā sniedz arī Izglītības un zinātnes ministrija izglītības, sporta un jaunatnes lietu jautājumos, Latvijas Pašvaldību savienība, Vidzemes plānošanas reģions vairākās jomās, tostarp arī pārrobežu sadarbības projektu jautājumos, Vidzemes tūrisma asociācija tūrisma un kultūras jautājumos. Sadarbība notiek arī savstarpēji, piemēram, sešām pašvaldībām sadarbojoties ar Gīterslo, Apes pašvaldība sadarbojas ar Alūksnes pašvaldību Alūksnes lauku partnerības ietvaros, Raunas un Jaunpiebalgas pašvaldība ir deleģējušas starptautisko attiecību koordinēšanu visās jomās Amatas novada pašvaldībai. Kopumā var novērot, ka pašvaldības atzinīgi vērtē sadarbību ar valsts institūcijām, ja tāda pastāv, un novērtē institūciju atbalstu.

Lai gan pašvaldību pārstāvji atzīst, ka pastāv plašs atbalsta instrumentu klāsts, noteikti faktori kavē ārējās sadarbības attīstību. Kā svarīgākais faktors tiek nosaukts ierobežotie finanšu resursi un finansējuma trūkums, kas neļauj realizēt visas ieplānotās ieceres. Vizītes, kas nav ES fondu vai pārrobežu projekti, pārsvarā tiek segtas no pašvaldības budžeta, tādēļ pašvaldības tās spēj īstenot ierobežotā daudzumā vai vispār atsakās no tām. Noteiktas pašvaldības, piemēram, Rauna, attīsta sadarbību tikai projektu ietvaros, kuros ir paredzēts arī finansējums. Taču konkurence par projektu apstiprināšanu ir sīva un pašvaldībām trūkst lobiju pārrobežu un *Erasmus+* projektu virzīšanai un finansējuma piesaistei. Turklāt, pat ja pašvaldības iegūst iespēju realizēt projektus, pašvaldības nevar būt drošas, ka ieguvumi pārsniegs ieguldījumus, tādēļ tās ir piesardzīgas partneru izvēlē un pat atturīgas sadarbības iesaistē. Tāpat arī aktuāla problēma ir sadarbības turpināšana pēc projektu realizācijas noslēgšanas, jo pašvaldību budžeta līdzekļu ieguldīšana sadarbības turpināšanai joprojām paliek ierobežota. Bez finanšu resursu trūkuma cits ierobežojošs faktors ir cilvēkresursu un ārējās sadarbības speciālistu

trūkums, tādējādi atbildība par sadarbības un projektu realizēšanu tiek sadalīta starp vairākiem citu jomu darbiniekiem. Papildus tam pastāv arī nepietiekama svešvalodu zināšanu problēma.

Pastāv arī ārējie faktori, piemēram, tādi kā pašvaldību izmērs, iedzīvotāju skaita atšķirības un atšķirīgs funkciju sadalījums dažādās valstīs. No tā izriet atšķirīgas dažādu valstu pašvaldību prioritātes un mērķi administratīvās politikas veidošanā un preferences sadarbības partneru izvēlē, tādēļ pašvaldībām rodas grūtības atrast sev piemērotu, līdzvērtīgu sadarbības partneri. Nozīme ir arī noteiktu pašvaldību un valstu attālumam, ir svarīgi, lai sadarbības partneris ir ērti sasniedzams arī fiziski, lai sadarbība neaprobežojas tikai ar digitālo komunikāciju. Arī informācijas nepieejamība par potenciālajiem partneriem ārvalstīs un to vēlmi sadarboties noteiktās jomās var kalpot par traucējošu faktoru. Izpaužas valsts ārpolitiku veidojošo institūciju proaktīvas darbības trūkums. Aktīvāka vēršanās pie pašvaldībām un to nodrošināšana ar atsauksmēm un informāciju par pieejamiem sadarbības partneriem un finansējuma piesaistes iespējām varētu būt viens no risinājumiem. Sadarbību ir grūti izveidot, ja nepastāv vēlme to darīt. Piemēram, Skandināvijas valstu pašvaldības iesaistās vienīgi kopīgu projektu realizēšanā, bet negribīgi slēdz ilgtermiņus sadarbības līgumus, un, pat ja šie līgumi tiek noslēgti, nepastāv garantijas, ka partneri būs gatavi sadarboties arī nākotnē. Uzdrīkstēšanās, entuziasms un sava iniciatīva, kā mēdz trūkt pašvaldībām, ir kritiski svarīgs faktors. Ārējā sadarbība, ņemot vērā tās riskus, mēdz būt upurēta par labu prioritārai komunālo jautājumu risināšanai.

No tā izriet, ka pašvaldības ārējās sadarbības jomā ir spiestas darboties resursu un informācijas trūkuma apstākļos. Atsevišķas pašvaldības atzīmē potenciālos pašreizējās situācijas risinājumus. Primāri nepieciešama birokrātisko procedūru samazināšana finansējuma piesaistē un finansējuma mehānisma izstrāde attiecību turpmākai veidošanai pēc konkrētu projektu realizācijas noslēgšanās, izvērtējot turpmākās sadarbības nozīmīgumu. Nepieciešams lielāks pārrobežu programmu finansējums un tā pieejamība nelielākām pašvaldībām, jo atsevišķās programmās finansējums tiek nodrošināts tikai valsts nozīmes objektu attīstībai pārrobežu kontekstā. Bez finansējuma nepieciešams regulārs informācijas nodrošināšanas un konsultatīvais atbalsts par projektu sagatavošanu, potenciālajiem partneriem un iespējamām sadarbības formām, minot arī labās prakses piemērus, kā arī plašāka pašvaldību iesaiste valsts institūciju starptautiskajos projektos. Informācijas pieejamība par potenciālo

ārējo sadarbības partneru interesēm un vēlmēm atvieglotu pašvaldības iespējas izvēlēties un precīzāk atrast sadarbības partneri, ar kuru sadarbība būtu abpusēji pilnvērtīga un izdevīga. Trūkst izglītojošu semināru un kursu, lobija, kā arī iespēju veikt vizītes ieinteresētajās ārzemju pašvaldībās. Papildus tam konkrēti ārējās sadarbības mērķi un principi ir jādefinē attīstības plānošanas dokumentos.

Pašvaldības veido savus nākotnes plānus, balstoties uz divām paradigmām. Primāri tā ir vēlme turpināt sadarbību ar jau esošajiem pārrobežu partneriem un sadraudzības pašvaldībām un organizācijām. Šāda politika izriet no veiksmīgas sadarbības pieredzes, ierobežotajām iespējām un izaicinājumiem jaunu partneru atrašanai. Piemēram, Naukšēnu un Smiltenes pašvaldība plāno aprobežoties ar jau esošo sadarbību un stiprināt attiecības ar pašreizējiem partneriem, savukārt Priekuļu pašvaldība vēl nav izvirzījusi konkrētus reģionus, kuros attīstīt sadarbību nākotnē. Neskatoties uz to, atsevišķas pašvaldības tomēr plāno meklēt jaunas sadarbības saites savu iespēju robežās primāri ar Skandināvijas valstīm un ES pārrobežu projektu ietvaros, vienlaikus jāatzīmē, ka pašvaldības nenosauc konkrētus potenciālos partnerus. Sadarbības jomas ir atkarīgas no abu pušu prioritātēm. Vidzemes pašvaldības neierobežo sevi, izvirzot konkrētu ierobežotu jomu skaitu, un ir atklātas sadarbībai plašā jomu spektrā: uzņēmējdarbībā, vides jautājumos, izglītībā, kultūrā, sportā, sociālajos jautājumos, drošībā, tūrismā un citās jomās.

Kopsavilkums

Vidzemes novadus ārējās sadarbības īstenošanā raksturo to kapacitātes atšķirības. Minētais apstāklis daudzas no mazajām pašvaldībām ir licis meklēt inovatīvus risinājumus. Mazās pašvaldības cenšas īstenot ārējās sadarbības politiku neatkarīgi no resursu trūkuma, izmantojot, piemēram, iespējas, ko sniedz dažādas Eiropas pārrobežu programmas. Vidzemes pašvaldības, lai arī mazapdzīvotas būdamas, ir bijušas spējīgas veiksmīgi attīstīt ārējo sadarbību ne vien ar tuvākajām kaimiņzemēm, bet arī tālākiem partneriem Eiropā un pat Āzijā. Mazās pašvaldības atsevišķos gadījumos izvēlas deleģēt noteiktas jomas pašvaldībām vai nevalstiskajām organizācijām ar lielāku kapacitāti un specializāciju ārējās sadarbības jautājumos vai arī sadarbojas savstarpēji konkrētu projektu vai sadarbības formātu ietvaros.

Pašvaldības nav izvirzījušas noteiktas jomas par prioritārām, kuru ietvaros realizēt ārējo sadarbību. Sadarbības jomu spektrs ir plašs, tomēr kā svarīgs aspekts sadarbības īstenošanai ir pienesums pašvaldības attīstībai un tās iedzīvotājiem. Arī ieguvumu klāsts ir liels, tas iekļauj pieredzes un zināšanu apmaiņu pašvaldības darbiniekiem, izglītības iestāžu darbiniekiem un citiem iedzīvotājiem. Iedzīvotāju iesaiste un socializēšanās notiek caur kultūras un sporta pasākumiem. Īpaša uzmanība tiek pievērsta arī aktivitātēm, kurās ir iesaistītas tādas sociālās grupas kā jaunieši, bērni invalīdi un seniori. Parādās arī atsevišķi maigās varas elementi, piemēram, Latvijas un konkrētās pašvaldības atpazīstamības veicināšana, tās kultūras vērtības, kas sniedz citu valstu iedzīvotājiem informāciju par tūrisma un uzņēmējdarbības iespējām. Pastāv arī konkrēti materiāli ieguvumi, galvenokārt tie saistīti ar kultūrvēsturiski nozīmīgu objektu atjaunošanu, ES finansējuma piesaisti un uzņēmēju sadarbības nodibināšanu. Tiek sniegta arī sociālā un humānā palīdzība, piemēram, inventārs, rotaļlietas un pat transporta līdzekļi, ko saņem bērnudārzi, izglītības iestādes, pansionāti un dienesti savu pienākumu izpildei.

Lai arī Vidzemes novadi ir veiksmīgi spējuši attīstīt sadarbību dažādos Eiropas reģionos, ārējo sadarbību gan sadraudzības pilsētu, gan pārrobežu projektu ietvarā lielā mērā nosaka Igaunijas un Krievijas ģeogrāfiskais tuvums un infrastruktūras pieejamība, tādēļ nozīmīgākie sadarbības partneri ir pašvaldības Dienvidigaunijā, kā arī Pleskavas un Ļeņingradas apgabalā. Plaša sadarbība ar Krieviju vairāku novadu gadījumā ir aizsākta vēl pirms pašvaldību reformas. Jāatzīmē, ka sadarbībai ar Krieviju ir izteikts starpreģionu līmeņa raksturs un politiskās aktivitātes no Krievijas puses ir ierobežotas, daļēji tas ir saistīts ar nelielo Vidzemē dzīvojošo krievu īpatsvaru. Līdz ar to arī Krievijas vēstniecības aktivitātes reģionā nav tik uzkrītošas kā Rīgā vai Latgalē. Būtībā Krievijas diplomātijas aktivitātes nepārsniedz citu valstu pārstāvniecību politikas klātbūtni Vidzemes reģionā. Vidzemes pašvaldības, kurām ir bijusi sadarbība ar Krievijas pašvaldībām un nevalstiskajām organizācijām, novērtē šo ārējo virzienu un arī nākotnē plāno īstenot sadarbības pasākumus Krievijā. Gan Vidzemes, gan Krievijas pašvaldības izrāda vēlmi savstarpēji sadarboties arī turpmāk, kaut arī 2014. gada notikumi Ukrainā, Rietumvalstu sankciju un Krievijas kontranksciju politikas rezultātā šī sadarbība tika ierobežota.

5.5. Latgale

Vispārīgs raksturojums

Latgales plānošanas reģions austrumos robežojas ar Krieviju, dienvidaustrumos ar Baltkrieviju un dienvidos ar Lietuvu. Reģionā ietilpst divas republikas nozīmes pilsētas – Daugavpils un Rēzekne, kā arī 19 novadi. Saskaņā ar VARAM datiem 2016. gadā Latgalē dzīvoja 305 000 iedzīvotāju¹³⁰ jeb aptuveni 15 procenti no visiem Latvijas iedzīvotājiem, savukārt pēc kopējās platības Latgale sastāda 22,5 procentus no visas valsts teritorijas. Nodarbinātības līmenis 2016. gadā vecuma grupā no 15 līdz 74 gadiem nedaudz pārsniedza 53 procentus¹³¹, un vidējā mēnešalga pēc nodokļu nomaksas bija 439 eiro¹³². Visā reģionā kopumā 45 procenti iedzīvotāju ir latvieši, krievi sastāda 37,5 procentus, savukārt 6,7 procenti iedzīvotāju ir poļi.¹³³ Etniskais sastāvs gan krasi atšķiras abās republikas nozīmes pilsētās, proti, Daugavpilī 50,2 procenti iedzīvotāju ir krievi, latviešiem sastādot tikai nepilnus 19 procentus, pārējām tautībām kopā sastādot teju 31 procentu, turpretī Rēzeknē abas lielākās etniskās grupas ir gandrīz līdzsvarā, respektīvi, 46 procenti ir latvieši, un 44,7 procenti iedzīvotāju ir krievi.¹³⁴

2009. gada 6. jūnija pašvaldību vēlēšanās Daugavpils pilsētas domes vēlēšanās pa piecām vietām ieguva “LSDSP” un “LPP/LC”, trīs ieguva partiju apvienība “Saskaņas centrs” un divas – “Latgales tauta”, taču drīz pēc vēlēšanām tika gāzts pilsētas mērs Rihards Eigims no “LSDSP” saraksta, kā rezultātā tika izveidota koalīcija starp “Latgales tauta”, “LPP/LC” un “Saskaņas centru”, tādējādi iegūstot koalīciju ar 10 no 15 deputātu balsīm domē.¹³⁵ 2013. gada 1. jūnija vēlēšanās pa četrām deputātu

¹³⁰ “Reģionālās attīstības indikatoru modulis,” *Latgales reģions*, skatīts 13.11.2017., <http://raim.gov.lv/lv/node/36>.

¹³¹ Turpat.

¹³² “Strādājošo mēneša vidējā darba samaksa statistiskajos reģionos (euro),” *Centrālā statistikas pārvalde*, skatīts 13.11.2017., http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_dsamaksa/DS0050_euro.px/?rxid=,

¹³³ “Sociāli ekonomiskais raksturojums,” *Latgale biznesam*, skatīts 13.11.2017., <http://invest.latgale.lv/lv/biznesa-vide/sociali-ekonomiskais-raksturojums>.

¹³⁴ Turpat.

¹³⁵ “Eiropas parlamenta un pašvaldību vēlēšanas 2009. gada 6. jūnijā,” *CVK*, skatīts 11.11.2017., https://www.cvk.lv/pub/upload_file/EPunpasvaldibuvelsanu-rezultatugramata2009.pdf, 234.

vietām ieguva “Saskaņas centrs” un “Latgales tauta”, pa divām ieguva organizācija “Attīstības partija” un “Alternative”, kā arī trīs partijas ieguva pa vienam deputātu krēslam – partijas “Daugavpils atdzimšana” un “Daugavpils – mana pilsēta” un apvienotais saraksts “Sociālā Taisnīguma partija/Tautas kontrole”.¹³⁶ Sākotnēji dome strādāja bez koalīcijas, taču vēlāk to pameta “Saskaņas centrs”, iezīmējot gatavošanos nākamajām pašvaldību vēlēšanām.

2009. gada pašvaldību vēlēšanās vairākumu Rēzeknē nodrošināja “Saskaņas centrs”, iegūstot deviņas no trīspadsmit deputātu vietām, divas vietas ieguva “Vienota Rēzekne”, savukārt pa vienai – Sociāldemokrātiskā partija un Tautas partija.¹³⁷ “Saskaņas centrs” uzvarēja arī 2013. gada vēlēšanās ar astoņiem deputātu mandātiem, savukārt apvienotais saraksts “Latgales partija/Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!” – “Tēvzemei un Brīvībai/LNNK”/Reformu partija/LZP/LZS” izcīnīja divas vietas, atlikušās trīs savā starpā sadalīja “Vienoti Latvijai”, “Vienota Rēzekne” un “Alternative”.¹³⁸

Latgales novados ir novērojama būtiska politiskā sadrumstalotība. Abos vēlēšanu ciklos vispopulārākās ir izrādījušās partijas “ZZS” un “Saskaņa”, taču regulāri novada domēs deputātu mandātus spēj iegūt arī reģionālās un lokālās partijas un vēlētāju apvienības, atsevišķos gadījumos pat spējot uzvarēt vēlēšanās. Uz sadrumstalotību un šķelumiem vēlētāju starpā norāda apstākļi, ka tikai piecos novados 2009. gadā un astoņos novados 2013. gadā kāda partija bija spējusi iegūt vismaz 51% vēlētāju balsu un attiecīgi uzvarēt vēlēšanās. Tiesa, ir jānorāda, ka Latgales reģiona novados partijām ir raksturīga zināma stabilitāte, proti, spēja iekļūt vairākos novada domes sasaukumos pēc kārtas, izvairoties no situācijām, kad vienā vēlēšanu ciklā labus rezultātus uzrādījusi partija vispār nespēj iekļūt nākamajā domes sasaukumā.

Reģiona pašvaldību sadarbība sadraudzības pilsētu ietvarā

Sadraudzības pilsētu un reģionu līmenī Latgales pašvaldībām ir novērojamas zināmas tendences. Ziemeļvalstis, proti, Norvēģija un Zviedrija,

¹³⁶ “Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanas 2013. gada 1. jūnijā,” CVK, skatīts 11.11.2017., <https://www.cvk.lv/pub/public/30448.html>, 94.

¹³⁷ “Eiropas parlamenta un pašvaldību vēlēšanas 2009. gada 6. jūnijā,” 260.

¹³⁸ “Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanas 2013. gada 1. jūnijā,” 122.

visbiežāk tiek piesaistītas pieredzes apmaiņas un kvalifikācijas celšanas nolūkos, ņemot vērā Ziemeļvalstu augsto attīstības pakāpi. Abu valstu pienesums Latgales pašvaldībām ir tieši saistāms gan ar pašvaldības darbinieku – ierēdņu, sociālo pakalpojumu sniedzēju – kvalifikācijas celšanu caur apmaiņas vizītēm un dažādām mazāka mēroga programmām, gan arī institūciju kapacitātes paaugstināšanu, Zviedrijas un Norvēģijas pārstāvjiem apmācot pašvaldības iestāžu darbiniekus. Ziemeļvalstu pieredze tiek novērtēta no Latgales pašvaldību puses arī izglītības, it īpaši speciālās izglītības, jomā. Zviedrijas pašvaldības ir sniegušas arī praktisku atbalstu Latgales pašvaldībām, piegādājot dažādus palīdzības sūtījumus sociālajiem dienestiem, tai skaitā ne tikai apģērbi un mēbeles, bet arī tehniskais nodrošinājums. Pieredzes apmaiņa, kā arī sadarbība tūrisma un kultūras jomā Latgales pašvaldībām ir aktuāla arī sadraudzības ietvaros ar Baltijas valstīm, Vāciju un Poliju.

Būtiski, ka sadarbībā ar šiem partneriem tiek aktualizēta ne tikai sadarbība pašvaldību līmenī, respektīvi, izglītības, tūrisma un uzņēmējdarbības jomā, bet arī starp dažādiem mākslinieciskajiem kolektīviem. Ģeogrāfiskais tuvums ļauj rīkot regulāras pieņemšanas un vizītes ar sadarbības partneriem ar mērķi nodrošināt informācijas apmaiņu, kā arī nodibināt jaunus kontaktus. Papildus tam ģeogrāfiski tuvāko sadarbības partneru kontekstā parādās arī sadraudzības pilsētu un reģionu svētku apmeklējumi, kas veicina kontaktu veidošanos gan politiskā līmenī, jo šādās reizēs ierasti piedalās pašvaldību politiskā elite, gan arīdzan starp dažādām biedrībām, organizācijām un interešu grupām, kas Latgales gadījumā ir izteikti kultūras un izglītības jomā, gan rīkojot kopīgus pasākumus un pieņemšanas, gan nodrošinot informācijas un pieredzes apmaiņu. Taču visaktīvākā sadarbība sadraudzības pilsētu līmenī notiek tieši ar Baltkrievijas pilsētām un pašvaldībām. Šajos gadījumos sadarbība norit visos līmeņos un jomās. Aktīvi sadarbojas Latgales un Baltkrievijas pašvaldību radošie kolektīvi, mākslinieki un dejotāji, kā arī pašvaldību ierēdniecības un politiskie vadītāji, sekmējot sadarbību. Līdzīgi kā Ziemeļvalstu gadījumā, arīdzan Baltkrievijas pašvaldības un sociālo iestāžu pieredze un zināšanas specifiskās jomās ir nozīmīgas Latgales novadiem, ļaujot vienlaikus pilnveidot praktiskās zināšanas un iemaņas, kā arī stiprināt sadarbības saites, it īpaši veicinot savu novadu atpazīstamību ārpus valsts robežām. Tā, piemēram, Dagdas novads laika posmā kopš 2014. gada regulāri ir sadarbojies ar Vjerhņadzvinskas rajonu. Ir tikuši rīkoti gan semināri, gan meistarklases ar mērķi sekmēt informācijas un

pieredzes apmaiņu, turklāt ir efektīvi izmantoti arī kultūras pasākumi, piemēram, reģionālie svētki un izstādes, kur piedalās ne tikai mākslinieki, bet arī novada pārstāvji ar mērķi popularizēt un iepazīt kultūras un sekmēt zināšanu un pieredzes pārnesi. Turklāt Latgales pašvaldības vairākās jomās var rādīt piemēru un dalīties savā vērtīgajā pieredzē ar Baltkrievijas reģioniem, it īpaši jautājumos par starptautisko fondu līdzekļu piesaisti un pielietošanu starptautisku projektu īstenošanā. Attiecībās ar Baltkrieviju uzmanība tiek vērsta arīdzan uz sasaisti uzņēmējdarbības jomā, kas ir aktuāla, ņemot vērā ģeogrāfisko tuvumu un infrastruktūras priekšrocības, veidojot dialogu starp pašvaldībām un vienlaikus piesaistot vietējos uzņēmējus. Lai to sasniegtu, piemēram, Viļānu novads 2013. gadā piedalījās sadraudzības pilsētā Glubokojē notiekošajā investīciju forumā *GlubokojeInvest*, prezentējot sava novada investīciju objektus, kā arī attīstot kontaktu veidošanu. Taču vispārējā tendence sadarbībā ar Baltkrieviju ir izteikti vērsta uz sadarbību kultūras un izglītības jautājumos.

Reģiona pašvaldību sadarbība pārrobežu projektu ietvarā

Pārrobežu sadarbības projektu ietvarā Latgales pašvaldības aktīvi apgūst starptautisku projektu līdzekļus, visaktīvāko sadarbību izvēršot izglītības jomā, galveno uzmanību vēršot uz izglītības iestāžu tehniskā nodrošinājuma piesaisti, skolēnu apmaiņas braucieniem un sadarbības projektiem, kuros skolēniem ir iespēja apgūt jaunas prasmes un iepazīt kultūras, kā arī uzlabot skolu un pedagogu spējas nodrošināt kvalitatīvu izglītību, to panākot gan ar pieredzes apmaiņas pasākumiem, gan kopīgu projektu izstrādi, kuru mērķis ir modernizēt mācīšanās procesu un izmantot jaunas pieejas un tehnoloģijas. Aktuāla ir arī tūrisma attīstība reģionā, tā nolūkos Latgales pašvaldības izmanto Eiropas Savienības piedāvātos līdzekļus gan vides un infrastruktūras sakārtošanai, lai veicinātu tūrisma piesaisti, iekārtojot peldvietas un atpūtas vietas, gan izstrādājot tūrisma maršrutus un programmas. Reģiona pašvaldības ir iesaistījušās *ERAF* līdzfinansētā Latvijas–Lietuvas pārrobežu sadarbības projektā “Uz ūdens balstīta kopēja tūrisma piedāvājuma radīšana Latgalē un Utenas apgabalā”. Tā mērķis ir izveidot un sakārtot atpūtas un tūrisma infrastruktūru. Būtiski, ka maršrutu izstrāde visbiežāk notiek sadarbībā ar Lietuvas, Baltkrievijas un Igaunijas partneriem, iekļaujot savus tūrisma objektus vienotā programmā. Minētā sadarbība vairākos gadījumos tiek veicināta arī starp pašiem Latgales novadiem un pilsētām.

Pārrobežu projektu ietvaros uzmanība tiek vērsta arī kultūras dzīvei un kultūras mantojuma saglabāšanai. Šādi projekti koncentrējas ne tikai uz dažādu kultūras pasākumu rīkošanu, piemēram, semināriem, radošajām darbnīcām, izstādēm un muzejiem, vai uz vēstures mantojuma saglabāšanu un aktualizēšanu, bet arī uz pašvaldību kapacitāti kultūras dzīves uzturēšanā, piemēram, projekta *Museum Gateway* ietvaros veicot Preiļu novada muzeju darbinieku pieredzes apmaiņas un apmācības braucienus. Pateicoties pārrobežu projektiem, Latgales reģiona pašvaldībām ir radīta iespēja celt kultūras darbinieku kapacitāti kultūras dzīves veidošanā, vienlaikus palīdzot izstrādāt stratēģijas un programmas kultūras aktualizēšanai un popularizēšanai. Ar projektu palīdzību Latgales reģionam ir iespēja risināt arī dažādas sociālās problēmas, proti, projektu ietvaros ir tikušas risinātas tehniskā nodrošinājuma problēmas, remontētas telpas un izveidoti jauni sociālās palīdzības centri, kā arī celta sociālo darbinieku kvalifikācija, kā, piemēram, Aglonas novadam piedaloties projektā “Dzīvniekterapijas izmantošana Latvijas–Lietuvas pierobežas pašvaldību sociālās vides stiprināšanai”, rīkojot sociālo darbinieku apmācības, vienlaikus risinot sociālās iekļaušanas jautājumus, it īpaši cilvēkiem ar speciālām vajadzībām, kā arī veca gadagājuma cilvēkiem ES mūžizglītības programmu ietvaros. Pārrobežu projekti Latgalē ir tikuši izmantoti arī satiksmes drošības un satiksmes infrastruktūras trūkumu novēršanai, galvenokārt pierobežas reģionos.

Reģiona pašvaldību ārējā sadarbība ar Krieviju

Ņemot vērā Krievijas tuvumu, dabiska ir Krievijas pašvaldību klātbūtne dažādos līmeņos. Vairākām Latgales pašvaldībām ir sadraudzības partneri Krievijā, taču šajos gadījumos sadarbība kopumā iekļaujas vispārējā Latgales sadraudzības pilsētu sadarbības ietvarā. Sadarbojoties ar Krievijas pašvaldībām, Latgales novadi piedalās savstarpēji rīkotos pasākumos, novadu svētkos, rīko oficiālas un darba vizītes, kuras ir vērstas uz pieredzes un informācijas apmaiņu pašvaldību pārvaldību jautājumos. Sadarbība ietver arī saimnieciskās darbības un uzņēmējdarbības jomas, taču šajos gadījumos tā vairāk ir vērsta uz labo prakšu pārņemšanu un iepazīšanos ar citu izmantotajām metodēm, kā arī vispārēju iepazīšanos ar citu apstākļiem, iespējām un potenciālu. Savstarpējās saites tiek izmantotas arī pārrobežu projektos, rīkojot kopīgus kultūras pasākumus un labiekārtošanas darbus, tai skaitā izmantojot Eiropas Savienības fondu

līdzekļus, kā arī īstenojot pārrobežu tūrisma projektus. Savstarpējo attiecību kontekstā sadarbība norit arī infrastruktūras un satiksmes drošības jautājumu risināšanā, lai uzlabotu apstākļus Latvijas–Krievijas transporta koridorā. Attiecības ar Krieviju sadarbību praksē īsteno ne tikai pašvaldības, bet arī mākslinieku kolektīvi, literāti un biedrības. Latgales novados ir viesojies arī Krievijas vēstnieks – 2010. gada 25. un 26. martā Aleksandrs Vešņakovs viesojās Līvānos un Krāslavā, lai pasniegtu Lielā Tēvijas kara uzvaras 65. gadadienas jubilejas medaļas.¹³⁹ Vienlaikus 25. martā Latgales plānošanas reģions rīkoja apaļā galda diskusiju starp Latgales reģiona uzņēmējiem un pašvaldībām, Krievijas vēstnieku Latvijā un Krievijas konsulāta Daugavpilī pārstāvjiem. Diskusijas notika par sadarbību uzņēmējdarbībā, tai skaitā par birokrātiskām – pārtikas sertifikācijas – problēmām, atvieglotu robežpāreju pierobežas reģionu iedzīvotājiem, kā arī infrastruktūras jautājumiem.¹⁴⁰

Latgales reģionā esošo republikas nozīmes pilsētu – Rēzeknes un Daugavpils – ārējā sadarbība

Kā norāda Rēzeknes domes priekšsēdētāja vietnieks pilsētas attīstības un investīciju jautājumos Aleksejs Stecs, Rēzeknes pilsētas ārējās sadarbības galvenais vadmotīvs ir ekonomiskās jomas attīstīšana, izmantojot tuvākās pierobežas piedāvātās iespējas.¹⁴¹ Tā rezultātā viens no partneriem ir Vitebskas pilsēta Baltkrievijā. Šajā kontekstā papildus sadarbībai kultūras jomā un vizītēm pilsētu un valsts svētku ietvaros sadarbība tiek attīstīta uzņēmējdarbības attīstīšanā un piesaistīšanā, mēģinot radīt jaunas darbvietas, turklāt ilgtermiņa mērķis attiecībās ar Vitebsku ir izmantot sadarbību ar tās speciālo ekonomisko zonu investīciju piesaistei, savukārt pārrobežu sadarbības līmenī caur Latvijas–Baltkrievijas–Lietuvas pārrobežu sadarbības programmu ir ticis īstenots darbs pie vides sakārtošanas, labiekārtojot Festivāla parku Rēzeknē, kā arī īstenotas amatnieku meistarklases un vēsturiskās ainavas un arhitektūras saglabāšanai. Rēzekne veido sadraudzību ar Utenas pašvaldību Lietuvā, ar kuru tiek veicināta sadarbība starp izglītības iestādēm, kul-

¹³⁹ Žanna Romanovska, "Latgalē Krievijas vēstnieks apsprieda sadarbības projektus," *D-fakti*, 26.03.2010, <http://www.d-fakti.lv/lv/news/article/14833/>.

¹⁴⁰ "Par apaļā galda diskusiju ar Krievijas Federācijas vēstnieku LR," *Latgale*, 30.03.2010, <http://latgale.lv/lv/news/article?id=3886>.

¹⁴¹ Ervīns Melders, intervija ar Alekseju Stecu, 2017. gada 5. septembris.

tūras iestādēm un biedrībām, kā arī uzņēmējiem. Pārrobežu sadarbības projektu ietvaros ar Lietuvu uzmanība tiek vērsta uz apsaimniekošanas problēmu risināšanu, izstrādājot ēku rekonstrukcijas un siltināšanas projektus, kā arī renovējot sociālo iestāžu telpas, vienlaikus rīkojot kursus un seminārus sociālo dienestu darbiniekiem. Ģeogrāfiskais tuvums ar Lietuvu un Baltkrieviju atvieglo sadarbību arī kultūras jomā, uzlabojot sadarbību un informācijas plūsmu starp kultūras jomas iestādēm, kā arī organizējot kopīgus kultūras pasākumus. Sadarbojoties ar Polijas pilsētām Čenstohovu, Suvalkiem un Sjanovu.

Rēzeknes pilsēta ir rīkojusi izglītības darbinieku pieredzes apmaiņas pasākumus, kā arī tuvāk iepazīsusi Polijas kultūru. Šādai sasaistei ir svarīgs iemesls, proti, Rēzeknē atrodas Rēzeknes Valsts poļu ģimnāzija, un attiecīgi sadarbība ar Polijas pilsētām notiek ne tikai politiskā, bet arī izglītības līmenī. Ārpus tuvējo kaimiņvalstu konteksta Rēzeknes sadarbības partneris ir arī Ārendāle Norvēģijā. Pateicoties Norvēģijas atbalstam, Rēzeknē tika atjaunota zaļā sinagoga, un Norvēģijas loma Rēzeknes attīstības stratēģijā kopumā ir vērsta uz pieredzes iegūšanu gan izglītības, gan kultūras mantojuma saglabāšanā. Pēc VARAM iniciatīvas Rēzekne sadarbojas ar Moldovas pilsētu Soroku. Šīs sadarbības pamatā ir Moldovas virzība uz Eiropas Savienības dalībvalsts statusu un attiecīgi nepieciešamība Moldovai gūt pieredzi no Eiropas Savienības dalībvalstīm par dažādiem pārvaldības jautājumiem. Tā rezultātā Sorokas pilsētas pārstāvji ir vairākkārt viesojušies Rēzeknē pieredzes gūšanas un apmācības nolūkos dažādās jomās.

Rēzeknes pašvaldība aktīvi sadarbojas ar partneriem Krievijā. Sadraudzības līgumi ir noslēgti ar Pleskavas un Dmitrovas pilsētu, kā arī ar Lianozovas rajonu Maskavā. Sadarbība ar tām aptver daudzas jomas, proti, ir tikušas rīkotas pieredzes apmaiņas vizītes gan izglītības darbinieku, gan pašvaldības darbības jautājumu kontekstā. Papildus tam sadraudzības pilsētas ir regulāri viesi dažādos svētkos, festivālos un uzņēmējdarbības forumos abpus Latvija–Krievijas robežas. Rēzeknes pilsēta ir sadarbojusies arī ar Krievijas pašvaldībām pārrobežu projektos, gan sakārtojot vidi un vienlaikus ceļot institūciju kapacitāti darbā ar vides sakārtošanu, saglabāšanu un labiekārtošanu, gan arī īstenojot satiksmes drošības un infrastruktūras uzlabošanas pasākumus, izmantojot Eiropas Savienības līdzekļus. Papildus tam sadarbība ar Krieviju norit arī ārpus pašvaldību līmeņa, proti, Krievijas mākslinieki un mākslinieciskie kolektīvi regulāri piedalās Rēzeknē rīkotajos kultūras pasākumos.

Rēzeknes pilsētas pārstāvji ir piedalījušies citu Krievijas pašvaldību svētkos ar pilsētas domes vadītāju priekšgalā, taču zīmīgi, ka vizītēs no Krievijas pilsētām, ar kurām Rēzeknei nav sadraudzības līgumu, neierodas pašvaldību priekšsēdētāji. Krievijas īstenotā agresija Ukrainā un tā rezultātā Rietumvalstu, tai skaitā Latvijas, īstenotās sankcijas pret Krievijas amatpersonām ir radījušas saspīlējumu Krievijas un Rietumu attiecībās, tomēr ne tik daudz pašvaldību sadarbības līmenī. Kā intervijā izteicās A. Stecs, pašvaldības sadarbība ar Krieviju laika posmā kopš 2009. gada nav cietusi vai tikusi ietekmēta.¹⁴² Pat vairāk, Latvijas–Krievijas programmām tika palielināti budžeti. Politisko notikumu ietekmi ir izjutuši uzņēmēji, piemēram, “Rēzeknes gaļas kombinātam” ir radušās grūtības realizēt savu produkciju Krievijas tirgū. Tāpat ir tikusi ietekmēta loģistikas sadarbība un plūsma, ņemot vērā ierobežoto kravu skaitu pāri robežai.

Savstarpējās attiecībās ir jūtams impulss arī no Krievijas puses attīstīt sadarbību, tas notiek izglītības un kultūras jomā, rīkojot braucienus, piedaloties kultūras pasākumos un sadraudzības partneru pilsētu un reģionu svētkos. Rēzeknes pilsētas pārstāvji ir devušies vizītēs uz Pleskavu izglītības un kultūras pieredzes apmaiņas nolūkos, iesaistot ne tikai izglītības iestāžu, bet arī organizāciju pārstāvjus. Tāpat sadarbība ir tikusi īstenota arī ar Dmitrovas pilsētu, piedaloties 5. Latvijas nacionālo kultūru festivālā 2010. gada jūnijā¹⁴³, turklāt ar partneriem Dmitrovā ir rīkoti arī izglītības darbinieku pieredzes apmaiņas braucieni gan Dmitrovā, gan Pleskavā. Rēzeknes pārstāvji ir piedalījušies Sebežas novada un Veļikijnovgorodas pilsētas svētkos attiecīgi 2015. un 2014. gadā¹⁴⁴, turklāt Sebeža un Ostrova ir apmeklēta arī pašvaldības pārvaldības pieredzes apmaiņas ietvaros. Papildus tam 2013. gada janvārī Krievijas ģenerālkonsulāts rīkoja dokumentu un fotogrāfiju izstādi “Krievijas–Latvijas diplomātisko attiecību vēstures lappuses”.¹⁴⁵ Sadarbība ar Krieviju kopumā

¹⁴² Ervīns Melders, intervija ar Alekseju Stecu, 2017. gada 5. septembris.

¹⁴³ Diāna Zirniņa, “Rēzeknē notiks V Latvijas nacionālo kultūru festivāls,” *Travelnews*, 11.06.2010, http://travelnews.lv/?m_id=18252&i_id=5&pub_id=58248&i_ctr=49.

¹⁴⁴ “Rēzeknes domē kā tūrisma aģentūrā,” *Ludzas Zeme*, 03.11.2016, <http://www.ludzaszeme.lv/politika/1362-rezeknes-dome-ka-turisma-agentura-2>.

¹⁴⁵ “Krievijas Ģenerālkonsulāts rīko konsulāro pieņemšanu un izstādi,” *Rēzekne*, 15.02.2013, http://www.rezekne.lv/rezeknes-zinas/zina/_/rezeknes-zinas/-/krievijas-generalkonsulats-riko-konsularo-pienemsanu-un-izstadi/%29/.

Rēzeknes novadā ieņem lielu lomu. Ģeogrāfiskais tuvums ir veicinājis attiecību veidošanu arī ar Lietuvu un Baltkrieviju, galveno uzmanību pievēršot izglītībai, kultūrai, kā arī uzņēmējdarbībai. Tiesa, Krievijas un Baltkrievijas gadījumā pašvaldībai nākas saskarties ar specifisku problēmu – vīzu jautājumu. Katras vizītes īstenošana nozīmē nepieciešamību pēc jaunas vienreizējās vīzas.

2009. gada 1. septembrī Rēzeknē viesojās Krievijas vēstnieks Aleksandrs Vešņakovs, lai Zinību dienā Rēzeknes 6. vidusskolā sveiktu pedagogus, skolniekus un viņu vecākus, tiktos ar pilsētas vadību, uzņēmējiem, Lielā Tēvijas kara veterāniem un kultūras nozares pārstāvjiem.¹⁴⁶ 2012. gada 17. februārī A. Vešņakovs ieradās pilsētā darba vizītē, lai tiktos ar pilsētas domes pārstāvjiem.¹⁴⁷ 2014. gada septembra sākumā A. Vešņakovs viesojās Rēzeknes 2. vidusskolā, lai apsveiktu ar jaunā mācību gada sākumu, kā arī uzdāvināja grāmatas par Otro pasaules karu, kuras Valsts izglītības satura centrs, atsaucoties uz izglītības un zinātnes ministres Inas Druvietes pieprasījumu pārbaudīt to atbilstību izglītības standartiem, novērtēja kā daiļliteratūru un tādējādi atļāva to izmantot mācību nolūkos.¹⁴⁸

Pievēršoties sadarbībai ar Latvijas valsts institūcijām, Rēzeknes iniciēta sadarbība netiek atsevišķi izdalīta vai nenorit konkrētā konsultāciju formā, jo valsts iestādes ir iesaistītas jau pašu pārrobežu projektos, attiecīgi komunikācija ar nacionālā līmeņa institūcijām norit projektu ietvaros, turklāt šāda sadarbība notiek ne tikai ar Latvijas valsts institūcijām. Izņēmums ir sadarbība ar Moldovu, kas noritēja pēc VARAM un ĀM ieteikuma un palīdzības. ĀM iesaiste Rēzeknes attīstībā ir saistāma arī ar ik gadu notiekošajiem pasākumiem Rēzeknē un informācijas izplatīšanu par speciālo ekonomisko zonu Rēzeknē, uzaicinot viesos vēstniecību pārstāvjus. Ar ĀM un LIA starpniecību reizi divos gados uz Rēzekni tiek aicināti Latvijas goda vēstnieki ar mērķi popularizēt Latviju un Rēzekni.

¹⁴⁶ “Krievijas Federācijas vēstnieks Aleksandrs Vešņakovs viesojās Rēzeknē,” *Rēzekne*, 02.09.2009, http://www.rezekne.lv/rezeknes-zinas/zina/_/rezeknes-zinas/-/krievijas-federacijas-vestnieks-aleksandrs-vesnakovs-viesojas-rezekne/.

¹⁴⁷ “Krievijas vēstnieks tiksies ar domes vadību un deputātiem,” *Rēzekne*, 17.02.2012, http://www.rezekne.lv/rezeknes-zinas/zina/_/visas-zinas/-/krievijas-vestnieks-tiksies-ar-domes-vadibu-un-deputatiem/.

¹⁴⁸ “IZM ļauj Rēzeknes skolai izmantot Vešņakova dāvinātās grāmatas par Otro pasaules karu,” *Tvnet*, 24.09.2014, http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/528110-izm_lauj_rezeknes_skolai_izmantot_vesnakova_davinatas_gramatas_par_otro_pasaul_karu.

Tiesa, Rēzekne norāda, ka būtu vēlama aktīvāka iesaiste no ĀM puses komunikācijas konsolidēšanā, proti, lai palielinātu rīkoto pasākumu respondentu loku, ir nepieciešams nodrošināt iespējami plašāku informācijas izplatīšanu, sadarbojoties ar lielāku reģionu vai teritoriju, nevis konkrēto administratīvo vienību, un Rēzeknes pašvaldībai šādas kapacitātes trūkst.

Ilgtermiņa perspektīvā Rēzekne ir mēģinājusi attīstīt Vācijas un Turcijas sadarbības virzienu, taču kopumā nesekmīgi, jo šajos gadījumos trūkst ekonomiskās sasaistes, kas ir viens no galvenajiem aspektiem pilsētai. Rēzekne vienlaikus līdzdarbojas Baltijas pilsētu savienības ietvaros, galvenokārt pieredzes apmaiņas un kompetences celšanas nolūkos, kur tā vienlaikus var būt gan pieredzes devējs attiecībās ar Moldovu, Baltkrieviju un Krieviju, gan arī pārņemt attīstītāku Rietumvalstu pieredzi, koncentrējoties tieši uz problēmām un risinājumiem pašvaldības pārvaldībā, rēķinoties ar to, ka Rēzekne ar attīstītāku Rietumvalstu šī brīža problēmām var saskarties tuvā nākotnē. Tādā kontekstā aktīvākais partneris ir Vācija, ar kuru sadarbība gan tiek veidota un attīstīta NVO līmenī, pievēršot uzmanību izglītības un jauniešu jautājumiem.

Daugavpils pilsētas pieeja starptautisko attiecību vadlīnijām ir izteikti pragmatiska, proti, dominē nevis pierobežas princips, bet gan pašvaldības iespējas nodrošināt sev ieguvumus. Tāpēc, kā intervijā norādīja Daugavpils pilsētas domes deputāts Jānis Lāčplēsis, uzsvars tiek likts uz ekonomiskajiem guvumiem un sadarbību uzņēmējdarbībā, kur attiecības nodibināt un uzturēt ir relatīvi grūtāk, kā arī uz sadarbību kultūras un jauniešu saskarsmes jomā, kur attiecības izveidot ir vieglāk, ko papildina arī kontakti starp cilvēkiem.¹⁴⁹ Sadraudzības pilsētu ietvarā šo principu atspoguļo Daugavpils attiecības ar Baltkrievijas pilsētām Vitebsku, Ļidu un Bobrujsku, kur sadarbības formas praksē ir ietvērušas gan tikšanās par uzņēmējdarbības sadarbības stiprināšanu un investīciju piesaisti, gan kopīgu tūrisma programmu izstrāde un sadarbība tūrisma, izglītības un pašvaldības pārvaldības jautājumos. Ar Ukrainas pilsētu Harkivu un Gruzijas pilsētu Batumi sadarbība ir tikusi virzīta Daugavpils tūrisma un popularizēšanas virzienā, aktualizējot pilsētas tūrisma piedāvājumu, kā arī daloties ar sadraudzības pilsētu pārstāvjiem pašvaldības pārvaldības pieredzē.

Daugavpilij ir sadraudzības partneri arī ārpus Eiropas. Ar Izraēlas pilsētu Ramlu sadarbība ir tikusi īstenota jauniešu jautājumos, vienlaikus

¹⁴⁹ Ervīns Melders, intervija ar Jāni Lāčplēsi, 2017. gada 14. septembris.

gūstot zināšanas par jauniešu aktivitātēm Ramlā, savukārt ar Harbinas pilsētu Ķīnā sadarbībā uzmanība ir vērsta uz uzņēmējdarbību, piedaloties Harbinas uzņēmēju dienās, kas Daugavpils pilsētai un uzņēmējiem paver iespējas dibināt ārvalstu kontaktus. Sadraudzības pilsētu formātā Lietuva ir bijusi relatīvi mazaktīva sadarbības partnere, ārpus pilsētu svētku konteksta tikai iepazīstoties ar Daugavpils infrastruktūras attīstības projektiem. Pārrobežu projektu līmenī populāras ir Latvijas–Lietuvas, kā arī Latvijas–Lietuvas–Baltkrievijas sadarbības programmas. Latvijas–Lietuvas sadarbības formāti aptver visplašāko jomu klāstu. Sadarbība ir tikusi īstenota uzņēmējdarbības jomā, aktualizējot radošo darbu un izveidojot radošo ideju inkubatoru. Radošā tūrisma jomā tika rīkotas darbnīcas keramikas interesentiem un izstādes, semināri, konferences un pētījumi par podniecības un keramikas tradīciju saglabāšanu, kā arī renovēta podniecības darbnīca un modernizētas iekārtas. Savukārt kultūras sadarbībā ar Rokišķu pilsētu tika rīkoti kultūras pasākumi, kā arī celta kultūras darbinieku kvalifikācija. Daugavpils kopā ar Zarasi pilsētu izveidoja radošās darbnīcas ar mērķi saglabāt tradicionālās kultūras mantojumu. Sociālo jautājumu ziņā sadarbībā ar Zarasi un Visaginu Daugavpils ieguva sociālā taksometra pakalpojumus, kā arī mazināja mobilitātes traucējumus cilvēkiem ratiņkrēslos.

Arī trīspusējā sadarbībā kopā ar Lietuvu un Baltkrieviju uzmanība ir bijusi vērsta uz plašu jautājumu loku. Šādu projektu rezultātā Daugavpils reģionālā slimnīca ir ieguvusi mobilo mamogrāfu, kā arī tikusi celta iedzīvotāju informētība par krūts vēža profilaksi; ticis sarīkots “Ligo” festivāls, un orķestris “Daugava” ieguvis jaunus mūzikas instrumentus; organizētas sporta nometnes un Lietuvas sporta speciālistu apmācība Daugavpilī; kā arī aktualizēts pats cietoksnis kā kultūrvēsturiskā mantojuma objekts. Ir izveidots Šmakovkas muzejs, un apmācīts tā personāls un iegādāts aprīkojums muzejam, kā arī organizēti forumi Latvijā, Lietuvā un Baltkrievijā par reģiona konkurētspējas celšanu. Būtiski, ka visi šie projekti ir tikuši īstenoti ar Eiropas Savienības fondu līdzfinansējumu. Papildus tam ārpus šiem projektiem ir īstenoti projekti psihosociālās palīdzības sniegšanā Daugavpils pilsētas un novada skolotājiem un sociālajiem darbiniekiem, aktualizēta citu Daugavpils kultūrvēsturiskā mantojuma objektu restaurēšana, uzturēšana un popularizēšana sabiedrībā, kā arī veicināta sadarbība izglītības jomā starp izglītības vadības pētniekiem un praktiķiem. Plašākā kontekstā ir veicināta starpkultūru kontaktu izveidošana un uzturēšana, Eiropas Savienības kā pārnacionālas

struktūras priekšrocības pašvaldībām un Daugavpils popularizēšanā visā ES, mēģinot veicināt iedzīvotāju iesaisti ne tikai visas Eiropas Savienības pārvaldībā, bet arī lokālā un reģionālā līmenī, jauno tehnoloģiju apguve mūžizglītības programmu ietvaros. Daugavpils ir aktīvi darbojusies uzņēmējdarbības forumu jomā, tos gan rīkojot, gan piedaloties forumos citviet, ar tiešu mērķi nodibināt kontaktus, rast jaunus sadarbības partnerus un piesaistīt investīcijas.

Sadarbība ar Krieviju Daugavpilij ir attīstīta vairākos virzienos. Sadraudzības pilsētu ietvarā tā sadarbojas ar Maskavas centrālo administratīvo apgabalu, Narofominsku, Pleskavu un Sanktpēterburgu. Sadarbība kopumā aptver daudzas jomas, piemēram, uzņēmējdarbību, meklējot sadarbības iespējas rūpniecības un tirdzniecības jomā, papildus strādājot pie pārrobežu sadarbības tūrisma produktu veidošanā, lai attīstītu pārrobežu reģiona pievilcību, apmainoties ar pieredzi jauniešu nodarbinātības jautājumos, kā arī veselības aprūpes jomā, apspriežot iespējas Daugavpils medicīnas speciālistiem stažēties Sanktpēterburgā, vienlaikus 2010. gadā apņemoties nodrošināt veselības apdrošināšanas polises Daugavpilī dzīvojošajiem Ļeņingradas blokādi pārcietušajiem cilvēkiem¹⁵⁰, papildus 2013. gada oktobrī Daugavpils domes pārstāvjiem piedaloties Arbata ielas svētkos.¹⁵¹ Sadraudzības partneri no Krievijas regulāri ierodas uz Daugavpils pilsētas svētkiem. Laika posmā no 2013. līdz 2016. gadam Daugavpils uzņēma vairākas delegācijas no Tatarstānas un Kostrovas, un šo tikšanos laikā tika apspriestas tuvākas sadarbības iespējas, galvenokārt tūrismā un darbā ar jauniešiem.

Kopš 2009. gada Daugavpilī Krievijas vēstnieks ir viesojies vairākkārt. 2009. gada otrajā septembrī Krievijas vēstnieks Latvijā Aleksandrs Vešņakovs viesojās Daugavpilī, kur viesojās mācību iestādēs un tikās ar pilsētas domes pārstāvjiem, pareizticīgo draudzi un Krievu namu. 2010. gada 25. martā A. Vešņakovs Daugavpilī rīkoja tikšanos ar uzņēmējiem un Latgales pašvaldību vadītājiem, galveno uzmanību veltot ekonomisko sakaru stiprināšanai pēc krīzes, savukārt 1. maijā Krievijas ģenerālkonsulatā notika apbalvošanas ceremonija, kurā vēstnieks pasniedza apbalvojumus tiem, kuri aktīvi nodarbojas ar krievu kultūras

¹⁵⁰ "Daugavpils pilsētas pašvaldības 2010. gada publiskais pārskats," *Daugavpils pilsētas dome*, skatīts 13.11.2017., https://www.daugavpils.lv/files/components/main_content/files/Publ%20pars%2010%204.pdf, 73.

¹⁵¹ "Daugavpils delegācija apmeklēja Maskavas Centrālo apgabalu," *Daugavpils*, 07.10.2013, <https://www.daugavpils.lv/lv/47/read/5637>.

saglabāšanu un popularizēšanu Latvijā, apbalvojot divpadsmit iedzīvotājus no Daugavpils, Balviem, Rēzeknes un Līvāniem.¹⁵² 2011. gada 5. maijā darba vizītē bija ieradies A. Vešņakovs un Krievijas konsuls Daugavpilī Nikolajs Vihļajevs, lai apspriestu pilsētas attīstības projektus, kā arī gatavotos 9. maija pasākumiem Daugavpilī. 2012. gada 16. februārī, proti, divas dienas pirms referenduma par grozījumiem Satversmē par krievu valodas kā otras valsts valodas ieviešanu, A. Vešņakovs viesojās Daugavpils Centra ģimnāzijā.¹⁵³ 2012. gada maijā Daugavpilī tika rīkotas Slāvu kultūras dienas ar koncertiem, radošajiem konkursiem un priekšlasījumiem. Svētku atklāšanā piedalījās arī Krievijas ģenerālkonsulāta Daugavpilī konsuls – padomnieks Vladimirs Ščukins.¹⁵⁴ V. Ščukins piedalījās arī Masļeņicas svētku atklāšanā Daugavpils centrā 2015. gada 21. februārī.¹⁵⁵ 2016. gada septembrī A. Vešņakovs darba vizītē ieradās Daugavpilī un tikās ar domes priekšsēdētāju J. Lāčplēsi, lai apspriestu ekonomiskās sadarbības iespējas, kā arī gatavošanos Krievijas Valsts domes vēlēšanām, kuras notika 18. septembrī un kuru vajadzībām viens vēlēšanu iecirknis atradās arī Krievijas ģenerālkonsulāta telpās. 2017. gada 2. martā Daugavpilī ieradās Krievijas vēstnieks Jevgeņijs Lukjanovs, lai pārrunātu ekonomisko un kultūras sadarbību, kā arī piedalījās starptautiskā biznesa konferencē.¹⁵⁶ Savukārt 2017. gada 13. jūlijā Daugavpilī pēc pilsētas domes priekšsēdētāja Andreja Elksniņa ierosinājuma viesojās J. Lukjanovs, lai apspriestu sadarbības iespējas.¹⁵⁷

¹⁵² “KF Ģenerālais konsulāts Daugavpilī apbalvoja latgaliešus, kas piedalās krievu kultūras saglabāšanā,” *Gorod*, 01.05.2012, <http://www.gorod.lv/novosti/153279-kf-generalais-konsulats-daugavpili-apbalvoja-latgaliesus-kas-piedalās-krievu-kulturas-saglabasana>.

¹⁵³ “Ceturtdien Daugavpilī viesojies Krievijas vēstnieks,” *Diena*, 16.02.2012, <https://www.diena.lv/raksts/latvija/zinas/ceturtdien-daugavpili-viesojies-krievijas-vestnieks-13931895>.

¹⁵⁴ “Daugavpilī atklātas Slāvu kultūras dienas,” *Daugavpils*, skatīts 15.11.2017., <https://tv.daugavpils.lv/31096>.

¹⁵⁵ ““Masļeņica” Vienības laukumā,” *Grani.lv*, 23.02.2015, <http://lat.grani.lv/daugavpils/906-maslenica-vienibas-laukuma.html>.

¹⁵⁶ “Krievijas vēstnieks interesējas, kāpēc Daugavpilī trūkst mediķu,” *NRA*, 02.03.2017, <http://nra.lv/latvija/regionos/202500-krievijas-vestnieks-interesejas-kapec-daugavpili-trukst-mediku.htm>.

¹⁵⁷ “Daugavpilī apmeklēja Krievijas vēstnieks Latvijā,” *Daugavpils Ziņas*, 14.07.2017, <http://www.daugavpilszinas.lv/lv/Sabiedriba/1/3903/Daugavpili-apekleja-Krievijas-vestnieks-Latvija>.

Krievijas konsulāta Daugavpilī, Krievu biedrības Latvijā Daugavpils nodaļas un Daugavpils izglītības pārvaldes izsludinātais skolēnu eseju konkurss “Lielais Tēvijas karš laikabiedru acīm” izsauca Latvijas izglītības ministres Tatjanas Koķes kritiku. Kā norādīja T. Koķe, eseju tēmas un stils bija veidots Krievijas vēstures izpratnes garā, kas nesaskan ar Latvijas nostāju, turklāt esejas noteikts iesniegt tikai krievu valodā.¹⁵⁸

Krievijas ģenerālkonsulāts Daugavpilī ir bijis pamanāms arī 9. maija jeb Uzvaras dienas svinību kontekstā. 2015. gada Uzvaras dienas svinībās uzrunu teica ne tikai pilsētas pārstāvji, bet arī Krievijas ģenerālkonsuls Daugavpilī Oļegs Ribakovs, pateicoties veterāniem par viņu ieguldījumu, kā arī uzsverot nepieciešamību veidot labas attiecības starp Krieviju un ES.¹⁵⁹ Viņš svētkos uzrunu teica arī 2013.,¹⁶⁰ 2016.¹⁶¹ un 2017. gadā.¹⁶²

Pārrobežu projektu jomā ir ticis īstenots viens projekts Latvijas–Igaunijas–Krievijas pārrobežu sadarbības programmas ietvaros, kā rezultātā tika veiktas sociālo darbinieku apmācības, kā arī bērnu noma–patversmes “Priedītes” un sociālās aprūpes dienas centra personām ar garīga rakstura traucējumiem rekonstrukcija un aprikojuma iegāde.

Starptautiskās sankcijas pret Krieviju un atbildes sankcijas no Krievijas puses ir ietekmējušas Daugavpils ārējās aktivitātes, jo sankcijas ietekmē minēto aktivitāšu sfēru sadarbību uzņēmējdarbībā. Ierobežojumi attiecībās ar Krieviju radīja nepieciešamību meklēt jaunus risinājumus, produkciju un partnerus, tādējādi sankciju nozīme nav viennozīmīgi vērtējama kā negatīva. Kā J. Lāčplēsis uzsvēra, būtisks kavēklis ekonomiskajā sadarbībā ar Krievijas pilsētām un reģioniem ir atšķirīgie mērogi,

¹⁵⁸ “Koķe neizpratnē par vēstures konkursu, kurā vēsture interpretēta padomu garā,” *NRA*, 09.04.2010, <http://nra.lv/latvija/politika/20407-koke-neizpratne-par-vestures-konkursu-kura-vesture-interpreteta-padomu-gara.htm>.

¹⁵⁹ “Arī Daugavpilī ar vērienu atzīmē 9. maija svinības,” *NRA*, 09.05.2015, <http://nra.lv/latvija/140216-ari-daugavpili-ar-verienu-atzime-9-maija-svinibas.htm>.

¹⁶⁰ Atrjoms Dubovikovs, “Tūkstošiem daugavpiliešu ar Kulakovu priekšgalā svin 9. maiju,” *Tvnet*, 10.05.2013, http://www.tvnet.lv/zinas/regionos/463713-tukstosiem_daugavpiliesu_ar_kulakovu_prieksgala_svin_9maiju.

¹⁶¹ “Daugavpilī turpina svinēt sabiedroto uzvaras pār nacistisko Vāciju 71. gadadienu,” *Tvnet*, 09.05.2016, http://www.tvnet.lv/zinas/regionos/607736-daugavpili_turpina_svinet_sabiedroto_uzvaras_par_nacistisko_vaciju_71gadadienu.

¹⁶² “Daugavpilī tūkstošiem cilvēku svin sabiedroto uzvaras pār nacistisko Vāciju 72. gadadienu,” *Daugavpils24.lv*, 09.05.2017, <http://daugavpils.pilseta24.lv/zina?slug=daugavpili-tukstosiem-cilveku-svin-sabiedroto-uzvaras-par-nacistisko-vaciju-72-gadadienu/1586562>.

piemēram, tirgus pieprasījums un biznesa apjoms no Maskavas centrālā administratīvā apgabala vairākkārt pārsniedz Daugavpils uzņēmēju iespējas, ko papildina arī valūtas kursa svārstības. Tas gan nenozīmē, ka Daugavpili nav ar Krieviju saistītu uzņēmumu, taču šādās attiecībās vienlaikus ir jāpatur prātā risks kļūt par ķilniekiem politisku attiecību rezultātā.¹⁶³

Ilgtermiņa perspektīvā Daugavpils pieeja ir balstīta uz partneru piesaisti konkrētu projektu īstenošanā papildus jau esošajiem sadraudzības partneriem. Īstenojot konkrētus projektus sadarbībā ar citiem, zūd nepieciešamība pastāvīgi investēt resursus attiecību uzturēšanā, kā rezultātā faktiski tiek paplašināts potenciālo sadarbības partneru loks.

Sadarbība ar Ārlietu ministriju vai nacionālo līmeni nav Daugavpils ārējos sakarus ierobežojoša, proti, no valsts institūcijām netiek saņemti konkrēti norādījumi vai aizliegumi, kā rīkoties, izņemot politiski sensitīvus gadījumus. Pret ideju par ciešāku sasaisti ar Ārlietu ministriju Daugavpils ir piesardzīga, ņemot vērā to, ka ministrijas aktīva un publiska iesaiste pašvaldību attiecībās partneros varētu raisīt neuzticību vai šaubas par to, cik lielā mērā sadarbība norit starp ieinteresētām pašvaldībām, nevis starp pašvaldību un valsts institūcijām. Taču kopumā valsts neieņem pasīvu nostāju, proti, ņemot vērā Daugavpils statusu kā lielākajam reģionālajam centram ārpus Rīgas, Krievijas pierobežas faktoru, kā arī stratēģiskas nozīmes objektu tuvumu, valsts institūcijas konsultējas ar Daugavpili par dažādu projektu realizāciju un attīstību vai potenciāli nozīmīgu investīciju ienākšanu. Tiek novērtēts arī Ārlietu ministrijas un valsts augstāko amatpersonu pienesums vizišu laikā palīdzēt atrast kontaktus un sadarbības partnerus ne tikai pašvaldībām, bet arī uzņēmējiem. Attiecību attīstīšanai ilgtermiņā kā ieteikums no Daugavpils puses ir pašvaldību pārstāvniecību iespējas Briselē, ņemot vērā, ka liela daļa no pašvaldībām pieejamā finansējuma ir no Eiropas Savienības, noderīga būtu iespēja risināt savas problēmas un vairot savu atpazīstamību pārnacionālā līmenī. Joprojām aktuāls problēmjautājums ir Latgales informatīvās telpas sašķeltība un konkurētspējas trūkums, proti, kā nodrošināt veiksmīgu pašvaldības mediju komunikāciju ar krievvalodīgajiem iedzīvotājiem.

¹⁶³ Ervīns Melders, intervija ar Jāni Lāčplēsi, 2017. gada 14. septembris.

Kopsavilkums

Latgales reģions kopumā visaktīvāk sadarbojas ar Krieviju, Baltkrieviju un Lietuvu, kas ir skaidrojams gan ar pierobežas faktoru, gan arī dzan ar vēsturiskām saitēm savstarpējā sadarbībā, ko var izmantot par pamatu tālākai sadarbībai. Sadarbībā vislielākā uzmanība tiek vērsta uz kultūras, izglītības, uzņēmējdarbības un dažādiem ar pašvaldības pārvaldību un pašvaldību sniegtiem pakalpojumiem saistītām jomām. Būtiski, ka šīs sadarbības rezultāti ir ne tikai sarīkoti pasākumi, atjaunotas ēkas un aprīkojuma nodrošinājums, bet arī pieredzes gūšana, kas, apvienojumā ar jaunu kontaktu veidošanu ir viens no galvenajiem guvumiem no starptautiskās sadarbības Latgales reģiona pašvaldību redzējumā. Turklāt ir atsevišķas jomas, kur Latgales pašvaldības ne tikai smeļas pieredzi vai zināšanas, bet arī tās nodod tālāk, kas ir īpaši attiecināms uz attiecībām ar Krieviju, Baltkrieviju un Rēzeknes gadījumā arī ar Moldovu. Rietumvalstis caurmērā ir ekonomiski augstāk attīstītas un reizēm arī vairāk pieredzējušas, tādējādi Latgales pašvaldībām ir iespēja gūt pieredzi no spējīgākiem sadarbības partneriem, turklāt ekonomiski attīstīto valstu problēmas Latgales pašvaldībām var tikt aktualizētas tikai nākotnē. Ar ģeogrāfiski tuvākām Eiropas Savienības dalībvalstīm, proti, Poliju un Lietuvu, attīstības atšķirība nav tik izteikta, un šeit pieredzes apmaiņa var tikt veikta starp attīstības ziņā līdzvērtīgiem partneriem. Taču daudzas pašvaldības vai pat valstis attīstības ziņā nedaudz atpaliek no Latgales reģiona pašvaldībām, un šajās attiecībās Latvijas puse ir tā, kas var nodot savas zināšanas un pieredzi saviem partneriem.

Pārrobežu projektu ziņā dominē sadarbība ar Lietuvu un Baltkrieviju, piesaistot Eiropas Savienības fondu līdzekļus, lielāko daļu projektu saistot ar kultūras pasākumiem, tūrismu, vides, infrastruktūras un izglītības projektiem. Daudzus projektus vieno iezīme, ka to ietvaros sadarbības partneri ne tikai piesaista līdzekļus savu lokālo mērķu sasniegšanā, bet arī veido plašākas, visaptverošas programmas, piemēram, attīstot reģionālas pārrobežu tūrisma programmas, tādējādi arī tuvinot un papildinot sadarbību ilgtermiņā. Starptautisku līdzekļu piesaiste Latgalē liecina par pašvaldību spējām un pieredzi pielāgoties jaunām sistēmām un atrast veidus un partnerus savu mērķu sasniegšanai.

Sadarbība ar Krieviju un tās pašvaldībām kopumā ir vērsta uz sadarbību izglītības, kultūras un uzņēmējdarbības jomā, daloties ar pieredzi, rīkojot kopējus pasākumus un forumus un meklējot iespējas realizēt

sadarbību, kas tiek izmantots gan sadraudzības, pārrobežu sadarbības formātos. Arī Latgales lielo pilsētu sadarbība kopumā seko šiem pašiem uzstādījumiem, daloties ar pieredzi un tuvinoties dažādu kolektīvu un biedrību līmenī. Tiesa, attiecībās ar Krieviju vissarežģītākais aspekts ir uzņēmējdarbības attīstīšana. Sadarbības potenciālu kopumā ir ierobežojuši vairāki faktori. Viens no tiem ir Krievijas ekonomikas stagnācija un lejupslīde noteiktās saimnieciskās sfērās vairāku gadu garumā. Krievijas vājinātā valūta – rublis – ir mazinājusi Krievijas iedzīvotāju spējas ceļot ārpus valsts. Starptautiskās sankcijas kā Rietumu atbilde Krievijas agresijai Ukrainā ir apgrūtinājušas sadarbības attīstīšanu, lai gan šādos apstākļos pašvaldības un uzņēmēji ir mudināti diversificēt ekonomiskās sadarbības iespējas, mazinot atkarību no sasaistes ar Krieviju. Kā vēl vienu kavējošu faktoru var minēt Latvijas un Krievijas ekonomiku mērogu nesaderību, proti, pat Latvijas mērogā lieliem uzņēmumiem ir grūtības izcīnīt savu vietu un konkurēt Krievijas tirgū, kas ir daudzkārt lielāks, ko tikai pastiprina valūtas kursa svārstības. Taču kopējā kontekstā ārējās attiecības ar Krieviju nav tikušas būtiski apdraudētas kultūras, tūrisma un izglītības sfērā. Krievija saglabā nemainīgu interesi par tautiešu politikas īstenošanu, kuras viena no negatīvajām ietekmēm Latvijā ir sabiedrības saliedētības kavēšana. Vairākas Krievijas partneru iniciatīvas Latgalē ir bijušas saistītas ar vēstures specifisku interpretāciju, kura būtiski atšķiras no Latvijas zinātnieku redzējuma. Tādējādi Latvijas pašvaldībām ir jācenšas izprast, kuras no ar vēsturi saistītām Krievijas diplomātu, pilsētu un reģionu aktivitātēm atbalstīt un kuras ne.

Latgales pašvaldības visaktīvāk nacionālajā līmenī sadarbojas ar VARAM, kura ir iesaistīta pārrobežu projektu īstenošanā un līdzekļu piesaistē, kā arī pašvaldību pārvaldību jautājumos, tāpat sadarbībā tiek iesaistīta Latvijas Pašvaldību savienība, Latgales plānošanas reģions un LIA, un sadarbība ar visām šīm institūcijām tiek vērtēta atzinīgi. Papildus tam lielās pilsētas atzinīgi vērtē arī sadarbību ar Ārlietu ministriju, kura ir atvērta komunikācijai un sadarbībai, taču vienlaikus aktīvi nepieprasa noteiktu politisku kursu. Kopumā valsts institūciju vēršanās pie pašvaldībām ir stihiska un ir tieši saistīta ar pašvaldības rīcību vai lietderību. Piemēram, Ludzas gadījumā Ekonomikas ministrija ir vērsusies pie tās saistībā ar organizējamo Latvijas–Krievijas starpvaldību komisijas darba grupas sēdi. Pievēršoties sadarbību ierobežojošajiem faktoriem, ir jāizceļ divi nozīmīgākie aspekti un vienlaikus populārākās problēmas. Pirmkārt, būtisks šķērslis ir vīzu jautājums attiecībās ar Krieviju un

Baltkrieviju. Otrkārt, pašvaldības sastopas ar finansējuma problēmu, kam ir divas izpausmes. Starptautisko attiecību izveidošana, uzturēšana un attīstīšana ir finansiāli ietilpīgs process, kas no pašvaldības prasa daudz finanšu resursu, kas vienlaikus ierobežo pašvaldības rīcības brīvību vai pat iespējas veidot un attīstīt attiecības. Turklāt būtiski, ka ar šādu šķērslī sastopas ne tikai mazās pašvaldības. Finanšu resursu trūkums arī ierobežo pašvaldību spējas piesaistīt cilvēkresursus, kas ir pamats pašvaldību funkciju nodrošināšanai, kas pašvaldībām liek samazināt darbinieku skaitu pašvaldībās, kas savukārt apdraud pašvaldību iespējas veidot un uzturēt starptautiskās attiecības. Attiecīgi kā pašvaldībām nepieciešamais atbalsts visvairāk tiek minēts tieši finansējums, lai cīnītos ar iepriekšminētajām problēmām. Abu lielāko Latgales pilsētu pārstāvji norāda, ka ir nepieciešams valsts institūciju atbalsts informācijas izplatīšanā, kas palielinātu potenciālo sadarbības partneru loku, izmantojot valsts amatpersonu kontaktus un iespējas, kā arī padarītu pilsētas pamatnāmākas tiem, kuri meklē sadarbības partnerus.

6. Pašvaldību un nacionālā līmeņa koordinācija Latvijas ārējo attiecību veidošanā

Kā analizēts pētījuma 3. nodaļā par ārējo attiecību veidošanu un nacionālā un pašvaldības līmeņa institūciju mijiedarbību, Latvijā līdzīgi virknei citu pasaules valstu par ārējo attiecību veidošanu primāri atbildīgas ir nacionālā līmeņa institūcijas – Ārlietu ministrija un citas izpildvaras institūcijas, kā arī Valsts prezidents un Saeima. Pašvaldībām to teritorijās dzīvojošo iedzīvotāju interešu nodrošināšanai ir iespējams īstenot paradiplomātiju ar citu valstu pašvaldībām un to organizācijām. Latvijas valsts institucionālā struktūra pašvaldībām neuzliek par pienākumu saskaņot to ārējās sadarbības aktivitātes ar nacionālā līmeņa institūcijām. Ministru kabinetam savukārt ir pārraudzības funkcijas pār pašvaldībām, šādi ierobežojot pašvaldību lēmumus, kas ievērojami atšķiras no valsts kopējā politiskā virziena.

Augstākminētais regulējums ir viens no faktoriem, kas liecina par pašvaldības un nacionālā līmeņa institūciju mijiedarbību paradiplomātijas aktivitāšu īstenošanai. Papildus nacionālā līmeņa institūcijām Latvijas pilsētu un novadu pašvaldību primārais sadarbības ietvars, kas tiek minēts arī ārējās sadarbības ietvaros, ir plānošanas reģioni. Plānošanas reģioni Latvijā darbojas saskaņā ar Reģionālās attīstības likumu, kurā noteikti pieci plānošanas reģioni – Kurzemes, Latgales, Rīgas, Vidzemes un Zemgales.¹ Plānošanas reģionus vada attīstības padome, ko ievēlē visu

¹ Reģionālās attīstības likums, 21.03.2002, *Latvijas Vēstnesis* 53(2628), skatīts 13.11.2017., <https://likumi.lv/doc.php?id=61002>.

reģionā ietilpstošo pašvaldību priekšsēdētāju kopsapulce.² Plānošanas reģionu mērķis ir veicināt reģionu attīstību, koordinējot pašvaldību darbību un veidojot ilgtermiņa plānošanu. Šie pienākumi arī izceļ plānošanas reģionu kā primāro institūciju, kur pašvaldības vērsas, piemēram, īstenojot pārrobežu sadarbības projektus. Plānošanas reģioni lielākoties pilda koordinējošas funkcijas, sniedzot atbalstu plašāku pārrobežu sadarbības projektu īstenošanā, kurā līdzdarbojas vairākas Latvijas pašvaldības.

Attiecībā uz sadarbību ar nacionālā līmeņa institūcijām saskaņā ar pašvaldību sniegtajām atbildēm novērojama atšķirīga pašvaldību pieredze. Ir pašvaldības, kuras norādījušas, ka ārējās sadarbības īstenošanā nav sadarbojušās ar Latvijas nacionālā līmeņa institūcijām. Šāda situācija novērojama virknē pašvaldību, kas uzskatāmas par mazām, piemēram, Beverīnas, Lubānas, Naukšēnu pašvaldībā, kur iedzīvotāju skaits ir mazāks par 3,5 tūkstošiem. Pašvaldības, kuras nav sadarbojušās ar nacionālā līmeņa institūcijām, ir norādījušas, ka nav vērsušās pie nacionālā līmeņa institūcijām, kā arī nav no tām saņēmušas iniciatīvu piedāvājumus.

Tās pašvaldības, kuras ir norādījušas, ka ārējo attiecību veidošanā sadarbojas ar nacionālā līmeņa institūcijām, kā sadarbības partnerus ir norādījušas gan nozaru ministrijas, gan valsts tiešās pārvaldes institūcijas. No ministrijām visciešākā sadarbība tiek īstenota ar Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju. Tas var tikt skaidrots ar VARAM kā pār pašvaldībām atbildīgo izpildvaras institūciju, kā arī Eiropas Savienības atbalsta projektu īstenošanu. No citām ministrijām pašvaldības sadarbojas ar Ārlietu ministriju, Aizsardzības ministriju, Ekonomikas ministriju un Izglītības un zinātnes ministriju. Pašvaldības arī atzīmējušas nepastarpinātu sadarbību ar valsts tiešās pārvaldes iestādēm, kā primārās minot Latvijas Investīciju un attīstības aģentūru, Valsts izglītības attīstības aģentūru, Valsts reģionālās attīstības aģentūru un Jaunatnes starptautisko programmu aģentūru.

Ar visām institūcijām sadarbība aprakstīta kā laba – nacionālā līmeņa institūcijas tiek raksturotas kā atsaucīgas un ar tieksmi sniegt pašvaldībām nepieciešamo palīdzību. Sadarbības veids ir atkarīgs no katras institūcijas darbības jomas. Piemēram, pašvaldību un Ārlietu ministrijas sadarbība izpaužas kā iespēja pašvaldību pārstāvjiem gūt informāciju par valstīm, uz kurām plānots doties vizītēs. Atbalsts no Ārlietu ministrijas

² Reģionālās attīstības likums, 21.03.2002, *Latvijas Vēstnesis* 53(2628), skatīts 13.11.2017., <https://likumi.lv/doc.php?id=61002>.

arī tiek saņemts vīzu noformēšanā, kā arī uzņemot citu valstu delegācijas. Virkne pašvaldību minējušas Ārlietu ministrijas organizētās reģionālās vizītes Latvijā akreditētajiem ārvalstu vēstniekiem, piemēram, šāda vizīte 2014. gada septembrī organizēta Kuldīgā. Atturīgāka par sadarbību ar Ārlietu ministriju ir Daugavpils pilsētas pašvaldība, saskatot, ka ministrijas aktīva un publiska iesaiste pašvaldību attiecībās partneros varētu raisīt neuzticību vai šaubas par to, cik lielā mērā sadarbība norit tikai starp ieinteresētām pašvaldībām.

Citas pašvaldības atzīmē sadarbību ar Ekonomikas ministriju un tās pakļautībā esošo Latvijas Investīciju un attīstības aģentūru. Ar šīm institūcijām sadarbība tiek īstenota investīciju jautājumos. Piemēram, pašvaldības sadarbojas ar Latvijas Investīciju un attīstības aģentūru *POLARIS* procesa ietvaros, apzinot pašvaldības perspektīvās nozares un veidojot investīciju projektus, kas būtu pievilcīgi ārvalstu investoriem.

Sadarbība ar ministrijām pašvaldībām arī notiek, ņemot vērā pašvaldību īpašo statusu un infrastruktūras projektus. Tā, piemēram, Rīgas pilsētas pašvaldībai likumā "Par pašvaldībām" ir uzlikti papildu pienākumi, kas saistīti ar galvaspilsētas funkciju veikšanu, piemēram, atbalstu ārvalstu diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību darbībai. Savukārt Ādažu novada teritorijā atrodas Ādažu militārā bāze, kuras teritorijā notiek mācības ar citu valstu bruņoto spēku pārstāvju dalību. Šāds īpašs infrastruktūras projekts prasa nepieciešamo koordināciju starp pašvaldību un Aizsardzības ministriju.

Izglītības un zinātnes ministrija un tās aģentūras – Valsts izglītības attīstības aģentūra un Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra – tiek minētas izglītības, jaunatnes un sporta projektu kontekstā, piemēram, Ādažu pašvaldība ar ES programmu atbalstu analīzes periodā ir īstenojusi vairākus projektus jauniešu pieredzes apmaiņai ar skolēniem no Vācijas, Francijas, Nīderlandes, Turcijas, Polijas un citām valstīm, šādi veidojot kontaktus sabiedrību līmenī.

Raksturojot kopējo pašvaldību sadarbību ar nacionālā līmeņa institūcijām, ir novērojams viens vadmotīvs – sadarbības neregulārais raksturs. Sadarbība tikai dažos gadījumos īstenota, to laicīgi plānojot. Šāds regulārs sadarbības veids novērojams tām pašvaldībām, kas ir iesaistījušās pārrobežu sadarbības projektos. Citu pašvaldību un nacionālā līmeņa institūcijas sadarbojas gadījumos, kad rodas nepieciešamība – vai nu tas ir saistīts ar ārvalstu delegāciju uzņemšanu, vai arī ar pašvaldību pārstāvju došanos vizītē ārpus Latvijas.

Kā īpašu sadarbības partneri visas Latvijas kontekstā pašvaldību pārstāvji min Latvijas Pašvaldību savienību. Kā biedrība, kurā iesaistījušās 118 no 119 Latvijas Republikas pašvaldībām, Latvijas Pašvaldību savienība darbojas kā pašvaldību interešu pārstāve nacionālā līmenī un starptautiski. Pašvaldības sadarbojas ar nacionālā līmeņa institūcijām arī tieši, bet citos gadījumos arī Latvijas Pašvaldību savienība tiecas novadīt pašvaldībām aktuālās intereses līdz Latvijas augstākajām amatpersonām un institūcijām. Viens no piemēriem, ko pētījuma ietvaros veiktajā intervijā minēja ilggadējais Latvijas Pašvaldību savienības priekšsēdis Andis Jaunsleinis, ir saistīta ar kontaktu veidošanu un pašvaldību līmeņa sadarbības veidošanu, ja tam gūts apstiprinājums starpvalstu līmenī. A. Jaunsleinis intervijā min gadījumu ar Azerbaidžānu, kur tikai pēc tikšanās starp Latvijas Valsts prezidentu Valdi Zatleru un Azerbaidžānas prezidentu Ilhamu Alijevu un vakariņām, kurās A. Jaunsleimim bija iespēja piedalīties un iepazīties ar Azerbaidžānas administrācijas pārstāvjiem, aizsākās praktiska sadarbība, kas vainagojās ar 12 līgumu noslēgšanu. Līdz tam sadarbība esot bijusi minimāla, par spīti vairākiem mēģinājumiem.³ Tāpat starp pašvaldībām, Latvijas Pašvaldību savienību un Ārlietu ministriju pēc nepieciešamības notiek informācijas apmaiņa par LPS un pašvaldību aktivitātēm citās valstīs.

Valsts prezidents nav vienīgā institūcija, ar ko, veidojot ārējās attiecības, sadarbojas Latvijas Pašvaldību savienība. Līdzīgi kā individuālo pašvaldību gadījumā, arī Latvijas Pašvaldību savienība sadarbojas ar Ārlietu ministriju, citām nozaru ministrijām un Latvijas Republikas Saeimu. Ar visām institūcijām sadarbība tiek vērtēta kā abpusēji lietderīga. A. Jaunsleinis atzīmē arī Latvijas diplomātisko pārstāvju ārvalstīs – vēstnieku – izrādīto iniciatīvu gūt informāciju par pašvaldību sadarbību: “Vēstnieki, kad pošas uz kādu valsti, bieži nāk pie manis. Mēs esam palīdzējuši ar vēstniekam kādam sadarbību izveidot.”⁴ A. Jaunsleinis Latvijas Pašvaldību savienības darbību attiecībā uz pašvaldību ārējo attiecību veidošanu raksturo kā “organizators, savedējs”⁵. Šādas funkcijas apstiprina arī publiski pieejamā informācija par Latvijas Pašvaldību savienību darbību ārējo attiecību kontekstā, tai darbojoties ar projektu

³ Intervija ar Andri Jaunsleini, Latvijas Pašvaldību savienības birojs, Mazā pils iela 1, Rīga, 2017. gada 22. septembris.

⁴ Turpat.

⁵ Turpat.

koordināciju, informācijas apkopošanu un iespējamo sadarbības virzienu un projektu piedāvāšanu pašvaldībām.

Kopumā no pašvaldību atbildēm, intervijām un publiskās informācijas analīzes var secināt, ka pašvaldības ārējās sadarbības veidošanā izmanto iespējas sadarboties ar citām Latvijas institūcijām. Visplašākā sadarbība novērojama ar pašvaldību biedrību – Latvijas Pašvaldību savienību, kas darbojas kā Latvijas pašvaldību pārstāve lēmumu pieņemšanā nacionālajā līmenī, kā arī sniedz koordinējošas un atbalsta funkcijas pašvaldību pārrobežu sadarbības projektu īstenošanā. Ar nacionālā līmeņa valsts institūcijām sadarbība ir regulāra tikai tādos gadījumos, kad pašvaldības un institūcijas ir iesaistītas kopīgu projektu īstenošanā. Citos gadījumos sadarbība raksturojuma kā neregulāra, institūcijām sadarbojoties tikai tādos gadījumos, kad kādai no pusēm rodas tāda nepieciešamība.

Tikpat svarīgs jautājums kā institucionālā sadarbība ir atbilstība starp pašvaldību paradiplomātiju un valsts kopējo ārpolitiku. Latvijas kā demokrātiskas valsts gadījumā, ņemot vērā tendences mūsdienu starptautiskajā sistēmā, panākt augsti centralizētu valsts ārpolitikas veidošanu būtu izaicinoši. Tas saistāms ar tendencēm, kas ietver ārpolitikā iesaistīto nacionālā līmeņa dalībnieku skaita pieaugumu, kā arī pašvaldību un nevalstisko aktoru lomas pieaugumu. Šeit iespējams atsaukties uz pētījuma sākumā minēto “visas valdības pieeju”, kuras ietvaros Ārlietu ministrija darbojas kā citu institūciju konsultante un atbalstītāja, vienlaicīgi raugoties, lai valsts ārējās attiecības nenonāktu iekšējās pretrunās.

Latvijas ārējo attiecību gadījumā novērojams, ka pašvaldību ārējās attiecības lielākoties ietver *zemās politikas* jautājumus jeb ārējā sadarbība tiek veidota jomās, kas atbilst pašvaldību funkcijām – kultūras, izglītības, sporta, ekonomikas, kā arī pieredzes apmaiņā par pašvaldību darba organizāciju. Sadarbība var tikt veidota arī specifiskos jautājumos, kas pašvaldībai ir svarīgi, piemēram, Carnikavas novadam sadarbojoties ar Norvēģiju zivsaimniecības jautājumos. Pētījuma ietvaros ir novērota pašvaldību izvairīšanās no tā saucamajiem augstās politikas jautājumiem vai tādiem sadarbības virzieniem, kas ir klajā pretrunā ar valsts kopējiem ārpolitikas mērķiem. Izņēmums šajā ziņā ir Rīgas pašvaldība, kuras daļa ārējo aktivitāšu var tikt vērtēta kā no Latvijas ārpolitikas prioritātem atšķirīga vektora attīstīšana Krievijas virzienā. Krievijas ārpolitikas un publiskās diplomātijas īstenošanai ir izrādījuši sevišķu interesi gan par Rīgu, gan Rēzekni un Daugavpili.

Pašvaldību sadarbības partneru izvēli intervijā ir raksturojis A. Jaunsleinis, minot, ka “pašvaldību ārējā sadarbība ir iedalāma divos virzienos. Viens bija vēsturiskais”⁶, kas ietvēra sadarbības turpināšanu un veidošanu ar bijušās PSRS valstu pašvaldībām. Otrs – “jaunais (*jaunā politika*), kas ienāca pēc neatkarības, tā bija Rietumvalstu sadarbība”⁷. Bijušais LPS priekšsēdis arī min Skandināvijas valstu, Latvijas gadījumā – Dānijas, iesaisti Latvijas pašvaldību attīstībā pēc neatkarības atjaunošanas. Pašlaik, apkopojot datus par pašvaldību ārējo sadarbību no 2009. līdz 2017. gadam, var novērot atbilstību Ivo Dučaceka definētajām kategorijām – pārrobežu reģionālā paradiplomātija, pārreģionu paradiplomātija un globālā paradiplomātija. Pārrobežu reģionālā paradiplomātija novērojama Latvijas pierobežu pašvaldībās, attīstot sadarbību ar Igaunijas, Krievijas, Baltkrievijas un Lietuvas pašvaldībām, kas atrodas pie Latvijas robežas. Latvijas gadījumā papildus jāņem vērā arī plānošanas reģiona ietvara nozīme – tā loma novadu un pilsētu ārējās darbības koordinācijā. Ar to iespējams izskaidrot vairāku Latgales plānošanas reģionā ietilpstošo novadu, piemēram Ilūkstes un Riebiņu sadarbību ar Pleskavas apgabalu, pat neskatoties uz kopīgas robežas neesamību. Plānošanas reģionu ietvars ļauj novadiem veidot attiecības pārrobežu reģionālā paradiplomātijas un pārreģionu paradiplomātijas ietvaros. Līdzīgā veidā Kurzemes plānošanas reģiona un Rīgas plānošanas reģiona novadiem starp izplatītākajiem sadarbības partneriem ir norādītas Zviedrijas pilsētas un reģioni. Kopumā Latvijas novadiem un republikas nozīmes pilsētām plašākā sadarbība tiek īstenota tieši ar Latvijas kaimiņvalstīm, tuvējā reģiona valstīm (Ziemeļeiropa, Centrāleiropa un Austrumeiropa), kā arī citām Eiropas valstīm.

Latvijas pašvaldības neierobežo attiecību veidošanu tikai ar kaimiņvalstīm vai reģionāliem partneriem. Pašvaldības sadarbojas arī ar valstīm un reģioniem ārpus Eiropas. Piemēram, Vidzemes novadi un pilsētas – Valka, Valmiera un Burtnieki veido sadarbību ar Taivānu. Šī sadarbība primāri notiek ar Taipejas misijas Latvijā palīdzību, īstenojot praktiskus projektus, piemēram, datorklases izveide Valmieras 5. vidusskolā. Starp citiem Latvijas pašvaldību ārējo attiecību virzieniem minama Ķīnas Tautas Republika, Taizeme, Indija, Japāna, ASV, Brazīlija un

⁶ Intervija ar Andri Jaunsleini, Latvijas Pašvaldību savienības birojs, Mazā pils iela 1, Rīga, 2017. gada 22. septembris.

⁷ Turpat.

citas valstis un reģioni ārpus Eiropas. Globālās paradiploamātijas daudz mazākā klātesamība Latvijas reģionu ārējās attiecībās skaidrojama gan ar ierobežoto pašvaldību kapacitāti, gan ar kopīgu interešu iespējamu neesamību un kontaktu veidošanas komplikētību.

Pašvaldību ārējām attiecībām var būt valsts ārpolitiku papildinošas funkcijas. Piemēram, A. Jaunsleinis intervijā minēja sadarbības ar Baltkrieviju piemēru, kur periodā, kad bija ierobežotas valsts augstāko amatpersonu tikšanās iespējas, kontakti un sadarbība tika īstenoti pašvaldību līmenī.⁸ Ņemot vērā, ka Latvijas ārpolitika Baltkrievijas virzienā ir raksturojama kā neuzkrītoša un pragmatiska, pašvaldību sadarbības līmenis atver papildu komunikācijas un sadarbības kanālus.

Latvijai, sadarbojoties ar augsti centralizētām valstīm, ir jāņem vērā, ka komunikācijas kanāli ir abpusēji un tādējādi var tikt izmantoti, lai ietekmētu valsts kopējo ārpolitikas efektivitāti vai iedarbotos uz valsti kopumā. Augsti centralizētu valstu reģionu ārējā sadarbība ir pakļauta valsts nacionālo institūciju ciešai kontrolei. Šāda situācija, kā aprakstīts 4. nodaļā, ir novērojama Krievijā. No šādas valsts puses pašvaldību sadarbības līmenis var tikt izmantots, lai panāktu valsts ārpolitikas mērķus, piemēram, piedāvājot Latvijas pašvaldībām ārēji izdevīgas izglītības un kultūras iniciatīvas, kas vienlaicīgi ietver citas valsts uzskatu un ietekmes izplatību. Šādu gadījumu esamība automātiski nenozīmē, ka pašvaldību sadarbība jāierobežo pilnībā. Tā vietā būtu vēlami biežāki un regulārāki pašvaldību un nacionālā līmeņa institūciju kontakti, kas vērsti uz informācijas apmaiņu par ārējās sadarbības aktualitātēm, projektiem un riskiem, ko ietver paradiploamātijas attiecību veidošana. Kontaktu regularitāte arī ļautu sekmēt valsts drošības stiprināšanu, pievēršot uzmanību tādiem draudu veidiem, kas nav saistīti ar militāro drošību, bet var tiekties mazināt valsts drošību neuzkrītošākā, slēptā veidā, piemēram, mazinot uzticību valsts un pašvaldību institūcijām vai veidojot etnisko spriedzi. Nacionālā līmeņa institūcijas no savas puses var iegūt detalizētāku ieskatu citu valstu pašvaldību un sabiedrību skatījumos, tai skaitā par sadarbību ar Latviju.

Pašvaldību ārējai sadarbībai pat ar tādām autoritārām valstīm kā Krievija un Baltkrievija, nenoliedzami, ir arī pozitīva ietekme, kas saistāma ar kontaktu veidošanu starp sabiedrībām, nevis politiskajām elitēm.

⁸ Intervija ar Andri Jaunsleini, Latvijas Pašvaldību savienības birojs, Mazā pils iela 1, Rīga, 2017. gada 22. septembris.

A. Jaunsleinis norādīja uz pieredzi, ka, Latvijā viesojoties pārstāvjiem no Krievijas, tiem mainījās uzskati par Latviju, kas līdz tam balstījās uz Krievijas konstruētiem stereotipiem “tur tādi cilvēki, kas baidījās vakarā iet uz veikalu, uz ielas”⁹. Šādās situācijās pašvaldību līmeņa kontakti var nodrošināt nepieciešamos kontaktus starp sabiedrības pārstāvjiem, dodot iespēju iepazīt patieso situāciju, šādi samazinot Krievijas valsts mediju izplatīto vēstījumu efektivitāti.

Latvijas pašvaldības savās atbildēs ir norādījušas uz vēlmi turpināt veidot ārējās attiecības, saskatot ekonomiskos, kultūras un izglītības ieguvumus. Atšķiras tālāko plānu plašums – ir pašvaldības, kas grasās turpināt līdzšinējo sadarbību, bet nav pārliecinātas par tās paplašināšanu. Ir pašvaldības, kas plāno paplašināt sadarbību ar esošajiem partneriem un veidot jaunas partnerības. Piemēram, Aizkraukles novads min vēlmi attīstīt sadarbību ar Ziemeļvalstīm, kas papildinātu jau esošo veiksmīgo sadarbību ar Baltkrieviju, Ukrainu un Moldovu. Vienlaicīgi tikai nelielam skaitam pašvaldību, piemēram, Carnikavai, ir konkrēti plānota ārējo attiecību tālākā attīstība un skaidri noteikti virzieni.

Kā ārējo attiecību attīstīšanas ierobežojošo faktoru lielākā daļa pašvaldību min finansējuma trūkumu. Finansējuma vajadzība tiek pamatota ar nepieciešamību piesaistīt darbiniekus ar attiecīgu ekspertīzi, kā arī komandējumu un pieredzes apmaiņas braucienu nodrošināšanu. Daudz mazākam skaitam pašvaldību bija konkrētākas norādes par nepieciešamo atbalstu, izceļot plašāku nepieciešamību pēc kontaktu veidošanas un tīklošanas pasākumiem, plašākas informācijas par ārvalstu pašvaldību interesi par sadarbību, un birokrātisko procedūru, kas saistītas ar pārrobežu sadarbības un citu projektu izstrādi un administrēšanu un vīzu noformēšanas atvieglošanu pārrobežu vizītēm. Kā faktors, kas kavē ārējo sadarbību, tiek minētas arī nepietiekamās valodu zināšanas un pieredzes trūkums ārējās sadarbības veidošanā, attiecīgi minot šo jomu stiprināšanu kā nepieciešamo atbalstu.

Pašvaldību ārējā sadarbībā finansējums ir saistīts ar pašvaldības kapacitāti iesaistīties ārējās attiecībās. Finansējuma faktors svarīgs īpaši nelielajām pašvaldībām, kuru rīcībā nav nepieciešamo līdzekļu, lai varētu uzsākt ārējās sadarbības projektus, piemēram, nepietiekamais darbinieku skaits un kapacitāte liedz sagatavot kvalitatīvus pieteikumus pārrobežu

⁹ Intervija ar Andri Jaunsleini, Latvijas Pašvaldību savienības birojs, Mazā pils iela 1, Rīga, 2017. gada 22. septembris.

sadarbības un citām programmām, ar kuru palīdzību turpmāk būtu iespējams nodrošināt papildu līdzekļus tālāku funkciju veikšanai. Viens no pašvaldību pārstāvju minētajiem ieteikumiem bija saistīts ar valsts atbalsta programmu izveidi, lai mazās pašvaldības varētu iegūt nepieciešamos “pamatlīdzekļus” ārējo attiecību veidošanai un jau tālāk varētu projektu ietvaros nodrošināt vajadzīgo finansējumu. Šādu programmu ieviešana ļautu arī valsts līmenī veicināt ārējo attiecību sinhronizāciju, motivējot pašvaldības sadarboties ar valstīm, kas ir svarīgākas arī Latvijas valsts ārpolitikas ietvaros.

Kopumā Latvijas pašvaldību ārējās attiecībās novērojama iekļaušanās kopējā Latvijas ārpolitikas ietvarā. Vienlaicīgi pašvaldību motivācija, uzsākot ārējo sadarbību, saistāma ar pašvaldību interesēm – ekonomiskām, kultūras, izglītības un infrastruktūras. Saredzot ieguvumus un papildu finansējumu, ko iespējams saņemt arī Eiropas Savienības atbalsta programmu ietvaros, pašvaldības tiecas veidot ārējās sadarbības kapacitāti. Pašvaldību sadarbības partneri lielākoties atrodami Latvijas kaimiņvalstu reģionos, kā arī Latvijai tuvējā reģionā un citās Eiropas Savienības valstīs. Prioritāte ir reģions, bet vairākas pašvaldības ir atradušas sadarbības partnerus arī citos pasaules reģionos – Āzijā vai Dienvidamerikā. Pašvaldību spējas iesaistīties ārējās attiecībās saistāmas ar iekšējās kapacitātes ierobežojumiem, piemēram, darbinieku vai viņu prasmju (valodas, projektu administrēšanas) trūkuma vai noslogotības ar citiem pašvaldības pienākumiem dēļ. Šos izaicinājumus varētu risināt arī valsts nacionālā līmeņa institūciju iesaiste un atbalsts, piemēram, izveidojot regulāru viedokļu apmaiņas formātu vai attīstot programmas ar mērķi atbalstīt mazākās pašvaldības ārējās sadarbības uzsākšanā.

Secinājumi

Paradiplomātijas teorētisko aspektu analīze atgādina, ka ārpolitikas decentralizācija un reģionālu institūciju iesaiste valsts ārējos sakaros nav tikai Latvijas realitāte. Ekonomiski attīstīto valstu prakse norāda uz ekonomiskajiem ieguvumiem un kultūras bagātināšanos, reģionāliem veidojumiem aktīvi sadarbojoties ar līdzīgiem partneriem kaimiņvalstīs un pat ar tiem, kuri atrodas nozīmīgā, bet sasniedzamā attālumā. Pētījuma ietvaros apskatītais laika posms no 2009. līdz 2017. gada vidum kopumā ir visai piesātināts ar Latvijas pašvaldību iesaisti pārrobežu sadarbībā, sadraudzības pilsētu komunikācijā un aktīvā pieredzes apmaiņā ar pašvaldībām un organizācijām ārvalstīs. Sadarbības ģeogrāfiskā karte ietver Igauniju, Lietuvu, Somiju, Zviedriju, Dāniju, Norvēģiju, Poliju, Baltkrieviju, Krieviju un citas valstis arī ārpus Eiropas.

Pašvaldību sadarbības jomu spektrs ir plašs, tas ietver gan pieredzes apmaiņu pašvaldību vadības darbā, gan sadarbību uzņēmējdarbības, izglītības, kultūras un sociālo jautājumu sfērā. Pašvaldību ārējo aktivitāšu ieguvumu klāsts ir liels, tas ir iekļauj pieredzes un zināšanu apmaiņu pašvaldības darbiniekiem, izglītības iestāžu darbiniekiem un citiem iedzīvotājiem. Iedzīvotāju iesaiste un socializēšanās notiek caur kultūras un sporta pasākumiem. Īpaša uzmanība tiek pievērsta arī aktivitātēm, kurās ir iesaistītas tādas sociālās grupas kā jaunieši, bērni invalīdi un seniori. Parādās arī atsevišķi maigās varas elementi, piemēram, Latvijas un konkrētās pašvaldības atpazīstamības veicināšana ar tās kultūras vērtībām, kas sniedz citu valstu iedzīvotājiem informāciju par tūrisma un uzņēmējdarbības iespējām. Pastāv arī konkrēti materiāli ieguvumi, galvenokārt tie saistīti ar ES finansējuma piesaisti un uzņēmēju sadarbības nodibināšanu.

Lai arī lielākā daļa empīrisko datu tika vākti par Latvijas pašvaldību aktivitātēm ārējos sakaros, tika pievērsta arī atsevišķa uzmanība Krievijas varas skatījumam uz reģionu lomu tās ārpolitikā. Tika analizēts, kā Krievijas reģioni īsteno ārējos sakarus un kā Krievijas ārpolitikas veidotāji un īstenoņi skata nepieciešamību mijiedarboties ar reģioniem ārvalstīs. Krievijas ārpolitikas institucionālās ietvars atšķiras no Latvijas ietvara, pirmkārt, ar to, kā atšķiras federatīva un prezidentāla valsts no unitāras un parlamentāras republikas. Otrkārt, Krievija kā autoritāra valsts ar izteikti centralizētu varas funkcionēšanu ietekmē to, ko ārējos sakaros dara vai nedara tās reģioni. Krievijas valsts federatīvā iekārta nefunkcionē pilnā mērā, politikas veidošanā drīzāk ir vērojamas unitāras valsts pazīmes, kur reģionālie veidojumi ir pakārtoti federālajā centrā pieņemtajiem lēmumiem un darbojas kā šo lēmumu ieviešēji reģionālajā līmenī. Vladimiram Putinam lojālās partijas “Vienotā Krievija” dominēšana gandrīz visos Krievijas reģionos un reģionālu partiju aizliegšana ir daļa no instrumentiem, kas uztur izteikti centralizētu varu Krievijā. Varas vertikāle gan nedod tos saimnieciskos ieguvumus, ko dotu reģionu pašiniciatīva bez atskatīšanās pār plecu uz Maskavu.

Ņemot vērā iepriekšminēto, Krievijas reģioniem ir deleģēti precīzi uzdevumi tautiešu politikas īstenošanā. Sanktpēterburgas un Maskavas pašvaldības ir sevišķi aktīvas Krievijas tautiešu politikas īstenošanā, tai skaitā Latvijas virzienā. No 2009. līdz 2017. gadam Latvijas iedzīvotāji, kurus Krievijas ārpolitikas veidotāji dēvē par saviem tautiešiem, ir piedalījušies daudzos Krievijas pašvaldību un organizāciju rīkotos semināros un konferencēs kā Krievijā, tā Latvijā un citās valstīs. Krievijas tautiešu politikas īstenoņi ir bijuši sevišķi aktīvi sadarbojoties ar organizācijām Rīgā, Jelgavā, Rēzeknē un Daugavpilī un citās pilsētās. Nav nosodāma tā Krievijas tautiešu politikas aktivitāšu daļa, kas veltīta palīdzībai ārvalstīs dzīvojošajiem krieviem saglabāt savu etnisko un kultūras identitāti. Tomēr liela daļa tautiešu politikas aktivitāšu nelabvēlīgi ietekmē sabiedrības saliedētības procesus Latvijā. Specifiskas (vēstures zinātnieku neatbalstītas) vēstures interpretācijas izplatīšana Latvijā vairo sabiedrības polarizācijas riskus. Ņemot vērā iepriekšminēto, Latvijas pašvaldībām ir ieteicams rīkoties apdomīgi, reaģējot uz vienu vai otru ar Krievijas tautiešu politiku saistītu iniciatīvu, vajadzības gadījumā konsultējoties ar nacionālā līmeņa institūcijām.

Latvijas pašvaldību aktivitātes sadarbībā ar Krieviju atšķiras. Viens no Latgales plānošanas reģiona pašvaldību kritērijiem, izvēloties

sadarbības partnerus ārvalstīs, ir to ģeogrāfiskais tuvums. Šādā kontekstā ir saprotama Rēzeknes izvēle meklēt partnerus Krievijā. Vienlaikus ir jāatzīmē, ka Rēzeknes pašvaldības lielā uzmanība tieši Krievijai ir saistāma arī ar tās pēdējo gadu vadības politisko piederību un pašas Krievijas sevišķo interesi par komunikāciju ar Rēzekni. Kāda ir Rīgas pašvaldības motivācija lielu uzmanību veltīt sakariem tieši ar Maskavu, ņemot vērā, ka starp Rīgas sadraudzības pilsētām ir arī Stokholma, Varšava un citas nozīmīgas pilsētas? Rīga nav vienkārši viena no Latvijas pilsētām, tā ir galvaspilsēta, turklāt neviena cita Latvijas pilsēta nelidzinās Rīgai iedzīvotāju skaita un ekonomikas lieluma ziņā. Minētais uzliek atbildību Rīgas pašvaldībai, veidojot sakarus ar partneriem ārvalstīs. Nozīmīgu lomu spēlē tas, kādu partiju pārstāvji ir Rīgas domē un Maskavas valdībā. Maskavas mērs Sergejs Sobjaņins ir Vladimiram Putinam tuvo stāvošs politiķis, kurš atbalsta līdzšinējo Krievijas ārpolitiku attiecībās ar Krievijas kaimiņvalstīm. Arī viņa priekšgājēja Jurijs Lužkova aktivitātes tautiešu politikā un izteikumi par Latvijas politiku norāda, ka, sadarbojoties ar Maskavu, nav iespējams palikt tikai saimniecisko jautājumu risināšanas līmenī. Krievijas varas attiecības ar pilsētu vadītājiem un gubernatoriem reģionos nepieļauj “pašdarbību”.

Nila Ušakova un Rīgas pašvaldības pārstāvju vizītes uz Krieviju norāda uz “Saskaņas” atšķirīgajiem uzskatiem par Latvijas ārpolitikas prioritātēm. Sevišķi zīmīgi ir tas, ka vizīšu prakse Maskavas virzienā tika turpināta arī pēc Krimas nelikumīgās aneksijas 2014. gadā. N. Ušakova vadība Rīgas ārējo sakaru veidošanā norāda uz mēģinājumu veidot alternatīvu ārpolitikas dienaskārtību vai vismaz ietekmēt to par labu attiecībām ar Krieviju. Šāda pieeja atšķiras no Latvijas valsts prioritātēm, bet arī no ES kopējās ārpolitikas attiecībās ar Krieviju.

Latvijas pašvaldības sadarbojas arī ar autoritāro Baltkrieviju. Tomēr kādas valsts autoritārisms nav faktors, kurš automātiski neļautu pašvaldībām sadarboties ar šādas valsts partneriem. Svarīgāks faktors ir sadarbības valsts ārpolitiskie mērķi attiecībā uz Latviju. Krievijas reģionālās ambīcijas un tautiešu politikas šķeļošais raksturs būtiski atšķir Krieviju no Baltkrievijas.

Pētījums ilustrē Latvijas pašvaldību aktīvu iesaisti tā saucamās zemās politikas kontaktu veidošanā. Zemās politikas darbības jomās ekonomiskie, kultūras izglītības un zinātnes un tehniskās pieredzes apmaiņas jautājumi ir izplatīti lielākajā daļā Latvijas pašvaldību. Izņēmums ir Rīgas gadījums, kur pašvaldības politika ne vienmēr atbilst valsts

kopējam ārpolitikas kursam. Pašvaldību aktivitāte ir cieši saistīta ar tām pieejamajiem resursiem – republikas nozīmes pilsētas daudz plašāk iesaistās ārējās aktivitātēs. Tas pats attiecināms uz novadiem ar augstu iedzīvotāju skaitu vai ekonomisko aktivitāti, kas ļauj rast nepieciešamo “sākumkapitālu” ārējās sadarbības veidošanai. Zemāka aktivitāte novērojama mazajās pašvaldībās, kas saistāms ir ierobežotajiem resursiem.

Latvijas ārpolitikas institucionālais ietvars pasvītro Ārlietu ministrijas koordinējošo lomu valsts ārpolitikas veidošanā. Pašvaldības, sniedzot atbildes uz pētnieku jautājumiem, norādīja, ka komunikācija ar Latvijas valsts institūcijām, ieskaitot Ārlietu ministriju, notiek un kopumā ir vērtējama pozitīvi. Tomēr bieži izskanēja vēlme saņemt palīdzību kontaktu veidošanā ar partneriem ārvalstīs. Cits problēmjautājums, kas parādījās pašvaldību pārstāvju atbildēs, bija nepietiekamais finansējums ārējo sakaru uzsākšanai un attīstīšanai. Minētais sevišķi aktuāls ir pašvaldībām ar sevišķi mazu iedzīvotāju skaitu un līdz ar to arī ierobežotu finanšu un cilvēku resursu.

Kopumā Latvijas pašvaldību ārējās attiecībās novērojama iekļaušanās kopējā Latvijas ārpolitikas ietvarā. Atsevišķu izņēmuma gadījumu esamība automātiski nenozīmē, ka pašvaldību sadarbība ar noteiktām valstīm jāierobežo pilnībā. Tā vietā būtu vēlami biežāki un regulārāki pašvaldību un nacionālā līmeņa institūciju kontakti, kas vērsti uz informācijas apmaiņu par ārējās sadarbības aktualitātēm, projektiem un riskiem, ko ietver paradiplomatijas attiecību veidošana. Kontakta regularitāte veicinātu pakāpenisku ārējo attiecību sinhronizāciju, attiecīgi uzlabojot priekšnoteikumus ārējo attiecību efektivitātes uzlabošanai. Kontakta regularitāte arī ļautu sekmēt valsts drošības stiprināšanu, kurā pašvaldībām kā primārajām un sabiedrībām vistuvāk esošajām valsts institūcijām ir nenovērtējama loma.

Austrumeiropas politikas pētījumu centrs (APPC) pētniecisko darbību uzsāka 2006. gadā. APPC galvenie mērķi ir dot ieguldījumu Latvijas ārpolitikas attīstībā, veicot pētniecisko darbību Austrumeiropas valstu un Krievijas politikas, vēstures un ekonomikas jomā; attīstīt sadarbību ar Latvijas un ārvalstu domnīcām u. c. organizācijām; apzināt un skaidrot Latvijas intereses ārvalstīs. APPC pētnieki galveno uzmanību līdz šim ir veltījuši Krievijas maigās varas, tautiešu un mediju politikas izpētei. Austrumeiropas politikas pētījumu centrs, īstenojot pētījumus, sadarbojas ar pētniekiem no ES dalībvalstīm, ES Austrumu partnerības valstīm, ASV un Krievijas. Līdz šim APPC darbību finansiāli ir atbalstījuši: Konrāda Adenauera fonds, Frīdriha Eberta fonds, Sorosa Fonds – Latvija, Latvijas Sabiedrības integrācijas fonds, Latvijas Republikas Ārlietu ministrija, Latvijas Republikas Tieslietu ministrija, Latvijas Republikas Kultūras ministrija, Latvijas Republikas Aizsardzības ministrija, *NATO* Stratēģiskās komunikācijas izcilības centrs, *National Endowment for Democracy (NED)* un privātie ziedotāji. Vairāk par APPC pieredzi – mājaslapā www.appc.lv.

Latvijas reģioni un valsts ārpolitika: Krievijas faktora izpēte

Redaktori: Māris Cepurītis, Andis Kudors

Rīga, 2017

Austrumeiropas politikas pētījumu centrs

Ausekļa iela 11–411, Rīga, LV-1010

Tālr./fakss: +371 67282101

www.appc.lv

Izdevējs: LU Akadēmiskais apgāds

Aspazijas bulvāris 5, Rīga, LV-1050

apgads@lu.lv

www.lu.lv/apgads

Iespiests: SIA “Latgales druka”

Baznīcas iela 28, Rēzekne, LV-4601

druka@druka.lv

www.druka.lv